COMMENTARIA
IN ARISTOTELEM
GRAECA

EDITA CONSILIO ET AUCTORITATE

ACADEMIAE LITTERARUM REGIAE BORUSSICAE

VOLUMINIS XXII

PARS I MICHAELIS EPHESII IN PARVA NATURALIA

BEROLINI

TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI

MCMIII

MICHAELIS EPHESII
IN PARVA NATURALIA
COMMENTARIA

CONSILIO ET AUCTORITATE

ACADEMIAE LITTERARUM REGIAE BORUSSICAE

EDIDIT

PAULUS WENDLAND

BEROLINI
TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI
MCMIII

PRAEFATIO

Ipse Michael horum commentariorum p. 149,1 ss. hoc ordine scholas suas Aristotelicas enumerat:

Περὶ ζῴων μορίων καὶ πορείας
Περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως[1])
Περὶ ζῴων κινήσεως
Περὶ ζῴων γενέσεως
Περὶ μακροβιότητος καὶ βραχυβιότητος
καὶ σὺν τούτοις τὰ περὶ γήρως καὶ νεότητος[2]).

qua in enumeratione temporum ordinem, quo edita sunt scripta, secutus esse videtur. certe huic ordini cetera temporum vestigia, quae percurrens Michaelis scholas inveni — alia additurum esse, qui accuratius omnes Michaelis libros investigaverit, verisimile est — non repugnant. scholia enim Περὶ ζῴων πορείας respicit in scholiis Περὶ ζῴων γενέσεως (Comm. XIV 3 p. 55,9. 10 Hayduck) et in huius voluminis p. 103,6, respicere videtur etiam in scholiis Περὶ ζῴων κινήσεως fol. 149ʳ52 Ald. — tum recte in illa enumeratione commentariis Περὶ μνήμης succedere scholas Περὶ ζῴων κινήσεως testimonio, quod infra posui, comprobari videtur[3]), et eundem ordinem innuere videtur verbis quae p. 50,32 leguntur ὡς δείξει ἐν τῷ Περὶ ζῴων κινήσεως.

---

[1]) Hoc titulo Michaelem hic complecti etiam libros υ εν μτ (Bonitzii sigla hic et infra pono) efficitur ex p. 1,15 τὸ Περὶ μνήμης καὶ ὕπνου et e Comm. Περὶ ζῴων κινήσεως fol. 149ʳ30. 31 Ald. εἰκότως μετὰ τὸ Περὶ μνήμης τάττεται τὸ Περὶ ζῴων κινήσεως, cf. Zeller II 2 p. 95, Baumstark, *Arist. bei den Syrern* I p. 77.

[2]) Contineri hoc titulo etiam librum αν apparet ex huius voluminis p. 51,10 λέγει δὲ Περὶ ἀναπνοῆς ἐν τῷ Περὶ ζωῆς καὶ θανάτου (cf. p. 122,24. 25) et e serie argumentorum, quam p. 99 explicat.

[3]) Ob eam causam praetuli lectionem libri C ceteris libris qui tradunt primum Περὶ ζῴων γενέσεως, tum Περὶ ζῴων κινήσεως. accedit quod p. 100,11, ubi eundem ordinem invenimus, libri C lectio confirmari videtur. de Parvorum Naturalium in duas partes divisione interiectis scriptis zoologicis cf. Baumstark p. 74, Littig, *Andronikos von Rhodos* I München 1890 p. 28 ss.

Ex horum scriptorum[1]) numero hoc volumine edidimus ea quae ad Parva naturalia quae dicuntur pertinent. exstiterintne alia ante Michaelis operam in haec scripta commentaria, quamquam veri dissimile non videtur, memoriae non traditur[2]). quos igitur fontes adierit Michael ignoramus, nisi quod ipse interdum magistri sui sententias laudat[3]).

Quamquam postremus editor Parvorum Naturalium Biehlius prioris codicum Aristotelicorum classis fidei atque auctoritati plane se addixit, tamen constat, si quis genuinum textum restituere volet, ei eclectica ratione utendum neque temere alterius ordinis auctoritatem spernendam esse[4]). iam ad archetypum huius classis recuperandum aliquid valet Michaelis, Sophoniae, etiam Georgii Pachymeris auctoritas[5]). qui omnes huius classis textum fere sequuntur. fide autem carent, quas in apparatu Biehlius posuit Michaelis lectiones. eadem enim ratione atque in Alexandro adhibendo

---

[1]) Ut plenam nanciscamur notitiam Michaelis commentariorum, adhibenda quoque sunt quae ipse p. 149,15 de commentariis in Metaphysica Z—N (pro ζῆτα apud Michaelem scribebat ε′ V. Rose, *De Aristotelis librorum ordine* p. 147) compositis testatur; quae commemorat etiam Anecdoton Hierosolymitanum (Comm. III 1 p. XVIII, 15), et libros E usque ad N sub Alexandri nomine servatos Michaelis esse erant qui censerent et fateor mirum sententiarum et locutionum cum Michaele consensum mihi animadversione dignum videri (cf. Comm. I p. 451,35 cum huius vol. p. 62,1). — ibidem librum Περὶ χρωμάτων se explicaturum esse pollicetur. porro adhibenda sunt De scholiis in Dialecticam et Rhetoricam (cf. Anecd. Hier.) et in Physica testimonia Michaelis in comm. in Soph. El., collecta Comm. II 3 p. 233; haec enim in Soph. El. commentaria Michaelis esse etiam eis quae ad huius vol. p. 32,3 adnotavi comprobari videtur. studia in commentario Περὶ ψυχῆς (de quo cf. Comm. XIV 3 p. IV) posita innuere videtur Michael huius vol. p. 85,10.

[2]) Exstitisse Alexandri in haec scripta commentarium inde non concludam, quod repetuntur a Michaele locutiones quaedam, quae Alexandro in deliciis sunt. quae locutiones e lectione aliorum Alexandri commentariorum Michaelis memoriae facile inhaesisse possunt. data occasione Alexandri in librum De sensu sententias adhibet, cf. adnotationes ad p. 1,5 48,2 (33,3 et p. XII). fortasse et hic et in Metaphysicis, postquam Alexandri commentaria inde a libro E perierunt ab Averroe lectitata, Alexandri operam continuare sibi proposuit.

[3]) Cf. Indicem nominum s. *Michael.* — iam Leo Allatius in Diatriba De Psellis (Migne, *Patr. Graeca* tom. CXXII 2 p. 498) coniecit a Psello pendere Michaelem et recte utriusque in multis consensum agnovit. occurrit etiam apud Psellum ὁ πρῶτος νοῦς (p. 702 A ss. Migne), cf. carmen ab Ephesio p. 24,27 allatum et Comm. V 6 p. IX[1]. porro comparanda sunt quae leguntur apud Psellum p. 702 C de divinae mentis actione (cf. Mich. p. 77,23), p. 740 de somniis, p. 833 de litterarum interitu (cf. Mich. p. 142,7 ss.). maxima autem similitudo inter Michaelem et Pselli quae feruntur excerpta De anima intercedit: cf. e. gr. Psellum p. 1032 C Mich. p. 10,22 ss., Psell. p. 1042 D Mich. p. 89,16, Psell. p. 1068 B Mich. p. 61,22. 23. sed cave temere hinc quicquam concludas. nam cum Pselli nomen dubitationibus obnoxium est, tum omnia illa excerpta e Philopono fluxerunt (cf. Comm. XV p. VII. XIV ss.). Philoponum igitur, non Psellum, si modo omnino Psellus est, Michael adisse potest.

[4]) cf. quae disputavi *Festschrift Theodor Gomperz dargebracht*, Wien 1902, p. 173 ss.

[5]) cf. Littig, *Die Φιλοσοφία des Georgios Pachymeres*, München 1891, p. 97.

usus[1]) temere Aldinae lemmata pro genuinis habet, ipsius Michaelis verba non satis curat.

Librorum duo genera distinguenda sunt. prioris duos testes adhibuimus:

Parisinus 1925 bomb. saec. XIV continet Michaelis scholas in libros S
1. Zπ 2. μκ (fol. 14^{v}—18) 3. ζ (fol. 18—34) 4. Zκ 5. Zγ (cf. Comm. XIV 3 p. IV) 6. μν (fol. 124—149^{v}) 7. Zμ 8. αι (Alexandri comm. cf. Comm. III 1 p. X. XI, vol. XIV 3 p. IV). contulit C. Kalbfleisch, nunc professor Rostochiensis.

Cum hoc libro artissima familiaritate coniunctus est codex in Aldina a
expressus, quamquam sua propria habet et vitia et bona.

Ex ingenti numero alterius classis codicum, quos Academia Berolinensis examinandos curavit, tres potissimum digni visi sunt, quorum lectionibus in apparatu positis imago satis fidelis archetypi huius ordinis recuperaretur:

Vaticanus Columnensis graecus 2199 membr. saec. XII continet scripta, C
ut numeris utar, quibus supra ordinem libri S descripsi, 6. 4. 2. 3. contulit E. Pfuhl.

Parisinus 1923 chart. saec. XIV continet hanc seriem librorum 7. 1. R
6. 4. 2. 5. 3. desinit p. 127,19. contulit C. Kalbfleisch.

Parisinus 1921 bomb. saec. XIV exhibet Alexandri in librum De sensu P
commentarii partem (cf. Comm. III 1 p. VII. IX), Aristotelis Historiam animalium, tum Michaelis libros 7. 1[2]), deinde Sophoniae De anima paraphrasim, denique nr. 8 et Michaelis libellos 6. 4. 2. 3. 5. desinit ut R p. 127,19[3]). sed e postrema parte libri inde a p. 148,4 nonnulla excerpsit. ceterum cf. Comm. XIV 3 p. IV, vol. XXIII 1 p. VII. fundamentum quasi codicis efficit Aristotelicus textus; in margine adiecta sunt Michalis commentaria, quibus in extremo margine alius generis scholia circumdata sunt. contulit C. Kalbfleisch.

Affinitas codicum CRP vel inde apparet, quod, quamquam alius alia scripta vel ex amplissima archetypi collectione vel ascito alio libro recepit, tamen idem est eorum scriptorum, quae communia habent, ordo; hoc unum inter R et P interest, quod inverterunt ordinem librorum 5. 3. C autem saepius ab RP[4]) discedens vel cum Sa consentit vel propria habet et bona et vitia.

[1]) cf. *Festschrift* p. 182. 183.

[2]) Post 1 insertum est fol. 105v—106 exordium scholarum libri μν, quae infra omnes exhibet, usque ad p. 5,10 λέοντος. textus huius fragmenti persimilis est ei qui in eodem libro infra traditur.

[3]) Collationis signa non recte interpretatus ad p. 127,20 dixi librum P in versu inferiore post R desinere.

[4]) Horum arta cognatio etiam eo probatur, quod uterque in fine mutilus est, confirmatur eis quae Hayduck Comm. XIV 3 p. IV iudicavit.

Soph. Denique alteri ordini adnumerandus est Michaelis liber, quem Sophonias paraphrasta adhibuit, congruens magis cum RP quam cum C (cf. Comm. V 6 p. VI).

Classium ea ratio est, ut prior plus valeat, altera, quamquam ipsa quoque non raro genuinas lectiones servavit, fere priori cedat. res igitur orthographicas ex auctoritate optimi libri S pendere voluimus.

Editio princeps et quae sola adhuc exstabat Aldina prodiit a. MDXXVII. titulum eius v. Comm. III 1 p. XII. textus eius, si excipias typothetae vitia et quae interdum editor minus feliciter coniectura novasse videtur, haud ita malus est, cum e libro melioris ordinis expressus sit. lemmata autem Aristotelica e volgaribus editionibus interpolata et ampliata sunt.

Kiliae mense Iulio a. MCMIII.

Paulus Wendland.

SUPPLEMENTA

I LIBRORUM CARPTIM COLLATORUM SPECIMINA

Ad priorem classem pertinent etiam:

Marcianus 237 bomb. saec. XIV continet secundum numeros p. VII positos libellos 1. 3. 2. 4. 6. 5.

Marcianus 238 membr. saec. XV eius gemellus, fortasse ex eo descriptus. uterque has lectiones habet:

p. 124,15 ἑκάστη || 20 τέθρα (item 22) || 21 τέθρον || τοῦ σχοινίου || 23 τέθρον || 25 καὶ εὖ || p. 125,2 γάρ || 3 ὁμοίως

unde apparet, quod aliorum locorum comparatione comprobatur, utrumque librum artissime cohaerere cum S, a quo per has lineas nusquam discedunt, Aldinam ex neutro eorum fluxisse.

Parisinus 2066 chart. saec. XV continet scripta 5. 1. 4. 2. 3. 6

p. 127,10—37 consentit cum nostro textu, nisi quod 15 τοῦ ἐσχάτου cum *a* omittit || p. 128,9 τούτων cum *a* || 13 posuit ut *a* || 32 δι' ἣν cum *a* ||

unde qui apparatum contulerit, intelleget, hunc Parisinum, cum saepius differat a S, per totos hos versus concinere cum *a*. cf. Comm. XIV 3 p. V.

Parisinus 1922 chart. saec. XVI ad familiam *Sa* pertinet.

p. 1,10 δ' ἐνέργεια || 13 τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς ἡ cum Sa || 14 τῷ] τὸ (sic etiam R) || 15 τάττει om. spatio 6 litt. relicto || 23 καὶ om. || p. 2,2 ὠρείτη cum S || 4 μὲν om. cum SRP || 5 περὶ om. || 8 τὸ om. (?) cum a || 10 add. ἐν cum S || 16 ἡ μνήμη] ἐμνήσθη

Estensis Mutinensis 209 (III G 5) chart. saec. XVI Parisini modo commemorati gemellus est, ut eiusdem partis collatio docet, in qua repetuntur etiam propria illius vitia, p. 1,10 δ' ἐνέργεια, 1,14 τὸ, 1,15 τάττει om., 1,23 καὶ om.

Alterius classis codices (cf. Comm. III 1 p. X) hi cum P potissimum cognati sunt:

1. Parisinus 1882 membr. saec. XV continet scholia in libros μν, υ, μτ, Ζκ, μκ, ζ eodem ordine qui exstat in P. ad alteram classem pertinet, fere congruit cum P, e quo fluxisse videtur.

p. 1,8 ἐστι καλεῖν || 12 αἰσθητικὸν || 13 αἰσθητικοῦ || 17 ἔσται || 18 αἰσθητικόν || 21 τῶ πρώτω αἰσθητικῶ || p. 2,1 δοκεῖ || ὀρείτη || 4 μνημονεύουσιν || μὲν om. || 5 ὅτι] ἐπὶ || 8 σώματι καὶ ψυχῇ || 9 ἐγρηγορεῖ || 11 καὶ τίσι καὶ πῶς ἐγγίνεται || 14 αἰσθήσεων 18 ἑτέρα || 19. 21 ἐστὶν ἄνωθεν || 20 ἔσται ἡμῖν || 26 αἴσθησιν || 29 δόξειεν || p. 17,1. 2

ἀλλ' ὡς—ἥσθησθαι om., quae verba versum faciunt in P || idem cadit in p. 22,32—23,2 οὕτω—παθόντα et in p. 22,13—15 ἥτις—μνήμη || p. 55,19 quae verba in margine add. P², om. || p. 85,16 post γνωρίμους add. ἀλλήλων. P enim ad superiorem versum aberrans addiderat ὑπὲρ ἀλλήλων, sed recte rursus delevit || postrema pars deest ut in RP

2. Parisinus Suppl. graeci 340 chart. saec. XVI solum exhibet commentarium De memoria. maxime concinit cum Par. 1882 modo commemorato, fortasse ab eo pendet (cf. Comm. III 1 p. X). quocum communia habet etiam vitia, quibus carent CRP, velut

p. 1,17 ἔσται || 21 ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητικῷ || p. 2,8 σώματι καὶ ψυχῇ || p. 17,1 eadem verba om.

3. Bononiensis graecus 2305 chart. saec. XVI[1]), qui ante Michaelis scripta Alexandri commentarium in librum αι exhibet, item artissime cohaeret cum Par. 1882, quocum et in lectionibus illis ad p. 1. 2 modo enotatis et alibi consentit.

4. Vaticanus 271 chart. saec. XVI ipse quoque his codicibus adnumerandus est, quod docet specimen collationis p. 1,1—15, confirmant quae passim notata sunt e p. 124—127. accedit quod eodem loco atque RP desinit et quod eandem codicum cognationem etiam in Alexandri textu Comm. III 1 p. X agnovi.

5. 6. Denique duo Estenses Mutinenses 180 (III F 2) chart. saec. XV et 210 (III G 6) chart. saec. XVI huc pertinent, ut communio lectionum in prooemio obviarum docet; de his codibibus cf. vol. III 1 p. X.

Contra cum R artius cohaerent:

Laurentianus 85,1, qui Oceanus dicitur, bomb. saec. XIV inde a fol. 661 Michaelem exhibet.

p. 1,5 ἑκάστου || 8 ἐστι καλεῖν || 11 αἰσθήων (sic) || 12 αἰσθητικὸν || 13 αἰσθητικοῦ || 14 τῷ] τὸ (cf. p. VII) || 17 αἰσθητικῷ || 18 αἰσθητικόν || 21 αἰσθητικῶν (sic) || p. 2,1 ὀρείτη cum R || 4 μὲν om. || 9 ἐγρηγορεῖ || 11 ἐγγίνεται || 18 ἑτέρα cum R || 20 ἔσται ἡμῖν || 29 τούτου || p. 3,1 αἰσθητικῷ || αἰσθητικόν || 3 αἰσθητικῷ || 5 εἰκὼν τῆς αὐτῆς || 7 διορίζονται || 8 φαντασίαν τύπῳ ἐν || 9 τύπον τοῦτον || 11 prius αὐτόν] αὐτά || alt. αὐτόν] αὐτήν || 13 τύπῳ || 14 ἐγγινομένην cum CP || 17 αἰσθητόν] αἰσθητικόν || δὲ (ante καὶ) om. || 18 καλοῦσι αἴσθησιν || 21 τὴν φαντασίαν || φανταστικὸν || τοιοῦτον || 21. 22 τῶν et αἰσθήσεων || 22 καὶ om. || p. 6,24. 25 πολλάκις—μνημονευτὰ bis habet cum R

ex his lectionibus, si excipias, quae librarii neglegentia peccavit, pleraeque alterius classis codicum communes sunt, aliae — quod aliis exemplis confirmari potest — Oceani cum R insignem consensum probant.

Bodleianus misc. 129 chart. saec. XVI non minus arte cum R cohaeret. velut p. 78,1 ipse quoque habet singularem lectionem καὶ πάντα σπᾶν. suspicio autem ab R pendere Bodleianum historia libri[2]) augeri videtur. erat enim olim Pélicieri, tum Nauloti, tum Collegii societatis Iesu Claromontani. fol. 1 exstat: ἀνέγνωκε Ναυλὼτ τάδε 1573, fol. 245 Κλαύδιος ὁ Ναυλώτιος κοιλαδιεὺς ἀναλλωναῖος *Claude Naulot du val Anallonois 1573.*

[1]) cf. *Studi Italiani di filol. classica* III p. 403.

[2]) cf. G. Studemund et L. Cohn, *Codices ex Bibl. Meermanniana Phillippici Graeci nunc Berolinensis* Berolini 1890 p. II ss., de hoc ipso libro p. IX.

Nomine tenus mihi innotuerunt

Oxoniensis Collegii Novi 232 chart. saec. XV (cf. Comm. III 1 p. VI). forsitan ex eis, quae Hayduck Comm. XIV 3 p. V observavit, liceat conicere eum ad priorem ordinem pertinere.

Coislinianus 166 bomb. saec. XIV continet Michaelis in μκ, ζ, αν commentaria. cf. Comm. VII p. VI.

Parisinus 1949 chart. saec. XVI.

Monacenses 151 membr. saec. XV et 91 chart. saec. XVI (cf. Comm. III 1 p. X). uterque liber p. 127,19 ibidem atque RP desinit.

II DE ALEXANDRI USU

Fugit me fluxisse Michaelis p. 2,24—4,14 ex Alex. De anima p. 66, 25—67,2. 68,4—69,19 Br., Mich. p. 4,21—27 ex Alex. p. 69,20—70,3, Mich. p. 4,30—5,5 ex Alex. 72,5—13. his igitur potissimum locis Alex. a textu nostro differt:

p. 2,31 ἂν γνωρίσαιμεν cum S, quod recipiendum erat || p. 3,9 τύπον τοῦτον cum CRP, quod genuinum videtur || 13. 14 bis νῦν om. || 16 ἂν λέγοιεν φαντασίαν cum SA, quod recipiendum est || 18 τῆς δυνάμεως || 20 περὶ] ἐπὶ || p. 4,1 μὲν cum S, quod recipiendum est || 3 μόνων || 4 οὕτως αὕτη cum Sa, recte || 10 τῇ αἰσθητικῇ ψυχῇ || 11 γενόμενον || 13 quod conieci, exstat in Al. || 14 ἐγγενόμενον || 22 γὰρ] γοῦν || contra Alexandri textus e Michaele emendandus est p. 68,22 ἐστὶ δὲ καί, quod Bruns coniecerat || p. 69,4 τὸ τὸν τύπον τούτων || 17 γὰρ] δὲ

porro cf. Mich. p. 52,8—11 cum Al. p. 74,19—23; Mich. p. 52,22—26 cum Al. p. 95,1—4; Mich. p. 100,19—29 cum Al. p. 94,26—30. 95,6—11. 19—22.

MICHAELIS EPHESII

IN PARVA NATURALIA

COMMENTARIA

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΕΦΕΣΙΟΥ ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΜΝΗΜΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΣ ΥΠΝΟΥ ΚΑΙ ΕΓΡΗΓΟΡΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΥΠΝΟΥΣ ΜΑΝΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ.

Simpl. d. anim. ed. Ald. f. 127r

Εἰπὼν ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς πρῶτον μὲν περὶ τῆς συμπάσης καὶ καθόλου ψυχῆς, εἶτα περὶ ἑκάστης τῶν δυνάμεων αὐτῆς, πόσαι καὶ τίνες καὶ ἐν τίνι ἑκάστη αὐτῶν τὸ εἶναι, ἐν αἷς καὶ περὶ τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως τὸν λόγον ποιησάμενος καὶ τίς ἐστιν εἰπών, ἣν καὶ πρώτην αἴσθησιν καλεῖν ἐστι σύνηθες, εἶτα εἰς πόσας αἰσθήσεις διαιρεῖται, καὶ ἰδίᾳ περὶ ἑκάστης τῶν αἰσθήσεων διεξελθὼν καὶ εἰπών, τίς μὲν ἡ δύναμις αὐτῶν ἑκάστης, ἀφ' ἧς τὸ αἰσθάνεσθαι, τίς δὲ ἡ ἐνέργεια καὶ περὶ τί, εἶτα ἐν τῷ Περὶ αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν περὶ τῶν αἰσθητηρίων εἰπών, τί τὸ αἰσθητήριον ἑκάστης αἰσθήσεως καὶ ἐκ τίνος, ἐπειδὴ μὴ οἷόν τε ἄνευ αἰσθητηρίου αἰσθάνεσθαι (διὰ γὰρ σώματος ἡ τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς ἐνέργεια), ταῦτ' εἰπὼν ἐν ἐκείνοις ἐφεξῆς τῷ Περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν τὸ Περὶ μνήμης καὶ ὕπνου τάττει πάνυ εἰκότως. ἐπειδὴ γὰρ ἡ μνήμη πάθος ἢ ἕξις ἐστὶ τῆς κοινῆς αἰσθήσεως, ὡς ἔσται δῆλον, ὅτε περὶ τούτων λέγει, ἥτις κοινὴ αἴσθησις ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ καθίδρυται, ἔστι δὲ πρῶτον αἰσθητήριον, ὡς πολλάκις εἴρηται, ἡ καρδία, εὐλόγως μετὰ τὸν Περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητηρίων λόγον τὸν Περὶ μνήμης τάττει. ἐν ᾧ ζητεῖ, τίνα μνημονευτικὰ καὶ τίς ἡ μνήμη καὶ ἐν τίνι τῶν τῆς ψυχῆς μορίων, καὶ λέγει ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ αἰσθήσει καὶ τῷ αἰσθητηρίῳ αὐτῆς, εἶτα πῶς γίνεται, καὶ διὰ τί οὔθ' οἱ νέοι οὔθ' οἱ γέροντες μνημονευτικοί, καὶ διὰ τί συμβαίνει τοῖς μνημονεύουσι δοκεῖν αἰσθάνεσθαι, λέγων αἰσθάνεσθαι τὸ φαντάζεσθαι (αἴσθησις γὰρ καὶ φαντασία τῷ ὑποκειμένῳ ταὐτόν,

1 Μιχαὴλ τοῦ ἐφεσίου C, sed in fine post Ἀριστ. a manu saec. XIV add.: Μιχαὴλ ἐφεσίου Pa: Μιχαὴλ ἐφέσιος in mg. R²: om. S   σχόλια εἰς τὸ SCR: περὶ μνήμης καὶ ἀναμήσεως.—σχόλια εἰς τὸ P: om. a   2. 3 ὕπνου—Ἀριστοτέλους om. a   καὶ ὕπνου Ἀριστοτέλους καὶ—μαντικῆς S   4 καθ' ὕπνον P   5 ss. prooemium ex Alexandri de sensu p. 1,1 sqq. Wendl. expressum   6 ἐστι post αὐτῶν add. a   ἐν οἷς recte ut Al. a; sed illic quoque αἷς habet cod. V   8 ἐστι καλεῖν RP   12 αἰσθητικὸν RP   13 αἰσθητικοῦ RP   τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς ἡ Sa, sed cf. etiam Al.   17 λέγει] p. 449b25 αἰσθητικῷ P, e corr. R   18 αἰσθητικόν RP   εἴρηται] v. Bonitz, Ind. p. 365b34 ss. 21 αἰσθητικῷ RP   23 τοῖς ⟨μὲν⟩ conicio   δοκεῖ a   24 μὲν post τῷ add. a   ὑποκειμένων a

κἂν τῷ λόγῳ ἕτερα), τοῖς δὲ αἰσθανομένοις ἀνάπαλιν δοκεῖν μνημονεύειν, 127r ὡς Ἀντιφέροντι τῷ Ὠρείτῃ. εἶτα λέγει, τί ἀνάμνησις καὶ πῶς γίνεται καὶ τί διαφέρει τῆς μνήμης, καὶ ὅτι σωματικὸν τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι, καὶ διὰ τί οἱ οἰνώδεις ἧττον μνήμονες. καὶ περὶ μὲν μνήμης καὶ ἀναμνήσεως ταῦτα· περὶ δὲ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως πρῶτον μέν, ὅτι τῶν μορίων τῆς ψυχῆς ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἑνὶ γίνονται ἀμφότερα (οὐ γὰρ ἐν ἄλλῳ μὲν μορίῳ τῆς ψυχῆς ὁ ὕπνος, ἐν ἄλλῳ δὲ ἡ ἐγρήγορσις, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἑνί), καὶ ὅτι κοινὸν σώματος καὶ ψυχῆς τὸ πάθος· εἶτα διὰ τί καθεύδει καὶ ἐγρήγορε, καὶ διὰ ποίαν αἴσθησιν καὶ διὰ τίνα αἰτίαν συμβαίνει τὸ καθεύδειν, καὶ ποῖόν τι τὸ πάθος· περὶ δὲ ἐνυπνίων, τίνι μορίῳ τῶν τῆς ψυχῆς φαίνεται καὶ τί ἐστι καὶ πῶς γίνεται, καὶ ὅτι οὐκ ἔστι θεόπεμπτα, ἀλλὰ τινὰ μὲν σημεῖα, τινὰ δὲ αἴτια, ἄλλα δὲ συμπτώματα· καὶ τίνες εὐθυόνειροι καὶ διὰ τί.

Δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν μετὰ τὸ Περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν τὸ παρὸν τέτακται βιβλίον, καὶ τίνα τὰ ἐν αὐτῷ ζητούμενα καὶ αἰτιολογούμενα, εἴρηται. ἐπεὶ δὲ ἡ μνήμη ταὐτόν ἐστι τῷ ὑποκειμένῳ τῇ φαντασίᾳ, ὡς ἐρεῖ προϊών, τῷ λόγῳ δὲ ἕτερον, ἡ δὲ φαντασία πάλιν ταὐτὸν τῇ αἰσθήσει τῷ ὑποκειμένῳ, τῷ λόγῳ δὲ ἕτερον, καὶ διὰ τοῦτο, ἐν ᾧ τῆς ψυχῆς αἰσθανόμεθα, ἐν τούτῳ καὶ φανταζόμεθα καὶ μνημονεύομεν, δέον ἐστὶ καὶ νῦν ἄνωθεν τὰ περὶ τὴν φαντασίαν διαρθρῶσαι (οὕτω γὰρ ἡμῖν ἔσται δῆλον καὶ τίς ἡ μνήμη), καὶ πρῶτον τί διαφέρει φαντασία αἰσθήσεως; οὔτε γὰρ ταὐτὸν τῇ αἰσθήσει οὔτε ἕτερον, ὡς εἴρηται. ὁμοίως καὶ ἡ μνήμη καὶ ἡ φαντασία· οὔτε γὰρ ταὐτὰ οὔτε πάλιν ἕτερα. διαφέρει τοίνυν φαντασία αἰσθήσεως τῷ τὴν μὲν αἴσθησιν παρόντων εἶναι τῶν αἰσθητῶν, φαντασίαν δὲ γίνεσθαι καὶ μὴ παρόντων, καὶ αἴσθησιν μὲν ἐγρηγορότων γίνεσθαι, φαντασίαν δὲ καὶ κοιμωμένων. ἔτι αἴσθησις μὲν οὐκ ἐφ' ἡμῖν (οὐ γὰρ ἐφ' ἡμῖν μὴ παρόντων τῶν αἰσθητῶν αἰσθάνεσθαι), φαντασία δὲ καὶ ἐφ' ἡμῖν· ἐφ' ἡμῖν γὰρ φαντασίαν τινὸς καὶ μὴ παρόντος λαβεῖν. ἐκ τούτων μεν οὖν ἄν τις καὶ τοιούτων δείξειεν, ὅτι διαφέρει φαντασία αἰσθήσεως. ὅτι δὲ πάλιν ταὐτόν πως τῇ αἰσθήσει, μετ' ὀλίγον εἰσόμεθα. τί δ' ἐστὶν ἡ φαντασία, ὧδε γνωρίσαιμεν ἄν· δεῖ νοεῖν γίνεσθαι ἐν ἡμῖν ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν τῶν περὶ τὰ αἰσθητὰ οἷον τύπον τινὰ καὶ ἀναζωγρά-

---

1 δοκεῖν scripsi: δοκεῖ libri 2 Ὠρείτῃ Ca: ὡρείτῃ S: ὀρείτῃ R: ὀρείτη P cf. Arist. p. 451a9 codd. EY 4 διὰ τί] διότι S νανώδεις a ex Arist. p. 453a31. b6 cf. infra f. 136r27 μνημονεύον$^{\tau}$ RP 5 μέν om. SRP 8 τὸ om. a 9 ἐγρηγορεῖ CRP prius διὰ] κατὰ a 10 ἐν ante τίνι add. S 11 τί ἐστι] τίσι P ἐγγίνεται CRP 14 αἰσθήσεων P 15 βυβλίον a alt. καὶ] τε καὶ Sa 17 ἐρεῖ] p. 450a23 ἕτερον — λόγῳ δὲ (18) om. S ἑτέρα Sa 18 ἕτερον C: ἑτέρα R: ἕτερα SPa 19 ἐστὶν P 19. 20 καὶ νῦν om. P 20 ἔσται ἡμῖν CRP 23 ταὐτὸν et ἕτερον conicio 25 cf. De an. Γ 3 p. 428a7 28 cf. De an. Γ 3 p. 427b18 29 δόξειεν Ca 30 μετ' ὀλίγον] p. 450a27ss. 31 γνωρίσαιμι ἂν C: ἂν γνωρίσαιμεν S: ἂν γνωρίσαι μὲν a 31 ss. cf. Arist. p. 450a27 ss. 32 ss. non suo loco, sed p. 4,20 ss. We. Soph. adhibet

φημα ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ· τοῦτο δὲ τὸ πρῶτον αἰσθητήριόν ἐστιν ἡ 127r καρδία, ἐν ᾗ ἡ αἰσθητικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς ἐστι. γίνεται οὖν ζωγράφημά τι ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ, ἐγκατάλειμμά τι ὂν τοῦτο τὸ ζωγράφημα τῆς ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ γινομένης κινήσεως, ὃ καὶ μηκέτι τοῦ αἰσθητοῦ παρόντος ὑπομένει τε καὶ σῴζεται ὂν ὥσπερ εἰκών τις αὐτοῦ, ὃ καὶ τῆς μνήμης ἡμῖν σῳζόμενον αἴτιον γίνεται. τὸ δὲ τοιοῦτον ἐγκατάλειμμα καὶ τὸν τοιοῦτον ὥσπερ τύπον φαντασίαν καλοῦσι. δι' ὃ καὶ ὁρίζονται τὴν φαντασίαν τύπωσιν ἐν ψυχῇ καὶ τύπωσιν ἐν ἡγεμονικῷ. μήποτε δὲ οὐχ ὁ τύπος αὐτός ἐστιν ἡ φαντασία, ἀλλ' ἡ περὶ τὸν τύπον τῆς φανταστικῆς δυνάμεως ἐνέργεια. εἰ γὰρ ἦν αὐτὸς ὁ τύπος ἡ φαντασία, ἦμεν ἂν ἐν φαντασίᾳ καὶ μὴ ἐνεργοῦντες περὶ αὐτόν, ἔχοντες δὲ αὐτόν· καὶ ἅμα ἂν ἦμεν ἐν πλείοσι φαντασίαις καὶ τοσαύταις, ὅσων τὸν τύπον σῴζομεν. ἔτι ἤτοι τὴν γινομένην νῦν τύπωσιν φαντασίαν λέγουσιν ἢ τὴν γεγονυῖαν ἤδη καὶ οὖσαν. ἀλλ' εἰ μὲν τὴν γινομένην νῦν, τὴν αἴσθησιν ἂν λέγοιεν τὴν κατ' ἐνέργειαν φαντασίαν, εἰ δὲ τὴν γε | γονυῖαν καὶ σῳζομένην, 127v τὴν μνήμην. ἀλλ' εἴη ἂν ὡς ἐπὶ τῆς αἰσθήσεως· ὡς γὰρ ἐπ' ἐκείνης ἔστι μέν τι αἰσθητόν, ἔστι δέ τις καὶ δύναμις αἰσθητική, ἔστι δὲ καὶ ἐνέργεια δυνάμεως περὶ τὸ αἰσθητόν, ἣν καλοῦμεν αἴσθησιν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς νοήσεως νοητὸν μὲν τὸ πρᾶγμα, νοῦς δὲ ἡ δύναμις, νόησις δὲ ἡ τοῦ νοῦ περὶ τὸ νοητὸν ἐνέργεια, οὕτως δὲ ὑποληπτέον ἔχειν καὶ περὶ τῆς φαντασίας, τὸ μέν τι εἶναι φανταστόν (τοῦτο δ' ἂν εἴη τὸ ἀπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως γινόμενον ἐγκατάλειμμα καὶ οἱονεὶ ζωγράφημα, ἀνάλογον ὂν τῷ αἰσθητῷ τε καὶ νοητῷ), τὸ δὲ φανταστικὴν δύναμιν, ἀνάλογον ὂν καὶ αὐτὸ τῇ αἰσθητικῇ δυνάμει καὶ τῷ νῷ, τὸ δὲ φαντασίαν οὖσαν καὶ αὐτὴν ἀνάλογον τῇ αἰσθήσει καὶ τῇ νοήσει, ἐνέργειαν οὖσαν τῆς φανταστικῆς δυνάμεως περὶ τὰ φανταστά· ὑπόκειται γὰρ τῇ φανταστικῇ δυνάμει τὰ ἀπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως γινόμενα ἐγκαταλείμματα, ὡς ὄντα τινὰ αἰσθητὰ ἐντός, ὡς τῇ αἰσθητικῇ τὰ αἰσθητὰ ὄντα ἐκτός. καλεῖται δὲ τὰ τοιαῦτα ἐγκαταλείμματα κατ' ἐνέργειαν αἴσθησις, ὅτι τῆς αἰσθητικῆς ἐνεργείας ταῦτ' ἐστὶν ἔργα· καὶ τὸ κατ' ἐνέργειαν αἰσθέσθαι ἐστὶ τὸ τὸν τύπον τούτων σχεῖν ἐν αὐτῷ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐκτὸς ὄντων.

---

1 αἰσθητικῷ RP Soph. αἰσθητικόν RP 2 ἡ om. RP 3 αἰσθητικῷ RP 4 αἰσθητηρίου Ca 5 εἰκών τις αὐτοῦ C: τις εἰκὼν αὐτοῦ Sa: εἰκὼν τῆς αὐτῆς RP 7 διορίζονται RP (ὁρίζονται etiam Soph.); cf. Chrysippi definitio Sext. VII 229. Diog. VII 50 8 τύπωσιν ἐν ψυχῇ καὶ τύπωσιν] τύπῳ RP 9 τύπον Sa Soph.: τύπον τοῦτον CRP 13 τύπῳ RP 14 καὶ ἤδη a (ἤδη καὶ etiam Soph.) ἐγγινομένην CP Soph. 16 post μνήμην add. ἂν λέγοιεν φαντασίαν Sa (om. etiam Soph.) 17 δὲ (ante καὶ) om. RP 18 καλοῦσι αἴσθησιν CRP 20 οὕτω δὴ a 21 τὴν φαντασίαν CRP Soph. φανταστικὸν RP τοῦτο Sa: τοιοῦτον CRP 21. 22 τῶν et αἰσθήσεων CRP 22 καὶ om. RP 23 τῷ αἰσθητῷ—ἀνάλογον ὂν (24) a: om. ceteri, legisse vid. Soph. 25 post ἐνέργειαν add. δὲ C 28 τῷ αἰσθητικῷ P 29. 30 (ἐκ add. a) τῆς ἐνεργείας τῆς αἰσθητικῆς Sa 30 ταῦτ' εἰσὶν (ἐστὶν scripsi) ἔργα C: ταῦτ' εἰσὶν ἐνέργειαι RP: ταῦτ' ἐστὶν ἔχουσα Sa 31 τοῦτον a

ἡ δὲ φανταστικὴ δύναμίς ἐστιν ἡ αὐτὴ κατὰ τὸ ὑποκείμενον τῇ αἰσθητικῇ, 127v τῷ λόγῳ μέντοι διαφέρουσα· αἰσθητικὴ μὲν γάρ ἐστιν, καθ' ὅσον τῶν αἰσθητῶν παρόντων ἐστὶν ἀντιληπτικὴ μόνον, φανταστικὴ δέ, καθ' ὅσον, ὡς ἐκείνη περὶ τὰ αἰσθητὰ ἐκτὸς ὄντα ἐνεργεῖ, οὕτω καὶ αὕτη περὶ τὰ φανταστά, ὄντα ἐν τῷ ἔχοντι αὐτὰ σώματι ὥσπερ αἰσθητὰ αὐτῇ, εἰ καὶ μὴ παρείη ἔτι τὰ αἰσθητά. ὅταν μὲν γὰρ παρόντων τῶν αἰσθητῶν ἡ ἐνέργεια αὕτη γίνηται, αἴσθησις γίνεται (ἡ γὰρ διὰ τοῦ αἰσθητηρίου παρόντος τοῦ αἰσθητοῦ ἐν τῷ αἰσθητικῷ γινομένη ἐνέργεια τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς αἴσθησίς ἐστι· δι' ὃ καὶ ταὐτὸν εἶναι δοκεῖ ἥ τε αἴσθησις καὶ ἡ φαντασία)· ὅταν δὲ μηκέτι τοῦ αἰσθητοῦ παρόντος ἡ ἐνέργεια τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς γίνηται περὶ τὸ γινόμενον ἀπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως ἐγκατάλειμμα ὡς αἰσθητόν τι, φαντασία τότε. ἡ δὲ περὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐγκατάλειμμα ἐνέργεια, ὅταν μὴ ἁπλῶς ὡς τοιοῦτον γίνηται, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπ' ἄλλου τινὸς ἐγγινόμενον, τὸ μὲν μνήμη, τὸ δὲ ἀνάμνησίς ἐστι. μνήμη γάρ ἐστι κατοχὴ φαντάσματος ὡς εἰκόνος οὗ τὸ φάντασμα· τῆς γὰρ φαντασίας πολλάκις γινομένης συνίσταται μνήμη. διαφέρει δὲ μνήμης ἀνάμνησις τῷ τὴν ἀνάμνησιν εἶναι ἀνανέωσιν προτέρας μνήμης, ἐπὰν λήθη γενομένη τὸ συνεχὲς ἀναλύσῃ· καὶ ἔστιν αἴτιον ἀναμνήσεως ἡ τῶν πρώτων κινήσεων ἀνανέωσις. ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων καὶ αὖθις ἐπισκεψόμεθα, νῦν δὲ τὰ περὶ τῆς φαντασίας ἔτι διαρθρωτέον. ἐκ ταύτης γὰρ ἡμῖν, ὡς εἴπομεν, ἔσται δῆλον καὶ τίς ἐστιν ἡ μνήμη. ἐπεὶ γὰρ ἐνδέχεταί τι ὑπ' ἄλλου κινούμενον αὐτὸ πάλιν ἄλλο κινῆσαι (ἡ γὰρ βακτηρία κινεῖ τὸν λίθον ὑπ' ἄλλου κινουμένη), καὶ τὸ πρῶτον αἰσθητήριον, ἡ καρδία, ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν κινούμενον αὐτὸ πάλιν διὰ τῶν ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν γινομένων ἐν αὐτῷ κινήσεων, τουτέστιν ἐγκαταλειμμάτων καὶ τύπων καὶ ζωγραφημάτων, κινεῖ τὴν φανταστικὴν ψυχήν, ὡς τὰ αἰσθητὰ τὴν αἰσθητικήν. δι' ὃ καὶ εἴη ἂν τῆς φαντασίας λόγος κίνησις ὑπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως, τουτέστι κίνησις ὑπὸ τῶν ἐγκαταλειμμάτων τῶν ἀπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως ἐν τῷ αἰσθητηρίῳ γενομένων. εἴρηται γὰρ ὅτι καλεῖται τὰ τοιαῦτα ἐγκαταλείμματα κατ' ἐνέργειαν αἴσθησις. χρὴ δὲ τοῦ τύπου κοινότερον ἐπὶ τῆς φαντασίας ἀκούειν. κυρίως μὲν γὰρ τύπος ὁ κατ' εἰσοχήν τε καὶ ἐξοχὴν ἢ τὸ τοῦ τυποῦντος ἐν τῷ τυπουμένῳ σχῆμα γινόμενον, ὡς ὁρῶμεν τὰ ἐπὶ τῶν σφραγίδων

1 ἡ δὲ] εἰ δὲ ἡ RP μὲν ante κατὰ add. Sa 2 μέν τι R 4 οὕτως αὕτη Sa 5 αὐτὰ] αὐτὴν C αὐτῷ P 7 αἰσθητικοῦ RP Soph. 12 ἡ δὲ] εἰ δὲ RP 13 ὡς] expectes ὡς περὶ, cf. p. 5,8 15 εἰκόνος] ἐκεῖνα RP 16 συνίσταται Sa: γίνεται CRP μνήμης (ἡ add. SC) ἀνάμνησις SCa: μνήμη ἀναμνήσεως RP 17 ἀνανέωσιν om. RP προτέρας Sa: ἑτέρας CRP 19 ἐς ante αὖθις add. Sa ἐπισκεψόμεθα] πιέσομεν Sa 20 εἴπομεν] p. 2,20 22 κινούμενον RP 23 αἰσθητικὸν RP ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν κινούμενον a: om. ceteri, sed sic πάλιν sensu careret 24 τῶν] τὸ RP ἀπὸ C 27 τουτέστι —αἰσθήσεως (28) om. SRP 28 αἰσθητικῷ RP 29 γινομένων P: γινόμενος R εἴρηται] p. 3,29 καλεῖται C: καλεῖται δὲ ceteri τὰ] τῷ RP 30 καὶ post χρὴ δὲ add. a 31 ὁ] τὸ Sa (ὁ etiam Soph.) εἰσοχὴν C Soph. (p. 5,7 We.): ἐσοχὴν P: ἰσοχὴν SRa

ἔχοντα· οὐχ οὕτω δὲ τὰ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐγκαταλείμματα ἐν ἡμῖν 127v γίνεται. οὐδὲ γὰρ τὴν ἀρχὴν κατὰ σχῆμά τι ἡ τῶν αἰσθητῶν ἀντίληψις. ποῖον γὰρ σχῆμα τὸ λευκὸν ἢ ὅλως τὸ χρῶμα; ἢ ποῖον σχῆμα ἡ ὀσμή; ἀλλὰ δι' ἀπορίαν κυρίου τινὸς ὀνόματος τὸ ἴχνος καὶ ἐγκατάλειμμα τὸ ὑπομένον ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐν ἡμῖν τύπον καλοῦμεν μεταφέροντες τοὔνομα. τί μὲν οὖν ἐστι φαντασία, εἴρηται· τί δὲ μνήμη, δῆλον ἐκ τούτων· ἡ γὰρ περὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐγκατάλειμμα γινομένη ἐνέργεια, ὅταν μὴ ἁπλῶς ὡς περὶ τοιοῦτον γίνηται, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπ' ἄλλου γινόμενον, μνήμη ἐστίν. οἷον παρόντος τοῦδε τοῦ αἰσθητοῦ, φέρε εἰπεῖν τοῦ γεγραμμένου ἐν τῷδε τῷ πίνακι ἀνθρώπου ἢ λέοντος ἢ ἄλλου τινός, καὶ ἐνεργούσης περὶ αὐτὸ τῆς ὄψεως γίνεται ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας τύπος τις καὶ ἐγκατάλειμμα καὶ ἀναζωγράφημα τοῦ γεγραμμένου λέοντος ἢ ἀνθρώπου ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ, ὅπερ ἐγκατάλειμμα καὶ ἀναζωγράφημα ὑπομένει καὶ σῴζεται καὶ μὴ παρόντος τοῦ αἰσθητοῦ· τοῦτο δὴ τὸ ἐγκατάλειμμα κινεῖ τὴν φανταστικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ ποιεῖ αὐτὴν ἐνεργεῖν περὶ αὐτό, ὥσπερ καὶ τὰ αἰσθητὰ τὴν αἴσθησιν. ὅταν δὲ ἡ τοιαύτη τῆς φανταστικῆς δυνάμεως ἐνέργεια περὶ τὸ τοιοῦτον ἐγκατάλειμμα ἁπλῶς γίνηται, μὴ προσλογιζομένη ὅτι τόδε τὸ ἐγκατάλειμμα καὶ ὅδε ὁ τύπος ἀπὸ τοῦ γεγραμμένου ἐν τῷ τοιῳδὶ πίνακι ζῴου κατὰ τὸν δεῖνα χρόνον ἐνταῦθα γέγονεν, ἀλλ' ἁπλῶς οὕτως περὶ αὐτὸ ἐνεργῇ, φαντασία τὸ τοιοῦτον λέγεται. ὅταν δὲ πρὸς τῷ ἐνεργεῖν περὶ αὐτὸ προσλογίζηται, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ δεῖνι πίνακι γεγραμμένου ζῴου ὁ τύπος οὗτος καὶ τὸ ἐγκατάλειμμα κατὰ τὸν δεῖνα χρόνον ἐνταῦθα γέγονε, καὶ ὅλως ὅτι ὅδε ὁ τύπος εἰκών ἐστι τοῦ ἐν τῷ πίνακι γεγραμμένου ζῴου, τότε ἡ τοιαύτη ἐνέργεια μνήμη λέγεται. φαν|τασία μὲν γάρ ἐστι καὶ 128r λέγεται, ὅταν ἁπλῶς περὶ τὸν τύπον καὶ τὸ ἐγκατάλειμμα γίνηται μὴ προσλογιζομένη, ὅτι ἀπ' ἄλλου τινὸς ἐν τῷ πίνακι ὄντος γέγονε· μνήμη δ' ἐστίν, ὅταν πρὸς τῷ ἐνεργεῖν περὶ αὐτὸ αἰσθάνηται καὶ ὅτι ἀπ' ἄλλου τινὸς γέγονε, καὶ ἔτι ὅτι τοῦτο, οὗ αἰσθάνεται, εἰκών ἐστι τοῦ ἐν τῷ πίνακι γεγραμμένου ζῴου. τοῦτο δὴ κἂν ἀπὸ ἀληθοῦς ζῴου γίνηται, ταὐτόν ἐστι. καὶ ἐπεὶ μνήμη καὶ φατασία ταὐτὸν τῷ ὑποκειμένῳ, φαντασία δὲ καὶ αἴσθησις ὁμοίως (αἱ αὐταὶ γὰρ καὶ αὗται τῷ ὑποκειμένῳ, ὡς ἤδη εἴρηται), καλῶς λέγεται, ὅτι ἐν ᾧ αἰσθάνεται, τούτῳ καὶ μνημονεύει τὰ μνημονεύοντα. ὡς γὰρ ἀπὸ τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς τὸ αἰσθάνεσθαι, οὕτως ἀπ'

2 γίνονται RP: ἐγγίνονται Soph. γὰρ om. Sa (habet etiam Soph.) 4 τινὸς κυρίου CRP 5 αἰσθητικῶν RP 6 ἡ φαντασία RP 8 τοιούτων Sa γένηται RP γινόμενον scripsi cf. p. 4,14: γινομένου CRP: γεγενημένη Sa 9 τοῦδε om. a φέρε δὲ Sa 13 αἰσθητικῷ RP: αἰσθητηρίῳ αἰσθητικῷ C 14 κινεῖν a 16 δὴ a 17 γίνηται Sa: γένηται CRP προσλογιζομένου RP 18 ἐγγεγραμμένου τῷ CRP τοιουτωδὶ RP 19 ἀλλ' ἁπλῶς—γέγονε (22) om. RP 20 ἐνεργῇ e corr. S: ἐνεργεῖ Ca πρὸς τὸ a 25 γίνηται scripsi: γένηται libri 25. 26 προσλογιζομένη Ca: προσλογιζομένης S: προσλογιζόμενος RP 26 τῷ a (cf. v. 23. 28): om. SCRP δ'] δέον C 27 πρὸς τὸ Ca ὅτι om. SR 28 ὅτι om. RP αἰσθάνεται Ca: αἰσθάνομαι SRP 29 δὴ] δὲ S γίνηται scripsi: γένηται libri 30 δὲ] τε S 31 εἴρηται] p. 2,17 32 τούτου a: ⟨ἐν⟩ τούτῳ conicio, v. p. 2,19. 8,19

αὐτῆς καὶ τὸ φαντάζεσθαι καὶ μνημονεύειν. ἰστέον δὲ ὅτι μνημονεύει μέν, 128r ὡς εἰσόμεθα, καί τινα τῶν ἀλόγων ζῴων, ἀναμιμνήσκεται δὲ μόνα τὰ λογικὰ ζῷα. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τοσαῦθ' ἡμῖν εἰρήσθω διὰ τὸ ἀσαφῶς καὶ ἄγαν περινενοημένως τὸν περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως λόγον ἀπηγγέλθαι, ἐπὶ δὲ τὴν τῶν λεγομένων σαφήνειαν ἰτέον. 10

p. 449b3 Περὶ δὲ μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν λεκτέον τί ἐστι καὶ διὰ τίν' αἰτίαν γίγνεται. 15

Μνήμη εστὶν ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν μνημονεύομεν, μνημονεύειν δὲ ἡ ἐνέργεια αὐτῆς· ὡς γὰρ νοῦς πρὸς νόησιν, οὕτω μνήμη πρὸς τὸ μνημονεύειν ἔχει. ἔστιν οὖν μνήμη καὶ φαντασία καὶ αἴσθησις ἡ πρώτη ἡ ἐν τῇ καρδίᾳ τῷ μὲν ὑποκειμένῳ αἱ αὐταί, τῷ λόγῳ δὲ διαφέρουσαι. πῶς δὲ αἱ αὐταὶ καὶ πῶς ἕτεραι, εἴρηται. λεκτέον οὖν, φησί, περὶ τοῦ μνημονεύειν καὶ τοῦ ἀναμιμνήσκεσθαι. διαφέρει γὰρ μνήμη ἀναμνήσεως, ὡς 20 γνωσόμεθα μετὰ ταῦτα. λέγει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς μὲν βραδεῖς (λέγων βραδεῖς τοὺς ἀφυεστέρους καὶ μὴ ταχέως ἀποστοματίζοντας) μνημονικωτέρους, τοὺς δὲ ταχεῖς καὶ εὐφυεῖς καὶ εὐμαθεῖς ἀναμνηστικωτέρους. ὥστε διαφέροι ἂν καὶ κατὰ τοῦτο μνήμη ἀναμνήσεως· εἰ γὰρ ἦσαν αἱ αὐταί, ἦν ἂν καὶ πᾶς ὁ μνημονικὸς καὶ ἀναμνηστικός.

p. 449b9 Πρῶτον μὲν οὖν σκεπτέον, ποῖά ἐστι μνημονευτά· πολλάκις γὰρ ἐξαπατᾷ τοῦτο.

Ὥσπερ ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐδίδαξε τὰς τῶν αἰσθή- 32 σεων ἐνεργείας καὶ ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν τὰς δυνάμεις τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς, ἀπὸ τῶν σαφῶν διδάσκων τὰ ἀσαφῆ, οὕτως ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν μνημονευτῶν τὴν μνήμην. πρῶτον οὖν, φησί, σκεπτέον, ποῖά εἰσι μνημονευτά· πολλάκις γὰρ τὸ ἀγνοεῖν ποῖά εἰσι τὰ μνημονευτὰ ἐξαπατᾷ καὶ ποιεῖ ἡμᾶς ἄλλα περὶ 35 μνήμης λογίζεσθαι. ἔστι δὲ οὔτε τὸ μέλλον μνημονευτὸν οὔτε τὸ ἐνεστώς· τοῦτο γὰρ εἶπε παρόν. ἀλλ' ἔστι τὸ μὲν μέλλον ἢ δοξαστὸν ἢ ἐλπιστὸν ἢ ἐπιστημονικόν (ἔστι γὰρ καὶ ἐπιστήμη ἐλπιστικὴ ὥσπερ ἡ μαντική· ἐλπίζει γὰρ ὁ μάντις γενέσθαι αὔριον τόδε), τὸ δὲ ἐνεστὼς αἰσθητόν· τοῦ παρόντος γὰρ ἡ αἴσθησις. ἐπεὶ οὖν ἅπαν ἢ παρόν ἐστιν ἢ μέλλον ἢ παρεληλυθός (ὅπερ παρεληλυθὸς γενόμενον εἶπεν), ἡ δὲ μνήμη οὐδενός ἐστι τῶν δύο, ἔσται τοῦ γενομένου. ἀνάγκη γὰρ αὐτὴν τινὸς εἶναι. εἰπὼν δὲ ὅτι ἡ 40

1 καὶ ante ὅτι add. S 2 εἰσόμεθα] p. 450a15 3 ζῷα om. a 4. 5 ἀπηγγέλθαι λόγον καὶ ἀναμνήσεως CRP 5 τὴν om. RP 5 τῶν κατὰ ῥῆσιν ἑκάστων τούτων ἰτέον ἐξήγησιν CPR 6 δὲ om. a (habet etiam Soph.) ut Arist. cuius formam in ELSUY servatam reddit Michael 8 μνημονεύει RP 14 γνωσόμεθα] p. 451a18 ss. λέγων βραδεῖς Sa: βραδεῖς λέγων C: om. RP, commendant igitur lectionem Sa 16. 17 διαφέροι Sa: διαφέρει C: διαφέρειν RP 21 ἐν τοῖς a 22 καὶ om. C 23 ἀσαφῶν C 24 φησί Sa: om. CRP εἰσί etiam Soph. 29 αὔριον τόδε Sa: om. CRP

δὲ μνήμη τοῦ γενομένου, ἐπήγαγε τὸ δὲ παρὸν ὅτε πάρεστιν, οἷον 128r τοδὶ τὸ λευκὸν ὅτε ὁρᾷ. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· ἡ μνήμη τοῦ γενομένου ἐστίν, οὐ τοῦ παρόντος. τὸ γὰρ παρόν, ὅτε πάρεστι καὶ ὁρᾶται (ἔστω δὲ τὸ παρὸν καὶ ὁρώμενον, λόγου χάριν τοδὶ τὸ λευκόν), οὐδεὶς ἂν φαίη μνημονεύειν. ὁμοίως οὐδὲ τὸ νοητὸν ὅτε νοεῖ τις, φαίη ἂν μνημονεύειν. ἀλλὰ τὸ μὲν ὁρώμενον ὅτε ὁρῶμεν, αἰσθάνεσθαί φαμεν αὐτοῦ, τὸ δὲ νοούμενον ἐπίστασθαι μόνον, ἀλλ' οὐ μνημονεύειν. τὸ ἐπίστασθαι δὲ ἐνταῦθα δηλωτικόν ἐστι τοῦ εἰς ἐπιστήμην ἄγεσθαι. θεωρούμενον γὰρ τὸ πρῶτον μὲν ἀγνοούμενον, νῦν δὲ πρώτως μανθανόμενον λέγει· ὥστε καὶ ἐπίστασθαι λέγοι ἂν τὸ εἰς ἐπιστήμην ἄγεσθαι. ὅταν οὖν ὁρᾷ τις ἢ νοῇ, οὔ φησιν ὅτι μνημονεύει, ὅταν δὲ ἄνευ τῶν ἔργων σχῇ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν αἴσθησιν. λέγει δὲ ἔργα τοδὶ τὸ ζῷον ἢ τὸ κυρίως ἢ τὸ γεγραμμένον, ὁμοίως καὶ τρίγωνον τὸ γεγραμμένον ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ. εἴη ἂν οὖν τὸ λεγόμενον· ὅταν οὖν χωρὶς τοῦ ἐνεργεῖν περὶ τὸ ζῷον ἢ περὶ τὸ ἐν τῷ βιβλίῳ τρίγωνον αὐτοὺς μόνους τοὺς τύπους τούτων θεωρῇ ἡ ψυχή, μὴ ἁπλῶς δὲ ἀλλ' ὡς ὄντας εἰκόνας τινῶν, τότε μέμνηται. τότε γάρ φαμεν μεμνῆσθαί τινα τοῦ τριγώνου τὰς δύο ὀρθάς, ὅταν φαντάζηται, ὅτι κατὰ τὸν δεῖνα καιρὸν ἐν τῷ δεῖνι βιβλίῳ παρὰ τοῦ δεῖνος γεωμέτρου ἔμαθεν ἢ ἐθεώρησεν, ἀλλ' οὐχὶ ὅταν μανθάνῃ. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, οὐχ ὅταν ὁρᾷ, ἀλλ' ὅταν φαντάζηται, ὅτι εἶδέ τι ἢ ἤκουσε κατὰ τὸν δεῖνα χρόνον. |

p. 449b22 Ἀεὶ γὰρ ὅταν ἐνεργῇ κατὰ τὴν μνήμην, οὕτως ἐν τῇ ψυχῇ. 128v

Τουτέστιν ἀεὶ γὰρ ὅταν ἐνεργῇ περὶ τοὺς τύπους ἡ ψυχὴ τῶν πραγμάτων ἁπάντων, λέγει ὅτι πρότερον τοῦτο ἤκουσε. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο λέγει μηδὲ συναισθάνεται τοῦ πρότερον καὶ τοῦ ὑπὸ τίνος ἤκουσεν, οὐκ ἔστι μνήμη. εἰπὼν δὲ ὅτι ὅταν ἐνεργῇ, ἐπήγαγε κατὰ τὴν μνήμην, δυνάμει λέγων· ὅταν ἐνεργῇ τὴν ἐνέργειαν, καθ' ἣν ἡ μνήμη εἰδοποιεῖται. αὕτη δὲ ἦν τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ πράγματος, ἀφ' οὗ γέγονεν ὁ τύπος καὶ τὸ ἐγκατάλειμμα.

p. 449b24 Ἔστι μὲν οὖν ἡ μνήμη οὔτε αἴσθησις οὔτε ὑπόληψις, ἀλλὰ τούτων τινὸς ἕξις.

Ὑπόληψιν λέγει τὴν κοινῶς κατηγορουμένην κατά τε δόξης καὶ νοήσεως

1 prius δὲ a (Arist.): post μνήμη S: om. CRP πάρόν ἐστιν S 2 ὅτε] ὅπερ S
5 ἂν om. RP 9 καὶ om. C 10 ὅτε δὴ RP νοεῖ RP 12 ἔργα δὲ λέγω οἷον τοδὶ Soph. τόδε a prius ἢ] καὶ C κυρίως ἢ τὸ Sa: om. CRP post ὁμοίως add. δὲ C 13 βυβλίῳ a, sic semper etiam infra 14 post ἐνεργεῖν add. τὴν αἴσθησιν RP
15 θεωρεῖ RP 16 τότε Sa: οὕτω CRP 17 τινα—δύο Sa: τὰς τοῦ τριγώνου δύο CRP
18. 19 ἔμαθον ἢ ἐθεώρησα C 22 ἐνεργεῖ Sa κατὰ—ἐνεργῇ (24) om. R
τὸ—περὶ (24) om. P τὴν μνήμην SC: τὸ μνημονεύειν a (Arist.) 24 ἀεὶ] ἅπαν S: om. C ἐνεργεῖ a 25 ἀπόντων RP ἤκουσα Sa λέγῃ a
26 συναισθάνηται a προτέρου CRP alt. τοῦ Sa: οὗ CRP

καὶ τῶν λοιπῶν λογικῶν δυνάμεων. ἢ ὑπόληψιν λέγοι ἂν νῦν καταχρηστι- 128v κώτερον τὴν φαντασίαν. ἔστι μὲν οὖν οὔτε ὑπόληψις οὔτε ταὐτὸν τῇ αἰσθήσει, ἀλλ' ἕξις ἢ πάθος αἰσθήσεως, ἐπειδὴ καὶ ἡ φαντασία. τὸ δὲ ὅταν γένηται χρόνος ἴσον ἐστὶ τῷ ὅταν αἰσθάνηται καὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν γέγονε τὸ ἐγκατάλειμμα, καὶ οὐ μόνον τοῦ χρόνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ πράγματος, ἀφ' οὗ. τοῦ δὲ ὁρωμένου ἢ νοουμένου τῷ παρόντι καὶ ἐνεστῶτι χρόνῳ οὐκ ἔστι μνήμη, καθάπερ εἴρηται, ἀλλ' αἴσθησις καὶ ἐπιστήμη. μνήμη δ' ἐστὶ τοῦ γενομένου. δι' ὃ μετὰ χρόνου πᾶσα μνήμη, τουτέστι δι' ὃ τότε ἐστὶ καὶ λέγεται μνήμη, ὅταν αἰσθάνηται καὶ τοῦ χρόνου, ὅτι χθὲς ἢ ὅλως πρότερον εἶδον ἢ ἤκουσα. καὶ ἐπεὶ τότε γίνεται μνήμη, ὅτε χρόνου αἴσθησις, ὅσα χρόνου αἰσθάνεται, ταῦτα καὶ μνημονεύει. ὁ γὰρ πεπτωκὼς ὄνος πέρυσιν εἰς τόνδε τὸν βόθρον, τήμερον δὲ ἰδὼν αὐτὸν καὶ ἀναχωρήσας, ᾔσθετο, ὅτι πρότερον πέπτωκεν ἐν αὐτῷ. αἰσθάνεται οὖν καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ χρόνου, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως τοῖς ἀνθρώποις· ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος πρὸς τῷ αἰσθάνεσθαι, πότε εἶδε καὶ πότε ἤκουσεν, οἶδε καὶ τὴν διαφορὰν τοῦ παρεληλυθότος καὶ μέλλοντος, τὰ δ' ἄλογα τούτου μόνου αἰσθάνεται τοῦ ὅτι νῦν πίπτει ἢ πέπτωκε, τοῦ δὲ μέλλοντος ἔννοιαν οὐκ ἴσχει. εἰπὼν δὲ ὅτι ὅσα χρόνου αἰσθάνεται ταῦτα μνημονεύει, ἐπήγαγε· καὶ τούτῳ ᾧ αἰσθάνεται, τουτέστι καὶ ἐν τούτῳ τῷ μέρει τῆς ψυχῆς μνημονεύει, ἐν ᾧ καὶ αἰσθάνεται· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ αἰσθητικόν· ἐν γὰρ τῷ θρεπτικῷ ἢ τῷ φυτικῷ οὐκ ἔστι μνήμη, ἀλλὰ τῷ αἰσθητικῷ, ἐν ᾧ καὶ τὸ φαντάζεσθαι.

p. 449b30 Ἐπεὶ δὲ περὶ φαντασίας εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς καὶ νοεῖν οὐκ ἔστιν ἄνευ φαντάσματος.

Τὸ μὲν τῆς λέξεως συνεχές ἐστιν ἐν τῷ ὥστε τοῦ νοουμένου κατὰ συμβεβηκὸς ἂν εἴη, ὡς εἶναι τὸ πᾶν τοιοῦτον· ἐπεὶ δὲ περὶ φαντασίας εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς καὶ νοεῖν οὐκ ἔστιν ἄνευ φαντάσματος, φανερὸν ὅτι τοῦ νοουμένου κατὰ συμβεβηκὸς ἂν εἴη. τὰ δ' ἄλλα μεταξὺ παρεμβέβληται ὡς κατασκευαστικὰ τοῦ μηδὲν νοεῖν ἄνευ φαντάσματος. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον ἀπάντησις καὶ λύσις πρὸς ἔνστασιν τοιαύτην δυναμένην φέρεσθαι πρὸς τὰ ῥηθέντα· εἰπὼν γὰρ ὅτι ἡ μνήμη μόνης τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς ἐστι καὶ τούτῳ μόνῳ μνημονεύει ᾧ καὶ αἰσθάνεται, ἐπειδὴ μνημονεύομεν καὶ τῶν νοητῶν (τὰ γὰρ ἐπιστητὰ νοητά), εἶπεν ἄν τις, ὅτι, ἐπειδὴ καὶ τῶν ἐπιστητῶν ἐστι μνήμη, οὐκ ἂν εἴη μόνης τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς ἡ μνήμη καὶ τὸ μνημονεύειν, ἀλλὰ καὶ τῆς λογικῆς. λύει οὖν αὐτὴν λέγων, ὅτι τοῦ νοουμένου (λέγων νοούμενον τὸ νοητὸν ἤτοι τὸ καθόλου, τὰ

2 prius οὔτε om. C 8 δ' ἐστι Sa: δὲ CRP post γενομένου add. ἐστί CRP 10 ὅτι] ἤτοι Sa alt. ἢ Sa: καὶ CRP 12 σήμερον CRP 13 πρῶτον CRP οὖν Sa: μὲν CRP 15 καὶ post διαφορὰν add. RP 16 μόνον a 20 αἰσθητόν a θρεπτικῷ a: λογικῷ ceteri 21 pr. τῷ Sa: om. CRP φυσικῷ RP ἀλλ' ἐν τῷ a, fort. recte 22 ἐπειδὴ S τοῖς] τῷ S post καὶ add. ὅτι a 25 ἂν Sa: om. CRP ὡς εἶναι—ἂν εἴη (27) om. S 29 τοιαύτης δυνάμεως S 31 μόνῳ om. S 34 τοῦ λογικοῦ Sa (τῆς λογικῆς etiam Soph.) οὖν] Sa: δὲ CRP 35 νοουμένου τοῦ νοητοῦ ἤτοι τοῦ CRP

γὰρ μερικὰ αἰσθητά), τοῦ δὴ νοουμένου κατὰ συμβεβηκός ἐστι μνήμη. εἰ 128v δὲ τοῦτο, οὐκ ἂν εἴη ἡ μνήμη ἕξις ἢ πάθος καὶ τοῦ λογικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ μόνου τοῦ αἰσθητικοῦ. ὁ γὰρ νοῦς συμπλέκεται τῇ φαντασίᾳ, ὡς μαθησόμεθα τὴν λέξιν βασανίζοντες, καὶ ἄνευ ταύτης οὐδὲν νοεῖ· πίναξ γάρ ἐστιν ἡ φαντασία τῷ νῷ. τὰ γὰρ ἐν αὐτῇ ἐγγραφέντα καὶ ἐντυπωθέντα ἀπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως ὁρῶν ὁ νοῦς ἀποσυλᾷ τοὺς καθόλου λόγους αὐτῶν. ὡς γὰρ ἄνευ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως οὐκ ἔστι φανσασία, οὕτως οὐδὲ ἄνευ φαντασίας λῆψις τοῦ καθόλου. ἀπὸ γὰρ τῶν ἐν αὐτῇ τύπων καὶ ἐγκαταλειμμάτων, ὡς εἴρηται, συνάγει τοὺς καθόλου λόγους ὁ νοῦς. ὑφ' οὗ συνάγεται ἀναγκαίως, ὡς ἔχει τὸ ἐγκατάλειμμα καὶ ὁ τύπος ὁ κινῶν τὴν φαντασίαν πρὸς τὰ αἰσθητά, οὕτως ἔχειν καὶ τοὺς καθόλου λόγους τοὺς κινοῦντας τὸν νοῦν πρὸς τοὺς τῆς φαντασίας τύπους καὶ τὰ ἐγκαταλείμματα. γίνεται γὰρ ἀπὸ μὲν τῶν αἰσθητῶν ὁ τύπος καὶ τὸ ἐγκατάλειμμα, ἀπὸ δὲ τούτων τὸ καθόλου. ὥστε συμπλέκεται ὁ νοῦς τῇ φαντασίᾳ, καὶ ἄνευ αὐτῆς οὐδέν τι δύναται νοεῖν. εἰ δὲ τοῦτο, δηλονότι ὥσπερ ἡ αἴσθησις καθ' αὑτὸ μὲν ὁρᾷ τὸν γεγραμμένον ἐν Ἀθήναις ἐλέφαντα, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ τὸν ἐν Ἰνδίᾳ νεμόμενον, ἢ ἵνα σαφέστερον εἴπω, ὥσπερ ἡ αἴσθησις ὁρῶσα τὸν Σωκράτην ὁρᾷ τὸν κοινὸν καὶ καθόλου ἄνθρωπον (καὶ γὰρ ἐν τῷ καθ' ἕκαστα τὸ καθόλου), οὕτω καὶ ἡ μνήμη καθ' αὑτὴν μέν ἐστι τοῦ τύπου καὶ τοῦ πάθους, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ τοῦ καθόλου· τὸ γὰρ καθόλου κατὰ ἀναπλασμὸν ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ αἰσθήσει πάθους ὁ νοῦς ἀναζωγραφεῖ. οὕτως οὖν καὶ ἡ μνήμη καθ' αὑτὴν μὲν ἐνεργεῖ περὶ τοὺς τύπους καὶ τὰ ἐγκαταλείμματα, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ περὶ τὰ καθόλου. κατὰ συμβε|βηκὸς ἄρα ἐστὶ μνήμη τοῦ νοητοῦ διὰ τὸ ἅμα 129r τῷ γενέσθαι μνήμην τῶν πραγμάτων συναναφαίνεσθαί πως αὐτῇ καὶ τὸ ἐκ τούτων καθόλου. καὶ ἔστι καθ' αὑτὸ μὲν ὁ νοῦς τῶν καθόλου, ὡς ἡ φαντασία τῶν φανταστῶν, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ τῶν αὐτῶν τούτων καθόλου ἡ μνήμη, ὡς καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις αἴσθησις τοῦ ἐν Ἰνδίᾳ νεμομένου ἐλέφαντος. ταῦτα μὲν οὖν ἀρκούντως, ἐπὶ δὲ τὴν λέξιν μετιτέον.

p. 450a1 Συμβαίνει γὰρ τὸ αὐτὸ πάθος ἐν τῷ νοεῖν, ὅπερ καὶ ἐν τῷ διαγράφειν.

Τοῦτο καὶ τὰ ἐφεξῆς πάντα, ὡς εἴρηται, μεταξὺ παρεμβέβληται, κατασκευαστικὰ ὄντα, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ γὰρ σύνδεσμος αἰτιολογικὸς ὤν. εἰσὶν οὖν κατασκευαστικά, ὅτι οὐδὲν νοεῖ ἄνευ φαντάσματος ὁ νοῦς. πάνυ δὲ ἀσαφῶς καὶ μεμελανωμένως ἀπαγγέλλει τὰ λεγόμενα. ἔστι δὲ συλλεξάμενον

1 δὴ] διὰ S 2. 3 πάθος μόνου τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ—ψυχῆς CRP 4 πινάκιον CRP 9 αὐτῷ CRP (αὐτῇ etiam Soph.) 13 ante γὰρ add. μὲν CP 16 ἑαυτὸ S (αὐτὸ etiam Soph.) ὁρᾷ τὸ S: ὁρατὸν a (ὁρᾷ τὸν etiam Soph.) 17 νεμόμενον SCRa Soph.: ἐλέφαντα P 19 καὶ γὰρ ἐν τῷ] ἐν γὰρ τοῖς RP 20. 21 τὸ καθόλου RP 22 οὕτω καὶ CRP καθ' ἑαυτὴν S 25 αὐτῷ RP 26 καθ' ἑαυτὸ S 28 Ἰνδίᾳ νεμομένου Sa: Θήβαις CRP 29 οὖν om. CRP 32 παρεμβέβληνται RP 33 ὡς] καὶ S 34 οὐδὲ RP 35 ἀποστέλλει RP συλλεξαμένοις CRP

τὸν νοῦν εἰπεῖν οὕτως· συμβαίνει τὸ αὐτὸ πάθος ἐν τῷ νοεῖν, ὅπερ καὶ ἐν 129r τῷ διαγράφειν. ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς ἀποδείξεσιν βουλόμενοι ἀποδεῖξαι, ὅτι τοῦ τριγώνου αἱ τρεῖς γωνίαι δυσὶν ὀρθαῖς ἴσαι εἰσί, καὶ μηδὲν ὅλως χρήζοντες πρὸς τὴν τοιαύτην δεῖξιν ὡρισμένου τινὸς ποσοῦ (κἂν γὰρ δακτυλιαία ἐστὶν ἑκάστη τῶν πλευρῶν αὐτοῦ κἂν πηχυαία κἂν ἡτισοῦν, δειχθήσονται δυσὶν ὀρθαῖς ἴσαι, ὥστε ὅλως μὴ δεόμενοι ὡρισμένου τινὸς ποσοῦ, οὔτε γὰρ ἰσοσκελοῦς οὔτε ἰσοπλεύρου οὔτε σκαληνοῦ, ἀλλὰ μόνον τριγώνου), ὅμως διαγράφομεν ὡρισμένον τρίγωνον κατὰ ποσόν (ὃ γὰρ ἂν γραφῇ, ἢ ἰσόπλευρον ἀνάγκη εἶναι ἤ τι τοιοῦτο, πᾶν δὲ τὸ γεγραμμένον εὐθύγραμμον ὥρισται), οὕτω καὶ ὁ νοῶν, κἂν μὴ ποσὸν νοῇ, τίθεται πρὸ ὀμμάτων ποσόν. κἂν γὰρ λευκόν, κἂν θερμόν, κἂν ὀσμήν, κἂν ἄλλο τι τῶν ἀμερῶν νοῇ, μετὰ ποσοῦ ταῦτα νοεῖ· ἢ γὰρ ἐπιφάνειαν λευκὴν ἢ σῶμα θερμόν. ἀλλὰ κἄν ποτε πρὸς τὸν πρῶτον καὶ πολυτίμητον νοῦν ἐπιστρέψῃ, εὐθὺς ὄγκους καὶ μεγέθη καὶ διαστάσεις τινὰς φαντάζεται. πάλιν δὲ εἰ καὶ νοῶν τὸ λευκὸν ἢ τὴν ὀσμὴν ἢ τὴν γλυκύτητα, ποσὰ μὴ ὄντα, τίθεται πρὸ ὀμμάτων ποσόν, τουτέστι μετὰ διαστάσεώς τινος καὶ ποσότητος ταῦτα νοεῖ, ἀλλ' οὐχ ᾗ ποσὰ ταῦτα νοεῖ, ἀλλ' ᾗ τὸ μὲν λευκὸν διακριτικόν ἐστιν ὄψεως, τὸ δὲ θερμὸν συγκριτικὸν μὲν τῶν ὁμογενῶν, διακριτικὸν δὲ τῶν ἀλλοτρίων, καὶ τὸ γλυκὺ ὁμοίως. ὅτι δὲ μετὰ ποσότητος ταῦτα νοεῖ, δῆλον· ἐπειδὰν γὰρ νοῇ λευκόν, μετὰ ἐπιφανείας ἢ σώματος αὐτὸ νοεῖ· ἡ δὲ ἐπιφάνεια καὶ τὸ σῶμα ποσόν. ἐπεὶ οὖν ὁ νοῦς ὃ ἂν νοῇ μετὰ ποσοῦ τινος αὐτὸ νοεῖ, ταῦτα δὲ τῆς φαντασίας (αὕτη γὰρ παρεμπίπτουσα ταῖς τοῦ νοῦ νοήσεσιν, ὡς ὁ Πλάτων φησίν, οὐκ ἐᾷ νοῆσαι καθαρῶς, ὅπερ ἐστὶν ἕκαστον τῶν νοουμένων, ἀλλ' εὐθὺς ὄγκους καὶ διαστάσεις καὶ μεγέθη παρεμφαίνει), φανερὸν ὅτι οὐδέν τι νοεῖ χωρὶς φαντάσματος.

p. 450a5 Ἂν δὲ ἡ φύσις ᾖ τῶν ποσῶν, ἀορίστων δέ, τίθεται μὲν ποσὸν ὡρισμένον, νοεῖ δὲ ᾗ ποσὸν μόνον.

Εἰπὼν ὅτι κἂν μὴ ποσὸν νοῇ (εἰσὶ δέ, ὡς ἴσμεν, μὴ ποσὰ πᾶσαι αἱ ἄλλαι αἱ παρὰ τὸ ποσὸν κατηγορίαι, οὐσία, ποιόν, πρός τι καὶ αἱ λοιπαί),

2 βουλόμενος R 3 εἰσὶν ἴσαι a μηδὲ C 5 ἡτισοῦν SPa Soph.: ὁστισοῦν CR δειχθήσεται S 9 τοιοῦτόν τι CRP (variant etiam Soph. codd.) δὲ Sa Soph.: γὰρ CRP 10 ὁ om. a (habet etiam Soph.) 10. 11 τίθεται—ποσόν Sa: μετὰ ποσοῦ ταῦτα νοεῖ CRP Soph. 12 μετὰ (τοῦ add. S) ποσοῦ ταῦτα νοεῖ Sa: τίθεται—ποσόν (v. 10. 11) CRP 15 πάλιν Sa: τάχα CRP Soph. νοεῖ conicio 16 πρὸ ὀμμάτων ποσὸν τίθεται CRP, sed v. 11 et Arist. 16. 17 καὶ ποσότητός τινος S 17 prius ταῦτα] αὐτὰ CRP, sed v. 12. 20 18 ἐστιν ὄψεως Sa: ὄψεώς ἐστι RP, ὄψεως C Soph. 19 δὲ ante ὁμοίως add. a 21 ὃ δἂν (= δὴ ἂν) CRP 22 ταύτη R 23 Πλάτων] Phaedo p. 66 D (cf. Philop., Comm. XV 2,30. 542,12), male Soph. p. 260 D affert Spengel 24 τῶν νοουμένων ἕκαστον CP 25 τι om. P 27 ἀόριστον a (Arist. E[1]) τίθησι CRP 28 οὐχ ante ᾗ ποσόν add. S μόνον a (Arist., cf. p. 11,7): ὡρισμένον ceteri, ante ὡρ. add. οὐχ rubro P 29 εἰπὼν a: εἰπὼν δὲ ceteri κἂν CRP Arist.: ἐὰν Sa νοῇ om. a

ἐπήγαγεν· ἂν δὲ ἡ φύσις ᾖ τῶν ποσῶν, ἀορίστων δέ. ἔστι δὲ τὸ λε- 129r γόμενον· ἂν δὲ ᾖ τὸ νοούμενον μὴ οὐσία μηδὲ ποιόν, ἀλλά τι τῶν ὑπὸ τὸ ποσόν, οἷον τρίγωνον (ποσὸν γάρ τι τὸ τρίγωνον), ἂν οὖν ποσόν, ἀόριστον μέντοι (ἀόριστος γὰρ κατὰ τὸ ποσὸν ἡ τοῦ τριγώνου φύσις), τίθεται μὲν καὶ καταγράφει ποσὸν ὡρισμένον (πᾶν γὰρ γεγραμμένον τρίγωνον, ὡς ἤδη εἴρηται, ὡρισμένον), νοεῖ δὲ οὐχ ὡρισμένον (οὐ γὰρ νοεῖ αὐτὸ ὅτι σκαληνὸν ἢ ἰσόπλευρον), ἀλλ' ἁπλῶς ὡς ποσόν, τουτέστιν ἀλλ' ἁπλῶς τρίγωνον, καὶ τρίγωνον ἀδιάστατον· ὁ γὰρ τοῦ τριγώνου λόγος καὶ τὸ εἶδος ἀδιάστατον. οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ αἰσθητοῦ τριγώνου τύποι ὡρισμένοι τρόπον τινὰ κατὰ μέγεθος (ὅσον γὰρ ἦν τὸ γεγραμμένον, τοσοῦτον αὐτὸ πάλιν ἡ φαντασία φαντάζεται), τὰ δὲ καθόλου, ἅπερ ἐκ τῶν τύπων συναθροίζεται, ἀόριστα κατὰ μέγεθος· οὐδὲν γὰρ καθόλου ὥρισται μέγεθος. ὥστε μετὰ μεγέθους ἀεὶ ἡ νόησις αὐτοῦ, ὥσπερ καὶ τὰ ὁρώμενα γράμματα μετὰ μεγέθους τινός. ταῦτα δὲ λέγεται περὶ τοῦ καθ' ἕξιν νοῦ, ἀλλ' οὐ περὶ τοῦ πρακτικοῦ. νοεῖ μὲν οὖν αὐτὰ οὐχ ᾗ μεγέθη οὐδ' ὡς ἔχοντα τοσόνδε μέγεθος, ἀλλ' ὅλως ὡς ἀμεγέθη, εἰ καὶ παρεμπίπτει μεγέθους φαντασία· εἰ δὲ μετὰ μεγέθους, δηλονότι μετὰ φαντασίας· οὐδὲν ἄρα νοεῖ χωρὶς φαντάσματος.

p. 450a7 Διὰ τίνα μὲν οὖν αἰτίαν οὐκ ἐνδέχεται νοεῖν ἄνευ συνεχοῦς οὐδ' ἄνευ χρόνου τὰ μὴ ἐν χρόνῳ ὄντα ἄλλος λόγος.

Μὴ ἐν χρόνῳ λέγει πάντα τὰ αἴδια. εἰπὼν δὲ ὅτι πᾶν, ὃ ἂν νοῇ ὁ ἐν ἕξει δηλονότι νοῦς, μετὰ φαντασίας τινὸς καὶ μεγέθους αὐτὸ νοεῖ καὶ ἐν χρόνῳ, ἐπειδὴ συνῄσθετο ἀπαιτούμενος τὴν τούτων αἰτίαν (ζητεῖται γὰρ διὰ τί τὰ ἀμεγέθη καὶ ἄχρονα μετὰ μεγέθους καὶ ἐν χρόνῳ νοεῖται), ἐπήγαγε· διά τίνα μὲν οὖν αἰτίαν οὐκ ἐνδέχεται νοεῖν ἄνευ συνεχοῦς καὶ μεγέθους μηδὲ ἄνευ χρόνου τὰ αἴδια, ἄλλος λόγος, καὶ προσυπακουστέον τὸ ἀκριβέστερος. εἴρηται μὲν γὰρ καὶ νῦν ὅτι διὰ τὸ συμπλέκεσθαι τῇ φαντασίᾳ, δέδεικται δὲ καὶ ἐν ἄλλοις ἀκριβέστερον, καὶ διὰ τί ἐν χρόνῳ καὶ οὐκ ἀχρόνως. ἄλλος οὖν λόγος ἀκριβέστερος δέδειχε τὸ παρόν. μήποτε δὲ τὸ ἄνευ χρόνου ὡς ἑρμηνευτικὸν ἐπῆκται τοῦ ἄνευ συνεχοῦς, ἵν' ᾖ τὸ ἄνευ συνεχοῦς καὶ τὸ ἄνευ χρόνου ἐκ παραλλήλου κείμενον· ὁ γὰρ χρόνος συνεχής ἐστιν. καὶ εἴη ἂν τὸ λεγόμενον· διὰ τίνα

1 tert. δὲ om. RP 2 νοούμενον] λεγόμενον RP, prius C 4 τὸ om. CRP καὶ om. C 4. 5 καταγράμμα C 5 εἴρηται] p. 10,9 6 σκαληνὲς CR 9 τῇ om. a 10 ἂν ante ἦν add. RP αὐτῷ S, prius R 10. 11 ἡ φαντασία om. RP 12 οὐδὲ RP μεγέθει C 13 αὐτοῦ ἡ νόησις ἀεὶ CRP 15 οὐδ' Sa: τουτέστιν οὐχ CRP 16 ἀμεγέθους CR παραπίπτει S 19 νοεῖν SCRP (Arist. E): νοεῖν οὐδ' a (νοεῖν οὐδὲν Arist. praeter E) 19. 20 ἄνευ τοῦ συνεχῶς Arist. EY 21 λέγεται CRP δὲ πᾶν ὅτι ἂν Sa 26 prius καὶ om. RP μηδὲ] οὐδὲ conicio 27 τὸ] τοῦ a, fort. recte; v. Ind. ἀκριβέστερον C, prius P: ἀκριβέστερα R εἴρηται—δὲ (καὶ add. a) ἐν ἄλλοις ἀκριβέστερον (28) Sa: om. CRP 30 δὲ] διὰ RP 31 ἵν'—συνεχοῦς om. RP

μὲν οὖν αἰτίαν οὐ δύναται νοεῖν τὰ μὴ ἐν χρόνῳ ἄνευ χρόνου, | ἄλλος λόγος. 129r
ζητεῖται γὰρ τοῦτο.

p. 450a9 Μέγεθος δ' ἀναγκαῖον γνωρίζειν καὶ κίνησιν, ᾧ καὶ χρόνον.

Τοῦτο συνεχὲς ἂν οἶμαι εἴη τῷ τίθεται πρὸ ὀμμάτων ποσόν, 11
νοεῖ δ' οὐχ ᾗ ποσόν. εἰπὼν γὰρ ὅτι ὁ νοῦς τίθεται πρὸ ὀμμάτων τὸ
μὴ ποσὸν ὡς ποσόν, ὅμως οὐχ ᾗ ποσὸν νοεῖ αὐτὸ (οὐδὲ γάρ ἐστι τὴν
ἀρχὴν ποσόν), ἀλλ' ᾗ ἄποσον, περὶ ὧν ἀκριβέστερον εἴρηται ἐν τῷ τρίτῳ
λόγῳ τῶν Περὶ ψυχῆς, ὅτε ἐζητεῖτο πῶς ὁ νοῦς νοεῖ τὰ νοητά. ἐπειδὴ οὖν
γνῶσις ἡμῖν γίνεται καὶ μεγέθους καὶ κινήσεως, ἅπερ ἐστὶ καὶ κυρίως ποσά,
λέγει ὅτι ταῦτα γνωρίζει τῷ μορίῳ τῆς ψυχῆς ᾧ καὶ τὸν χρόνον· γνωρίζει 15
δὲ τὸν χρόνον τῇ πρώτῃ αἰσθήσει. τὸ δὲ καὶ τὰ φαντάσματα τῆς
κοινῆς αἰσθήσεως πάθος ἐστίν οὕτως ἐπῆκται, ὡς εἰ ἔλεγεν· ἐν ἐκείνῳ
τῷ μορίῳ τῆς ψυχῆς γινώσκει μέγεθος καὶ κίνησιν, ᾧ καὶ χρόνον· ἔστι δὲ
τὸ μόριον ἐκεῖνο ἡ κοινὴ αἴσθησις, ἧς πάθος ἐστὶν ἡ φαντασία. εἰ δὲ
πάντα, ἀφ' ὧν ὁ νοῦς τὰ καθόλου συνάγει, φανταστά (χωρὶς γὰρ φαντασίας
οὐδὲν ὁ νοῦς νοεῖ ἢ συνεργούσης ἢ ἐμποδιζούσης, τὰ μὲν συνεργούσης ὡς
ἐπὶ τῶν μαθημάτων — οἷον γὰρ ἀβάκιον τοῦ νοῦ ἐστιν ἐπὶ τούτων ἡ 20
φαντασία· καὶ εἰς ἄλλα δὲ πολλὰ συνεργεῖ —, τὰ δὲ καὶ ἐμποδιζούσης, ὡς
ἐπὶ τῆς τῶν νοητῶν τε καὶ θείων θεωρίας· ἐν γὰρ τῇ τούτων θεωρίᾳ
περιέλκεται ὁ νοῦς ὑπὸ τῆς φαντασίας σχήματα καὶ μεγέθη φανταζομένης
καὶ μὴ συγχωρούσης ἐκείνων εἰλικρινῶς ἀντιλαμβάνεσθαι), εἰ δὴ πάντα, ἀφ'
ὧν ὁ νοῦς τὰ καθόλου συνάγει, φανταστά, ἡ δὲ φαντασία καὶ ἡ μνήμη αἱ
αὐταὶ τῷ ὑποκειμένῳ καὶ πάθη τῆς κοινῆς αἰσθήσεως, δηλονότι τῷ πρώτῳ 25
αἰσθητικῷ τούτων ἡ γνῶσίς ἐστι. καὶ δῆλον τοῦτο ἐκ τοῦ μνημονεύειν καὶ
πολλὰ τῶν ἀλόγων ζῴων. τὸ δὲ ἡ δὲ μνήμη καὶ τῶν νοητῶν οὐκ
ἄνευ φαντάσματός ἐστιν ἴσον ἐστὶ τῷ 'ταῦτα δέ, ὧν ὡς νοητῶν μνημονεύει, οὐκ εἰσὶ νοητά, ἀλλὰ φανταστά'. λέγομεν δὲ αὐτὰ νοητὰ καὶ
μνήμην νοητῶν ἢ διὰ τὸ τὸν νοῦν περὶ αὐτὰ ἐνεργεῖν, ὡς εἶναι φανταστὰ
μὲν ἁπλῶς, ὅταν ἡ αἴσθησις ἡ πρώτη περὶ αὐτὰ ἐνεργῇ, νοητὰ δέ, ὅταν
ὁ νοῦς μετὰ τῆς φαντασίας, ὡς ἡ ὄψις μετὰ τοῦ βιβλίου· ἢ καὶ διὰ τὸ ἀπ'

5 οἶμαι Sa: om. CRP 6 νοεῖ] ἐννοεῖ S ὅτι, ⟨εἰ καὶ⟩ e. gr. conicio 7 οὐδὲν S 8 ᾗ om. RP 9 λόγῳ τῶν scripsi: λόγω τῶ RP: τῶν a: λόγω SC, v. De an. Γ 4—6 ἐζήτει SR 10 ἐπιγίνεται CRP ὥσπερ a καὶ (ante κυρίως) Sa: om. CRP 11 ᾧ Sa: ἐν ᾧ CRP 12 καὶ τὰ] κατὰ C τὸ φάντασμα Arist. 13 ἐν vid. del. 14 ante γινώσκει add. ἐν ᾧ καὶ τὸν χρόνον RP ᾧ καὶ χρόνον om. RP 16 πάντα CRP Soph. (cf v. 22): τὰ πάντα Sa τὰ Sa (cf. v. 23): τὸ CRP Soph. 17 alt. συνεργούσης SC Soph.: ὡς ἐνεργούσης RP: ὡς συνεργούσης a 19 alt. καὶ Sa: om. CRP 20 τῆς om. RP 22 συγχωρουμένης C ἐκείνω RP 23. 24 τῶ ὑποκειμένω αἱ αὐταὶ CRP: τῷ ὑποκειμένῳ ταὐτό Soph. 26 δὲ (ante μνήμη) om. RP καὶ ἡ τῶν Arist. 26. 27 οὐκ ἄνευ τῆς φαντασίας Arist. EY 27 ἐστὶ om. S 29 ἢ καὶ διὰ Sa 31 τῆς om. CRP

αὐτῶν συνάγεσθαι τὰ νοητά, αὐτούς φημι τοὺς καθόλου λόγους. εἰ δὲ τοῦτο, 129v φανερὸν ὅτι ἡ μνήμη τοῦ νοουμένου, τουτέστι τοῦ νοητοῦ, κατὰ συμβεβηκὸς ἂν εἴη, καθ' αὑτὸ δὲ τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ, τουτέστι τῆς πρώτης καὶ κοινῆς αἰσθήσεως. εἰ δ' ἦν ἡ μνήμη πάθος τοῦ νοῦ, ἦν ἂν καθ' αὑτὸ καὶ τῶν νοητῶν. φανερὸν δέ, ὡς καὶ πρότερον εἴρηται, ὅτι τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ πάθος ἢ ἕξις ἐστὶν ἡ μνήμη, καὶ ἐκ τοῦ πολλοῖς τῶν ἀλόγων ζῴων ὑπάρχειν καὶ μὴ μόνοις τοῖς ἀνθρώποις τοῖς ἔχουσι δόξαν καὶ φρόνησιν. εἰ γὰρ μὴ ἦν τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ, ἀλλά τινος τῶν νοητικῶν μερῶν, οὐδενὶ ἄλλῳ ἂν ὑπῆρχε πλὴν ἀνθρώποις· μόνοι γὰρ οὗτοι νοῦν ἔχουσιν. εἰπὼν δὲ ὅτι οὐκ ἂν ὑπῆρχεν πολλοῖς τῶν ἄλλων ζῴων, ἐπήγαγεν ἴσως δε οὐδενὶ τῶν θνητῶν, ὡς ταὐτὸν τῷ 'ἴσως δὲ οὐδενὶ τῶν ἀλόγων' διὰ τὸ μηδενὶ τούτων ὑπάρχειν νοῦν. εἰπὼν δὲ ὅτι αἰσθάνεται χρόνου πολλὰ τῶν ἀλόγων ζῴων (οὐ γὰρ πάντα αἴσθησιν ἔχει χρόνου), κατασκευάζων τοῦτο ἐπήγαγεν· ἀεὶ γὰρ ὅταν ἐνεργῇ τῇ μνήμῃ, καθὼς καὶ πρότερον εἴπομεν. ὁ γὰρ πεπτωκὼς ἐν τῷ βόθρῳ ὄνος, ὅταν ἐνεργῇ τῇ μνήμῃ, ὅτι πέπτωκέ που ἢ φωνῆς ἤκουσε φθοροποιοῦ τινος ζῴου οἷον λύκου, προσαισθάνεται ὅτι πρότερον ταῦτα πέπονθε. τὸ δὲ πρότερον καὶ ὕστερον ἐν χρόνῳ· αἰσθάνεται ἄρα χρόνου. ταῦτα εἰπὼν λέγει· τίνος μὲν οὖν ἐστι μνήμη φανερόν, ὅτι τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ· τούτου γὰρ καὶ ἡ φαντασία πάθος. καὶ ἔστι μνημονευτὰ μὲν ὧν ἐστι φαντασία, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ τὰ νοητά· ταῦτα γὰρ εἶπεν ὅσα μὴ ἄνευ φαντασίας· μετὰ φαντασίας γὰρ καὶ ἡ τούτων, ὡς εἴρηται, γνῶσις. εἰ δὲ κατὰ συμβεβηκός ἐστι τούτων ἡ μνήμη, δῆλον ὡς οὐκ ἂν εἴη ἡ μνήμη ἕξις ἢ πάθος νοῦ· εἰ γὰρ ἦν ἕξις τούτου, ἦν ἂν καὶ τῶν νοητῶν καθ' αὑτό.

p. 450a25 Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, πῶς ποτε τοῦ μὲν πάθους παρόντος, τοῦ δὲ πράγματος ἀπόντος μνημονεύει τὸ μὴ παρόν.

Πάθος λέγει τὸν τύπον καὶ τὸ ἐγκατάλειμμα τὸ ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθη- 130r τηρίῳ ἐγγραφὲν ἐκ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως, πρᾶγμα δὲ τὸ αἰσθητόν, ἀφ' οὗ ὁ τύπος οὗτος καὶ τὸ ἐγκατάλειμμα. ἀπορεῖ δὲ ταύτην τὴν ἀπορίαν πάνυ ἀναγκαίως· ἡ λύσις γὰρ αὐτῆς τὴν φύσιν ἡμῖν τῆς μνήμης τίς ἐστιν ἀριδήλως παραστήσει. τίνος μὲν γὰρ μορίου τῆς ψυχῆς ἐστιν ἡ μνήμη, εἴρηται αὐτῷ· τίς δὲ ἡ φύσις αὐτῆς, οὔπω. ἔστι δὲ τὸ ἀπορού-

4 εἰ δ' ἦν] ἦν δὲ ἦν γε R: ἦν δὲ ἦν γε P ἂν om. S 5 εἴρηται] p. 449b25 8 legit τι, quod om. Arist. MY 8. 9 νοητῶν RP 9 ἂν Ca: om. SRP 10 ὑπῆρχον RP 11 post ταὐτὸν add. ὂν CRP alt. δὲ om. a οὐδὲν S 14 καθάπερ a 16 τινος om. a 16. 17 προαισθάνεται CRP 18 χρόνου] χρόνῳ C μνήμη legit cum Arist. LSU Soph. (ἡ μνήμη EMY) 20 post μνημονευτὰ add. in mg. καθ' αὑτὰ S (Arist.) ὧν ἐστι φαντασία legit cum Arist. LSU Soph. (ἡ φαντ. EMY) τὰ νοητά scripsi: τῶν νοητῶν libri 21 prius γὰρ om. P 24 καθ' αὑτὴν Sa 26 μνημονεύει cum Arist. LSU Soph. (μνημονεύεται MEY) 28 γραφὲν C 29 οὗτος om. CRP 29. 30 τὴν ἀπορίαν ταύτην CRP 31 παρίστησι CRP 32 αὐτῆς] αὐτοῦ R

μενον τοιοῦτον, πῶς τοῦ πάθους καὶ τοῦ τύπου παρόντος καὶ περὶ αὐτὸ 130r ἐνεργούσης τῆς μνήμης μνημονεύει τὸ μὴ παρόν. ἔδει γὰρ περὶ ὃ ἐνεργεῖ, τοῦτο καὶ μνημονεύειν. ἀπορήσας δὲ πρὸ τοῦ τὴν λύσιν ἐπενεγκεῖν, πρότερον ὑπομιμνήσκει, πῶς γίνονται οἱ τύποι ἐν ἡμῖν, καί φησιν· ὥσπερ οἱ σφραγιζόμενοι τοῖς δακτυλίοις ἐνσημαίνουσι τῷ κηρῷ τὸ τῆς σφραγῖδος ἐκτύπωμα, τοιοῦτόν τι γίνεται ἐκ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ· ὑπὲρ οὗ ἐπὶ πλέον εἴπομεν πρότερον, ἡνίκα τὰ περὶ τὴν φαντασίαν διηρθροῦμεν. γίνεται οὖν οἷον ζωγράφημά τι, οὗ ζωγραφήματος τὴν ἕξιν καὶ μονὴν μνήμην εἶναι λέγομεν. καὶ διὰ τὸ ἐνσημαίνεσθαι τοὺς τύπους ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ, ἂν τύχῃ τὸ τοιοῦτον αἰσθητήριον ἐν κινήσει ὄν (ἔστι δὲ ἐν κινήσει αὐξανόμενον ἢ φθίνον), οὐ γίνεται μνήμη. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἐνσημαίνεται ἐν ὕδατι ῥέοντι ἡ ἐν τῷ δακτυλίῳ σφραγίς, οὕτως οὐδ' ἐν τῷ αἰσθητηρίῳ τῷ ἐν κινήσει ὄντι ἢ διὰ νόσον ἢ ἡλικίαν ἐγγίνεσθαι δύναται τύπος τις. τοῖς μὲν οὖν πάμπαν νέοις οὐ γίνεται μνήμη διὰ τὴν κίνησιν, ἣν κινεῖται αὐξανόμενον, τοῖς δὲ πάμπαν γηραιοῖς διὰ τὸ ψύχεσθαι καὶ οἱονεὶ θρύβεσθαι καὶ ἀπαλείφεσθαι τοὺς τύπους, ὥσπερ καὶ ἀπὸ τῶν παλαιῶν οἰκοδομημάτων τὴν ἀληλιμμένην τίτανον ἢ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς γεγραμμένα ζῷα· ἀμαυρὰ γὰρ καὶ ταῦτα τῷ χρόνῳ καὶ οἱ ἐν τῇ καρδίᾳ τύποι γίνονται. ἄλλοις δὲ πάλιν οὐκ ἐγγίνονται τύποι διὰ τὴν σκληρότητα τοῦ πρώτου αἰσθητηρίου, ὥσπερ οὐδ' ἐν τῷ λίθῳ ἡ τοῦ δακτυλίου σφραγίς. οὐ γίνονται δὲ μνήμονες οὐδ' οἱ λίαν ταχεῖς· ὑγρότεροι γάρ εἰσι τοῦ δέοντος καὶ ἐοικότες ὕδατι ῥέοντι.

p. 450b11 Ἀλλ' εἰ δὴ τοιοῦτόν ἐστι τὸ συμβαῖνον περὶ τὴν μνήμην, πότερον τοῦτο μνημονεύει τὸ πάθος;

Θεὶς τὴν ἀπορίαν καὶ πρὸ τῆς λύσεως εἰπὼν τὰ προσεχῶς ῥηθέντα, τίθησι πάλιν αὐτὴν καί φησιν· εἰ δὴ τοιοῦτόν ἐστι τὸ συμβαῖνον περὶ τὴν μνήμην, τὸ εἶναι αὐτὴν ἕξιν τινὸς ζωγραφήματος, πότερον τοῦτο τὸ ζωγράφημα καὶ τὸν τύπον μνημονεύει ἢ τὸ αἰσθητὸν πρᾶγμα, ἀφ' οὗ ὁ τύπος οὗτός ἐστιν; εἰ μὲν οὖν τὸν τύπον τοῦτον μνημονεύομεν, οὐδὲν ἂν τῶν ἀπόντων μνημονεύοιμεν (ἀπόντα δὲ λέγει τὰ πράγματα, ἀφ' ὧν οἱ τύποι ἐνεγράφησαν)· εἰ δὲ μὴ τὸ ζωγράφημα μνημονεύομεν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα, πῶς μνημονεύομεν τὸ ἀπόν, οὗτινος ἀπόντος οὐκ αἰσθανόμεθα; πῶς οὖν

1 τοιοῦτόν τι, ut vid., cum Arist. M (ceteri τ. τὸ) legit 7 ὑπὲρ] περὶ C εἴπομεν] p. 2,31 ss. 8 οὖν διαζωγράφημά τι, οὗ διαζωγραφήματος a, sed v. Arist. 9 τὴν ante μονὴν add. S 13 τὸ ἐν (ἐκ R) κινήσει (κιν with ή above R) ὂν RP 16 ψύχεσθαι (etiam Soph.) cum Arist. MY (ψήχεσθαι recte ceteri) legit θρύπτεσθαι R Soph., prius P 17 παλαιῶν Ca (Soph. Arist.): πάλαι SRP 18 αὐτῆς a (αὐτῇ Soph. Ca) ἐγγεγραμμένα RP τῷ χρόνῳ καὶ ταῦτα CRP 26 πάλιν τίθησι CRP (Soph. ?) 27 post μνήμην add. τουτέστι CRP 29 μνημονεύομεν scripsi: μνημονεύει μόνον libri 30. 31 ἀπόντα—ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα (pro his οὐ μὴ αἰσθανόμεθα τουτέστι SC) SCa: εἰ δ' ἐκεῖνο τὸ ἀπόν, οὕτω γάρ ἐστι τὸ ἐφεξῆς τῆς λέξεως. πῶς αἰσθανόμενοι καὶ ἐνεργοῦντες περὶ τὸ ζωγράφημα τοῦτο μνημονεύοιμεν οὐ μὴ αἰσθανόμεθα· τουτέστι RP 31 μνημονεύοιμεν C 32 οὐκ SC: καὶ R, prius P: μὴ P²a post οὖν add. οὐ aC (?)

μνημονεύομεν τὸ ζωγράφημα, εἴτε ὅμοιόν ἐστι τῷ ἀπόντι, ὥσπερ τύπος 130r
ἢ γραφὴ ἐν ἡμῖν ὄν, εἴτε ἀνόμοιον; τοῦτο γὰρ δεῖ προσυπακούειν. 36
ταῦτα εἰπὼν πάλιν ἐπανέλαβε τὸν λόγον καί φησιν· εἰ τούτου αὐτοῦ
αἴσθησις, τουτέστιν εἰ ἔστιν ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ἐνέργεια τούτου αὐτοῦ τοῦ
ζωγραφήματος καὶ τοῦ τύπου, διὰ τί οὐκ ἂν εἴη τούτου καὶ ἡ μνήμη, ἀλλ'
ἑτέρου, ἤτοι τοῦ ἀπόντος; ὁ γὰρ ἐνεργῶν τῇ μνήμῃ τὸ πάθος καὶ τὸν τύπον
θεωρεῖ καὶ τούτου αἰσθάνεται. εἰ δὲ τοῦτο, πῶς τὸ μὴ παρὸν μνημονεύει;
εἰ γὰρ μνημονεύει οὗπερ οὐκ αἰσθάνεται, ὄψεται καὶ ὅπερ οὐχ ὁρᾷ. 40

p. 450b20 Ἢ ἔστιν ὡς ἐνδέχεται καὶ συμβαίνει τοῦτο.

Τοῦτο ἅμα τε λύσις ἐστὶ τῆς ἀπορίας καὶ δήλωσις τῆς φύσεως τῆς 46
μνήμης. ἔστι δὲ τὸ ἐν πίνακι γεγραμμένον ζῷον καὶ ζῷον καὶ
εἰκὼν τὸν τρόπον τοῦτον· ὅταν μὲν γὰρ ὁρᾷ τοῦτο ὁ ὁρῶν καὶ ἐνεργῇ
περὶ αὐτὸ μόνον τὴν τέχνην θαυμάζων ἢ κακίζων, μηδὲν ὅλως προσεννοῶν,
ὅτι μίμημά ἐστι τοιουδὶ ζῴου, τότε λέγεται ζῷον· ὅταν δὲ πρὸς τῷ ὁρᾶν
προσλογίζηται καὶ ὅτι μίμημά ἐστι λέοντος ἢ λύκου ἢ ἄλλου τινὸς ζῴου,
λέγεται τότε εἰκών. καὶ ἔστι τὸ αὐτὸ καὶ ἓν καὶ εἰκὼν καὶ ζῷον, ἄλλως 50
μέντοι καὶ ἄλλως. ὡς οὖν ἐπὶ τούτων, οὕτω καὶ τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ ἐγκατά-
λειμμα καὶ ζωγράφημα, ὅπερ αὐτὸς φάντασμα εἶπε, δεῖ ὑπολαβεῖν, ὡς ἔστι
καὶ αὐτό τι καθ' αὑτὸ καὶ φύσις τις καὶ πρᾶγμα καὶ ἄλλου φάντασμα,
ὥσπερ καὶ τὸ ἐν τῷ τοίχῳ γεγραμμένον· ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο αὐτό τι καθ'
αὑτὸ καὶ φύσις τις καὶ προσέτι ἄλλου εἰκών. ὅταν οὖν ἐνεργῇ περὶ αὐτὸ
ᾗ αὐτό, θεώρημα τοῦτο ἢ φάντασμα· ὅταν δὲ ἐνεργοῦσα περὶ αὐτὸ ἡ κοινὴ
αἴ|σθησις προσαισθάνηται καὶ ὅτι καὶ ἄλλου ἐστὶν εἰκών, ἤδη τοῦτο καὶ 130v
μνημόνευμα, καὶ ἡ τοιαύτη ἐνέργεια τῆς ψυχῆς μνήμη.

p. 450b27 Ὥστε καὶ ὅταν ἐνεργῇ ἡ κίνησις αὐτοῦ.

Τουτέστιν ὥστε καὶ ὅταν ἡ φύσις αὐτοῦ κινῇ τὴν αἰσθητικὴν ψυχὴν 5
καὶ αἰσθάνηται αὐτοῦ, εἰ μὲν ᾗ τοιοῦτόν τι ἐκτύπωμά ἐστι καὶ ᾗ τοιοῦτον
ζωγράφημα, αἰσθάνηται αὐτοῦ, φάντασμα, καὶ ἡ τοιαύτη ἐνέργεια φαντασία
καλεῖται. τὸ γὰρ οἷον νόημά τι ἢ φάντασμα φαίνεται ἐπελθεῖν
ἴσον ἐστὶ τῷ 'οὕτως ἐπέρχεται καὶ αἰσθάνεται αὐτοῦ ἡ αἰσθητικὴ ψυχή,

---

2 τούτου conicio, v. Ind. 3 εἰ τούτου αὐτοῦ legit cum Arist. LS 4 alt. ἡ SC: om. RPa 6 οὗ γὰρ ἐνεργεῖ C 7 τοῦτο a μνημονεύσει CRP (Arist. EY LP, v. Bitterauf *Qu. cr. ad Ar. P. N.* p. 10) 10 λύσις] λόγος RP ἐστὶ hic habet a: post ἀπορίας CRP: om. S 11 ἐν τῷ πίνακι a (τῷ om. etiam Soph.) et Arist. MSU 12 ἐνεργῶν P: anceps R 13 αὐτὴν P: anceps R μόνην SRP (μόνον etiam Soph.) μὴ δὲ ὅλως S 15 ὅτι] ὅτε a ζῴου om. CRP 17 τούτου RP 19 καὶ αὐτό τι Sa Soph. (Arist.): τι καὶ αὐτὸ CRP 20 τοίχῳ Sa: τοίχω τω C: τοιούτω RP τι] τὲ C 21 καὶ (ante φύσις) om. CRP 22 alt. αὐτὸ] ἃ S 23 καὶ (ante ὅτι) om. a καὶ (post ὅτι) om. P 27 αἰσθάνηται legisse vid. cum Arist. (M)LSU (αἴσθηται EY) εἰ] ἂν ex Arist. conicio 29 ἐπελθὼν RP: ἐπελθὸν S

ὅταν ἁπλῶς, ᾗ τοιοῦτόν ἐστιν, ἐπέρχηται καὶ αἰσθάνηται αὐτοῦ, ὥσπερ 130v νόημά τι ἢ φάντασμα'.

p. 450b29 Ἂν δὲ ᾗ ἄλλου καὶ ὥσπερ ἐν τῇ γραφῇ ὡς εἰκόνα θεωρῇ.

Τουτέστιν ἂν δὲ ὡς ἀπ' ἄλλου τινὸς ἐγγενόμενον καὶ ὡς εἰκόνα τοῦ ἀφ' οὗ ἐγεγόνει καὶ ἐνεσημάνθη ὁρᾷ, οἷον εἰ ὡς εἰκόνα Κορίσκου ὁρᾷ καὶ μὴ ὁρῶσα τὸν Κορίσκον ὡς ἀπὸ Κορίσκου ἐγγραφὲν ὁρᾷ, ἐνταῦθά τε ἕτερον τὸ πάθος τῆς θεωρίας ταύτης καὶ ὅταν ὡς ζῷον γεγραμμένον θεωρῇ. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· ἄλλο τὸ πάθος τοῦτο καὶ ἄλλη θεωρία αὕτη, ὅταν ὡς εἰκόνα καὶ ὡς ἀπ' ἄλλου ἐγγινόμενον ὁρᾷ (μνήμη γὰρ λέγεται ἡ τοιαύτη θεωρία καὶ μνημονευτὸν τὸ οὕτω θεωρούμενον), καὶ ἄλλο ὅταν ὡς ζῷον γεγραμμένον θεωρῇ καὶ μὴ ὡς ἄλλου εἰκόνα· νόησις γὰρ τοῦτο καὶ φαντασία, καὶ τὸ οὕτω θεωρούμενον φάντασμα.

p. 451a1 Ἔν τε τῇ ψυχῇ τὸ μὲν γίνεται ὥσπερ νόημα, τὸ δ' ὡς ἐκεῖ ὅτι εἰκών, μνημόνευμα.

Καὶ τοῦτο ταὐτόν ἐστι τῷ προσεχῶς ῥηθέντι. σαφηνίζει δὲ αὐτὸ πάλιν ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ πίνακι γεγραμμένου ζῴου. ἐλλιπῶς δὲ ῥηθὲν καὶ συντόμως εἴη ἂν τὸ λεγόμενον δυνάμει τοιοῦτον· ὥσπερ ἐκεῖ τὸ γεγραμμένον εἰς πίνακα ζῷον ὁτὲ μὲν ὁρᾷ ἡ ὄψις ὡς ζῷον τοιονδί, ὁτὲ δὲ ὡς μίμημα ζῴου τοιουδί, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ τὸ μὲν γίνεται ὥσπερ νόημα καὶ φάντασμα, τὸ δὲ ὡς μνημόνευμα· τὸ μὲν γὰρ φάντασμα ἀναλογεῖ τῷ γεγραμμένῳ, ὅταν ὡς ζῷον μόνον ὁρᾶται, τὸ δὲ μνημόνευμα τῷ ὁρωμένῳ, ὡς εἰκὼν καὶ ὡς μίμημά τινος.

p. 451a2 Καὶ διὰ τοῦτο ἐνίοτε οὐκ ἴσμεν, γινομένων ἐν τῇ ψυχῇ τοιούτων κινήσεων.

Τὸ μὲν τῆς λέξεως συνεχὲς τοιοῦτόν ἐστι· καὶ διὰ τοῦτο ἐνίοτε οὐκ ἴσμεν, εἰ κατὰ τὸ ᾐσθῆσθαι συμβαίνει, γινομένων ἡμῖν ἐν τῇ ψυχῇ κινήσεων ἀπὸ τοῦ αἰσθέσθαι πρότερον. τὸ δὲ λεγόμενόν ἐστι· καὶ διὰ τὸ εἶναι τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τῆς μνήμης ἐν τῷ μὴ ἁπλῶς γίνεσθαι περὶ τὸ τοιοῦ-

1 καὶ post ἁπλῶς add. CRP ἐπέρχεται καὶ αἰσθάνεται CRP 3 ἄλλου καὶ scripsi cum Arist. SU, cf. v. 4: ἄλλο (τιadd. P) καὶ SCRP: ἄλλου a (Arist. EMY) εἰκός P θεωρεῖ Arist. libri praeter LM 4 ἐγγινόμενον CRP εἰκόνα] εἰκός RP 5 ἐγεγόνει S: γεγόνει a: γέγονε CRP ἐνσημανθῇ RP εἰ om. CRP 6 ἐγγραφεῖσαν a 8 ὅτι ante ἄλλο add. CRP ἄλλη ⟨ἡ⟩ conicio 9 γινόμενον Sa 11 ὡς (ante ἄλλου) om. Sa 13 μόνον post νόημα ex Arist. add. a 18 ἐν πίνακι CRP ποτὲ μὲν CRP 22 ὡς (ante μίμημα) om. CRP 23 γινομένων cum Arist. LS (ἐγγιν. ceteri) ἡμῖν post γινομένων ex Arist. add. a, cf. v. 26 et p. 17,16 24 τοιούτων om. S 25 τὸ μὲν—κινήσεων (26) om. RP 26 ἡμῖν om. C τοιούτων post ψυχῇ add. C 27 αἰσθέσθαι cum Arist. SU (αἰσθάνεσθαι ceteri), sed v. ad p. 17,18 τοιοῦτον post ἐστι add. C

τον ἐκτύπωμα ἢ τοιοῦτον, ἀλλ' ὡς ἀπ' ἄλλου τινὸς ἐγγινόμενον, ἐνίοτε οὐκ 130v ἴσμεν, εἰ κατὰ τὸ ᾐσθῆσθαι συμβαίνει. οἷον εἶδόν ποτε ζῷον ἢ ἤκουσα φωνῆς ἢ λόγου ὑπό τινος σοφοῦ. ὕστερον δὲ μετὰ πολὺν χρόνον μέμνημαι τοῦ λόγου, μὴ ἐνθυμούμενος ὑφ' οὗ τοῦτον ἤκουσα, καὶ διὰ τὸ μὴ ἐνθυμεῖσθαι ἀπορῶν λέγω· πότερον ἐγὼ τοῦτον νοῶ καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ προβάλλομαι τὸν λόγον ἢ ἄλλου του ἤκουσα τοῦτον λέγοντος; καὶ ταλαντεύομαι, εἴτε μνήμη ἐστὶ καὶ μνημονευτὸς ὁ λόγος, εἴτε μή, ἀλλ' ἐμὸν διανόημα. οὐ γὰρ ἐνθυμοῦμαι ὑφ' οὗ τοῦτον ἤκουσα, ἵνα εἴπω, ὅτι ἀπὸ τοῦ δεῖνος τοῦτον ἀκούσας νῦν μέμνημαι αὐτοῦ. ὁτὲ δ' ἐννοῶ καὶ ἐνθυμοῦμαι, ὅτι οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ τὸν λόγον τοῦτον προεβαλόμην οὐδ' αὐτὸς ἐγὼ τούτου πατήρ εἰμι, ἀλλ' ἤκουσα τοῦτον παρὰ τοῦ δεῖνος. τοῦτο δὲ συμβαίνει, τουτέστι τὸ ἐννοῆσαι καὶ ἐνθυμηθῆναι, ὅτι οὐ νῦν τοῦτον ἐγὼ πρῶτος τὸν λόγον ἐνόησα, ἀλλὰ πρότερον ἤκουσα, ὅταν θεωρῶν ὡς αὐτό, τουτέστιν ὅταν ὡς νόημα καὶ φάντασμα ὁρῶν μεταβάλλω καὶ θεωρῶ ὡς εἰκόνα ἄλλου. ἡ μὲν οὖν τῶν λεγομένων διάνοια αὕτη, τὴν δὲ λέξιν τὴν καὶ διὰ τοῦτο ἐνίοτε οὐκ ἴσμεν γινομένων ἡμῖν ἐν τῇ ψυχῇ τοιούτων κινήσεων οὕτως ἄν τις, οἶμαι, συμβιβάσειε· κινουμένης τῆς ψυχῆς ὑπό τινων τύπων ἐξ αἰσθήσεως ἐγγινομένων (τούτου γάρ ἐστι δηλωτικὸν τὸ ἀπὸ τοῦ αἰσθέσθαι πρότερον) ἐνίοτε οὐκ ἴσμεν, εἰ κατὰ τὸ αἰσθέσθαι συμβαίνει, τουτέστιν εἰ ἀπό τινος αἰσθήσεως γέγονε, καὶ διὰ τοῦτο ταλαντευόμεθα καὶ ἀμφιβάλλομεν, εἰ μεμνήμεθα ἢ οὔ.

p. 151a8 Γίνεται δὲ καὶ τοὐναντίον ἐνίοτε, οἷον συνέβη Ἀντιφέροντι τῷ Ὠρείτῃ.

Τοῦτο συνεχὲς ἂν εἴη τῷ καὶ εἰ ἔστιν ἡ μνήμη ἢ οὔ, διστάζομεν ἐνίοτε. εἰπὼν γὰρ ὅτι μνημονεύοντες δοκοῦμεν αἰσθάνεσθαι (δοκεῖ γὰρ ἡμῖν ἐνίοτε, ὡς εἴρηται, ὅτι νῦν πρώτως ἡμεῖς αἴσθησιν τούτου λαμβάνομεν, καίτοι μὴ νῦν αἰσθανόμενοι, ἀλλὰ πάλαι αἴσθησιν λαβόντες αὐτοῦ νῦν μνημονεύομεν), ἐπάγει· γίνεται δὲ καὶ τοὐναντίον ἐνίοτε, καὶ δοκεῖ ἡμῖν τὰ αἰσθήματα, ἅπερ οὗτος φαντάσματα εἴρηκεν, ὡς μνημονευτά. ὁ γὰρ Ἀντιφέρων ὁ Ὠρείτης, οὗ καὶ ἐν τοῖς Μετεώροις ἐμνήσθη διὰ τὴν

3 λόγον S 5 πρότερον S νοῶ Sa: νῦν CRP 5. 6 ἀπ' ἐμαυτοῦ προβάλλομαι a: ἀφ' ἑαυτοῦ προεβαλόμην ceteri 8 εἴπω] εἰ ἔσω RP ἀπὸ Sa: ὑπὸ CRP 10 ἀπ' ἐμαυτοῦ a: om. ceteri τοῦτον om. RP: ante τὸν C αὐτὸς Sa Soph.: αὖ CRP 11. 12 τουτέστι om. CRP 12 πρῶτον post νῦν add. RP ἐγὼ πρῶτος om. RP πρώτως C 13 ἐγέννησα CRP ὅταν om. CRP 15 οὖν om. SC αὕτη] τοιαύτη RP, e corr. C 17 καὶ post οἶμαι add. P 18 ἐξ αἰσθήσεως] ἔξωθεν a ἐγγενομένων S ἔσται CRP 18. 19 αἰσθάνεσθαι Sa, sed v. p. 16,26 22 ἐνίοτε (cf. Soph. p. 6,30) cum Arist. L hic posuit (post δὲ Arist. MSU, om. EY) 23 Ὠρείτῃ S Soph. (cf. v. 30. p. 18,12 et ad p. 2,2): ὀρείτῃ ceteri (Arist. EY) 24. 25 διστάζομαι R 25 ἐνίοτε cum Arist. U (cf. SM) legit 27. 28 αὐτοῦ λαβόντες CRP 28 νῦν om. C 30 ὁ Ὠρείτης SPa: ὁ ὀρείτης C: ὀρείτης R ἐν τοῖς Μετεώροις] Γ 4 p. 373b4, cf. Comm. III 2 p. 148,5; XII 2 p. 232,9 ἐμνήσθην C

ἀσθέ|νειαν τῆς ὄψεως, ἐναντίως αὐτῷ φερόμενον ὁρῶν ἄνθρωπον ὑπενόει 131r ὡς οὐ νῦν τοῦθ' ὁρᾷ, ἀλλ' ὅτι πάλαι τοῦτον ἰδὼν νῦν μνημονεύει αὐτό. τοῦτο δὲ συνέβη καὶ ἄλλοις ἐξισταμένοις, λέγων ἐξισταμένους τοὺς παράφρονας· οὗτοι γὰρ ἁπλῶς ἅπαντες τὰ φαντάσματα, ἤτοι τὰ ὁρώμενα αὐτοῖς, ὡς πάλαι γενόμενα λέγουσι καὶ ὡς μνημονεύοντες.

p. 451a11 Τοῦτο δὲ γίνεται.

Τουτέστι τόδε τὸ φάντασμα καὶ τὸ νῦν ὅλως ὁρώμενον λέγειν ὅτι μνημονεύομεν γίνεται, ὅταν τις τὴν μὴ εἰκόνα ὡς εἰκόνα θεωρῇ. ἡ γὰρ εἰκών ἐστιν, ὡς εἴρηται, τὸ ὁρώμενον ὡς ἀπ' ἄλλου ἐγγενόμενον ἐγκατάλειμμα καὶ ἀναζωγράφημα, μὴ εἰκὼν δὲ ἀλλὰ πρᾶγμα ἢ φάντασμα τὸ μὴ τοιοῦτον. ὅταν τις τὴν μὴ εἰκόνα ὡς εἰκόνα θεωρῇ. ὁποῖόν τι συνέβαινε τῷ Ὠρείτῃ· οὗτος γὰρ τὸ ἐναντίον ἔπασχεν τοῖς μνημονεύουσι μέν, δοκοῦσι δὲ φαντάζεσθαι.

Λέγει δὲ καὶ τὰς μελέτας σῴζειν τὴν μνήμην. τὸ γὰρ μελετᾶν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ τὸ θεωρεῖν πολλάκις τοὺς τύπους ὡς εἰκόνας καὶ μὴ καθ' ἑαυτούς· τὸ γὰρ καθ' αὑτοὺς ὁρᾶν φάντασμα καὶ οὐ μνήμη. ταῦτα εἰπὼν συμπεραίνεται τὸν περὶ μνήμης λόγον καί φησι· τί μὲν οὖν ἐστι μνήμη καὶ τί τὸ μνημονεύειν, εἴρηται. ἔστι γάρ, φησί, μνήμη φαντάσματος, ὡς εἰκόνος οὗ φάντασμα, ἕξις. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· μνήμη ἐστὶ φαντάσματος ἕξις, ὄντος τοῦ τοιούτου φαντάσματος εἰκόνος πράγματός τινος, ἀφ' οὗ γέγονε τὸ φάντασμα. ὅταν γὰρ τὸ φάντασμα ὡς εἰκόνα τινὸς ὁρᾷ, τότε μέμνηται, καὶ ἡ τοιαύτη ἐνέργεια μνήμη ἐστίν. ἔστιν οὖν μνήμη ἕξις φαντάσματος, ὡς εἰκόνος οὗ ἐστι φάντασμα. οὐ γὰρ ἱκανὸς ὁ τύπος ὁ κατὰ τὴν φαντασίαν, ἀλλὰ δεῖ τὴν περὶ αὐτὸν ἐνέργειαν καὶ ὥσπερ εἰκόνα γίνεσθαι. τί μὲν οὖν ἐστι μνήμη εἴρηται, καὶ τίνος μορίου τῶν ἐν ἡμῖν, ὅτι τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ. τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ κοινὴ αἴσθησις, ἧς αἰσθητήριον ἡ καρδία· διὰ ταύτης γὰρ τῆς πρώτης αἰσθήσεως καὶ χρόνου αἰσθανόμεθα.

p. 451a18 Περὶ δὲ τοῦ ἀναμιμνῄσκεσθαι λοιπὸν εἰπεῖν. πρῶτον μὲν οὖν, ὅσα ἐν τοῖς ἐπιχειρηματικοῖς λόγοις ἐστὶν ἀληθῆ, δεῖ τιθέναι ὡς ὑπάρχοντα.

Εἰπὼν περὶ μνήμης νῦν λέγει περὶ ἀναμνήσεως. ἔστι δὲ ἀνάμνησις

---

1 ὁρῶν hic habet S: post ἄνθρωπον CRP: om. a 2 αὐτοῦ CRP 5 γινόμενα CRP (Arist. M) 7 prius τὸ a: om. ceteri 11 θεωρῇ Sa: ὁρᾷ CRP τι Sa: δὴ CRP συνέβη RP 12 ὀρείτη CRP γὰρ a: om. ceteri ἔπασχεν a: πάσχει ceteri 16 αὐτοὺς] ἑαυτοὺς RP 18 τί Sa: om. CRP (Arist.) 19. 20 ὡς εἰκόνος—φαντάσματος om. P 21 εἰκόνα] εἰκόνος S 22 τινὸς Sa: τις CRP 23 φάντασμα] φαντασία S 25 τῶν] τοῦ a 27 γὰρ ταύτης RP 31 τιθέναι (etiam Soph.) legit cum Arist. LSU (τίθεσθαι EMY) 32 δὲ om. RP

ἀνανέωσις προτέρας μνήμης, ἐπὰν λήθη γενομένη τὸ συνεχὲς ἀναλύσῃ. 131r ὥστε ἡ ἀνάμνησίς ἐστι μνήμη τις. ἔσται δὲ σαφὲς τὸ λεγόμενον ὧδε· ὅταν ὁ τύπος ὅλος καὶ τὸ ἀναζωγράφημα τὸ ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ ἀπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως ἐνυπάρχον ὑπομένῃ καὶ σῴζηται τρανές τε καὶ φαιδρὸν καὶ καθαρὸν οὕτως, ὥστε ὅλον αὐτὸ δύνασθαι τὴν ψυχὴν κινεῖν καὶ ὅλον ὑπ' αὐτῆς ὁρᾶσθαι καὶ προβάλλεσθαι ὡς εἰκών τινος, τοῦτο μνήμη ἐστίν. ὅταν δὲ μέρος μέν τι τοῦ ὅλου ἀναζωγραφήματος μένῃ τρανὸν καὶ καθαρόν, τὸ δὲ λοιπὸν πάμπαν ἀμυδρὸν καὶ ἐπιπόλαιον, ὥστε μήτ' αὐτὸ δύνασθαι τὴν ψυχὴν κινεῖν μήτ' ἐκείνην ὑπ' αὐτοῦ κινεῖσθαι, καὶ ἐκ τοῦ μέρους τοῦ τρανοῦ καὶ καθαροῦ τινας κινηθεῖσα κινήσεις τὸ συνεχὲς τῷ καθαρῷ (τοῦτο δὲ ἦν τὸ ἀμυδρὸν καὶ πάμπαν ἐζοφωμένον) ἀναλύσῃ καὶ οἷον εὑρήσῃ, τοῦτο ἀνάμνησις, οἱονεὶ ἀναζωγράφησις τῆς προτέρας μνήμης, οὐ πάσης (τοῦτο γὰρ μάθησις), ἀλλά του μέρους. ὅταν γὰρ ἐκ τοῦ μέρους ἀναλύσαντες εὑρήσωμεν τὸ μέρος, ἀνάμνησις τοῦτο· ὅταν δὲ ὅλον ἀναλάβωμεν δηλονότι ὅλον ἀπολέσαντες, μάθησις· οὐδὲν γὰρ διαφέρει τοῦ ἐξ ἀρχῆς καὶ πρώτως μαθεῖν τὸ μαθόντα καὶ ἀπολωλεκότα πάλιν μανθάνειν. ὁ γὰρ πρώτως τι μανθάνων ὁ αὐτός ἐστι τῷ ἐν παντελεῖ τούτου λήθῃ γεγονότι καὶ πάλιν μανθάνοντι. ἐν παντελεῖ δὲ λήθῃ γίνεται ὁ τὸ πᾶν ἀποβαλὼν καὶ μὴ ἔχων τι μέρος τοῦ παντός. ῥητέον δὲ περὶ ἀναμνήσεως καὶ ὧδε· ἐκ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἀκοῆς ἢ ὁράσεως γέγονεν ἐν τῇ ψυχῇ τύπος τοῦ "μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος" (ἔστω δὲ ἐπὶ ἑνὸς στίχου τὸ ὑπόδειγμα· ὃ γὰρ ἐφ' ἑνός, τοῦτο καὶ ἐπὶ πολλῶν)· οὗτος δὴ ὅλος ὁ τύπος εἰ μὲν μένει ἰσχυρός τε καὶ καθαρός, ὥστε ἀνεμποδίστως ὅλον ἡμᾶς αὐτὸν δύνασθαι ἀπαγγέλλειν καὶ ὅλον προβάλλεσθαι, τοῦτο μνήμη· εἰ δὲ τὸ μὲν "μῆνιν ἄειδε θεὰ" ἐμμένει τε καὶ σῴζεται, τὸ δὲ λοιπὸν τὸ "Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος" οὐ μένει, εἶτα ἐκ τοῦ μένοντος κινηθεῖσα ἡ ψυχὴ ὑπό τινων τύπων καὶ ἀναζωγραφημάτων ὁμοίων ἢ καὶ ἐναντίων (γίνεται γὰρ καὶ τοῦτο) εὑρήσει καὶ τὸ λοιπόν, ἀνάμνησις τοῦτο. καὶ δῆλον ἐκ τούτων, ὅτι τῶν ἁπλῶν ὀνομάτων οὐκ ἔστιν ἀνάμνησις, ἀλλ' ἢ μνήμη ἢ μάθησις, εἰ μὴ πολλάκις καὶ ἐν ἐκείνοις μενούσης τῆς πρώτης συλλαβῆς προσεξευρίσκομεν καὶ τὰ λοιπά. τοιοῦτον δέ τί ἐστι τὸ περὶ ἀνάμνησιν συμβαῖνον, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς γεγραμμένου ἐν τῷδε τῷ τοίχῳ ζῴου πολλάκις μέρος μέν τι ἢ μέρη τινὰ αὐτοῦ μένει καθαρὰ καὶ κινεῖ τὴν

1 τῆς post ἀνανέωσις add. a, sed v. p. 4,17. 21,1 λήθης γενομένης P γινομένη C ἀναλύσῃ] ἀναλόγον cum compendio RP 2 ἔσται] ἔστι C 4 τρανὸν CR, e corr. P (τρανές etiam Soph.) 6 εἰκόνα P: εἰκὼ R Soph. 8 post τρανόν add. τε CRP 9 τὴν ψυχὴν δύνασθαι CRP 10 τρανοῦς CRP (nonnulli libri Soph.) κινηθεῖσα a: κινηθείσας SC: κινηθεὶς RP 11 καὶ ὅλως ζεζοφωμένον CRP (καὶ ὅλως ἐζοφωμένον Soph.) 12 ἀναλύσει C (RP compend.) εὑρήσει CRP ἀνάμνησιν RP ἀναζωγράφημα RP Soph. 13 τοῦ ut vid. libri 14 εὑρήσομεν SR 15 alt. ὅλον om. C: ὅλην S 16 τοῦ μαθόντος καὶ ἀπολωλεκότος RP 17. 18 τούτου λήθῃ RP: τούτῳ λήθῃ S: λήθῃ τούτου a: λήθῃ τούτῳ C 19 μέρος τί CRP 20 ὧδε Sa: ὡς ὧδε CRP 23 οὖν post μὲν add. CRP 24 αὐτὸν om. P καὶ ὅλως CRP 26 κινηθῇ RP 33 αὐτοῦ τινα CRP

ὄψιν καλῶς, τὰ δὲ ἀμυδρά, | ὥστε ἢ μηδ' ὅλως ἢ οὐ καλῶς ὁρᾶν αὐτὴν 131v αὐτά. τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ τύπων. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ γεγραμμένου ζῴου ἐκ τῶν φανοτάτων προσευρίσκομεν καὶ τὰ ἀμυδρά, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τύπων ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ μενόντων προσευρίσκομεν τὰ ἀποπαλθέντα. ἔστιν οὖν ἡ ἀνάμνησις οὔτε ἡ γενομένη ἤδη τύπωσις (ἡ κατ' ἐνέργειαν γὰρ αἴσθησίς ἐστι τοῦτο, λέγω δὴ τὸ ἤδη τυπούμενον) οὔτε ἡ γεγονυῖα καὶ σῳζομένη ὅλη τρανής, ἀλλ' ἡ γεγονυῖα μέν, μέρος δέ τι αὐτῆς μένον τρανές, μέρος δέ τι οὐ μένον, ἀλλ' ἐπιπόλαιον καὶ ὡς εἰπεῖν συγκεχυμένον. οἷά εἰσι καὶ τὰ ἀπὸ τῶν δακτυλίων ἐν τοῖς κηροῖς ἐντυπωθέντα ἐκσφραγίσματα, ὅταν προστριβῶσιν ἔν τισι στερροῖς· ἀμαυρὰ γὰρ καὶ ταῦτα καὶ ἀσαφῆ. ἕπεται δὲ ἐξ ἀνάγκης τῇ ἀναμνήσει μνήμη. ὁ γὰρ ἀναμνησθεὶς τρόπον τινὰ ἐμνήσθη· μέρους γάρ τινος τῆς προτέρας μνήμης ἐπανάληψιν ποιεῖται.

Περὶ δὲ τοῦ ἀναμιμνήσκεσθαι λοιπὸν εἰπεῖν. πρῶτον μὲν οὖν ὅσα ἐν τοῖς ἐπιχειρηματικοῖς λόγοις ἐστὶν ἀληθῆ, δεῖ τιθέναι. ἐπιχειρηματικοὺς λόγους λέγει τὰ προβλήματα. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· ὅσα ἐν τοῖς Προβλήμασιν ἡμῖν εἴρηται καὶ δέδεικται ἀποδεικτικῶς περὶ ἀναμνήσεως, δεῖ ἐνταῦθα ὡς ὁμολογούμενα λαμβάνειν καὶ μὴ ζητεῖν καὶ νῦν αὐτῶν ἀποδείξεις. τὸ γὰρ ἅπαξ δειχθὲν οὐ δεῖ πάλιν ἀποδεικνύναι. δέδεικται δὲ ἐν τοῖς Προβλήμασιν, ὅτι οὔτε μνήμης ἐστὶν ἀνάληψις ἡ ἀνάμνησις, ὥς ἔλεγόν τινες, οὔτε λῆψις. τινὲς μὲν γὰρ ἔλεγον τὴν ἀνάμνησιν ἀνάληψιν μνήμης, τινὲς δὲ ἔλεγον, ὅτι ἀνάμνησίς ἐστι μνήμης λῆψις. οὐκ ἔστι δὲ οὐδέτερον τούτων ἡ ἀνάμνησις. ὁ γὰρ ἀναμιμνησκόμενος οὐ τὴν μνήμην ἀναλαμβάνει ἢ λαμβάνει, ἀλλὰ τὸ συνεχὲς τοῦ ἐνόντος καὶ μένοντος ἐν τῇ καρδίᾳ τύπου· τὸ γὰρ ἐνὸν ἔχει καὶ μέμνηται. ἀναλαμβάνει δὲ τὸ συνεχὲς αὐτῷ ἐν τῇ ἀναμνήσει. εἰπὼν δὲ ὅτι οὔτε λῆψις οὔτε ἀνάληψις μνήμης ἐστὶν ἡ ἀνάμνησις καὶ λαβὼν ὡς ἀληθὲς διὰ τὸ δεδεῖχθαι ἐν τοῖς Προβλήμασιν, ἐπάγει· ὅταν γὰρ τὸ πρῶτον πάθῃ ἢ μάθῃ, οὔτε ἀναλαμβάνει μνήμην οὐδεμίαν. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον ἴσον τῷ 'οὔτε ἀναμιμνήσκεται'· οὔτε γὰρ ἀναμιμνήσκεσθαι λέγομεν τὸν νῦν πρώτως λαμβάνοντα καὶ μανθάνοντα, ὃ οὐδέποτε ἔλαβεν ἢ μεμάθηκεν, ἀλλὰ μᾶλλον μανθάνειν (ὃ γὰρ νῦν πρώτως λαμβάνει, τοῦτο νῦν πρώτως μανθάνει, ἀναμιμνήσκεται

2 αἰσθητικῷ RP 3 καὶ ὥσπερ— ζῴου om. RP φανοτάτων Sa: ἐνόντων καὶ μενόντων CRP 4 καὶ (post προσευρίσκομεν) om. Sa 5 ἀπαλειφθέντα RP: ἀπολειφθέντα C 7 τρανής] τε ἂν RP 11 στερεοῖς C καὶ ἀσαφῆ ταῦτα CRP 11. 12 τῇ ἀναμνήσει ἐξ ἀνάγκης μνήμη RP 15 οὖν om. CRP 17 ὅτι post λεγόμενον add. RP ἐν τοῖς Προβλήμασιν] sed v. Bonitz, Index p. 99a38; Freudenthal, Rh. M. XXIV 204 18 post δεῖ add. ἡμᾶς CRP λαβεῖν CRP 19 καὶ (post ζητεῖν) om. CRP 20 μνήμη RP[1], prius S 21 τινες ἔλεγον CRP τινὸς μὲν R ἔλεγε R, prius P 26 αὐτῷ] αὐτῶν C: αὐτὸ a 27 ἢ ἀναμνήσεως RP[1] 28 τὸ om. CRP ἢ μάθῃ ἢ πάθῃ Arist. (prius ἢ om. EMY) 28. 29 λαμβάνει a 29 οὐδεμίαν] οὐδενὸς in ras. S 30. 31 μανθάνοντα καὶ λαμβάνοντα CRP 31 μανθάνει RP 32 πρώτως (ante μανθάνει) om. CRP

δὲ οὐδαμῶς, εἴπερ ἀνάμνησίς ἐστιν ἀνανέωσις προτέρας μνήμης, ἐπὰν λήθη 131v γενομένη τὸ συνεχὲς ἀναλύσῃ), οὔτε οὖν ὅπερ ἔμαθε καὶ ἔτι φέρει ἐν τῇ μνήμῃ, λήθης μηδὲν ὅλως μεσολαβησάσης, ἀναμιμνήσκεσθαι λέγομεν, οὔτε ἐξ ἀρχῆς λαμβάνει, τουτέστιν οὔτε νῦν ἐξ ἀρχῆς λαμβάνει ὁ ἀναμιμνησκόμενος. εἰ γὰρ νῦν πρώτως ἐλάμβανε, μανθάνειν ἂν ἐλέγετο, ἀλλ' οὐκ ἀναμιμνήσκεσθαι. τὸν γὰρ νῦν μανθάνοντα "ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας λιπὼν" οὔ φαμεν ἀναμιμνήσκεσθαι, ἀλλὰ μανθάνειν. οὐ λαμβάνει οὖν νῦν πρώτως ὁ ἀναμιμνησκόμενος, ἀλλ' ἔχει μέν τι, λαμβάνει δὲ τὸ συνεχὲς τοῦ ἐχομένου· ὅπερ καὶ αὐτὸ εἶχεν, ἀπέβαλε δὲ τῷ χρόνῳ ἢ ἄλλῳ τινὶ συμπτώματι. ἔστι δὴ τὸ οὔτε ἐξ ἀρχῆς λαμβάνει ἴσον τῷ 'οὔτε μὴν νῦν πρώτως λαμβάνει ὅπερ ἀναμιμνήσκεται'. ὅταν δὲ ληφθῇ καὶ γένηται ἕξις τούτου, ὥστε δύνασθαι ἡμᾶς, ὅταν βουληθῶμεν, προβάλλεσθαι ὅλον ἀπροσπταίστως, τότε μνήμη ἐστὶ τοῦτο, ἀλλ' οὐκ ἀνάμνησις. τοῦτο γὰρ πάλιν ἐδήλωσε διὰ τοῦ ὅταν γένηται ἡ ἕξις ἢ τὸ πάθος, τότε μνήμη ἐστίν. ἔστι δὲ λίαν ἐλλιπὴς ἡ λέξις. ἦν γὰρ ἂν κατάλληλος, εἰ οὕτω πως εἶχεν· ὅταν γὰρ γένηται ἡ ἕξις ἢ τὸ πάθος οὕτως, ὥστε ἀποδιδόναι δύνασθαι ἡμᾶς αὐτό, μηδ' ὅλως περιμένοντας ἐκ τοῦ μέρους ἀθροῖσαι καὶ τὸ λοιπόν, μνήμη τοῦτο καὶ οὐκ ἀνάμνησις. καὶ ἐπεὶ τότε ἐστὶ μνήμη, ὅταν ἡ ἕξις ἢ τὸ πάθος γένηται, μετὰ τοῦ πάθους ἐγγινομένου οὐκ ἐγγίνεταί, τουτέστιν οὐκ ἐγγίνεται ἡ μνήμη γινομένου τοῦ πάθους. οὐ γὰρ γίνεται ἡ μνήμη σὺν τῷ γινομένῳ τύπῳ καὶ πάθει ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ ὑπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως, ἀλλ' ὅταν ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ κάλλιστα ἐγγραφῇ τὸ τοιοῦτον πάθος καὶ ὁ τύπος ἐκ τῆς συνεχοῦς περὶ τὰ αἰσθητὰ τῶν αἰσθήσεων ἐνεργείας. διαρθροῖ δὲ καὶ νῦν τὰ περὶ μνήμης, ἵνα τὴν φύσιν τῆς ἀναμνήσεως διὰ τούτων παραστήσῃ καὶ τὴν διαφορὰν τῆς τε μνήμης καὶ τῆς ἀναμνήσεως.

p. 451a25 Ἔτι δὲ ὅτε πρῶτον ἐγεγόνει ἐν τῷ ἀτόμῳ καὶ ἐσχάτῳ.

Ἄτομον καὶ ἔσχατον τὸ ἀμερὲς λέγει νῦν τὸ ἀνάλογον τῇ στιγμῇ.

---

1 τῆς ante προτέρας add. CRP, sed v. ad p. 19,1 1. 2 λήθη γενομένη scripsi (v. p. 19,1): λήθης γενομένης libri 3 μεσοσυλλαβησάσης S 6 v. Eur. Hecubae init. 7 μανθάνειν] λαμβάνειν RP 8 οὐ] οὗ R, prius P οὖν om. CRP 9 τοῦ ἐρχομένου R, prius P: τῷ ἐχομένῳ a, sed v. p. 20,24 ἀπέβαλε] ἀπόλωλε P: ἀπ-΄ολε sic R 10 λαμβάνειν P 11 λαμβάνειν RP ὅτε SRP δὲ] δὴ S 12 γένηται cum Arist. LS (ἐγγένηται EMYU) legit cf. v. 16 et 19 τούτων a 13 μνήμη cum Arist LSU legit (ἡ μνήμη EMY) 14 ἢ cum Arist. LSU legit (καὶ EMY), cf. v. 16 16 εἶχεν Sa: ἐκφέρεται C: ἐκφύεται R: ἐμφύεται P 17 ὥστε] ὡς τὸ RP ἡμᾶς αὐτὸ δύνασθαι a μηδὲν ὅλως CRP 18 συναθροίζεσθαι CRP 19 ἐγγένηται CRP, v. ad. v. 12 20 ἐγγινομένη CRP 21 πάθει] πάθος RP 24 δὲ om. RP 25 τῆς ἀναμνήσεως—παραστήσῃ S: διὰ τούτων τῆς ἀν. παρ. a: διὰ τούτων παρ. τῆς ἀν. CRP 26 τῆς (post καὶ) om. CRP 27 τὸ ante πρῶτον cum Arist. add. a, cf. p. 22,3 ἐγεγόνει ἐν cum Arist. LSU (ἐγγέγονε EM, γέγονε Y) καὶ om. P 28 λέγει νῦν τὸ ἀμερές CRP

εἰ γὰρ καὶ χρόνῳ καὶ τέχνῃ τὰ φυσικὰ καὶ τεχνητὰ γίνεται, ἀλλ' οὖν τὸ 132r οἰκεῖον τέλος ἐν τῷ νῦν ἑκάστῳ παραγίνεται, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἀποδείξεις καὶ ἐπιστῆμαι. ἔστι δὲ τὸ τῆς λέξεως συνεχὲς τοιοῦτον· ἔτι δὲ ὅτε τὸ πρῶτον ἐγεγόνει ἐν τῷ ἀτόμῳ καὶ ἐσχάτῳ, τὸ μὲν πάθος ἐνυπάρχει ἤδη τῷ παθόντι καὶ ἡ ἐπιστήμη, εἰ δεῖ καλεῖν ἐπιστήμην τὴν ἕξιν ἢ τὸ πάθος, τὸ δὲ μνημονεύειν καθ' αὑτὸ οὐχ ὑπάρχει πρὶν χρονισθῆναι. τὰ δ' ἄλλα μεταξὺ παρέρριπται. διαφέρει δὲ τὸ δεύτερον ἐπιχείρημα τοῦ προτέρου· ἐν ἐκείνῳ μὲν γὰρ ἔλεγεν, ὅτι οὐκ ἔστι μνήμη οὐδὲ μνημονεύειν λεγόμεθα, ὅτε τὰ πάθη καὶ τοὺς τύπους λαμβάνομεν, οὔπω δὲ τελέως ἐλάβομεν, ἐν τούτῳ δὲ λέγει, ὅτι οὐδὲ ἐν τῷ νῦν, ἐν ᾧ ἤδη τελέως τὸν τύπον ἐλάβομεν, μνημο|νεύειν λέγομεν. οὐ 132r γὰρ λέγομεν μνημονεύειν ὅπερ νῦν ἐμάθομεν, ἀλλ' ὅπερ πρότερον. ὑπάρχει γὰρ ἐν ἐμοὶ τῷ παθόντι τὸ πάθος καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἥτις μοι νῦν ἐγεγόνει. καὶ οὐκ ἔστι τοῦτο μνήμη, ἀλλ' ὅταν χρονίσαν ἐν ἐμοὶ δύνωμαι ἀπταίστως προβαλέσθαι αὐτό, τότε ἐστὶ μνήμη. ὃ γὰρ εἶδεν ἢ ἔμαθε πρότερον, τοῦτο μνημονεύει νῦν· ὃ δὲ νῦν ἔμαθε, πῶς ἂν λέγοιτο μνημονεύειν; τὸ δὲ οὐδὲν γὰρ κωλύει κατὰ συμβεβηκὸς μνημονεύειν ἔνια ὧν ἐπιστάμεθα μεταξὺ παρεμβέβληται· εἴρηται δέ, ὅτι τῶν ἐπιστημῶν κατὰ συμβεβηκός ἐστι μνήμη.

p. 451a31 Ἔτι δὲ φανερόν ὅτι μνημονεύειν ἐστὶ μὴ νῦν ἀναμνησθέντα, ἐξ ἀρχῆς αἰσθόμενον ἢ παθόντα.

Ἦν ἂν σαφέστερον, εἰ οὕτως πως εἶχεν ἡ λέξις· δῆλον τοίνυν ἐκ τούτων, τί ποτ' ἐστὶν ἡ ἀνάμνησις. διαρθρώσας γὰρ τὰ περὶ μνήμης, νῦν λέγει καὶ τίς ἐστιν ἡ ἀνάμνησις. ἀσαφῶς δὲ πάντα ἀπαγγέλλει. ἔτι δὲ φανερὸν ὅτι μνημονεύειν ἐστί. τὸ μὲν ὅτι ἀντὶ τοῦ τί ἐστι, τὸ δὲ μνημονεύειν ἀντὶ τοῦ ἀναμιμνήσκεσθαι εἴληπται, εἴ τι χρὴ τῇ ἐμῇ προσέχειν μαντείᾳ. φανερὸν οὖν, φησί, τί ἐστι τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι. καὶ δεῖ ἐνταῦθα τελείαν στίξαντας ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς ἀναγινώσκειν τὸ μὴ νῦν ἀναμνησθέντα, ἐξ ἀρχῆς αἰσθόμενον ἢ παθόντα, προσυπακούοντας τοῦ ἔστι ῥήματος καὶ τοῦ τοίνυν ἐπιρρήματος. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἀναμνησθέντα ἀντὶ τοῦ ἀναμιμνήσκεσθαι, ὡς εἶναι τὴν λέξιν τοιαύτην· ἔστι τοίνυν μὴ νῦν ἀναμιμνήσκεσθαι ἐξ ἀρχῆς αἰσθόμενον ἢ παθόντα. οὕτω μὲν οὖν,

1 γίνεται] λέγεται RP 2 ἐν τῷ om. S post τῷ add. ἀτόμω CRP 4 καὶ ante ἐν add. CRP 5 ἡ om. P 6 οὐχ om. RP[1] 7 πλὴν R, prius P 9 ὅταν CRP 10 λαμβάνωμεν CRP 11 νῦν] νῶ RP τελείως SP 15 δύναμαι SRP προβάλλεσθαι CRP 17 οὐδὲ RP γὰρ] δὲ Arist. μνημονεύειν κατὰ συμβεβηκός S καὶ cum Arist. post συμβεβηκὸς add. a 18 ἔνια] ἐνίων S παρεμβέβληνται S δέ] γὰρ a 19 ἐστὶν ἡ μνήμη P 21 ἐξ] ἀλλ' ἐξ Arist. EMY αἰσθανόμενον CRP 22 πως om. CRP 23 τῆς μνήμης a 24 δὲ (post ἔτι) om. RP 26 εἴληπται Sa: εἴρηται CRP, sed v. p. 23,23 τι] γε a 27 ἐστὶ ante φησι add. CRP 28 τέλειον C: τελείως RP τὸ] τῶ R 29. 30 τὸ ἔστι ῥῆμα CRP 30 καὶ τὸ νῦν ἐπίρρημα RP: καὶ τοίνυν C 31 ὡς] καὶ RP

οἶμαι, χρὴ τὴν λέξιν καθιστάνειν, ἀναγινώσκειν δὲ ὑπερβατῶς οὕτως· ἔστι 132r
τοίνυν ἀναμιμνήσκεσθαι μὴ νῦν ἐξ ἀρχῆς αἰσθόμενον ἢ παθόντα, ἵν' ᾖ
τὸ μὲν ἔτι δὲ φανερὸν ὅτι μνημονεύειν ἐστὶν ὡς ἀποφαινομένου καὶ
λέγοντος· φανερὸν τοίνυν, τί ἐστιν ἀνάμνησις, εἶτα τὰ λοιπὰ δίδαξις τοῦ τίς 20
ἐστιν ἀνάμνησις. οὕτως δὲ ἐπαχθέντα, ὡσεὶ ἔλεγεν· ἔστι τοίνυν τὸ ἀναμι-
μνήσκεσθαι μὴ νῦν ἐξ ἀρχῆς αἰσθόμενον (τουτέστιν οὐχ ὅπερ νῦν καὶ
πρώτως· τὸ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἴσον ἐστὶ τῷ νῦν καὶ πρώτως), οὐκ ἔστιν οὖν
ἀναμιμνήσκεσθαι τὸ νῦν αἰσθάνεσθαί τι ἢ μανθάνειν, ἀλλ' ὅταν ἣν εἶχε
πρότερον ἐπιστήμην ἢ αἴσθησιν ἢ ὅτι ἂν εἴη, οὗ τὴν ἕξιν φαμὲν μνήμην,
ὅταν οὖν ἐκ τοῦ ἐνόντος μέρους τῆς ἐπιστήμης ζητήσας εὑρήσῃ καὶ ἀνα-
λάβῃ καὶ τὸ λοιπόν, τοῦτό ἐστι τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι τῶν εἰρημένων τι καὶ 25
τότε. οὕτω γὰρ δεῖ τὴν λέξιν ἀναγινώσκειν τὴν τοῦτό ἐστι καὶ τότε
ἀναμιμνήσκεσθαι τῶν εἰρημένων τι· τότε γάρ ἐστι τὸ ἀναμιμνήσκε-
σθαι, ὅταν ἀναλαμβάνῃ καὶ τὸ λοιπόν. εἰρημένα δὲ λέγει τὴν ἐπιστήμην,
τὴν αἴσθησιν καὶ ὅλως οὗ τὴν ἕξιν λέγομεν μνήμην. δεῖ δὲ καὶ ἐν τῇ
λέξει τῇ ἀλλ' ὅταν ἀναλαμβάνῃ ἣν πρότερον εἶχεν ἐπιστήμην
προσυπακούειν τοῦ ἐκ τῆς ἐνούσης ἀρχῆς· ἐκ γὰρ τοῦ "μῆνιν ἄειδε θεὰ"
τοῦ ἐνόντος ἡμῖν ἀνέλαβε καὶ τὸ λοιπὸν τὸ "Πηληιάδεω Ἀχιλῆος". ἔτι
δὲ φανερὸν ὅτι μνημονεύειν ἐστί. φανερόν, φησίν, ὅτι ἀναμιμνήσκεσθαί 36
ἐστιν οὐχὶ τὸ νῦν μανθάνειν ἢ ἐπίστασθαι, ἀλλὰ τὸ ἀναλαμβάνειν διὰ τῆς
ἐνούσης ἀρχῆς τὸ διαρρεῦσαν καὶ διαφυγὸν τὴν μνήμην. πάλιν δὲ ἐν τῇ
λέξει τῇ τῷ δὲ μνημονεύειν συμβαίνει καὶ μνήμην ἀκολουθεῖν
τὸ μνημονεύειν ἀντὶ τοῦ ἀναμιμνήσκεσθαι εἴληπται. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον
ταὐτὸν τῷ 'τῇ δὲ ἀναμνήσει συμβαίνει ἀκολουθεῖν τὴν μνήμην'.

p. 451b6 Οὐδὲ δὴ ταῦτα ἁπλῶς, ἐὰν ἔμπροσθεν ὑπάρξαντα πάλιν ἐγγίνηται.

Ἐπειδὴ πολλάκις μαθόντες τι, οὕτω διαφεύγει ἡμᾶς, ὡς ἂν εἰ μηδὲ 37
ὅλως ἐμάθομεν, φησὶν ὅτι, ἂν συμβῇ τὸν τόπον οὗπερ ἐμάθομεν παντελῶς
ἀφανισθῆναι, εἶτα πάλιν ὕστερον μάθωμεν αὐτὸ ὥσπερ καὶ πρότερον, οὐκ
ἔστι τοῦτο ἀνάμνησις, ἀλλὰ μάθησις. οὕτω γὰρ καὶ νῦν μανθάνομεν αὐτό,
ὥσπερ καὶ πρότερον. καὶ οὐδὲν κωλύει τοῦτο μαθόντα πρότερον δὶς πάλιν 40
μαθεῖν αὐτό. οὐκ ἔστιν οὖν ἀνάμνησις, ἐὰν τὰ ἔμπροσθεν ὑπάρξαντα

---

2 μὴ] καὶ S 4. 5 τοῦ τίς ἔστιν (ἡ add. S, fort. recte v. p. 22,24. 24,15) Sa: τουτέστιν CRP 6 καὶ νῦν S 7 οὖν om. CRP 9 ἔφαμεν a (ἐλέγομεν Arist.), sed v. v. 15 10 εὑρήσῃ a: εὑρήσει ceteri 12 τότε] τότε τὸ Arist. EY 13 τότε] τοῦτο a 14 εἰρημένον CRP 15 alt. καὶ om. CRP 17 prius τοῦ Sa: τὸ CRP 18 ἐν ἡμῖν a, cf. p. 28,24 19 alt. ὅτι] ὅτι τὸ C 20 οὐχὶ Sa: οὐ CRP 21 διαφυγεῖν C 22 τῷ a, e corr. C: τὸ SRP, prius C (Arist.) μνήμη C (Arist. libri praeter L) ἀκολουθεῖ Arist. libri praeter L 23 τὸ λεγόμενον om. CRP 24 ἀκολουθεῖν συμβαίνει CRP τῇ μνήμῃ RP 26 ἐγγίνεται a (ἐγγένηται Arist. EMY 27 cave μαθόντας conicias, v. Ind. s. *nom. absol.* τι] ὅτι RP 29 μάθομεν C: ἐμάθομεν RP αὐτὸν CRP 31 ὥσπερ—αὐτό (32) om. P 32 τὰ om. CRP

πάλιν ἐγγίνηται οὕτως, ὥσπερ καὶ πρότερον (οὔτε γὰρ τότε, ὅτε τὴν ἀρχὴν 132r ἐμανθάνομεν, τύπους εἴχομεν τούτων, οὔτε νῦν διὰ τὸ παντελῶς ἠφανίσθαι τοὺς φθάσαντας γενέσθαι), ἀλλ' ὅταν ἐνούσης ἀρχῆς δι' αὐτῆς ἀναλάβῃ καὶ τὰ λοιπά, τότε ἐστὶν ἀνάμνησις. δεῖ γὰρ διαφέρειν τὴν ἀνάμνησιν τούτων, τουτέστι τῶν μαθήσεων. εἰπὼν δὲ καὶ ἐνούσης πλείονος ἀρχῆς, πάνυ ἀσφαλῶς ἐπήγαγε τὸ ἢ ἐξ ἧς μανθάνουσιν. ἔστι δὲ τὸ ἢ παραδιαζευκτικόν· ἐπειδὴ γὰρ "πᾶσα διδασκαλία καὶ πᾶσα μάθησις διανοητικὴ ἐκ προϋπαρχούσης γίνεται γνώσεως" καὶ ἀρχῆς, γίνεται δὲ καὶ ἡ ἀνάμνησις ἐκ προϋπαρχούσης ἀρχῆς, ἐπήγαγε τὸ καὶ ἐνούσης πλείονος ἀρχῆς, ὡς εἰ ἔλεγε· γίνεται μὲν καὶ ἡ μάθησις ἀπό τινος ἐνούσης ἀρχῆς, ἀλλ' ἡ ἀρχή, ἀφ' ἧς ἡ ἀνάμνησις, πλείων ἐστὶ καὶ σφοδροτέρα, παρ' ὅπερ ἀφ' ἧς ἡ μάθησις.

p. 451b10 Συμβαίνουσι δὲ αἱ ἀναμνήσεις, ἐπειδὴ πέφυκεν ἡ κίνησις ἥδε μετὰ τήνδε.

Εἰπὼν τίς ἐστιν ἡ ἀνάμνησις, νῦν λέγει καὶ πῶς γίνεται. ἐπειδὴ γάρ, φησί, πέφυκε γίνεσθαι κίνησις ἐν | τῇ ψυχῇ ἥδε μετὰ τήνδε, διὰ τοῦτο 132v συμβαίνει ἡμᾶς ἀναμιμνήσκεσθαι. ὥσπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς ἁλύσεως τοῦδε τοῦ κρίκου ἀρθέντος ἢ κινηθέντος ἐξ ἀνάγκης συγκινεῖται καὶ ὁ ἐφεξῆς, οὕτως εἰσὶ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ τύποι· κινηθείσης οὖν ὑπό τινος τούτων τῆς ψυχῆς, εὐθὺς κινεῖ αὐτὴν καὶ τὸ ἐφεξῆς. οἷον ἦν μουσικὸς Κορίσκος ἔχων λύραν, καὶ γέγονεν ἐν τῇ ψυχῇ τύπος καὶ τῆς λύρας καὶ τοῦ Κορίσκου· εἶδον μετὰ τοῦτο Σωκράτη φέρε εἰπεῖν βαστάζοντα λύραν, καὶ εὐθὺς ἀνεμνήσθην τὴν λύραν τοῦ Κορίσκου, ἐκ δὲ ταύτης Κορίσκον. πάλιν ἤκουσά του ᾄδοντος "δύο ψυχαὶ ἐξήρχοντο, καὶ μία πρὸς ἄλλην ἔλεγε, ποῖ πορευτέον". μετὰ δέ τινας χρόνους ἤκουσα ἄλλου ᾄδοντος τὸ μὲν μέλος καὶ τὸν ῥυθμὸν ἐκεῖνον, καθ' ὃν ᾔδετο τὸ "δύο ψυχαὶ ἐξήρχοντο", ἡ δὲ λέξις καὶ ἡ ἔννοια οὐκ ἐκείνη, ἀλλ' ἦν ὅτι "ὁ νοῦς ὁ πρῶτος ἄγει με καὶ πάλιν κάτω φέρει". ᾔδετο οὖν, ὥσπερ εἶπον, τῷ αὐτῷ ῥυθμῷ καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα· ἀφ' οὗ ῥυθμοῦ πρῶτον ἀνεμνήσθην κινηθεὶς ὧδε κἀκεῖσε τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἤκουσα τοῦ ῥυθμοῦ, εἶτα τὸν ᾄδοντα ἄνθρωπον, καὶ τότε τὸ "δύο

---

1 ἐγγένηται P 2 ἐμάθομεν RP νῦν] γοῦν a 4 γὰρ] οὖν Arist. 5 καὶ om. a 7 ἔστω S ἐπεὶ CRP 8 ex Anal. post. A 1 init. 12 παρ' ὅ CRP ante ἀφ' add. ἡ S 13. 14 ἥδε ἡ κίνησις Arist. MSU 14 γενέσθαι post ἥδε add. a (cum Arist. EY) 17 καὶ om. CRP 18 ἢ om. RP ἐκινήθ RP ὁ] ἡ S 19 καὶ post τύποι add. C οὖν om. CRP 20 τὸ] ὁ e Soph. conicio, sed v. p. 26,30 23 τῆς λύρας CRP Soph. ταύτης] τούτου P κορίσκου CRP Soph. πάλιν om. RP 24 sunt versus politici poetae mihi ignoti πρὸς ⟨τὴν⟩ poetae reddo ποῖ a Soph.: ποῦ ceteri 25. 26 καὶ τὸν] κατὰ RP Soph. 26 ἡ δὲ λέξις a: αἱ δὲ λέξεις ceteri (τὸν δὲ λόγον ἕτερον Soph.) 28 καταφέρει S φέρει a: φέρει με ceteri: variant Soph. libri ἀριθμῷ S 29 ἀνεμνήσθη CRP τῶν τόπων CRP 30 ἐν ᾧ] ἀφ' οὗ RP τὸν om. a (legit etiam Soph.)

ψυχαὶ ἐξήρχοντο“ καὶ τὰ ἑξῆς. εἰσὶ μὲν οὖν τύποι τινὲς ἐξ ἀνάγκης ἀκο- 132r λουθοῦντες ἀλλήλοις, ἐν οἷς ἀδύνατόν ἐστι τούτου κινηθέντος μὴ ἕπεσθαι καὶ τὸν ἑξῆς. οἷον εἰ Σωκράτης ἔτυψέ τινα, ἀδύνατόν ἐστιν ἀναμνησθῆναι Σωκράτην καὶ μὴ ἀναμνησθῆναι καὶ ὅτι ἐτύφθη ὑπὸ Σωκράτους. καὶ ἔτι ἀδύνατόν ἐστιν ἀναμνησθῆναι τόδε τὸ θεώρημα καὶ μὴ ἀναμνησθῆναι καὶ ὑπὸ τίνος αὐτὸ μεμαθήκαμεν. ὅταν οὖν κινηθῇ τὴν τοῦ Σωκράτους κίνησιν (τοῦτο δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ ὅταν ἀναμνησθῇ Σωκράτην), δηλονότι καὶ τήνδε κινηθήσεται, τουτέστι δηλονότι ἀναμνησθήσεται, ὅτι ὑπὸ Σωκράτους ἐτύφθη. εἰ μὲν οὖν ἐστιν ἀναγκαία ἡ τῶν τύπων ἀκολούθησις καὶ αἱ ἀπ' αὐτῶν κινήσεις, ὡς ἐξ ἀνάγκης τὴν μὲν ἡγεῖσθαι, τὴν δὲ ἕπεσθαι, ἀδύνατόν ἐστι τῆς ἡγουμένης γενομένης μὴ ἕπεσθαι καὶ τὴν λοιπήν. εἰ δὲ μὴ ἐξ ἀνάγκης ἀλλ' ἔθει, οὐκ ἀεὶ ἕπεται τῇ πρώτῃ ἡ δευτέρα, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. συμβαίνει γάρ ποτε τῆς πρώτης γενομένης μὴ γίνεσθαι τὴν λοιπήν. ἔσται δὲ τὸ λεγόμενον δῆλον ὧδε· πολλάκις ἐγὼ βουληθεὶς εἰπεῖν Λυκαβηττὸν οὐκ ἀνεμιμνησκόμην, ἐξ οὗ εἴθισα ἐμαυτὸν ἐνθυμεῖσθαι λύκον (ἄρχονται γὰρ ἀμφότερα ἐκ τῆς λυ συλλαβῆς)· ἀφ' οὗ δὴ λύκου ὁρμώμενος ἀνεμιμνησκόμην τὸν Λυκαβηττόν. ἄλλος δέ τις τοῦ Ταυρομενίτου ἐπιλανθανόμενος εἴθισεν εὐθὺς ἔρχεσθαι εἰς ἔννοιαν ταύρου, ἀφ' οὗ ἀνεμιμνήσκετο τὸν Ταυρομενίτην. καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐθίζουσιν ἑαυτοὺς ἀπό τινων προχείρων ἀναμιμνήσκεσθαι τὰ δυσεύρετα, οἷον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τὴν πλευρωνίαν. ἐπὶ τούτων οὖν τῶν ἐξ ἔθους οὐκ ἀεὶ ἕπεται τῇ πρώτῃ ἡ λοιπή· ἀλλὰ πολλάκις τὴν μὲν πλευρὰν ἐνθυμοῦμαι, τὴν δὲ πλευρωνίαν οὐκ ἀναμιμνήσκομαι. τούτοις ἐπάγει ὅτι συμβαίνει ἐνίους ἅπαξ ἐθισθῆναι μᾶλλον ἢ ἑτέρους κινουμένους πολλάκις. εἰσὶ γάρ τινες ἐπιτηδείως ἔχοντες, ὥστε ἐθισθέντες ἐκ τοῦδε ἀναμιμνήσκεσθαι τόδε ἅμα τῷ ἀναμνησθῆναι τὸ πρῶτον ῥᾶστα ἀναμιμνήσκεσθαι καὶ τὸ δεύτερον. τινὲς δὲ πολλάκις ἐθίσαντες ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ ταύρου ἀναμιμνήσκεσθαι τὸν Ταυρομενίτην τὸ ταῦρος λέγουσι, πόρρω δ' οὐ προβαίνουσιν. ἢ τὸ ἐνίους ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τύπων εἴρηται· τινὲς γὰρ τῶν τύπων γίνονται εὐμνημόνευτοι, τινὲς δ' οὔ.

---

2 ἀλλήλοις Sa Soph.: ἄλλοις RP 3 καὶ τὸν ἑξῆς Sa: κἀκείνω (κἀκεῖνο RP) καὶ τὸ ἐφεξῆς ἐκείνω CRP post τινα add. ἐν τόπω τινὶ CRP 3. 4 ἀναμνησθῆναι Σωκράτην καὶ Sa: ἀναμνησθέντα σωκράτους (σωκράτην C) CRP 4 post Σωκράτους add. καὶ τὸ ἐφεξῆς τούτου, τὸ ἐν τῶ δεῖνι (ὁ δεῖνι R) τόπω CRP καὶ ἔτι] καίτοι C 5 ἀναμνησθέντα CRP 5. 6 μὴ καὶ ὑπὸ τίνος αὐτὸ μεμάθηκεν ἀναμνησθῆναι RP 5 prius καὶ om. C 6 μεμάθηκεν C 7 ἀναμνησθῇ Σωκράτους SRP 8 κινήσεται RP ὑπὸ] ὑπὸ τοῦ CRP 9 ἀνάγκη RP 11 καὶ τὴν λοιπὴν ἕπεσθαι CRP 13 γίνεσθαι a: γενέσθαι ceteri 14 ὧδε δῆλον RP 14. 15 et 17 Λυκαβηττὸν S: λυκαβητὸν Ca: λυκάβητον RP Soph. 15 ἐμαυτὸν] αὑτὸν R: αὐτὸν P 16 ἀμφότεροι a Soph. 17 ταυρομενείτου S, item v. 19. 27 17. 18 ἐπιλανθανόμενος SP (Soph. AB): ἐπιλαμβανόμενος R: ἐπιλαθόμενος Ca (Soph. C) 19 τὸν Ταυρομενίτην a: τὸ ταυρομενίτης ceteri ἀπό Sa: ἐπὶ CRP τινων—πλευρωνίαν (20) a: τινῶν προχ. οἷον—πλευρᾶς ἀναμ. τὰ δυσεύρετα οἷον τὴν πλευρωνίαν S: προχ. τ. cetera ut S, nisi quod πλευρόνην CRP 22 πλευρώνην Soph. 23 δ' ante ἐπάγει add. a ἐνίους Sa Soph. (Arist.): ἐνίοις CRP 24 ἑτέρους legit cum Arist. LSU (ἄλλους EMY) 27 ἀναμιμνήσκεσθαι a: ἀναμιμνήσκονται ceteri

p. 451b16 Ὅταν οὖν ἀναμιμνῃσκώμεθα, κινούμεθα τῶν προτέρων 132v
τινὰ κινήσεων.

Προτέρας κινήσεις λέγει τὰς ἡγουμένας. οἷον, ὡς αὐτὸς προϊὼν ἐρεῖ, 38
βουλόμενος ἀναμνησθῆναι, τίς καθ' οἷον καιρὸν ἔπραξε τόδε τι, ἀνεμνήσθη
γάλα, ἀπὸ γάλακτος λευκόν, ἀπὸ λευκοῦ ἀέρα, ἀπὸ ἀέρος ὑγρόν, ἀπὸ τού-
του μετόπωρον· ἔστω δὲ οὗτος ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἔπραξε τὴν πρᾶξιν. 40
ἢ εἶδε γεγραμμένην λύραν, ἀπὸ δὲ ταύτης ἀνεμνήσθη λύραν, καὶ ἀπὸ ταύ-
της τὸν μουσικόν, ἐκ δὲ τούτου ἣν ᾖσεν ᾠδήν, εἰ ταύτης ἔδει ἀνάμνησιν
λαβεῖν. ἐκινήθη δὴ τὰς προτέρας κινήσεις, ἕως οὗ ἦλθεν εἰς τὸν μουσικόν,
μεθ' ὃν γέγονεν ἡ τῆς ᾠδῆς ἀνάμνησις· μετὰ γὰρ τὴν τοῦ μουσικοῦ κίνησιν
εἰώθει γίνεσθαι ἡ τῆς ᾠδῆς ἀνάμνησις. ἀπὸ οὖν τοῦ νῦν, οἷον ἀπὸ τῆς
νῦν ὁρωμένης λύρας, ἀνεμνήσθη τὴν ᾠδήν. πολλάκις δὲ καὶ ἀπό τινος
ἄλλου· εἰ γὰρ τύχοι ἐφεξῆς ὢν τῷ τῆς ᾠδῆς τύπῳ ὁ τοῦ κίονος, ἀναμνη- 45
σθήσομαι αὐτὴν ἀπὸ τοῦ κίονος. εἰκὸς γὰρ τοῦ τύπου τοῦ κίονος κινη-
θέντος συγκινηθῆναι καὶ τὸν τῆς ᾠδῆς καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀναμνησθῆναι αὐτήν.
πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ὁμοίου ἢ ἐναντίου ἢ τοῦ σύνεγγυς· ἀπὸ μὲν ὁμοίου,
ὅταν ἀπὸ τῆς τοῦ Σωκράτους εἰκόνος τὸν Σωκράτην, ἀπὸ δὲ ἐναντίου, ὅταν
ἀπὸ λευκοῦ μέλαν, ἀπὸ δὲ τοῦ σύνεγγυς, ὅταν ἀπὸ τοῦ „ἀντὶ πολλῶν, ὦ ἄνδρες
Ἀθηναῖοι“ ἀναμνησθῶ „χρημάτων ὑμᾶς ἑλέσθαι νομίζω“ (σύνεγγυς γὰρ τοῦτο
ἐκείνῳ), ἢ ἀπὸ κυνὸς λύκον· σύνεγγυς γὰρ ὁ κύων τῷ λύκῳ. γίνεται οὖν ἡ 50
ἀνάμνησις διὰ τοῦ ὁμοίου ἢ τοῦ ἐναντίου ἢ τοῦ σύνεγγυς διὰ τὸ τὰς κινήσεις
τῶν μὲν ὁμοίων εἶναι τὰς αὐτάς (ὁ δὲ κινούμενος κατὰ τὸ εἴδωλον καὶ τὸν
τύπον τρόπον τινὰ κατὰ τὸ πρᾶγμα, ἀφ' οὗ ὁ τύπος, κινεῖται. ὥστε ἀνάγκη
εὐθὺς ἀναμιμνῄσκεσθαι ἀπὸ τῆς εἰκόνος τὸ πρᾶγμα), τῶν δὲ ἐναντίων ἅμα
(ἅμα γὰρ τῇ διακρίσει συννοοῦμεν σύγκρισιν, καὶ ἅμα τῇ ψύξει θέρμην),
τοῦ δὲ σύνεγγυς διὰ τὸ εἶναι μέρος τοῦ λοιποῦ· τοῦτο γὰρ | ἐδήλωσε 133r
διὰ τοῦ τῶν δὲ μέρος ἔχουσι. τὸ γὰρ “χρημάτων ὑμᾶς ἑλέσθαι νομίζω“
μέρος ἐστὶ τοῦ “ἀντὶ πολλῶν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι“. κινουμένου οὖν τοῦ
μέρους κινεῖται καὶ τὸ λοιπόν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς ἁλύσεως τοῦ πρώτου
κρίκου κινηθέντος κινεῖται καὶ τὸ λοιπόν. οὐ δεῖ δὲ θαυμάζειν, εἰ ποτὲ
μὲν τοῦ πρώτου μέρους κινουμένου κινεῖται καὶ τὸ ἐφεξῆς, ποτὲ δὲ οὔ·

2 τινὰς CRP κινήσεις RP: κινήσις C 3 οἷον om. CRP ἐρεῖ] p. 452a14 ss. 4 τόδε om. CRP 5 ἀέρος ὑγρὸν (ὑγρὸν om. C) ἀπὸ CRP (Arist. Soph.): om. Sa 7 ἢ Sa: πάλιν CRP δὲ om. CRP alt. λύρας prius P, e corr. C, Soph. καὶ om. RP 8 τῶν μουσικῶν R, e corr. C ᾖδεν a Soph. C 10 μετὰ—ἀνάμνησις (11) om. P 11 γοῦν CRP οἷον] ἤγουν P 13 τύχη CRP (Soph. B) ὁ om. R 14 αὐτῆς C (αὐτὴν etiam Soph.) 15 αὐτῆς C 16 ἢ ἐναντίου—ὁμοίου om. P τοῦ ante alt. ὁμοίου add. CP 17 μὲν ante τῆς add. CRP 18 Demosth. Olynth. I. init. 19 ὑμᾶς RPa Soph.: ἡμᾶς SC 20 ἐκείνου CRP λύκου a 21 τοῦ (ante σύνεγγυς) om. RP 23 τύπος] τόπος R, prius P 24 ἀπὸ om. RP 26 τοῦ δὲ Sa: τῶν δὲ CRP 27 ὑμᾶς a: ἡμᾶς ceteri 29 καὶ τὸ λοιπόν Sa: τὰ λοιπὰ CRP ὥσπερ — τὸ λοιπόν (30) om. C 30 τὸ λοιπὸν Sa: τὰ λοιπὰ CR

ὅταν γὰρ τέλεον ἀφανισθῇ, οὐ κινηθήσεται. εἰπὼν δὲ τῶν δὲ μέρος ἐχουσιν ἐπήγαγεν ὥστε τὸ λοιπὸν μικρόν, ὃ ἐκινήθη μετ' ἐκεῖνο. ἢ οὖν διὰ τούτων τοῦτο λέγει, ὅτι παντὸς μείζων ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῶν μετ' αὐτήν, καὶ ταύτης εὑρεθείσης τὰ μετ' αὐτὴν μικρά, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐκ τῆς ἐνούσης ἀρχῆς συνείρει καὶ τὰ λοιπά (τῆς γὰρ ἀρχῆς εὑρεθείσης εἰκός ἐστι τὸν νοῦν συναγαγεῖν καὶ τὰ λοιπά)· ἢ ὅτι, εἰ ἀνεμνήσθη εἴκοσι φέρε εἰπεῖν στίχους, ὅτε ἀνεμνήσθη τοὺς δέκα καὶ ἕξ, τὸ λοιπόν, ἤγουν οἱ τέτταρες, οὓς ἐκινήθη καὶ ἀνεμνήσθη μετὰ τὸ ἀναμνησθῆναι τοὺς δεκαέξ, μικρὸν ἦν, καὶ οὐδὲν παρελυμήναντο τὴν διάνοιαν συναγαγεῖν καὶ αὐτούς. οὕτω μὲν οὖν ζητοῦντες ἐκ τῶν ὁμοίων ἢ ἐναντίων ἢ τῶν σύνεγγυς ἀναμιμνησκόμεθα, ἀλλὰ καὶ οὕτω μὴ ζητοῦντες, τουτέστι μὴ ἐκ τῶν ὁμοίων μηδὲ ἐκ τῶν ἐναντίων μηδὲ τῶν σύνεγγυς, πολλάκις ἀναμιμνήσκονται, ὅταν ἄλλην τινὰ κίνησιν κινηθέντες ἐκείνη γένηται. οἷον πολλάκις ἀναμνησθέντες ᾠδὴν ἀνεμνήσθησαν Σωκράτους· ἥτις ᾠδὴ οὔτε ὁμοία ἐστὶ Σωκράτει οὔτ' ἐναντία οὔτε σύνεγγυς. γίνεται μὲν οὖν καὶ οὕτω, φησίν, ἀνάμνησις· ἀλλὰ τὰ πολλὰ ἑτέρων γενομένων κινήσεων, ὁποίων εἴπομεν, τουτέστιν ὁμοίων ἢ ἐναντίων ἢ σύνεγγυς, γίνεται ἡ ἀνάμνησις.

p. 451b25 Οὐδὲν δὲ δεῖ σκοπεῖν τὰ πόρρω, πῶς μεμνήμεθα, ἀλλὰ τὰ σύνεγγυς.

Πόρρω λέγει τὰ παλαιότερα καὶ χρονιώτερα, ἃ πρὸ πολλοῦ χρόνου εἴδομεν ἢ ἠκούσαμεν ἢ ἐμάθομεν, σύνεγγυς δὲ ἃ χθὲς ἢ ὅλως πρὸ ὀλίγου. ἀπὸ δὲ τῆς μνήμης σαφηνίζει καὶ τὰ περὶ τὴν ἀνάμνησιν. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον δυνάμει τοιοῦτον· δεῖ ἡμᾶς ἐπὶ τῆς μνήμης ἰδεῖν, πῶς τουδέ τινος μνησθέντες ἐκ τούτου συμβαίνει ἡμῖν καὶ ἄλλου μνησθῆναι. καὶ ὡς ἐπὶ ταύτης ἔχει, οὕτως ἕξει καὶ ἐπὶ τῆς ἀναμνήσεως· ὥσπερ γάρ, φησίν, ἐπὶ τῆς μνήμης συμβαίνει ἥδε ἡ κίνησις μετὰ τήνδε, τουτέστιν ἥδε ἡ μνήμη μετὰ τήνδε, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀναμνήσεως ἔσται. ἢ οὐ τοῦτο ἂν εἴη τὸ λεγόμενον, ἀλλ' οἶμαι πάλιν κἀνταῦθα ἐν τῷ οὐδὲν δὲ δεῖ σκοπεῖν πῶς τὰ πόρρω μεμνήμεθα τὸ μεμνήμεθα ἀντὶ τοῦ ἀναμιμνησκόμεθα εἴρηται. καὶ εἴη ἂν τὸ λεγόμενον· δεῖ δὲ θεωρεῖν πῶς ἀναμιμνησκόμεθα, ὧν πρὸ ὀλίγου τὴν ἐπιστήμην λαβόντες καὶ ἀπολέσαντες· οὐδὲν γὰρ κωλύει ἐπιλαθέσθαι τινὰ καὶ ὧν πρὸ ὀλίγου μεμάθηκεν. δεῖ οὖν θεω-

1 post δὲ add. τὸ S, fort. recte 2 ἐκεῖνον S 3 διὰ τοῦτον RP[1] ἐστὶν om. CRP 4 τῆς] τοῦ C 6 καὶ (ante τὰ λοιπά) om. CRP 6. 7 στίχους φέρε εἰπεῖν CRP 7 ὅτε a: ὅταν ceteri τέσσαρες R: δ^{ες} P 8 ις RP: δέκα καὶ ἕξ C 13 γένηται legit cum Arist. EMY (γίγνηται LSU) 14 ἀνεμνήσθησαν a: ἀνεμνήσθην S: ἀνεμνήσθη RP: ἀνεμνήσθημεν C σωκράτην P 16 γινομένων RP (Arist. EY) κινήσεων] κινήσει R, e corr. P 17 ἐναντίως a ἡ om. CRP 18 οὐδὲν] οὐ C 20 λέγων C 24 μησθέντος S 25 οὕτως ἕξει CR, e corr. P: οὕτως ἔχει S: οὕτω a 27 ἢ] καὶ RP 28 δὲ om. CP 30 δὲ SC: om. RPa 31 ἐλάβομεν καὶ ἀπωλέσαμεν expectes, cf. ad p. 28,7 οὐδὲ RP 32 κωλύσει P: κωλ^{υ'} R

ρεῖν ἐπὶ τούτων· καὶ ὡς ἐπὶ τούτων, οὕτως ἕξει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἤτοι 133r
τῶν πόρρω, ἤτοι ὧν πάλαι τὴν ἐπιστήμην ἢ τὴν αἴσθησιν ἐλάβομεν. 30
δῆλον γὰρ ὡς ὁ αὐτός ἐστι τρόπος τῆς ἀναμνήσεως τῶν τε πάλαι
καὶ τῶν πρὸ ὀλίγου. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σύνεγγυς οὐ προζητήσας, ἀλλ'
ἀπό τινος ἀρχῆς, ἣν ἔχει, λέγει τε καὶ συνείρει τὸ ἐφεξῆς (ἀκολουθοῦσι
γάρ, ὡς εἴρηται, τῷ ἔθει αἱ κινήσεις, ἥδε μετὰ τήνδε), οὕτω καὶ ὅταν
ἀναμιμνήσκεσθαι βούληταί τι, ὧν πάλαι τὴν ἐπιστήμην ἔλαβέ τις (τούτου
γὰρ δεῖ προσυπακούειν), τοῦτο ποιήσει. εἰπὼν δὲ τοῦτο ποιήσει,
τί δεῖ ποιεῖν συντόμως ἐπήγαγεν εἰπὼν ζητήσει λαβεῖν ἀρχὴν κινή- 35
σεως, μεθ' ἣν ἐκείνη ἔσται. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν σύνεγγυς ἀπὸ τῆς ἐνούσης
ἀρχῆς ἀναμιμνήσκεται τὰ ἐφεξῆς, οὕτω καὶ ἐπ' ἐκείνων ζητήσει ἀρχήν,
ἀφ' ἧς εὑρήσει ὅπερ βούλεται εὑρεῖν.

p. 451b31 Διὸ κάλλιστα καὶ τάχιστα γίνονται ἀπ' ἀρχῆς αἱ ἀναμνήσεις.

Τουτέστι διὰ τὸ τὴν ἀρχὴν μεγάλα συντείνειν εἰς τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι
τὰ ἐφεξῆς, διὰ τοῦτο ἐν οἷς εἰσιν ἀρχαί, εἴπερ ἕξομεν ταύτας, κάλλιστα 45
ἀνάμνησιν εὑρήσομεν τῶν ἐφεξῆς, ὥσπερ ἐπὶ τῶν γεωμετρικῶν θεωρημάτων·
ὡς γὰρ τὰ πράγματα ἔχει τῷ ἐφεξῆς, οὕτω καὶ αἱ κινήσεις καὶ αἱ ἀναμνήσεις αὐτῶν. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, εἰ ἐφεξῆς κεῖνται καὶ τεταγμένως, καλῶς ὁρᾷ ἡ ὄψις αὐτά, εἰ δὲ συγκεχυμένως, οὐ καλῶς, οὕτω καὶ
ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τύπων. καί εἰσιν εὐμνημόνευτα ὅσα τάξιν ἔχει καὶ
τὸ ἐφεξῆς, ὅσα δὲ μὴ τοιαῦτα δυσμνημόνευτα. εἰπὼν δὲ ταῦτα λέγει, τί
διαφέρει μάθησις ἀναμνήσεως· οὐ γάρ εἰσιν αἱ αὐταί, ὡς δοκεῖ Πλάτωνι. 50
ἀνάμνησις τοίνυν ἐστίν, ὅταν δι' ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἀρχῆς
κινῆται ἐπὶ τὸ ἐφεξῆς τῇ ἀρχῇ· ὅταν δὲ μὴ δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ δι' ἄλλου,
οἷον τοῦ διδασκάλου, μάθησις τοῦτο καὶ οὐκ ἀνάμνησις. πολλάκις δὲ ἤδη
μὲν ἀδυνατεῖ συντόμως ἀναμνησθῆναι, ζητεῖ δὲ καὶ εὑρίσκει· ἀλλ' οὐ συντόμως, ἀλλὰ πολλὰς κινηθεὶς κινήσεις τέλος κινεῖται τοιαύτην κίνησιν, ᾗ
ἀκολουθεῖ τὸ ἐφεξῆς. ὥσπερ γὰρ αἱ πολλαὶ ῥανίδες ἐπιτήδειον ποιήσασαι
τὴν πέτραν, | τέλος ἡ ἐσχάτη ἐκοίλανεν αὐτήν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐν τῇ 133v
καρδίᾳ ὑγρότητος ἔχει. πολλάκις γὰρ κινηθεῖσα τέλος κινεῖται κίνησιν,
καθ' ἣν ἀνίσταται τὸ ζητούμενον· ὅπερ εὑροῦσα ἡ διάνοια παύεται. ἔστιν

---

3 ὡς] ὅτι Arist. EY 4 πρὸ ὀλίγων C λέγει cum Arist. LSU (λέγω EMY) 5 συνείρει Sa: Soph. p. 10,10: συνέχει CRP 7 τι] fort. τις legit Soph. ἔλαβε a Soph.: λάβοι S: λαβὼν CRP 7. 8 τοῦτο γὰρ CRP 13 τάχιστα καὶ κάλλιστα a (Arist.) 17 ἐπὶ τὰ γεωμετρικὰ θεωρήματα CRP 18 γὰρ om. RP τὸ ἐφεξῆς CRP αἱ (ante ἀναμνήσεις) om. RP 19 κινεῖται RP: κεῖνται, κινεῖται vel κεῖται Soph. libri 20 καὶ ante οὐ add. S 23 πλάτων R 24 ἐν ante αὐτῷ add. a (om. etiam Soph.), cf. p. 23,18. 29,7 25 κινεῖται S τὰ ἐφεξῆς a 28 τοιαύτην κινεῖται κίνησιν CRP 29 τὸ ἐφεξῆς ἀκολουθεῖ (ἀκολουθεῖν RP) CRP ἐποίησαν CRP Soph. 30 ἡ S: ᾗ a: δὲ ἡ CRP Soph. 32 ἀνίστατο S (ἀνίσταται etiam Soph.)

οὖν τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι τὸ ἐνεῖναι δύναμιν τὴν κινοῦσαν, λέγων δύνα- 133^{v}
μιν τὴν ἀρχήν (αὕτη γὰρ τὴν διάνοιαν ἐποξύνει καὶ ἀνεγείρει πρὸς ἀνάλυσιν καὶ τοῦ λοιποῦ), κινεῖσθαι δὲ ἐξ αὐτοῦ καὶ οὐχ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου.

p. 452^{a}12 Διὸ δεῖ λαβέσθαι ἀρχῆς, διὸ ἀπὸ τόπων δοκοῦσιν ἀναμιμνήσκεσθαι ἐνίοτε,

Λέγων τόπους ἢ τὰ ἐναντία τὰ σύστοιχα τὰ ὅμοια, ἢ τὰς ἀρχὰς τὰς ἐνούσας ἡμῖν. ὡς γὰρ ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς Τοπικοῖς παραδοθέντων τόπων καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Ῥητορικῆς αὐτοῦ στομούμενοι ἐπιχειροῦμεν πρὸς τὰ προκείμενα, οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν ἐνουσῶν ἀρχῶν, ὡς ἀπό τινων τόπων, εὑρίσκομεν τὰ ἐφεξῆς. ἢ οὖν τὰς ἀρχὰς λέγει τόπους, ἢ πολλάκις ἰδών τινα ἢ ἀκούσας τινὰ καὶ πάλιν ἰδὼν ἢ ἀκούσας διαλογίζομαι, ποῦ τοῦτο ἤκουσα, εἶτα ἐνθυμηθεὶς τὸν τόπον ἀνεμνήσθην, ὑπὸ τίνος τοῦτο ἤκουσα, καὶ πῶς καὶ τίνα τρόπον τοῦτο εἶδον ἢ ἤκουσα, πότερον κατὰ τύχην ἢ ἄλλως πως. τίθησι δὲ καὶ ὑπόδειγμα, οὗ ἡμεῖς πρὸ ὀλίγου ἐμνημονεύσαμεν.

p. 452^{a}17 Ἔοικε δὲ τὸ καθόλου ἀρχῇ καὶ τὸ μέσον πάντων.

Τὸ καθόλου νῦν εἴληπται ἀντὶ τοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. ἢ καθόλου λέγει τοὺς τόπους τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων καὶ συστοίχων καὶ ἐναντίων. ἐν δὲ τῷ καὶ τὸ μέσον πάντων παρέλκει ὁ καὶ σύνδεσμος. ἦν δ' ἂν σαφεστέρα ἡ γραφὴ χωρὶς τοῦ καὶ συνδέσμου ἔχουσα οὕτως· ἔοικε δὲ τὸ καθόλου ἀρχῇ τὸ μέσον πάντων. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ μέσον πάντων ἀρχῇ ἔοικε. τοῦτο δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ 'ἡ εὕρεσις τοῦ μέσου ὠφελεῖ καὶ ποδηγὸς ἡμῖν γίνεται πρὸς εὕρεσιν τοῦ ζητουμένου'.

p. 452^{a}19 Οἷον εἴ τις νοήσειεν, ἐφ' ὧν Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ.

Τὸ λεγόμενόν ἐστι δυνάμει τοιοῦτον· ἔστω δὴ τὰ νοήματα, ἃ κινεῖται ἡ ψυχὴ πρὸς εὕρεσιν τοῦ ζητουμένου, τὰ ἐκκείμενα στοιχεῖα. μέσον δὲ αὐτῶν ἔστω τὸ Ε. τοῦτο δὴ εὑρὼν ὁ ζητῶν, εἰ μὴ ἅμα τῷ εὑρηκέναι αὐτὸ εὑρήσει καὶ ὅπερ ἐζήτει, ἐπὶ τὸ Θ ἐλθὼν μνησθήσεται. ἐπεὶ γὰρ

1 ἀναμιμνήσκεσθαι Aristoteli pro μεμνῆσθαι restitui vult Freudenthal, Rh. M. XXIV 403 2. 3 δυνάμει Arist. EMY 3 λοιποῦ, τοῦτο δὲ ὥστ' ἐξ Soph.(Arist.) ἐξ ἑαυτοῦ RP Soph. 4 δεῖ δὲ a (Arist., διὸ δεῖ etiam Soph.) 6 ἐναντία (ἢ add. P) τὰ σύστοιχα ἢ τὰ ὅμοια τὰς ἀρχὰς CRP 7 ἡμῖν CRP (Soph. p. 11,3?): ἐν ἡμῖν Sa 8 ὁρμώμενοι CRP 9 ἐνουσῶν S: ἐνόντων ceteri 11 ἀκούσας τινὸς καὶ CRP 12 τόπον] τρόπον R 14 καὶ (ante ὑπόδειγμα) a: om. ceteri πρὸ ὀλίγου] p. 26,5 15 δὴ Arist. τὸ om. Arist. EM ἀρχὴ S (Arist. ML, ἡ ἀρχὴ EY, ἀρχῇ etiam Soph.) 16 ὡς om. P ἐπιπολύ RP 17 τρόπους RP 18 καὶ τὸ] κατὰ S 19 οὕτως om. a δὲ] δὴ SR (Arist.) 20 ἀρχὴ S ἐπιπολὺ RP 22 γίνεται ἡμῖν S 26 ἔστω om. CRP 27 Θ cum Arist. L legit ($\overline{εθ}$ MSU, $\overline{ηθ}$ Y, $\overline{νθ}$ E), v. Freudenthal, Arch. f. Gesch. d. Philos. II p. 10

τὸ μέσον εὗρεν, ἐνδέχεται καὶ ἐπὶ τὸ Ε καὶ ἐπὶ τὸ Δ κινηθῆναι. λέγει δὲ Ε 133v τὰ ἐφεξῆς τῷ Ε, ταῦτα δέ ἐστι τὰ Ζ Η Θ. ὁμοίως δὲ Δ λέγει αὐτὸ τὸ 30 Δ καὶ ἔτι τὸ Γ Β Α. ἐλθὼν οὖν ἐπὶ τὸ Θ μνησθήσεται· οὐδὲν γὰρ κωλύει μετὰ τὸ Ε ἀναμνησθῆναι τὸ Θ, εἶτα τὸ Ζ, καὶ οὕτως τὸ Η. ἔστω γὰρ τὸ Ε συμπόσιον, τὸ Ζ Σωκράτης, τὸ Η τὸ ὑπὸ Σωκράτους τυφθῆναι, τὸ δὲ Θ λύρα. οὐδὲν οὖν κωλύει συμπόσιον ἀναμνησθέντα εὐθὺς ἀναμνησθῆναι λύραν, εἶτα ὅτι ἐτύφθη, καὶ οὕτως ὅτι ὑπὸ Σωκράτους (καίτοι ἀκόλουθον ἦν μετὰ τὸ συμπόσιον εὐθὺς Σωκράτους ἀναμνησθῆναι, εἶτα ὅτι ἐτύφθη, εἶτα λύραν)· ἔστω γὰρ ὅτι μετὰ τῆς λύρας ἀντὶ ῥάβδου ἔτυψε τὸν τυφθέντα. 35 εἰπὼν δὲ ὅτι τὸ μέσον ἀρχῇ ἔοικε, τὴν αἰτίαν τούτου τέθεικεν· ἐντεῦθεν γὰρ ἐπ' ἄμφω κινηθῆναι ἐνδέχεται· τὸ γὰρ Ε ὁδός ἐστι καὶ πρὸς τὰ ἐφεξῆς αὐτῷ τὰ Ζ Η Θ καὶ πρὸς τὰ ὄπισθεν τὰ Δ Γ Β Α, καὶ δυνατόν ἐστιν ὥσπερ ἀπὸ τοῦ Θ ἢ τοῦ Η ἢ τοῦ Ζ ἀναμνησθῆναι ὃ βουλόμεθα, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ Α ἤ τινος τῶν ἐφεξῆς τῷ Α. εἰ δὲ μὴ τὸ Ε εἴη τὸ μέσον, ἀλλὰ τὸ Γ, ἐπὶ τὸ Γ ἐλθὼν μνησθήσεται. εἰ δὲ ἐπὶ τούτου οὐκ ἀνεμνήσθη, ὥσπερ οὐδὲ ἐπὶ τοῦ Ε, ἐπὶ τὸ Α ἐλθὼν ὥσπερ ἐκεῖ ἐπὶ τὸ Θ 40 μνησθήσεται.

p. 452a24 Τοῦ δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐνίοτε μὲν μνησθῆναι, ἐνίοτε δὲ μὴ αἴτιον, ὅτι ἐνδέχεται ἐπὶ πλείω κινηθῆναι.

Ἐπειδὴ πολλάκις ἀναμνησθέντες πλευρὰν ἀναμιμνησκόμεθα θυάδα πλευρωνίας, πολλάκις δὲ τὴν μὲν πλευρὰν ἀνεμνήσθημεν, τὴν δὲ πλευρωνίαν 50 οὐκέτι, καίτοι πολλὰ κινηθέντες καὶ ζητήσαντες, ἐζητεῖτο δὲ διὰ τίνα ποτὲ αἰτίαν ὁτὲ μὲν τὸ αὐτὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ, οἷον τὴν πλευρωνίαν ἐκ τῆς πλευρᾶς, ἀναμιμνησκόμεθα, ὁτὲ δὲ οὔ, ἀπαντῶν πρὸς τὴν τοιαύτην ζήτησίν φησι· τοῦ δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐνίοτε μὲν μνησθῆναι, ἐνίοτε δὲ μὴ αἴτιον, ὅτι πλείω ἐνδέχεται κινηθῆναι ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, οἷον ἀπὸ τοῦ Γ ἐπὶ τὸ Ζ ἢ τὸ Δ. ἔστω γὰρ μέσον τὸ Γ, ἄκρα δὲ τὸ Ζ καὶ Δ. εἰ οὖν εἴη συνηθέστερον τὸ Ζ | τοῦ Δ, ἕλκει πρὸς ἑαυτὸ τὴν 134r διάνοιαν τὸ Ζ, ὥσπερ καὶ τὰ λαμπρὰ τῶν χρωμάτων τὴν ὄψιν. εἰ γὰρ

1 καὶ (ante ἐπὶ) om. CR ἐπὶ (ante τὸ Δ) om. a κινεῖσθαι RP λέγει δὲ τὸ ε̄ CRP 2 ταῦτα—λέγει om. RP 3 γ̄ η̄ ᾱ RP 4 ἔστι S 5 τοῦ σωκράτους Sa, sed cf. v. 8 et p. 25,4, Soph. p. 11,21 5. 6 τὸ δὲ Θ Sa: τὸ ϑ̄ CRP 6 λύραν a 8 σωκράτην C 9 λύραν a: τὴν λύραν ceteri 10 τέθεικεν Sa: τίθησιν εἰπὼν CRP 11 καὶ om. RP 12 ᾱ β̄ γ̄ SCRP[1] 13 ὃ—τῷ Α (14) om. RP 14 τὸ Ε—εἰ δὲ (15) om. RP εἴη a: ἢ S: ἢ C 15 μὴ post εἰ δὲ add. C 15. 16 οὐκ ἐμνήσθη RP: οὐκ ἐμνήσθην C 16 τὸ Θ a: τοῦ ϑ̄ SCP: τοῦ θεοῦ R 19 μὴ Sa (Arist.): οὐ CRP ὅτι om. S ἐπὶ πλείω ἐνδέχεται a (Arist.), fort. recte, cf. v. 26 20 θυάδον C: φυάδα RP 21 πλευρωνίας a: πλευρωνίαν S: πλευρονίαν CRP πλευρονίαν CRP 22. 23 αἰτίαν ποτὲ CRP 23 ὁτὲ om. CRP πλευρονίαν RP 24 ποτὲ CRP 25 prius τοῦ] τὸ P prius δὲ] οὐδὲ RP 25 μὴ] οὐ CRP 26 ὅτι ⟨ἐπὶ⟩ conicio 27 ἐπὶ ante τὸ Δ add. RP Δ] δ̄ ε̄ CRP 28 ἕλξει conicio πρὸς αὑτὸ S 29 τὸ Ζ a: τὸ δ̄ SC: τοῦ δ̄ RP καὶ om. RP λαμπρὰ a Soph.: λαμπρότερα S: λαμπρότατα CRP σωμάτων Soph.

εἴη τὸ Ζ πλευρῖτις, τὸ δὲ Γ πλευρόν, τὸ δὲ Δ πλευρωνία, κινήσει μᾶλλον 134r ἀπὸ τοῦ Γ τὴν διάνοιαν τὸ Ζ παρ' ὅπερ τὸ Δ· συνηθέστερον γὰρ ἡ πλευρῖτις τῆς πλευρωνίας. οὐ μόνον δὲ διὰ ταῦτα, ἀλλὰ κἂν εἴη ὁ μὲν τῶν τύπων παλαιός, ὁ δὲ λοιπὸς χθιζός, κινήσει μᾶλλον ὁ χθιζός. οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ τὸν παλαιὸν μᾶλλον κινῆσαι τοῦ νέου, εἴπερ ἐστὶν ὁ μὲν νέος ἀμαυρός, ὁ δὲ παλαιὸς εἰς βάθος ἐνσεσημασμένος· χρὴ γὰρ οὕτω λέγειν διὰ σπάνιν κυρίων ὀνομάτων. ἐὰν μὲν οὖν μὴ διὰ παλαιοῦ κινῆται, τουτέστιν ἐὰν μὲν οὖν μὴ εἴη παλαιὸς ὁ τύπος καὶ τὸ ἀναζωγράφημα καὶ προσέτι ἀσυνήθης (δεῖ γὰρ τούτου προσυπακούειν), ἐπὶ τὸ νέον καὶ συνηθέστερον κινεῖται. ὥσπερ γὰρ φύσις ἤδη γέγονε τὸ ἔθος, αὐτό φημι τὸ συνηθέστερον, καὶ ἐπὶ τούτῳ ταχὺ ἀναμιμνησκόμεθα, ἃ πολλάκις ἐννοούμεθα. δεῖ δὲ ἡμᾶς μᾶλλον προσδιορίσαι περὶ τούτων διὰ τὸ παραλελοιπέναι τοῦτον ταῦτα διὰ συντομίαν. ἂν μὲν οὖν μὴ εἴη παλαιὸς καὶ ἀσυνήθης ὁ τύπος ἢ νέος καὶ ἀσυνήθης, ἀλλὰ νέος καὶ συνήθης, ἐπὶ τοῦτον κινηθήσεται· οὔτε γὰρ ἐπὶ τὸν νέον καὶ ἀσυνήθη οὔτε ἐπὶ τὸν παλαιὸν καὶ ἀσυνήθη κινηθήσεται, ἀλλ' ἐπὶ τὸν νέον καὶ συνήθη. ὁμοίως δὲ κἂν ὁ μὲν εἴη παλαιὸς καὶ συνήθης, ὁ δὲ νέος καὶ ἀσυνήθης, ἐπὶ τὸν παλαιὸν καὶ συνήθη κινηθήσεται· ὁ γὰρ παλαιὸς καὶ συνήθης ὥσπερ νέος ἐστὶ διὰ τὴν καθ' ἑκάστην μελέτην, ὥσπερ παλαιὸς ὁ νέος καὶ ἀσυνήθης διὰ τὴν ἀμελετησίαν. ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἡμῖν διῃτήσθω, ἰτέον δὲ ἐπὶ τὰ ἐφεξῆς. ὥσπερ γάρ, φησίν, εἰσί τινα φύσει τόδε μετὰ τόδε (φύσει γὰρ ἕπεται τῇ τοῦ πυρὸς ἀναμνήσει ἡ θερμότης· ὁ γὰρ ἀναμνησθεὶς πῦρ εὐθὺς φύσει καὶ θερμότητα ἀνεμνήσθη), οὕτω καὶ ἐνεργείᾳ, τουτέστιν ἔθει· εἰσὶ γὰρ καὶ ἐξ ἔθους τινά, ἅπερ ἀναμνησθέντες εὐθὺς ἀναμιμνησκόμεθα καὶ τὰ μετ' αὐτὰ ὄντα. εἶπε δὲ τὸ ἔθος ἐνέργειαν, διότι ἐκ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας συμβαίνει τὸ τοιόνδε ἔθος. τὸ δὴ πολλάκις ἐθισθὲν φύσιν ποιεῖ. καὶ ἐπεὶ ἐν τοῖς φύσει γίνεται ἁμαρτία καὶ παρὰ φύσιν, ἐνδέχεται τοῦτο συμβαίνειν καὶ ἐν τοῖς δι' ἔθος, καὶ μάλιστα διὰ τὸ ὅμοια εἶναι τῷ βεβαίῳ τοῖς φύσει. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν κωλύει ἀναμνησθέντα τοῦ πρότερον ἁμαρτάνειν περὶ τὸ ἑπόμενον καὶ κινηθῆναι ἄλλως καὶ μὴ ὡς ἔδει, ἄλλως τε καὶ ὅταν ἀφέλκῃ ἐκεῖθεν αὐτόσε πῃ διὰ τὸ συνηθέστερον, οἷον ὅταν ἀφέλκῃ ἀπὸ τῆς πλευρωνίας ἡ πλευρῖτις. καὶ

1 πλευρίτης CRP prius τὸ δὲ—πλευρῖτις (3) om. RP πλευρονία C 3 πλευρονίας CRP ἀλλὰ καὶ εἰ vel ἀλλ' εἰ καὶ Soph. 3. 4 τῶν τύπων παλαιὸς ὁ μὲν CRP 7 μὴ om. Arist. EM 8 κινηθῇ Arist. EMY 9 ἀσύνηθες R: ἀσυνήθει C ante δεῖ add. ἀλλὰ νέος καὶ συνήθης CRP τοῦτο CRP 12 ἐννοοῦμεν Arist. EMY 13 ταῦτα τοῦτον CRP συντόμου CRP 16 παλαιὸν καὶ ἀσυνήθη] νέον καὶ συνήθη RP ἀλλ'—κινηθήσεται (18) om. RP 19 καθ' ἑκάστην SCa Soph.: καθ' ἕκαστα R: καθέκαστα P 20 ἡμῖν om. CRP 21 διῃτήσθω a: διῃτάσθω CRP: διηγήσθω S ἰτέον] ἰστέον R 23 πυρὸς P φύσει Sa: ἤδη CRP θερμότητα a: θερμότητος C: comp. anceps SRP 24 καὶ om. CRP Soph. 27 φύσιν] φύσει C ἐγγίνεται CRP Soph. AB 29 τὸ ⟨μὴ⟩ conicio τοῖς φύσει Sa: τῶν φύσει RP: τῶν φύσεων C 29. 30 ἀναμνησθέντας C 30 προτέρου CRP Soph. 31 ἔδει] δεῖ Soph.: ἤδη RP ἐφέλκῃ RP Soph.: ἐφέλκει C 32 πλευρονίας CRP

διὰ τὸ ἀφέλκειν ἄλλοτε ἡμᾶς ἄλλα, ὅταν δέῃ ὀνόματος μνημονεῦσαι, ἄλλου 134r
μὲν παρομοίου μνημονεύομεν, εἰς δ' ἐκεῖνο σολοικίζομεν· ὁ γὰρ βουλόμενος 26
ἀναμνησθῆναι Λεωφάνην, ἀναμνησθεὶς δὲ παρόμοιον οἷον Λεωσθένην ἐσολοίκισεν ὡς πρὸς τὸν Λεωφάνην.

p. 452b7 Τὸ δὲ μέγιστον, γνωρίζειν δεῖ τὸν χρόνον, ἢ μέτρῳ ἢ ἀορίστως.

Ἡ ἀνάμνησις οὐ μόνον μαθημάτων ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν. 32
οἷον ἔπραξά τι ἐγώ, εἶτα ἀναμιμνήσκομαι τὸ πραχθέν. πότε δὲ ἐπράχθη
ἀγνοῶν, ἆρα, φημί, χθὲς τοῦτο ἔπραξα; εἶτα, εἰ τύχοι, λέγω· ἀλλὰ μὴν χθὲς
τόδε διεπραξάμην. τὸ δὲ μέγιστον, γνωρίζειν δεῖ τὸν χρόνον, ἢ μέτρῳ
ἢ ἀορίστως· εἰπὼν τί ἐστιν ἀνάμνησις, λέγει κοινῶς περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως, ὅτι τὸ μέγιστον δεῖ ἡμᾶς γνωρίζειν τὸν χρόνον, ἐν ᾧ μαθόντες 35
τι ἢ ἰδόντες ἢ ἀκούσαντες ἀναμιμνησκόμεθα νῦν αὐτό, ἢ μέτρῳ, τουτέστιν
ὡρισμένως, οἷον ὅτι τρίτον μῆνα ἄγω τήμερον ἰδὼν ἢ μαθὼν ἢ ἀκούσας
ἢ γευσάμενος, ἢ ἀορίστως, τουτέστιν ὅλως ὅτι εἶδον τοῦτο ποτέ. εἰ γὰρ
μὴ τοῦτό ἐστι καὶ γνωρίζομεν, εἰ πρότερον ἠκούσαμεν ταῦτα, ἢ ἀορίστως
ἢ ὡρισμένως, συμβήσεται ἡμῖν ὑπολαμβάνειν, ὅτι οὐκ ἀναμιμνησκόμεθα,
ἀλλὰ νῦν πρώτως οἴκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ταῦτα προβαλλόμεθα. ὥστε
χρεία πολλὴ τοῦ χρόνου ἐν ταῖς ἀναμνήσεσιν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν ταῖς μνή- 40
μαις. εἰ γὰρ ἐνεργεῖ ἡ ψυχὴ περὶ φάντασμά τι ὡς εἰκόνα τινός, οὐ γινώσκει
δὲ ὡρισμένως ἢ ἀορίστως, ὅτι εἶδε τοῦτο ἢ ἤκουσε πρότερον, οἰηθήσεται,
ὅτι αὐτὴ τοῦτο νῦν ἀναπλάττει. εἰπὼν δὲ ὅτι δεῖ γνωρίζειν τὸν χρόνον,
ἐπήγαγεν· ἔστω δέ τι ᾧ κρίνει τὸν πλείω καὶ ἐλάσσω. ἔστι δὲ τὸ
λεγόμενον· ἀνάγκη δὲ εἶναί τι ἐν ᾧ κρίνει τὸν πλείω καὶ ἐλάσσω χρόνον·
ἔστι δὲ τὸ κρῖνον τὸν πλείω καὶ ἐλάσσω χρόνον ἡ πρώτη αἰσθητικὴ
ψυχὴ ἡ ἐν τῇ καρδίᾳ καθεδουμένη. εἰπὼν δὲ ἔστω δέ τι ὃ κρίνει τὸν
πλείω καὶ ἐλάσσω χρόνον λέγει καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν κρίνεται,
καί φησιν, ὅτι, ὥσπερ ἡ διάνοια κρίνει τὰ μεγέθη οὐ τῷ ἀποτείνεσθαι ἔξω 45
πρὸς ἐκεῖνα, ἀλλὰ κινοῦσα τοὺς ἀπὸ τῶν μεγεθῶν τύπους καὶ τὰ ἀναζωγρα-

---

1 δέῃ a Soph.: δεῖ ceteri ὀνόματα C: ὄνομα Soph. μνημονεύομεν vix recte Aristoteli restitui vult Freudenthal, Rhein. Mus. XXIV p. 413 3 λεωφάνη Soph. A: λεωφάνους P[1] Soph. B: anceps R: λεοφάνην S λεοσθένην S cf. Comm. II 3 p. 186,6 ss. 4 ὥσπερ τὸν S 9 εἰ τύχῃ SR 10 τόδε] τοῦτο SRP 10. 11 τόδε—ἢ ἀορίστως om. a 11 post εἰπὼν add. οὖν a 12 δεῖ ἡμᾶς Sa: ἡμᾶς δεῖ CRP 14 ἄγω] ἐγὼ RP 15 τουτέστιν ἢ (ἢ delevi) ὅλως ὅτι C: τουτέστιν ὅτι ἢ ὅλως ὅτι RP: ὅτι ὅλως Sa ποτέ Sa: πρότερον CRP 16 καὶ] οὐδὲ a: μηδὲ conicio ταῦτα Sa: τοῦτο CRP 16. 17 ὡρισμένως ἢ ἀορίστως CRP 17 ἀπολαμβάνειν R 20 φάντασμά τι Sa: φαντάσματος CRP εἰκόνος CRP 21 δὲ] τε RP prius ἢ] καὶ RP τοῦτο] τοῦτον RP 22 αὐτὴ] αὐτὸ Ca χρονίζειν S 23 ἐλάττω P (Arist. praeter L) 24 δὲ om. CRP 25 ἔστι δὲ—χρόνον (27) CRP Soph. (nisi quod ἔστι — prius χρόνον om. P): om. Sa 26 ἡ om. P καθημένη Soph. ὃ] ᾧ P 27 δὲ post λέγει add. Ca καθ' ὃν] ᾧ a

φήματα ἐν τῷ φανταστικῷ ὄντας (μετὰ φαντασίας γὰρ ἀεὶ ἡ διάνοια, ἡ 134r γὰρ διάνοια οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ νοῦ μετὰ φαντασίας ἐνέργεια· κρίνει οὖν ταῦτα οὐ τῷ ἀποτείνεσθαι αὐτὴν ἐκεῖ, ὡς λέγουσιν ὁρᾶν ἡμᾶς οἱ δι' ἐκπομπὴν ἀκτίνων λέγοντες τὸ ὁρᾶν γίνεσθαι· εἰ γὰρ ἀποτεινομένη πρὸς τὰ μεγέθη ἔκρινεν αὐτά, ὅτε οὐ παρῆσαν, οὐκ ἂν ἠδύνατο κρίνειν, νῦν δὲ καὶ ἀπόντων κρίνει αὐτά), ὥσπερ οὖν αὕτη κρίνει τὰ μεγέθη, οὕτως εὔλογον καὶ τὴν αἰσθητικὴν ψυχὴν κρίνειν τὸν πλείω καὶ ἐλάσσω χρόνον οὐ τῷ ἀποτείνεσθαι ἔξω, ἀλλὰ τῷ κινεῖν ἢ κινεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἐνόντων τόπων.

p. 452b13 Τίνι οὖν διοίσει, ὅταν τὰ μείζω νοῇ ἢ ὅτι ἐκεῖνα νοεῖν τὰ ἐλάσσω. |

Τὸ ἢ ὅτι ἐκεῖνα νοεῖν τὰ ἐλάσσω ἀπόκρισίς ἐστι τοῦ ἠρωτη- 134v μένου· ἐρωτήσας γάρ τίνι οὖν διοίσει, ἀποκρίνεται, ὅτι ἐκεῖνα νοεῖν τὰ ἐλάσσω. ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι μόνοις ὑπάρχει τοῖς ἀνθρώποις, ὡς προϊὼν δείξει, δύναταί τις τὸ νοεῖν ἀκούειν καὶ ἐπὶ τῆς ἁπλῶς νοήσεως, δύναται δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀναμνήσεως, ἵν' ᾖ τὸ τίνι οὖν διοίσει, ὅταν τὰ μείζω νοῇ ταὐτὸν τῷ 'ὅταν τὰ μείζω ἀναμιμνήσκηται'. ἔστω δὲ τὸ ἐν τῷ Τιμαίῳ, τό "θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων", ἐλάττω, τὰ δὲ ἐφεξῆς τούτῳ πάντα μείζονα αὐτοῦ. εἰσὶ δὲ τὰ ἐφεξῆς ταῦτα· "ἃ δι' ἐμοῦ γενόμενα ἄλυτα ἐμοῦ γε θέλοντος. τὸ μὲν οὖν δὴ δεθὲν πᾶν λυτόν, τό γε μὴν καλῶς ἁρμοσθὲν καὶ ἔχον εὖ λύειν ἐθέλειν κακοῦ. δι' ἃ καὶ ἐπείπερ γεγένησθε, ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστε οὐδ' ἄλυτοι τὸ πάμπαν, οὔτι γε μὴν λυθήσεσθε οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας" καὶ τὰ ἑξῆς. ὅταν οὖν, φησί, τὰ μείζω νοῇ ἢ ἀναμιμνήσκηται, τίνι διαφέρει τοῦ ὅτε τὰ ἐλάσσω. καὶ ἐρωτήσας ἀποκρίνεται λέγων· ἢ τοσοῦτον διαφέρει, καθ' ὅσον συμβαίνει ἐκεῖνα νοεῖν τὰ ἐλάσσω, καὶ προσυπακουστέον τοῦ πρότερον. τὰ ἐντὸς γὰρ πρότερον νοεῖ ἢ ἀναμιμνήσκεται, καὶ οὕτως ἐκ τούτων διαβιβάζεται εἰς τὰ ἔσχατα καὶ μείζονα. πάντα οὖν, φησί, τὰ ἐντὸς ἐλάσσω καὶ ἀνάλογον. τὰ γὰρ ἐντὸς τοῦ "οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας" (ταῦτα δὲ τὰ ἐντὸς τούτου ἐστὶ τὸ "οὔτι γε μὴν λυθήσεσθε" καὶ τὸ „οὐδ' ἄλυτοι

---

1 ἀεὶ] ἂν S 3 ὁρᾶν ἡμᾶς Sa: ἡμᾶς ὁρᾶν CRP Soph. 3 respicere vid. Alex. Suppl. II 1 p. 127,27 5 ὅτε a: ὅταν ceteri: variant Soph. libri καὶ (ante ἀπόντων) Sa Soph.: om. CRP 8 τόπων] τρόπων S 9 τὰ (ante μείζω) om. CRP (Arist. LSU) νοῇ] νοεῖ P ἢ ὅτι—νοῇ ταὐτὸν (16) RP: om. SCa νοεῖν cum Arist. LSU (νοεῖ ἢ EY, νοῇ ἢ M) 11 Τὸ ἢ—ἐλάσσω R: om. P 14 δείξει] p. 453a8 καὶ (post ἀκούειν) P: om. R ἐπὶ R: ὑπὸ P 15 δὲ R: om. P 16 ante τῷ add. ἴσον S, τοῦτο ἴσον ἐστὶ a ἔστω Sa: ἐστὶ CRP 16. 17 ἐν τῷ Τιμαίῳ] p. 41 A. de textu cf. Rawack, *De Platonis Timaeo* p. 15 ss. 57 17 τῷ a Soph.: om. ceteri ἐλάττων S 18 τούτῳ om. CRP 19 ἐθέλοντος CRP Soph. δὴ om. a (habet etiam Soph. AB) 20 post λυτόν add. ἐστι CRP (om. etiam Soph.) γε a: δέ γε ceteri: variant Soph. libri 21 τὸ om. S 22 οὔτι CRP Soph.: οὔτε S: ὄντι a οὐδὲ Sa: οὔτε CRP: variant Soph. libri 23 ἢ a: καὶ CRP: om. S 25 τὸ πρότερον CRP 28 καὶ] ὥσπερ Arist. EY ἀναλόγως RP: ἀνάλογα C 29 τούτου] τοῦτό RP ἄλυτον CRP

τὸ πάμπαν“ καὶ τὰ λοιπά), τὰ οὖν ἐντὸς πάντα ἐλάσσω καὶ ἀνάλογον. 134v ἐπειδὴ γὰρ ἀνάλογόν ἐστιν ἡ τῶν λόγων ὁμοιότης, ἔχουσι δὲ καὶ ταῦτα ὁμοιότητα τῷ ἔχεσθαι θάτερον θατέρου, εἶπεν αὐτὰ ἀνάλογον, ἴσον λέγων τῷ ‘ὅμοια ἀλλήλοις, ᾗ ἔχεται τόδε τοῦδε’. ἢ τὸ λεγόμενόν ἐστι· πάντα γὰρ τὰ ἐντὸς τοῦ λόγου καὶ τὰ ἐκτός, νῦν ἐκτὸς λέγων ἅπερ ἔλεγε μείζω, ἀνάλογόν ἐστι τοῖς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς εἴδεσι. λέγοι δ’ ἂν εἴδη τὸ γάλα, τὸ λευκόν, τὸν ἀέρα, τὸ ὑγρόν, τὸ μετόπωρον. ὡς γὰρ ἀπὸ τοῦ γάλακτος ἀνεμνήσθη λευκὸν καὶ ἀπὸ τούτου ἀέρα καὶ ἐκ τούτου ὑγρόν, εἶτ’ ἐκ τούτου μετόπωρον, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ ‘θεοὶ θεῶν’ τὸ ἐφεξῆς τούτῳ, καὶ ἐκ τούτου τὸ ἐφεξῆς αὐτῷ, καὶ ὡσαύτως ἐπὶ πάντων, ἕως οὗ ἦλθον ἐπὶ τὸ ἔσχατον τὸ ἀναλογοῦν τῷ μετοπώρῳ. ὅπερ καὶ αὐτὸς οὗτος οἶμαι συνιδών, τὸ ὅτι ἀσαφῶς ἀπήγγειλε ταῦτα, καὶ ἑαυτὸν σαφηνίσαι βουληθεὶς ἐπανέλαβεν εἰπών· ἔστι δὴ ἴσως καὶ τοῖς εἴδεσιν ἀνάλογον λαβεῖν, ἀλλ’ ἐν αὐτῷ, τουτέστιν ἐν τῇ φαντασίᾳ, ἀλλ’ οὐκ ἐν τῇ ἀποτάσει τῆς διανοίας πρὸς ἐκεῖνα. φέρεται δὲ καὶ ἄλλη γραφὴ ἔχουσα οὕτως· ἢ ὅτι ἐκεῖ ἀνανοεῖν τὰ ἐλάσσω ἐκ τοῦ ἀνανοῶ ῥήματος, καὶ εἴη ἂν λέγων, ὅτι ὁ νοῶν ἢ ἀναμιμνῃσκόμενος τὰ ἐκτὸς ἀνανοεῖ καὶ ἀναμιμνῄσκεται καὶ τὰ ἐντός· ὁ γὰρ νοῶν δίπηχυ δηλονότι καὶ πηχυαῖον. ἀμείνων δὲ ἡ προτέρα γραφή.

p. 452b17 Ὥσπερ οὖν εἰ τὴν Α Β Β Ε κινεῖται, ποιεῖ τὴν Α Δ.

Εἰπὼν ὅτι ἐν τῷ μεμνῆσθαι δεῖ γνωρίζειν τὸν χρόνον καὶ δηλονότι καὶ ἐν τῷ ἀναμεμνῆσθαι (γινομένης γὰρ ἀναμνήσεως, ὡς εἶπε, συμβαίνει καὶ μνήμην γίνεσθαι), εἰπὼν οὖν ὅτι δεῖ τὸν χρόνον γνωρίζειν ὡρισμένως ἢ ἀορίστως, εἰπὼν δὲ καὶ ὅτι τὰ ἐκτὸς ἀναμιμνῃσκόμενος ἢ νοῶν καὶ τὰ ἐντὸς ἀναμιμνῄσκεται καὶ νοεῖ (ἀνάλογον γάρ εἰσι, τῶν δ’ ἀνάλογον ἅμα ἡ μνήμη καὶ ἡ ἀνάμνησις καὶ ἡ νόησις· ὁ γὰρ μεμνημένος ἢ νοῶν ἢ ἀναμιμνῃσκόμενος, ὅτι ὡς δύο πρὸς τέσσαρα ἢ ὡς χειμὼν πρὸς ἔαρ, ἅμα καὶ ἐκείνων μέμνηται τῶν ἐχόντων τὸν λόγον, ὃν τὰ δύο πρὸς τὰ τέσσαρα ἢ ὁ χειμὼν πρὸς τὸ ἔαρ. ἔστω δὲ χάριν λόγου ὡς δύο πρὸς τέσσαρα, τρία πρὸς ἕξ, καὶ ὡς χειμὼν πρὸς ἔαρ, γῆρας πρὸς νεότητα), εἰπὼν δὴ ταῦτα πρῶτον μὲν δεί-

1 ἐντὸς οὖν CRP ἀνάλογα C 2 ἀναλογία C καὶ om. CRP 3 ὁμοιότητας RPC: anceps S τῷ] τὸ RP ἀνάλογα C 4 ᾗ Sa: ὢ RP: ὃ C 6 ἀναλογία C: ἀνάλογα RP ἐντὸς καὶ ἐκτὸς a: ἐκτὸς καὶ ἐντὸς ceteri 6 ss. cf. p. 26,5 9 post τούτῳ, καὶ add. οὕτως ἐπὶ πάντων RP e v. 10 10 καὶ—πάντων om. RP ὡσαύτως Sa: οὕτως C ἦλθεν conicio 11 οὗτος] οὕτως RP 13 δὴ] δὲ CRP (Arist. EMYU) post ἴσως add. ὥσπερ Arist. ἄλλο Arist. praeter LU 15 δὲ a: om. ceteri 16 ἀνανοεῖν SCRP (e corr. Arist. U): ἀνανοεῖ a 17 νοεῖ P 19 ἡ ante γραφή add. a 20 prius τὴν Sa: τὸ C: τὰ RP 21 χωρίζειν RP 22 εἶπε] p. 451b5 23 μνήμη R ὡρισμένως γνωρίζειν CRP 25 ἀνάλογα RP ἀναλόγων RP 27 ὃ SP 28 ὃν SC: ὧν RP: ὡς a τὰ (ante τέσσαρα) om. C ἢ] καὶ RP ὁ] ὃν conicio τὸ prius om. C, fort. recte 29 ὃ SC ἕξ] ἑπτά S 30 ὁ χειμὼν RPa

κνουσιν, ὅτι ἀνάλογόν εἰσι τὰ ἐντὸς καὶ ἐκτός· δεύτερον δὲ ὅτι τῇ τῶν πραγμάτων μνήμῃ καὶ ἡ τοῦ χρόνου συγγίνεται συναίσθησις. καὶ τρίτον λέγει, ὅτι καὶ οἱ χρόνοι πρὸς ἀλλήλους ἀνάλογόν εἰσιν· ὡς γὰρ τὸ πρᾶγμα τὸ ἔλαττον πρὸς τὸ μεῖζον, καὶ ὁ χρόνος τοῦ ἐλάττονος πρὸς τὸν χρόνον τοῦ μείζονος πράγματος. ἀσάφειαν δὲ πολλὴν ἐνεποίησε διὰ τὸ συγκεχυμένως τὴν τῶν στοιχείων ἔκθεσιν ποιήσασθαι καὶ διὰ τὸ τὴν ΛΘ ὀνομάσαι Θ, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ΘΜ ποτὲ μὲν Θ, ποτὲ δὲ ΘΙ. ἀλλ' ἡ μὲν τῶν λεγομένων πρόθεσις αὕτη ἂν εἴη, δεῖ δὲ ἡμᾶς πάλιν τὴν λέξιν ἐκθέντας πειρᾶσθαι, ὡς δυνατόν, σαφηνίζειν. ὥσπερ οὖν εἰ τὴν ΑΒ ΒΕ κινεῖται, ποιεῖ τὴν ΑΔ. ἐλλιπὴς ἡ λέξις· ἔδει γὰρ εἰπεῖν 'ποιεῖ τὴν ΑΓ ΓΔ', αὐτὸς δὲ διὰ συντομίαν εἶπε τὴν ΑΔ. ἔστι δὲ ὡς μὲν ἡ ΑΒ πρὸς τὴν ΒΕ, οὕτως ἡ ΑΓ πρὸς τὴν ΓΔ. ὥστε ὥσπερ ὁ νοῶν τετράπηχυ καὶ δίπηχυ νοεῖ ἢ μέμνηται, οὕτω καὶ ὁ τῆς ΑΒ ΒΕ μεμνημένος ἢ ἀναμιμνησκόμενος ἢ νοῶν καὶ τὴν ΑΓ ΓΔ νοεῖ ἢ ἀναμιμνήσκεται ἢ μέμνηται. αὐτὸς δὲ διὰ τοῦ κινεῖσθαι ἐδήλωσε καὶ τὸ νοεῖν καὶ τὸ μεμνῆσθαι καὶ τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι. ὅτι δὲ τὸ ποιεῖ τὴν ΑΔ ὡς ἴσον ἔλαβε τῷ 'ποιεῖ τὴν ΑΓ' ΓΔ, ἐδήλωσε διὰ τοῦ ἀνάλογον γὰρ ἡ ΑΓ καὶ ΓΔ. ἔστι δὲ ὃ λέγει· ἀνάλογον γὰρ ἡ ΑΓ καὶ ΓΔ τῇ ΑΒ καὶ ΒΕ. ὡς γὰρ ἡ ΑΓ πρὸς ΑΒ, οὕτως ἡ ΓΔ πρὸς ΒΕ, καὶ ἐναλλὰξ ὡς ἡ ΑΓ πρὸς ΓΔ, ἡ ΑΒ πρὸς ΒΕ. τὸ δὲ τί οὖν μᾶλλον τὴν ΓΔ ἢ τὴν ΖΗ ποιεῖ ταὐτόν ἐστι τῷ 'ὥσπερ γὰρ ὁ τὴν ΑΒ ΒΕ νοῶν καὶ τὴν ΑΓ ΓΔ νοεῖ, οὕτω καὶ ὁ τὴν ΑΓ ΓΔ νοῶν νοεῖ τὴν ΑΖ ΖΗ'. 134v

p. 452b 19 Ἢ ὡς ἡ ΑΓ πρὸς ΑΒ ἔχει, οὕτως ἡ τὸ Θ πρὸς τὸ Μ ἔχει.

Θ λέγει τὴν ΚΘ, Μ δὲ τὴν ΘΜ. εἰπὼν δὲ πῶς ἀνάλογόν εἰσι τὰ πράγματα, λέγει καὶ πῶς ἅμα ἥ τε τοῦ πράγματος καὶ ἡ τοῦ χρόνου κίνησίς τε καὶ συναίσθησις γίνεται. εἴληπται δὲ ὁ ἢ σύνδεσμος ἀντὶ τοῦ καί, ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· καὶ ὥσπερ ἡ ΑΓ τοῦ πράγματος κίνησις ἔχει πρὸς τὴν τοῦ ΑΒ κίνησιν, οὕτως ἡ τὸ Θ πρὸς τὸ Μ, τουτέστιν οὕτως ὁ ΚΘ χρόνος πρὸς τὸν ΘΜ χρόνον. ἐν δὲ τῷ ταύτας οὖν ἅμα καὶ κινεῖται | τὸ ταύτας ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ ἐπὶ τοῦ χρόνου εἴρηκεν. ὡς γάρ, 135r

1 ἀνάλογα RP ἐκτὸς καὶ ἐντὸς CRP ὅτι a: ὅπως ceteri 2 συγγίνεται συναίσθησις a: γίνεται συναίσθησις S: συναίσθησις γίνεται CRP 3 ἀνάλογοι RP 6 ποιήσασθαι ἔκθεσιν CRP 7 δὲ om. RP 8 πάλιν om. CRP 9 τὴν om. S 11 ἡ μὲν S 12 post οὕτως add. καὶ C ὥσπερ ὁ νοῶν om. RP 16 ἔλαβεν τὸ ποιεῖν RP 17 ἀνάλογος RP καὶ om. P ἡ ΓΔ Arist. EY 18 λέγων C ἀνάλογος RP 19 ἐνάλλαξον C 19. 20 πρὸς τὴν $\bar{\gamma}\ \bar{\delta}$ et πρὸς τὴν $\bar{\beta}\ \bar{\varepsilon}$ CRP 20 ἢ τὴν om. Arist. EMY 21 γὰρ ὁ a Soph.: γὰρ S: om. CRP alt. ὁ a Soph.: om. ceteri 22 ΑΖ Sa Soph.: $\bar{\alpha}\ \bar{\beta}$ CRP 23 πρὸς τὴν $\bar{\alpha}\ \bar{\beta}$ a (Arist. praeter S) ἡ $\bar{\vartheta}$ CRP τὸ Μ Sa (Arist. L): τὴν $\bar{\mu}$ CRP (Arist. SU, τὴν $\bar{\iota}$ EMY) 24 ante λέγει add. δὲ P λέγων C ἀνάλογα RP 26 ὅτε ante ὁ add. RP 28 ἡ τοῦ ϑ CRP 29 καὶ om. Arist. EMY

εἰ βαδίζοι τις τὴν ΑΓ ΓΒ, ἀνάγκη τὴν ΚΘ ΘΜ κίνησιν ποιεῖν, οὕτως εἰ 135r μέμνηται τῆς ΑΓ ΓΒ, ἀνάγκη συναισθάνεσθαι καὶ τοῦ ΚΘ ΘΜ χρόνου.

p. 452b20 Ἐὰν δὲ τὴν ΖΗ βούληται νοῆσαι.

Ὃ λέγει δυνάμει τοιοῦτόν ἐστι· ὥσπερ τὴν ΑΒ ΒΕ καὶ τὴν ΑΓ ΓΔ 6 κινουμένη ἡ διάνοια καὶ τὸν ΚΘ ΚΜ προσησθάνετο χρόνον, οὕτως ἂν τὴν ΖΗ, τουτέστιν ἂν τὴν ΑΖ ΖΗ βούληται νοῆσαι, τὴν μὲν ΒΕ, τουτέστι τὴν ΓΒ ΒΕ, ὁμοίως νοεῖ, ὥσπερ εἴπομεν, μετὰ τοῦ συναισθάνεσθαι τοῦ ΘΜ χρόνου. ἀντὶ δὲ τῶν ΘΙ, ἤτοι ἀντὶ δὲ τοῦ ΘΜ (μετέλαβε γὰρ ἀντὶ τοῦ Μ, ὡς εἴρηται, τὸ Ι), ἀντὶ οὖν τοῦ ΘΜ ἢ ἀντὶ τοῦ ΘΙ τὸ ΚΛ νοεῖ. ἐπειδὴ γὰρ ὁ ΘΙ χρόνος τῆς ΓΒ ΒΕ ἦν, ὁ δὲ ΚΛ τῆς ΑΖ ΖΗ, κινεῖται δὲ τὴν 10 ΑΖ ΖΗ, δηλονότι τὴν ΚΛ κινηθήσεται, καὶ οὐ τὴν ΘΙ. τὸ δὲ κατάλληλον τῆς αὗται γὰρ ἔχουσιν ὡς ΖΑ πρὸς ΒΑ τοιοῦτον· αὗται γὰρ αἱ ΚΛ ἔχουσι πρὸς τὴν ΚΜ ἢ ΚΙ, ὡς ἡ ΑΖ πρὸς ΑΒ.

p. 452b23 Ὅταν οὖν ἅμα ἥ τε τοῦ πράγματος γίνηται κίνησις καὶ ἡ τοῦ χρόνου, τότε τῇ μνήμῃ ἐνεργεῖ.

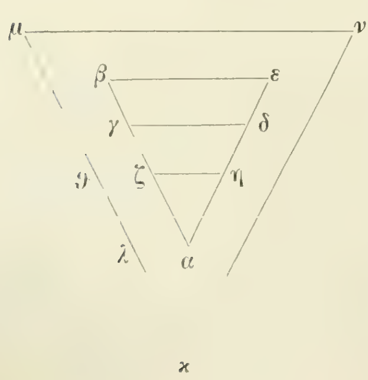
Ὅταν οὖν, φησίν, ἅμα τῷ πράγματι καὶ τοῦ χρόνου γίνηται ἔννοια μέτρῳ ἢ ἀορίστως, τότε ἔστι μνήμη ἢ ἀνάμνησις· ἁρμόττει γὰρ τοῦτο 15 λέγεσθαι κατ' ἀμφοτέρων.

p. 452b24 Ἂν δ' οἴηται μὴ ποιῶν μνημονεύειν.

Ἐπειδὴ ἐλλιπῶς καὶ ἔτι ἀκαταλλήλως ἀπήγγελται τὰ ῥητά, δέον ἡμᾶς 23 καταλλήλως παραγράψαι. ἔδει οὖν οὕτως ἔχειν· ἂν δ' οἴηται μὴ ποιῶν μνημονεύειν, οὐκ ἔστι μνήμη· οὐδὲν γὰρ κωλύει διαψευσθῆναί τινα καὶ δοκεῖν μνημονεύειν μὴ μνημονεύοντα, ὥσπερ οὐδὲ ἐνεργοῦντα τῇ μνήμῃ μὴ οἴεσθαι, ἀλλὰ λανθάνειν μεμνημένον. τὸ 25

---

haec figura in R (cf. Soph.), similem figuram inveniri in Arist. E testatur Biehl

1 εἰ om. RP $\bar{α}\bar{γ}$ $\bar{γ}\bar{δ}$ RP καὶ ante alt. τὴν add. P 3 ἂν a (Arist.) 5 τὸν] τῶν CRP ΚΜ] $\bar{θ}\bar{μ}$ CRP χρόνων CRP 6 μὲν om. CRP 7 ΓΒ] $\bar{α}\bar{β}$ RP 8 χρόνος S μετέβαλε R: μετέβαλλε C 9 τοῦ ΘΜ a: τῆς $\bar{θ}\bar{μ}$ S: τῶν $\bar{θ}\bar{μ}$ CRP τῶν $\bar{θ}\bar{ι}$ RP τὸ ΚΛ Sa: τὰς $\bar{κ}\bar{λ}$ CRP (Arist.) 10 τοῦ $\bar{γ}\bar{β}$ S 13 ΑΖ a: $\bar{ζ}\bar{α}$ ceteri πρὸς τὴν $\bar{α}\bar{β}$ RP 14 et 15 πράγματος et χρόνου locum mut. in S 14 γένηται a (Arist. L) 16 γίνεται CR ἡ ante ἔννοια add. CRP 17 ἢ] ἡ a (Arist. EMYL) 19 post ποιῶν add. οἴεται a 20 δέον] δεῖ a 21 περιγράψαι C μὴ om CRP[1] 23 μὴ om. C

μὲν οὖν πλῆρες καὶ τὸ κατάλληλον τῆς λέξεως τοιοῦτον· καὶ γὰρ ἐν τῇ 135r λέξει τῇ ἀλλὰ λανθάνειν μεμνημένον οὐκ ἔστι λείπει τὸ μνήμη, ἵν' ᾖ· οὐκ ἔστι μνήμη. καὶ ἔστι τούτῳ συνεχὲς τὸ ἂν δ' οἴηται μὴ ποιῶν μνημονεύειν, ὥσπερ καὶ παρεγράφη. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἐνεργοῦντα δὲ τῇ μνήμῃ λείπει πάλιν τὸ ὥσπερ, ἵν' ᾖ 'ὥσπερ οὐδὲ ἐνεργοῦντα τῇ μνήμῃ'. ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς λέξεως τοιαῦτα. λέγει δὲ διττῶς γίνεσθαι τὴν ἀπάτην ἐν τῇ μνήμῃ, ὥστε δοκεῖν ὅτι μνημονεύομεν μὴ μνημονεύοντες. ἕνα μὲν τρόπον, ὅταν συγκατατίθηται ἡ ψυχή, ὅτι τοῦτο τὸ φάντασμα Σωκράτους ἐστὶν εἰκών, μὴ ὂν Σωκράτους, ἀλλὰ Θεαιτήτου· ὅμοιος γὰρ τῷ Σωκράτει Θεαίτητος. ἀλλὰ οἴεται μνημονεύειν, οὐ μνημονεύει δέ. οὐ μόνον δὲ ἂν περὶ τὸ φάντασμα γένηται ἡ ἀπάτη, οὐκ ἔστι μνήμη, ἀλλὰ καὶ περὶ τὸν τόπον ἢ τὸν χρόνον· οἷον ἀπὸ τοῦ Λυκείου πρὸ μηνός μοι ἐγεγόνει ὁδοιπορῆσαι, ἐγὼ δὲ ἀπὸ τῆς Στοᾶς πρὸ ἑβδομάδος ὑπολαμβάνω. οὐκ ἔστιν οὖν οὐδὲ τοῦτο μνήμη. ἕνα μὲν οὖν τρόπον οὕτως γίνεται ἡ ἀπάτη, ἄλλον δὲ ὅταν οὔτε περὶ τὸν χρόνον οὔτε περὶ τὸν τόπον ἀπατῶμαι, ἀλλὰ διὰ μόνον τὸ μὴ ἐννοεῖν ὅτι μνημονεύω. ὥσπερ γὰρ πολλάκις ἐννοῶν καὶ διαλογιζόμενός τι οὐχ ὁρῶ τὸν ἱστάμενον πρός με, οὕτω πάλιν συμβαίνει μεμνημένον μέ τινος μὴ ἐννοεῖν ὅτι μέμνημαι δι' ἄλλην τινὰ κίνησιν καὶ ἐοικέναι με τότε τῷ ὀνειρώττοντι ἐν τοῖς ὕπνοις καὶ μὴ αἰσθανομένῳ ὅτι ὀνειρώττει. ἔστι δὲ τὸ ἂν δ' οἴηται μὴ ποιῶν μνημονεύειν δηλωτικὸν τοῦ πρώτου τρόπου τῆς ἀπάτης. ἂν οὖν, φησίν, οἴηται μνημονεύειν μὴ ποιῶν μνήμην, οὐκ ἔστι μνήμη· ὁ γὰρ διαψευδόμενος περὶ τὸ φάντασμα ἢ τὸν τόπον ἢ τὸν χρόνον, μὴ ποιῶν μνήμην μηδ' ὅλως μνημονεύων, οἴεται μνημονεύειν, οὐ μνημονεύει δέ. ὃ δὴ καὶ σαφηνίζων ἐπήγαγεν· οὐδὲν γὰρ κωλύει διαψευσθῆναί τινα καὶ δοκεῖν μνημονεύειν μὴ μνημονεύοντα. τὸ δὲ ἐνεργοῦντα δὲ τῇ μνήμῃ μὴ οἴεσθαι ἀλλὰ λανθάνειν μεμνημένον δηλωτικόν ἐστι τοῦ δευτέρου τρόπου. δεῖ δέ, ὡς εἴρηται, οὕτως ἀναγινώσκειν· ὥσπερ οὐδὲ ἐνεργοῦντα τῇ μνήμῃ. οὐδὲ γὰρ τότε κωλύει μεμνημένον μὴ οἴεσθαι ὅτι μέμνηται ἀλλὰ λανθάνειν.

p. $452^{b}27$ Τοῦτο γὰρ ἦν αὐτὸ τὸ μεμνῆσθαι.

Τουτέστι 'τοῦτο γάρ ἐστι μνήμη τὸ μεμνημένον μὴ λανθάνειν, ἀλλ' εἰδέναι ὅτι μέμνηται'. οὐκ ἄρα οὖν ἐστι, φησί, μνήμη ἢ ἀνάμνησις, ἐὰν εἴτε ἡ τοῦ πράγματος γένηται κίνησις χωρὶς τῆς τοῦ χρόνου κινήσεως εἴτε

1 τὸ om. RP 2 τῇ om. C 3 τοῦτο συνεχὲς (τῷ add. C) ἂν CRP 4 παραγράφη C: παραγράφει RP 5 τὸ ὥσπερ πάλιν CRP 8 συγκατατίθηται Sa: συγκατάθηται CRP 9 cf. Plato, Theaet. p. 144 D. 188 B et Comm. II 3 p. 63,24 ss. 12 καὶ Sa: κἂν CRP οἱονεὶ CRP 13 ὁδοιπορῆσαι a: om. ceteri 14 οὖν a: om. ceteri 15 χρόνον — τόπον Sa: τόπον οὔτε περὶ τὸν χρόνον οὔτε περὶ τὸν τόπον (sic) CRP 18 μέμνημαι] μνημονεύω a διά τινα ἄλλην CRP 20 δ' om. P 21 οἴεται R 24 δὴ om. CRP 29 ἀλλὰ — μέμνηται (32) om. RP 31 τοῦτο γάρ — λανθάνειν om. C 32 φησί om. CRP ἢ Ca Soph.: ἡ SRP ἐὰν om. Sa, sed v. Arist.

ἢ τοῦ χρόνου χωρὶς τῆς τοῦ πράγματος. τὸν δὲ χρόνον ὁτὲ μὲν οὐ μεμνή- 135v μεθα ἀορίστως, ἀλλ' ὡρισμένως, ὁτὲ δὲ οὐχ ὡρισμένως, ἀλλ' ἀορίστως. τὸ δὲ πότε τῷ ποσῷ μέτρῳ ἴσον ἐστὶ τῷ 'ὡρισμένῳ μέτρῳ'.

p. 453a6 Διαφέρει δὲ τὸ μνημονεύειν τοῦ ἀναμιμνήσκεσθαι, οὐ μόνον κατὰ τὸν χρόνον. |

Οὐ μόνον, φησί, κατὰ τὸν χρόνον διαφέρουσιν μνήμη καὶ ἀνάμνησις 135v (πρότερον γὰρ τῷ χρόνῳ μνήμη ἀναμνήσεως τῷ ἀνανέωσιν μνήμης εἶναι τὴν ἀνάμνησιν), ἀλλ' ὅτι καὶ μόνος ὁ ἄνθρωπος ἀναμιμνήσκεται. καὶ δείκνυσιν ὅτι μόνος ὁ ἄνθρωπος ἀναμιμνήσκεται, οὕτω πως τὴν δεῖξιν προάγων· ᾧ τὸ ἀναμιμνήσκεσθαί ἐστι, τούτῳ καὶ τὸ συλλογίζεσθαι· ὡς γὰρ ὁ συλλογιζόμενος τήνδε τὴν πρότασιν συνάπτει μετὰ τῆσδε, οὕτω καὶ ὁ ἀναμιμνησκόμενος τὰ ἐλάττονα τοῖς μείζουσιν. ᾧ δὲ τὸ συλλογίζεσθαι, τούτῳ καὶ τὸ ζητεῖν· ὁ γὰρ συλλογιζόμενος ζητῶν τι συλλογίζεται. ᾧ δὲ τὸ ζητεῖν, καὶ τὸ βουλεύεσθαι· ὁ γὰρ βουλευόμενος ζητεῖ. ᾧ ἄρα τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι, τούτῳ καὶ τὸ βουλεύεσθαι· μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος βουλεύεται, μόνος ἄρα καὶ ἀναμιμνήσκεται.

p. 453a14 Ὅτι δὲ σωματικόν τι τὸ πάθος καὶ ἡ ἀνάμνησις ζήτησις ἐν τοιούτῳ φαντάσματος.

Τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι ὅτι τῆς διανοίας ἐστίν, ἤδη δέδεικται· τὸ γὰρ βουλεύεσθαι νοῦ, οὗ καὶ τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι. ἀλλ' ἐπεὶ χωρὶς φαντασίας τοῦτο ποιῆσαι ἀδυνατεῖ (τὰ γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ εἴδωλα κινοῦσα, ἅπερ εἰσὶν ἡ φαντασία, ἀναμιμνήσκεται), πάνυ ἀκριβῶς εἴρηται, ὅτι σωματικόν τι τὸ πάθος· αὐτὴν γὰρ τὴν καρδίαν καὶ τὸ ἐν αὐτῇ πνεῦμα, ἐν οἷς τὰ εἴδωλα ὡς εἴδη τρόπον τινὰ τυγχάνει ὄντα, κινοῦσα ἡ ἀνάμνησις γίνεται. ὅτι οὖν, φησίν, ἡ ἀνάμνησις ζήτησίς ἐστι φαντάσματος ἐν τοιούτῳ, τουτέστι ἐν σώματι ὄντι (ὡς γὰρ ὁ βουλόμενος ἀναγνῶναι τὸν τοιονδὶ λόγον ἐν τῷ βιβλίῳ ζητεῖ τὰ ἐν τῷ χάρτῃ γράμματα, οὕτω καὶ ἡ διάνοια· ἀνάλογον γὰρ ὁ χάρτης τῇ καρδίᾳ, τὰ δὲ γράμματα τοῖς φαντάσμασιν, ἡ δὲ διάνοια τῷ ἀναγινώσκοντι), ὅτι οὖν σωματικὸν ἡ ἀνάμνησις, σημεῖον τὸ παρενοχλεῖν ἐνίους, ἐπειδὰν μὴ δύνωνται ἀναμνησθῆναι, τὸ παρενοχλεῖν ἀντὶ τοῦ παρενοχλεῖσθαι νῦν ληφθέν· ἢ οὐκ ἀντὶ τοῦ παρενοχλεῖσθαι εἴληπται, ἀλλ' οὕτως ἁπλῶς· παρενοχλεῖ γὰρ ἡμᾶς ἡ τοιαύτη κίνησις. κινεῖ γὰρ πολλάκις

1 τῆς τοῦ πράγματος χωρὶς S τοῦ δὲ χρόνου Sa αὐτόν cum Arist. SU (αὐτῶν LM, αὐτό EY) vid. legisse 2 ἀορίστων a 3 πότε τῷ ποσῷ cum LSU legit 5 κατὰ] τὰ a 6 διαφέρει CRP 7 προτέρα S alt. τῷ] τὸ RP 9 ὁ om. C 10 προσάγων S 11 συνάπτει CRP Soph.: συνάγει Sa 17 δὲ] δ' ἐστὶ Arist. EMY τι om. Arist. EMYS 18 ἐκ τοιούτου φαντάσματος RP: om. S φαντάσματι a Soph. (Arist. L) 19 τῆς om. a Soph. 20 φαντασίας SCRP Soph.: φαντάσματος a 22 ὅτι ante πάνυ a 26 ἀναγνῶσαι R τοιόνδε CRP 27 ἀνάλογος C 29 post ἀναγινώσκοντι add. ἐστὶν CRP σωματικὴ CRP

ἡ διάνοια βουλομένη ἀναμνησθῆναι τοὺς τύπους, καὶ πολλὰ πονήσασα καὶ 135v μὴ δυνηθεῖσα εὑρεῖν παύεται τῆς ζητήσεως καὶ ἐπέχει ἑαυτήν, ὥστε μηκέτι ζητεῖν, ὥσπερ τις ὅταν ἑαυτὸν κατάσχῃ μὴ φαγεῖν. ὅμως, καίπερ ἑαυτὴν κατέχουσα, τὰ κινηθέντα οὐδὲν ἧττον αὐτὴν παρενοχλεῖ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον, ὥσπερ ἡ πεῖνα τὸν πεινῶντα. μᾶλλον γὰρ τότε ἡμᾶς παρενοχλοῦσι, παρ' ὅπερ ὅταν ἐπιχειρῶμεν ἀναμιμνήσκεσθαι, τοιοῦτόν τι πάσχοντες, ὁποῖον καὶ ἐν ταῖς μελέταις· πολλάκις γὰρ εἰπὼν ὄνομα, οἷον χερμάδιον φέρε εἰπεῖν, καὶ παυσάμενος τοῦ λέγειν καὶ μηκέτι βουλόμενος εἰπεῖν, ὅμως ἐπέρχεταί μοι πάλιν λέγειν χερμάδιον. ὡς οὖν ἐπὶ τούτων, οὕτω καὶ ἐν ταῖς ἀναμνήσεσι· παυσάμενοι γὰρ καὶ τὴν διάνοιαν ἐπέχοντες καὶ μὴ ὅλως ἐπιχειροῦντες ἀναμνησθῆναι, ὅμως παρενοχλοῦσιν ἡμᾶς τὰ κινηθέντα καὶ βιάζουσιν ἡμᾶς πρὸς αὐτὰ τρέπεσθαι. τοῦτο δ' οὐκ ἂν ἐγίνετο, εἰ μὴ σωματικὸν ἦν τὸ πάθος· οὐδὲν γὰρ ἀσώματον κινεῖται καθ' αὑτό. κινηθείσης γὰρ τῆς καρδίας ἢ τοῦ ἐν αὐτῇ ὑγροῦ (οὐδὲν γὰρ διαφέρει ταύτης ἢ τούτου λέγειν), κινηθείσης δ' οὖν ἢ κινηθέντος ἐν τῷ ἐπιχειρεῖν ἡμᾶς ἀναμιμνήσκεσθαι (τρόπον ὃν καὶ τὸ βιβλίον ἐν τῇ ἀναπτύξει, ἐπειδὰν μέλλωμεν ἀναγνῶναι) οὐκέτι ῥᾳδίως καθίσταται καὶ εἰς ἠρεμίαν ἄγεται, ἀλλὰ κινουμένη πάλιν παρενοχλεῖ καὶ βιάζεται πάλιν εἰς κίνησιν τοῦ πράγματος τρέπεσθαι, καίτοι τὴν διάνοιαν ἐπέχοντες, τοιοῦτόν τι πάσχοντες, ὥσπερ ἂν ἡμῶν μὴ ἐθελόντων ἕλκῃ τις ἡμᾶς πρὸς αὐτὸν ἐστράφθαι. μάλιστα δὲ ἐνοχλοῦνται οἱ μελαγχολικοὶ διὰ τὸ εἶναι εὐκίνητοι· ἐν πολλῇ γὰρ ὄντες κινήσει, ὡς ἐρεῖ ἐν τῷ Περὶ ὕπνου (ἡ γὰρ μελαγχολία πνεύματος πολλοῦ καὶ παχέος ἐστὶ κίνησις), ἐπειδὰν ἑνὸς φαντάσματος κίνησις γένηται, εὐθὺς σωρηδὸν ἀνεγείρονται πάμπολλα διὰ τὴν τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ ὑγροῦ εὐκινησίαν, ἃ παρενοχλοῦντα τὴν διάνοιαν καίτοι ἐπέχοντας ἔπεισιν ἡμῖν πάλιν εἰς ζήτησιν τρέπεσθαι.

p. 453a20 Αἴτιον δὲ τοῦ μὴ ἐπ' αὐτοῖς εἶναι τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι, ὅτι καθάπερ τοῖς βάλλουσιν.

Ἐπειδὴ πολλάκις βουλόμεθα ἀναμνησθῆναι, οὐ δυνάμεθα δὲ καὶ ἢ οὐδ' ὅλως ἀναμιμνησκόμεθα ἢ οὐ τότε, ὅτε βουλόμεθα, τὴν αἰτίαν διὰ τούτων ἐπάγει καί φησιν· αἴτιον δὲ τοῦ βούλεσθαι πολλάκις ἡμᾶς ἀναμνησθῆναι, μὴ δύνασθαι δὲ τό, ὥσπερ τοῖς βάλλουσι λίθον οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς τὸ στῆναι ἢ ὅλως λήψεσθαι, εἰ μὴ κινηθεῖεν καὶ ἀπέλθοιεν πρὸς ἐκεῖνον, οὕτω καὶ τῷ ἀναμιμνήσκεσθαι βουλομένῳ· σωματικὸν γάρ τι καὶ οὗτος κινεῖ. ὡς γὰρ οὐ δυνάμεθα τόνδε τὸν λόγον ἀναγνῶναι, εἰ μὴ

3 ὥσπερ—φαγεῖν om. a 5 παρενοχλοῦσα RP 6 ἐπιχειροῦμεν CR 7 et 9 χερμάδα RP: anceps S 10 ὅσως CR 13 καθ' αὑτά R 14 οὐδὲ CRP διαφέρει om. RP 14. 15 ταύτην ἢ τοῦτο CRP 15 λέγει C: anceps RP δ' οὖν] γοῦν CRP 22 Περὶ ὕπνου] p. 457a27 24 πάμπολλα CRP Soph.: πάμπολλαι a: anceps S τῇ om. a 25 ἐπέχοντες a 31 τοῦ] τὸ C ἡμᾶς πολλάκις CRP 33 στῆσαι Soph. Arist. ἐπέλθοιεν RP 34 ἐκεῖνο CRP

ἀναπτύξομεν τὴν βίβλον, καὶ οὐδὲ τότε ἁπλῶς, ἀλλ' ὅταν εὑρήσωμεν τὸ χωρίον, ἐν ᾧ γέγραπται, οὕτως οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ κινήσομεν τὸ αἰσθητήριον, ἐν ᾧ τυγχάνουσιν ὄντα τὰ ἀναζωγραφήματα καὶ οἱ τύποι. τὰ δ' ἑξῆς σαφῆ.

p. 453a26 Διὸ καὶ ὀργαὶ καὶ φόβοι, ὅταν κινηθῶσιν, ἀντικινούντων πάλιν τούτων οὐ καθίστανται. |

Καὶ ἡ ἀνάμνησις καὶ ἡ ὀργὴ καὶ ὁ φόβος σωματικά εἰσι πάθη, ἡ 136r μὲν ὀργὴ ζέσις τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αἵματος, ὁ δὲ φόβος κατάψυξις τοῦ αὐτοῦ τούτου αἵματος. καὶ διὰ τὸ εἶναι πάντα ταῦτα σωματικὰ πάθη, εἰπὼν διὰ τί οὐκ ἀποκαθίστανται ῥᾳδίως οἱ ἀναμιμνῃσκόμενοι, ἀλλὰ παρενοχλοῦνται, καίπερ πάνυ ἐπέχοντες τὴν διάνοιαν καὶ μὴ ἐῶντες αὐτὴν εἰς ζήτησιν τρέπεσθαι τοῦ πράγματος, λέγει καί, διὰ τί οἱ ὀργιζόμενοι καὶ οἱ φοβούμενοι οὐ ῥᾳδίως ἀποκαθίστανται καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν, ἐν ᾗ ἐτύγχανον ὄντες πρὸ τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ φόβου, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ διαμένουσι τῇ ὀργῇ καὶ τῷ φόβῳ. φησὶν οὖν δι' ὃ καὶ ὀργαὶ καὶ φόβοι, τουτέστι διὰ τὸ εἶναι καὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὸν φόβον σωματικὰ πάθη (ζέσις γὰρ ἡ μὲν ὀργή, ὡς εἴρηται, τοῦ περὶ τὴν καρδίαν αἵματος, κατάψυξις δὲ ὁ φόβος) οὐ ῥᾳδίως ἀποκαθίστανται· ὅταν γὰρ κινηθῶσιν ἡ ὀργὴ καὶ ὁ φόβος, τοῦτο δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ 'ὅταν γὰρ ζέσῃ ἢ τοὐναντίον πάθῃ τὸ περὶ τὴν καρδίαν αἷμα', ἀντικινοῦσι τὴν καρδίαν καὶ ζεῖν ἢ ψυχρὰν εἶναι παρασκευάζουσι· δι' ὃ οὐ καθίστανται ῥᾳδίως. οὐ γὰρ ῥᾳδίως τὸ ζέσαν αἷμα ἢ ψυχθὲν ἀποκαθίσταται εἰς τὸ κατὰ φύσιν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀντικινοῦσι, τουτέστιν ἀλλὰ θερμανθεῖσα ἡ καρδία ὑπὸ τοῦ αἵματος ἀντιθερμαίνει αὐτό· τὸ γὰρ αἷμα θερμανθὲν καὶ τὴν καρδίαν θερμῆναν πάλιν ἀντιθερμαίνεται ὑπ' αὐτῆς. στερροτέρα γὰρ οὖσα καὶ σωματωδεστέρα ἡ καρδία μᾶλλον καὶ θερμαίνεται καὶ φυλάττει τὴν θερμότητα ἤπερ τὸ ἐν αὐτῇ αἷμα ἢ πνεῦμα. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὡς λεπτότερον θερμαίνεται ταχύτερον, αὕτη δὲ ὡς σωματωδεστέρα μᾶλλον. θερμαίνεται μὲν οὖν ἡ καρδία, ἡ

1 ἀναπτύξωμεν a   εὑρήσωμεν a: εὑρήσομεν ceteri   2 τοῦτο Sa: τότε CRP   κινήσαιμεν a   3 τύποι corr. ex τρόποι S   5 ὀργαὶ καὶ φόβοι S, cf. v. 15 (Arist. praeter U): αἱ ὀργαὶ καὶ οἱ φόβοι CRP: φόβοι καὶ ὀργαί a (Arist. U)   ὅταν τι κινήσωσιν Arist. praeter SU   6 τούτων ἀντικαθίσταται S   8 ζέσις om. R s. s. P   περὶ καρδίαν RP: περικαρδίου C, cf. Arist. De an. A 1 p. 403a31 et Pohlenz, Suppl. XXIV Annal. philolog. p. 583 ss.   ὁ δὲ φόβος Sa: ὁ δὲ C: ἡ δὲ RP   9 τὸ] τοῦτο C   ταῦτα πάντα RP   11 ἐπέχοντας C, e corr. R   ἐῶντας CR   αὐτὴν om. S   12 καί (post λέγει) om. CRP   οἱ (post καὶ) om. S   13 καὶ ἐπανέρχονται—ταὐτόν ἐστι τῷ (19) Sa: ὅταν γὰρ κινηθῶσιν ἡ ὀργὴ καὶ ὁ φόβος, τουτέστιν CRP   15 primum καὶ om. S   φησὶν οὖν om. S   17 τὴν om. a   18. 19 οὐ ῥᾳδίως—ὁ φόβος S (cf. ad v. 13): om. a   21 καθίσταται C   22. 23 τὸ αὐτὸ ἀντικινοῦσι a (Arist. EMY), cf. p. 41,1: ταῦτά τί κινοῦσι S (cf. Arist. SU): ταῦτα κινοῦσα RP   23 τουτέστιν ἀναθερμανθεῖσα P   25 αὐτοῦ R: anceps P   25. 26 ἡ καρδία om. CRP   26 καὶ θερμαίνεται—μᾶλλον (28) om. CRP

δὲ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κινεῖ, τουτέστιν ἡ δὲ πάλιν ἀντιθερμαίνει. καὶ ἔοικε 136r
τὸ πάθος τό τε ἐν τῇ ἀναμνήσει καὶ τὸ ἐν ταῖς ὀργαῖς καὶ φόβοις τοῖς ᾀδομένοις μέλεσι καὶ λεγομένοις ὀνόμασι.

Σαφῆ δὲ τὰ ἑξῆς, τὸ δὲ ἔτι δὲ τὰ παιδία καὶ νανώδη ἐστὶ μέχρι πόρρω τῆς ἡλικίας ἴσον ἐστὶ τῷ 'διὰ τοῦτο τὰ παιδία μέχρι πόρρω ἐστὶν ἀμνήμονα, ὅτι καὶ νανώδη μέχρι πόρρω ἐστίν'.

---

4 τά] τά γε Arist. εἰσὶ CRP 6 τέλος τῶν σχολίων εἰς τὸ περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως ἀριστοτέλους add. a

ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΥΠΝΟΥ ΚΑΙ ΕΓΡΗΓΟΡΣΕΩΣ. 136r

p. 453b11 Περὶ δὲ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως ἐπισκεπτέον. 31

Μετὰ τὸ περὶ μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν τὸν περὶ ὕπνου καὶ ἐγρη- 41
γόρσεως προχειρίζεται λόγον. σαφῆ δὲ ἃ καταλέγει, πλὴν τὸ ἢ συμβαίνει
μὲν ἀεὶ καθεύδουσιν ἐνυπνιάζειν οὐκ ἔστι λύσις τοῦ προαπορηθέντος
προσεχῶς, ἀλλ' ἔκθεσις καὶ αὐτό ἐστι τῶν μελλόντων ζητηθῆναι. τὸ δὲ
καὶ ὧν τὸ δαιμόνιον ἔχει τὴν αἰτίαν ταὐτόν ἐστι τῷ 'καὶ ἃ ὑπὸ τοῦ
δαιμονίου μέλλει πράσσεσθαι'.

p. 453b24 Πρῶτον μὲν τοῦτό γε φανερόν, ὅτι τῷ αὐτῷ τοῦ ζῴου 45
ἥ τε ἐγρήγορσις ὑπάρχει καὶ ὁ ὕπνος.

Τὸ προκείμενόν ἐστι δεῖξαι, ὅτι οὗ μορίου πάθος ἐστὶν ὁ ὕπνος, τοῦ 50
αὐτοῦ τούτου ἐστὶ καὶ ἡ ἐγρήγορσις. οὐ γὰρ κατ' ἄλλο μὲν μέρος, οἷον
φέρε εἰπεῖν κατὰ τὴν καρδίαν, γίνεται ὁ ὕπνος, κατ' ἄλλο δέ, οἷον κατὰ
τὸν ἐγκέ|φαλον, γίνεται ἡ ἐγρήγορσις, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἑνὶ ἀμφότερα. 136v
μετὰ δὲ τὸ δεῖξαι ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἑνί, τότε δείκνυσι καὶ τί ἐστι τοῦτο,
ἐν ᾧ γίνεται ὁ ὕπνος καὶ ἡ ἐγρήγορσις. ἔσχατα δὲ λέγει τὰ ἐναντία τὰ
πρός τι καὶ ὅλως πάντα τὰ ἀντικείμενα. τὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ
ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἴσον ἐστὶ τῷ καὶ ἐπὶ τῶν τεχναστῶν καὶ ἐπὶ τῶν φυσι-
κῶν. ἐν ᾧ γὰρ ἡ ἁρμονία ἐπὶ τῶν τεχναστῶν, ἐν τούτῳ καὶ ἡ ἀναρμοστία, 5
καὶ ἐν ᾧ ἡ τάξις καὶ ἡ σύνθεσις, ἐν τούτῳ καὶ ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀσυνθεσία·
ὥστε καὶ ἐν ᾧ ὁ ὕπνος, ἐν τούτῳ καὶ ἡ ἐγρήγορσις· ἀντίκεινται γὰρ ὡς
στέρησις καὶ ἕξις.

1 tit. om., in mg. habet περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως S εἰς τὸ RP: σχόλια εἰς τὸ a: τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ C in fine add. Ἀριστοτέλους a 2 ἐπισκεπτέον om. a: σκεπτέον Arist. EMY 3 τὸ] τὸν RP 5 τοῖς post ἀεὶ add. a (Arist. EMY) λύσις] λόγος RP ἀπορηθέντος RP 6 προσεχής RP 8 δαίμονος CRP 9 οὖν post μὲν add. a (Arist. praeter S) τὸ αὐτὸ S τοῦ ζῴου] ζῴῳ a (Arist. EY) 12 καὶ ἡ ἐγρήγορσίς ἐστι S μὲν om. a 13 τὴν om. RP 14 γίνεται om. CRP 16 ἔσχατα cum Arist. LSU (ἐναντία EMY) νῦν ante λέγει add. CRP 18 ἐν τοῖς φυσικοῖς Arist. ἐπὶ τῶν (ante alt. φυσικῶν) om. CRP 19 alt. ἐν] ἐπὶ CRP 20 καὶ (post τάξις) a: ἡ ceteri

p. 453b31 Ἔτι καὶ ἐκ τῶνδε δῆλον· ᾧ γὰρ τὸν ἐγρηγορότα γνωρί- 136v ζομεν, τούτῳ καὶ τὸν κάθυπνον.

Καὶ τοῦτο κατασκευαστικόν ἐστι τοῦ ‛ἐν ᾧ ἡ ἐγρήγορσις, ἐν τούτῳ καὶ 10 ὁ ὕπνος’. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· τὸν αἰσθανόμενον νομίζομεν ἐγρηγορέναι, καὶ πάντα τὸν ἐγρηγορότα φαμὲν αἰσθάνεσθαι ἤ τινος τῶν ἔξωθεν κινήσεων ἢ τῶν ἐν αὑτῷ. ἐν αὑτῷ δ’ ἂν εἶεν κινήσεις τὸ διαλογίζεσθαι, τὸ νοεῖν, τὸ φαντάζεσθαι, τὰ ὅμοια, ἐκτὸς δὲ τὰ αἰσθητά. εἰ οὖν ἡ ἐγρήγορσις ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ τὸ εἶναι ἔχει ἢ τῇ αἰσθήσει, δῆλον ὡς ἐν ᾧ αἰσθάνεται τὰ 15 ζῷα, ἐν τούτῳ καὶ ἐγρήγορεν. εἰ δὲ τοῦτο, δηλονότι καὶ ἐν τούτῳ καθεύδει. τῶν γὰρ ἀντικειμένων ἐν ᾧ θάτερον, καὶ τὸ λοιπόν.

p. 454a7 Ἐπεὶ δὲ οὔτε τῆς ψυχῆς ἴδιον τὸ αἰσθάνεσθαι οὔτε τοῦ σώματος.

Δείξας, ὅτι ἐν ᾧ ἐγρήγορε τὰ ζῷα, ἐν τούτῳ καὶ καθεύδει, ἐντεῦθεν 21 συνάγει, ὅτι οὔτε τῆς ψυχῆς ἐστι μόνης τὸ ἐγρηγορέναι καὶ καθεύδειν οὔτε τοῦ σώματος μόνου, ἀλλὰ τοῦ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. εἰπὼν δέ, ὅτι οὔτε τῆς ψυχῆς ἐστι μόνης τὸ αἰσθάνεσθαι οὔτε τοῦ σώματος, συντόμως τὴν αἰτίαν τούτου ἐπήγαγε διὰ τοῦ οὗ γὰρ ἡ δύναμις, τούτου καὶ ἡ ἐνέργεια. ἐν ᾧ γὰρ δυνάμεθα ὁρᾶν ἢ ἀκούειν ἢ γράφειν, ἐν τούτῳ καὶ ἐνερ- 25 γοῦμεν, ὥστε καὶ ἀντιστρέψαντας ἀληθὲς εἰπεῖν, ὅτι ἐν ᾧ ἐνεργοῦμεν, ἐν τούτῳ καὶ δυνάμεθα. ἡ δὲ κατ’ ἐνέργειαν αἴσθησις οὔτε τοῦ σώματός ἐστιν οὔτε τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τοῦ συναμφοτέρου, εἴπερ ἡ κατ’ ἐνέργειαν αἴσθησις κίνησις ψυχῆς δι’ αἰσθητηρίων γινομένη, ὡς ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς εἴρηται. εἰ δὲ τοῦτο, φανερόν, ὅτι οὔτε τῆς ψυχῆς ἴδιον τὸ πάθος τοῦτ’ ἐστί, τὸ αἰσθάνεσθαι, οὔτε τοῦ σώματος. εἰ δὲ μὴ τούτων τινὸς χωρίς, ἀλλὰ τοῦ συναμφοτέρου, δῆλον ὡς τὸ ἐγρηγορέναι καὶ καθεύδειν οὐδενὸς τούτων 30 χωρίς, ἀλλὰ τοῦ συναμφοτέρου.

p. 454a13 Καὶ τοῦ μὲν θρεπτικοῦ χωριζομένου τῶν ἄλλων ἐν τοῖς ἔχουσι σῶμα.

Τὸ ἐν τοῖς ἔχουσι σῶμα ἢ παρέλκει ἤ, εἰ μὴ παρέλκει, ἴσον 35 ἐστὶ τῷ ‛ἐν τοῖς ἐμψύχοις σώμασιν’. τὸ δὲ οὔτε εἰ χωριστόν ἐστιν οὔτ’ εἰ μὴ χωριστόν, ταὐτόν ἐστι τῷ ‛εἴτε χωριστόν ἐστι τὸ αἰσθητικὸν τοῦ

1 ἔτι] ἔτι δὲ a (Arist.) 2 ἐν τούτῳ S κάθυπνον SCRP (Arist. LSU): ὑπνοῦντα a (Arist. Y, καθυπνοῦντα EM) 6 νοεῖσθαι R: διανοεῖσθαι C 7 ἡ om. RP 9 ἐγρηγοροῦσιν R: ἐγρήγορῶσιν P 11 τὸ ante τῆς add. a τῆς om. S 15 μόνον P καὶ om. RP 18 ὁρᾶν δυνάμεθα CRP 22 ψυχῆς κίνησις CRP ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς] cf. B 5 ἐν τοῖς a 23 τοῦτ’ ἐστί Sa: ἤτοι CRP 27 κεχωρισμένου a 27. 28 ἐν τοῖς ἔχουσι σῶμα om. a 28 σῶμα] σώμασι ζωὴν Arist. EM 29 παρέλκον bis CP εἰ om. C 30 prius οὔτε] εἴτε C, e corr. P οὔτ’] εἴτε RP 31 ἐστι ante ταὐτὸν add. a (om. etiam Arist.)

θρεπτικοῦ καὶ τῷ ὑποκειμένῳ, ὥσπερ καὶ τῷ λόγῳ'. ὅτι γὰρ τῷ λόγῳ 136v ἕτερόν ἐστι τὸ αἰσθητικὸν τοῦ θρεπτικοῦ, φανερόν ἐστιν· εἰ δὲ καὶ τῷ ὑποκειμένῳ, οὐ παντὶ δῆλον. εἴτε οὖν καὶ τῷ ὑποκειμένῳ ἐστὶ χωριστὸν εἴτε καὶ μή, ἀλλ' οὖν τῷ λόγῳ καὶ τῇ φύσει ἕτερόν ἐστι τὸ αἰσθητικὸν τοῦ θρεπτικοῦ.

p. 454a19 Ὁμοίως δὲ καὶ ὅτι οὐδέν ἐστιν, ὃ ἀεὶ ἐγρήγορεν ἢ ἀεὶ καθεύδει.

Ἐντεῦθεν δείκνυσιν, ὅτι πᾶν ὃ ἐγρήγορεν καθεύδει καὶ πᾶν τὸ καθεῦδον γρηγορεῖ, καὶ οὐδέν ἐστι τῶν ὑπὸ σελήνην ζῴων, ὅπερ ἢ ἀεὶ καθεύδει ἢ ἀεὶ γρηγορεῖ, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἐγρηγορὸς μεταβάλλει εἰς ὕπνον καὶ πᾶν τὸ ὑπνῶττον εἰς ἐγρήγορσιν. τὸ δὲ οὔτε γὰρ εἴ τί ἐστι ζῷον ἔχον αἴσθησιν, τοῦτο ἐνδέχεται οὔτε καθεύδειν οὔτε ἐγρηγορέναι, ὑποδύσκολόν πως ὄν, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐδὲν γάρ ἐστι ζῷον στερούμενον ἀμφοτέρων, ὥστε μήτε ἐγρηγορέναι μήτε καθεύδειν· τοῦτο γὰρ τῶν ἀψύχων ἐστίν· τὰ γὰρ ἄψυχα οὔτε γρηγοροῦσιν οὔτε καθεύδουσι, πᾶν δὲ ζῷον, ὡς δειχθήσεται, καὶ ἐγρήγορε καὶ καθεύδει. εἰπὼν δέ, ὅτι οὐδέν ἐστι ζῷον ἐστερημένον τούτων, τὴν αἰτίαν τούτου ἐπήγαγεν εἰπών· ἄμφω γάρ ἐστι πάθη ταῦτα περὶ αἴσθησιν τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ, πάθη λέγων τὸ ἐγρηγορέναι καὶ καθεύδειν, πρῶτον δὲ αἰσθητικὸν τὴν αἰσθητικὴν ψυχήν, ἥτις ἵδρυται περὶ τὴν καρδίαν, ὡς ἐν ἄλλοις δέδεικται. εἰ οὖν τὸ ἐγρηγορέναι καὶ καθεύδειν πάθη ἐστὶ τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ, οὐδὲν ἂν εἴη ζῷον μήτε ἐγρηγορὸς μήτε ὑπνῶττον. |

p. 454a26 Ἔτι ὅσων ἐστί τι ἔργον κατὰ φύσιν, ὅταν ὑπερβάλλῃ ἤ τι ὧν δύναται τῷ χρόνῳ ποιεῖν. 137r

Φέρεται καὶ ἄλλη γραφὴ ἔχουσα οὕτως· ἔτι ὅσων ἔστι τι ἔργον 7 κατὰ φύσιν, ὅταν ὑπερβάλλῃ τὸν χρόνον, ἐν ὅσῳ δύναταί τι ποιεῖν, καὶ ἔστι σαφεστέρα αὕτη ἡ γραφή. δείκνυσι δὲ διὰ τούτων, ὅτι πᾶν τὸ ἐγρηγορὸς καθεύδει, καὶ ἀδύνατόν ἐστί τι ἀεὶ ἐγρηγορέναι. προλαμβάνει δὲ ἀξίωμα τοιοῦτον· ὅσων ἐστί τι ἔργον κατὰ φύσιν, ὅταν ὑπερβάλλῃ τὸν χρόνον, καθ' ὃν πέφυκε τοῦτο ποιεῖν, ἀνάγκη κάμνειν καὶ μὴ

---

1 φανερόν ἐστι post θρεπτικοῦ add. C 2 ἐστιν om. CRP 4 καὶ (ante μή) om. CRP 6 ἢ Sa: καὶ CRP 8 καὶ post ἐγρήγορε add. CRP 9 οὐδὲ a (οὐδὲν etiam Soph.) τι ante τῶν add. a 11 ἐστι CRP (Arist.): om. Sa 13 οὐδὲ a 14 ἐστὶ τῶν ἀψύχων CRP 17 τούτων C τὰ πάθη Arist. 20 ἐν ἄλλοις] cf. Bonitz, Ind. p. 365b34 ss. 21 ἐστὶ] εἰσὶ RP 21. 22 οὔτ' ἐγρηγορὸς οὔθ' CRP 23 ἔργων Ca ἔργων τι κατὰ φύσιν ἐστὶν a 23. 24 ὑπερβάλῃ RP (Arist. MU) 24 ἤ τί ὧν δύναται τῷ χρόνῳ SCRP (τὸν χρόνον ἤ τί ὧν δύναται τῷ χρόνῳ τι Arist. LMSU): τὸν χρόνον ἐν ὅσῳ δύναται a (τὸν χρ. ᾧ δύναται χρόνῳ τι Arist. EY) 25 ἔργον τι CRP 26 ὅταν] ὃ RP ὑπερβάλῃ CR: ὑπερβάλλει P 27 αὕτη ἡ γραφὴ σαφεστέρα CRP 28. 29 προσλαμβάνει CRP 29 ἔστι τι ἔργον a: τί ἐστι ἔργον S: ἔστιν ἔργον τι CRP 29. 30 ὑπερβάλῃ CRP

δυνάμενον πρόσω προβαίνειν παύεσθαι. καὶ δῆλον τοῦτο ἐπὶ τῶν γινο- 137r μένων καθ' ἑκάστην. φέρουσι γὰρ τὰ ὑποζύγια φόρτον ἄχρι τινός· ἢν δέ τις αὐτὰ περαιτέρω βιάσηται, πίπτουσι. καὶ ἀναγινώσκει τις ἄχρι τινός, καὶ τέλος καταντᾷ εἴς τι μέρος χρόνου, οὗ περαιτέρω ἀδυνατῶν προβῆναι παύεται τῆς ἀναγνώσεως. καὶ ὁ ἀνδριαντοποιὸς καὶ ὁ τέκτων καὶ πᾶς ὁστισοῦν ἐνεργεῖ μέχρι τινός· ὅταν δ' ὑπερβάλλῃ τὸν χρόνον, ὃν ἐπεφύκει ἐνεργεῖν, ἀδυνατεῖ καὶ παύεται. εἰ δὲ ἐπὶ πάντων οὕτως, δηλονότι καὶ ἐπὶ τοῦ ἐγρηγορέναι οὕτως ἕξει. καὶ ἐπεὶ ἐνέργειά τίς ἐστιν ἡ ἐγρήγορσις, ὅταν ὑπερβάλλῃ τὸν χρόνον, ἀδυνατεῖ καὶ παύεται τοῦ ἐγρηγορεῖν· ἐναντίον δὲ τῷ ἐγρηγορέναι τὸ καθεύδειν. τῶν δ' ἀμέσων ἐναντίων, μᾶλλον δὲ τῶν κατὰ στέρησιν καὶ ἕξιν ἂν θάτερον μὴ παρῇ, ἀνάγκη θάτερον εἶναι. ὥστε τῆς ἐγρηγόρσεως μὴ οὔσης ἀνάγκη τὸν ὕπνον παρεῖναι· ἅπαν ἄρα τὸ ἐγρηγορὸς ἀναγκαῖόν ἐστι καθεύδειν. οὐδὲν ἄρα ἐστίν, ὅπερ ἀεὶ ἐγρήγορεν. ἡ μὲν οὖν τῶν λεγομένων διάνοια αὕτη, τὰ δὲ κατὰ τὴν λέξιν ὧδέ πως ἔχει. τὸ γὰρ ὅταν ὑπερβάλλῃ τὸν χρόνον ἤ τι ὧν δύναται ποιεῖν οὕτως ἐπῆκται. ὡς εἰ ἔλεγεν· ὅταν ὑπερβάλλῃ τὸν χρόνον. καὶ τί δεῖ λέγειν τὸν χρόνον, ὅταν ἁπλῶς ὑπερβάλλῃ κατά τι τῶν πραγμάτων, ὧν ἔχει δύναμιν ἐργάζεσθαι. οὐ γὰρ πάντα δύναται ποιεῖν οὐδὲ πάντων ἔχει τέχνην ἢ ἐπιστήμην ἢ δύναμιν, ἀλλὰ τινῶν μὲν, τινῶν δ' οὔ. ὅταν οὖν κατά τι τούτων ὑπερβάλλῃ, ἀνάγκη ἀδυνατεῖν. σαφεστέρα δὲ καὶ καταλληλοτέρα ἡ ἑτέρα γραφὴ ἡ οὕτως ἔχουσα· ὅταν ὑπερβάλλῃ τὸν χρόνον, ἐν ὅσῳ δύναται ποιεῖν. ὅταν γὰρ ὑπερβάλλῃ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ πέφυκεν ἡ δύναμις αὐτοῦ ποιεῖν τι, ἀδυνατεῖ. τὸ δὲ εἰ τοίνυν τὸ ἐγρηγορέναι ὥρισται τῷ λελύσθαι τὴν αἴσθησιν ἴσον ἐστὶ τῷ 'εἰ τοίνυν ἡ ἐγρήγορσις ἕως τότε πάρεστι καὶ ἕως τότε τὸ εἶναι ἔχει, ἕως ἂν λυθείη ἡ αἴσθησις'. τῆς γὰρ αἰσθήσεως καὶ τοῦ αἰσθάνεσθαι λυθέντος λύεται καὶ ἡ ἐγρήγορσις. ἢ ἀντὶ τοῦ ὥρισται ληπτέον τὸ παύεται, καὶ εἴη ἂν τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· εἰ τοίνυν τὸ ἐγρηγορέναι παύεται τῷ λυθῆναι τὴν αἴσθησιν, ἀναγκαῖον ἂν εἴη καθεύδειν.

p. 454b4 Εἰ οὖν τὸ τοιοῦτον πάθος ὕπνος.

Τοιοῦτον πάθος λέγει τὸ καθεύδειν. ἔστι δὲ τὸ ἑξῆς τῆς λέξεως· εἰ οὖν τὸ τοιοῦτον πάθος ὕπνος, ἀνάγκη πᾶν τὸ ἐγρηγορὸς καθεύδειν· ἀδύνατον γὰρ ἀεὶ ἐνεργεῖν. τὰ δ' ἄλλα μεταξὺ παρέρριπται. ἔστι δὲ

---

1 βαίνειν RP Soph. 6 ὑπερβάλῃ CRP πέφυκεν RP 9 ὑπερβάλῃ CRP ἀδυνατήσει καὶ παύσεται CRP ἐνεργεῖν RP, e corr. C 12 οὔσης] παρούσης RP Soph. 12. 13 τὸ ἐγρηγορεῖν R 14 τὰ Sa: ἡ CRP 15 γὰρ] μὲν a ὅτε CRP ὑπερβάλῃ CR 16 ὑπερβάλῃ CRP, item 17 16. 17 τὸν χρόνον λέγειν S 17 ἁπλῶς om. P 17. 18 ἐργάζεσθαι δύναμιν CRP 19. 20 ὑπερβάλῃ SRP 20 ἑτέρα om. CRP 21 ἡ om. CRP ἔχουσα οὕτως CRP ἢ ante ὅταν add. RP ὑπερβάλλῃ a: ὑπερβάλῃ ceteri δύναταί ⟨τι⟩ conicio 22 ὑπερβάλῃ SRP ἐν ὅσῳ δύναται ποιεῖν ante ἐν ᾧ add. RP αὐτῆς CRP 25 ἔχει om. S λυθῇ CRP 28 λελύσθαι RP ἂν om. S 32 ἐνεργεῖν CRP (Arist.): ἐγρηγορεῖν Sa

τὸ λεγόμενον διὰ τῶν μεταξὺ τοιοῦτον· τοῦτο δὲ τὸ ὑπνώττειν ἐστὶν ἀδυναμία δι' ὑπερβολὴν τοῦ ἐγρηγορέναι. ὅταν γὰρ ὑπερβάλλῃ τὴν οἰκείαν δύναμιν, καθ' ἣν τὸ ἐγρηγορὸς δύναται γρηγορεῖν, ἀδυνατεῖ καὶ παύεται. καὶ ἐπεί τινες ὑπερέβαλον καὶ διετέλεσαν ἐγρηγορότες καὶ πόρρω | τῆς 137v οἰκείας δυνάμεως (πολλοὶ γὰρ καὶ εἰς ἓξ καὶ εἰς ἑπτὰ νυχθήμερα ἄυπνοι διετέλεσαν καὶ εἰς ἐννέα, καὶ τούτων οἱ μὲν διὰ νόσον, οἱ δὲ διὰ ἴσχνανσιν ἢ ξήρανσιν) καὶ τέλος ἢ ὕπνωσαν ἢ ἀπέθανον, διορίζεται καὶ περὶ τούτων λέγων· ἡ δὲ τοῦ ἐγρηγορέναι ὑπερβολή, τουτέστι ἡ δὲ μακρὰ ἐγρήγορσις, γίνεται ὁτὲ μὲν διὰ νόσον, ὁτὲ δὲ καὶ ἄνευ νόσου. ὥστε καὶ ἡ ἀδυναμία, τουτέστιν ὥστε καὶ ὁ μακρὸς ὕπνος γίνεται διὰ νόσον (ὅπερ 5 καὶ ἐγὼ ἐπεπόνθειν· πυρέξας γὰρ τρία διετέλεσα νυχθήμερα κοιμώμενος), ὁτὲ δὲ καὶ ἄνευ νόσου, ὡς τὰ βρέφη καὶ ἄλλοι τινὲς δι' ὑγρότητα πολλὴν τοῦ σώματος. ταῦτα δείξας, δείκνυσιν ὅτι οὐδὲ ἐνδέχεταί τι ἀεὶ καθεύδειν οὕτως. ἐπεὶ γὰρ ὁ ὕπνος πάθος τί ἐστι τοῦ αἰσθητικοῦ μορίου καὶ οἷον δεσμός τις καὶ ἀκινησία, ὡς δέδεικται καὶ ἔτι δειχθήσεται, αἰσθητικὸν δὲ λέγεται οὐ μόνον τὸ ἐνεργοῦν κατὰ τὴν αἴσθησιν, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἐνεργοῦν δυνάμενον δὲ ἐνεργῆσαι, ὥσπερ καὶ γελαστικὸν τὸ δυνάμενον 10 γελᾶν, πᾶσα δὲ δύναμις εἰς ἐνέργειαν ἄγεται, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Περὶ οὐρανοῦ πραγματείας δέδεικται, ἀνάγκη καὶ τὸ καθεῦδον καὶ δύναμιν ἔχον γρηγορεῖν ἐγρηγορὸς γενέσθαι. καὶ ἐπεὶ τὸ καθεύδειν ἐστὶν ἀναισθητεῖν, ἀδύνατον τὸν καθεύδοντα αἰσθάνεσθαι· ἅμα γὰρ ἔσται ἐν ταὐτῷ τἀναντία. τοῦτο γὰρ ἐδήλωσε διὰ τοῦ ἐνεργεῖν δὲ τῇ αἰσθήσει κυρίως καὶ ἁπλῶς ἀδύνατον καθεῦδον ἅμα. τὸ δὲ κυρίως καὶ ἁπλῶς πρόσκειται διὰ τὰ ἐν τοῖς ὕπνοις φαντάσματα. αἰσθάνεται γὰρ τρόπον τινὰ καὶ 15 τότε, ὡς καὶ αὐτὸς ἐρεῖ, ἀλλ' οὐ κυρίως καὶ ἁπλῶς, ὥσπερ ὅταν γρηγορῇ. ὅτι δὲ ὁ ὕπνος ἀκινησία καὶ οἷον δεσμός τίς ἐστι τῆς αἰσθήσεως, εἴρηται καὶ πρὸ ὀλίγου, ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἐν δὲ τοῖς φυτοῖς οὐδὲν ὑπάρχει τούτων τὸ τούτων περὶ τοῦ χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι εἴρηται· τὰ γὰρ φυτὰ οὔτε χαίρει οὔτε λυπεῖται.

p. 454b32 Σημεῖον δ' ὅτι καὶ τὸ ἔργον τὸ αὐτοῦ ποιεῖ τὸ θρεπτικὸν μόριον ἐν τῷ καθεύδειν μᾶλλον.

Ἐπειδὴ τὰ φυτὰ καὶ τρέφεται καὶ αὔξεται καὶ ὅμοια ἑαυτοῖς γεννᾷ, 26

2 δι'] δ' S ὑπερβάλῃ CRP: ὑπερβάλ (sic) S 3 ἐγρηγορεῖν a 5 εἰς (ante ἑπτὰ) om. S 5. 6 διετέλεσαν νυχθήμερα ἄυπνοι CRP 9 καὶ (ante ἄνευ) om. CRP 11 καὶ (ante ἐγὼ) om. CRP πεπόνθειν C: πέπονθ RP 12 ὁτὲ] ἔτι P, corr. ex ὅτι R 14 πάθος τι (sic etiam Soph.) cum Arist. L legit 15 καὶ cum Arist. L (om. ceteri) legit τις hic cum Arist. LS (post ἀκινησία ceteri) 16 καὶ om. P 18 καὶ ante ὡς add. CRP ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Περὶ οὐρανοῦ πραγματείας] c. 12 20 ἀναισθητεῖν ἐστὶν CRP 22 τοῦτο] τούτω R κυρίως τῇ αἰσθήσει C 23 καθεύδων C, prius R 25 ἐρεῖ] p. 459a21 ὥσπερ om. C 25. 26 ἐγρηγορῇ S 26 δεσμός τις a: τις δερμός CRP: δεσμός S 27 ἐν δὲ τοῖς] τοῖς δὲ Arist. πρὸ ὀλίγου] p. 454a27 δὲ (ante τοῖς) om. RP 28 δὲ ante alt. τούτων add. R εἴρηκε CRP 30 αὐτοῦ] αὐτὸ P: αὐτῶν R

ἵνα μή τις τῶν ἐκ τοῦ Πλάτωνος (ὁ γὰρ Πλάτων ἥδεσθαι λέγει τὰ φυτά) 137v
εἴποι, ὅτι, εἰ μὴ ἔχοι αἴσθησιν καὶ δηλονότι καὶ ἡδονὴν καὶ λύπην, πῶς τρέφεται, λέγει ὅτι τὰ ἔχοντα αἴσθησιν τότε μᾶλλον τρέφεται, ὅταν μὴ ἐνεργῶσι κατὰ τὴν αἴσθησιν. εἰ δὲ τὰ ἔχοντα αἴσθησιν τότε μᾶλλον τρέφεται, φανερόν, ὅτι οὐδὲ προσδεῖται ταύτης ἐν τῷ τρέφεσθαι. ὥστε οὐ δεῖ λέγειν, ὅτι, ἐπειδὴ τρέφονται, ἔχουσι τὴν αἰσθητικὴν ψυχήν. εἰ δὲ μὴ ἔχει αὐτήν, οὔτε ὑπνώττει οὔτε ἥδεται οὔτε λυπεῖται. ταῦτ' εἰπὼν λέγει, ὅτι εἴτε διὰ πλειόνων αἰσθήσεων γίνεται ὁ ὕπνος εἴτε διὰ μιᾶς σκεπτέον. δειχθέντος δὲ ὅτι ἅπαντα τὰ ζῷα καθεύδει, δηλονότι ἐκείνης τῆς αἰσθήσεως ὁ ὕπνος ἔσται πάθος, ἣν ἔχει πάντα τὰ ζῷα. αὕτη δ' ἐστὶν ἡ ἁφή· οὐδὲν γὰρ ζῷόν ἐστι χωρὶς ἁφῆς. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἀδύνατον δ' ἐστὶν ἁπλῶς ὁποιανοῦν αἴσθησιν αἰσθάνεσθαι τὸ καθεῦδον ζῷον τὸ ἁπλῶς πάλιν πρόσκειται διὰ τὰ ἐνύπνια· εἰσὶ γὰρ τὰ ἐνύπνια τρόπον τινὰ αἰσθήσεις. ἁπλῶς δὲ καὶ κυρίως οἷον ὁρᾶν ἢ ἀκούειν ἢ κατ' ἄλλην τινὰ ἐνεργεῖν αἴσθησιν τὸ καθεῦδον ζῷον ἀδύνατόν ἐστιν. εἰ δὲ τοῦτο, φανερόν, ὅτι πᾶσιν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν τὸ αὐτὸ πάθος ἐν τῷ καλουμένῳ ὕπνῳ, λέγων πάθος τὸ μὴ αἰσθάνεσθαι.

p. 455a11 Εἰ γὰρ τῇ μέν, τῇ δὲ μή, ταύτῃ καθεῦδον αἰσθήσεται.

Τουτέστιν εἰ δὲ κατά τι μὲν αἰσθάνεται, κατά τι δὲ ἀναισθητεῖ, ἔσται ἅμα αἰσθανόμενον καὶ μὴ αἰσθανόμενον· ὅπερ ἀδύνατον. ᾗ μὲν γὰρ καθεύδει, ἔσται ἀναίσθητον (δεσμὸς γὰρ ὁ ὕπνος αἰσθήσεως), ᾗ δὲ αἰσθάνεται, ὡς ἡ ὑπόθεσις, ἔσται αἰσθανόμενον. τοῦτο δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ 'ἔσται ἅμα ἐγρηγορὸς καὶ μὴ ἐγρηγορός'· ὅπερ ἀδύνατον. ὅτι δὲ οὔτε τῇ ὄψει κρίνομεν ὅτι ὁρῶμεν οὔτε τῇ ἀκοῇ ὅτι ἀκούομεν, ἀλλὰ τῇ κοινῇ, ἥτις ἵδρυται περὶ τὴν καρδίαν, δέδεικται ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν Περὶ ψυχῆς, ἥτις κοινὴ αἴσθησις μία μέν ἐστι τῷ ὑποκειμένῳ, τῷ δὲ λόγῳ πλείους· ἐπεὶ καὶ τὰ γένη, ἤτοι τὰ ὑποκείμενα, ἑκάστῃ αἰσθήσει πολλά, εἴπερ ἄλλα μὲν τὰ χρώματα καὶ ἄλλοι οἱ ψόφοι καὶ ἕτεροι οἱ χυμοί.

p. 455a21 Τὸ δ' εἶναι αἰσθήσει τοῦ γένους ἑκάστου ἕτερον.

Τουτέστι τὸ δὲ εἶναι καὶ ὁ λόγος ἑκάστης αἰσθήσεως ἕτερος, ἐπειδὴ καὶ ὁ λόγος ἑκάστου γένους τῶν αἰσθητῶν ἕτερος, ὥσπερ καὶ τὸ τοῦ κύκλου

---

1 Πλάτων] Tim. p. 77 B   2 ἔχει a   ἡδονῇ καὶ λύπῃ S   4. 5 τρέφονται S   6 αἰσθητικὴν ψυχήν] αἴσθησιν τῆς ψυχῆς RP   7 ὑπνώττοντα ἥδεται CRP   10 ἔσται πάθος ὁ ὕπνος CRP   11 οὐθὲν RP   δ' a: om. ceteri   13 πάλιν om. S   14 οἷον] ἢ RP   18 μή] οὐ S   καθεύδειν S   19 ἔσται CRP: ἔστω Sa   22 τούτῳ RP   24 ὅτι (ante ὁρῶμεν) Sa, e corr. P: οὔτε CR, prius P   ὅτι (ante ἀκούομεν) SPa: om. CR   25 τῷ δευτέρῳ (immo Γ 2 p. 425b 12 ss.) βιβλίῳ τῶν] τοῖς a, fort. recte   26 αἴσθησις om. a   ἐστι om. CRP   λόγῳ δὲ CRP   30 δὲ om. C   ἕτερα RP   31 ἕτερον C   τοῦ om. CRP

κέντρον, ἀφ' οὗ πρὸς τὴν περιφέρειαν πολλαὶ πίπτουσι γραμ|μαί· τοῦτο 138r γὰρ καὶ ἕν ἐστι καὶ πολλά, ὡς καὶ περὶ τούτου εἴρηται ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς.

p. 455ᵃ22 Τοῦτο δ' ἅμα τῷ ἁπτικῷ μάλισθ' ὑπάρχει.

Τοῦτο λέγει τὴν κοινὴν αἴσθησιν· τῆς γὰρ ἁφῆς χωριζομένης τῶν 7 ἄλλων αἰσθήσεων (εἰσὶ γάρ τινα ζῷα, ὡς τὰ ὄστρεια, μόνην ἔχοντα τὴν ἁφήν· ἡ γὰρ γεῦσις ἁφή τίς ἐστι), χωριζομένης οὖν ταύτης τῶν ἄλλων δηλονότι ἅμα τῇ ἁφῇ ἐστιν ἡ κοινὴ αἴσθησις. εἰ δὲ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἁφὴ καὶ κοινὴ αἴσθησις ταὐτόν ἐστι· ταύτῃ γὰρ κοινωνεῖ πάντα τὰ ζῷα, 10 ἀλλ' οὐ τῇ ὄψει ἢ τῇ ἀκοῇ. ὥστε καὶ ὁ ὕπνος τῆς ἁφῆς ἐστι πάθος καὶ οὐδεμιᾶς ἄλλης. εἰπὼν δὲ ὅτι τῆς ἁφῆς ἐστιν ὁ ὕπνος πάθος καὶ ἡ ἐγρήγορσις, ἐπήγαγεν· εἰ γὰρ τῷ πάσας τι πεπονθέναι τὰς αἰσθήσεις ἐγίνετο τὸ καθεύδειν, ἄτοπον, καὶ τὰ ἑξῆς τῆς λέξεως. εἰσὶ δὲ τὰ λεγόμενα κατασκευαστικὰ τοῦ ὅτι ὁ ὕπνος οὐκ ἔστι πάθος πασῶν τῶν αἰσθήσεων, ἀλλὰ μόνης τῆς ἁφῆς. κατασκευάζει δὲ αὐτὸ ἐκ τοῦ ἐναντίου οὕτως· εἰ μή ἐστιν ἀνάγκη ἅμα πάσας ἐνεργεῖν τὰς αἰσθήσεις, οὐδὲ ἅμα 15 πᾶσαι ἀκινητίσουσιν. ἀλλὰ μὴν ἅμα πάσας ἐνεργεῖν οὐκ ἔστιν ἀνάγκη, ὥστε οὐδὲ ἅμα πᾶσαι ἀκινητίσουσιν. ὅτι δὲ οὐκ ἀνάγκη ἅμα πάσας ἐνεργεῖν, δῆλον· οὐδεμία γὰρ ἀνάγκη τῷ ὁρῶντι ἕπεσθαι καὶ τὸ ἀκούειν καὶ τὸ ἅπτεσθαι καὶ γεύεσθαι. οὐδὲ μὴν τῷ ἀκούοντι τὸ ὁρᾶν· τῷ μὲν γὰρ βαδίζοντι ἀνάγκη πάντως ἀμείβειν τόπον, τῷ δ' ὁρῶντι οὐκ ἀνάγκη ἀκούειν. εἰ οὖν οὐκ ἔστιν ἀνάγκη, ναὶ μὴν οὐδὲ πάσας δυνατὸν ἅμα ἐνεργεῖν· ἐκκρούει γὰρ ἡ θατέρας ἐνέργεια τὴν θατέρας· ὁρῶντες γάρ τι μετ' ἐπιμελείας, 20 οὐδὲν ὅλως ἀκούομεν τῶν ὁμιλούντων, ἢ καὶ ἀκούοντές τινος ἐπιμελῶς οὐχ ὁρῶμεν τοὺς παριόντας. εἰ δὴ οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον οὐδὲ δυνατὸν πάσαις ἅμα ταῖς αἰσθήσεσιν ἐνεργεῖν, δῆλον ὡς οὐδὲ ἀκινητίζειν. τίς γὰρ ἀνάγκη τὸν μὴ ὁρῶντα εὐθὺς μηδὲ ἀκούειν;

p. 455ᵃ31 Τοὐναντίον γὰρ εὐλογώτερον συμβαίνει αὐταῖς τοῦ μὴ ἅμα ἠρεμεῖν.

Τὸ λεγόμενόν ἐστι· μᾶλλον γάρ ἐστιν εὔλογον ἅμα πάσαις ἐνεργεῖν ἤπερ ἅμα πάσαις ἀκινητίζειν. εἰ δὲ ἅμα ἐνεργεῖν οὐχ ἐνδέχεται, ὅπερ 35 ἐστὶν εὐλογώτερον, πολλῷ μᾶλλον οὐκ ἐνδέχεται ἅμα ἀκινητίζειν, ὅπερ ἐστὶν οὐκ εὐλογώτερον. ὅτι δέ, φησίν, οὐκ ἔστιν ὁ ὕπνος ἐν τῷ τὰς

---

2 ἐν τῷ S: ἐν τῇ CRP: ἐν τοῖς a Περὶ ψυχῆς] immo haec sumpsit ex Alex.: cf. De sensu p. 165, 17 We. cum adnot. 7 ἐστιν] ἔσται a 9 prius καὶ om. a 12 τὸ om. CRP 15 καὶ ante εἰ add. RP 16 ἀκινητήσουσιν C, item 17 17 ὅτε C 18 ὁρατικῷ Sa: ὁρῶντι CRP 22 prius θατέρας SC: θατέρου RP: τῆς ἑτέρας a alt. θατέρας S: θατέρου RP: θατέραν C: τῆς ἑτέρας a 23 οὐδὲ R 24 παρόντας CP 26 μὴ ἀκούειν RP 27 συμβαίνει SCRP (Arist. U): συνέβαινεν ἂν a (Arist. EY, ἂν om. MLS) αὐτῇ S τοῦ SC (Arist. SU): τὸ Pa, e corr. R (Arist. EMYL) 30 πάσας Sa

αἰσθήσεις πάσας ἀργεῖν, δῆλον καὶ ἐκ τῶν λειποψυχούντων· ἐν γὰρ ταῖς 138r λειποψυχίαις ἠρεμοῦσι μὲν πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις, ὕπνος δὲ οὐκ ἔστιν· οὐδεὶς γάρ φησι τὸν λειποψυχοῦντα ὑπνώττειν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐκνοίαις (ἔκνοια δέ ἐστι μανία τις)· πολλοὶ γὰρ ἐν ταῖς ἐκνοίαις κατεσθίουσιν αὐτῶν τὰς σάρκας καὶ οὐκ ἐπαισθάνονται. ἔστι δὲ καὶ τότε ἠρεμία πασῶν τῶν αἰσθήσεων, ὕπνος δὲ οὐκ ἔστιν· οὔτε γὰρ ἀκούουσιν οὔθ' ὁρῶσιν οἱ μαινόμενοι οὔτε κατ' ἄλλην τινὰ αἴσθησιν αἰσθάνονται. πῶς γάρ, οἵτινες τὰς σάρκας ἐσθίοντες οὐδεμιᾶς ὀδύνης αἴσθησιν λαμβάνουσιν; ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῷ αὐχένι δύο φλέβας εἴ τις δήσει, ἀναισθητεῖ τὸ ζῷον, ὕπνος δὲ οὐκ ἔστιν. ἀλλ' ὅταν ἡ ἀδυναμία τοῦ αἰσθάνεσθαι μήτε ἔν τινι τῶν αἰσθητηρίων γένηται (ἐνδέχεται γὰρ πηρωθῆναι τὰ αἰσθητήρια, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἡ ἀκινησία τῶν αἰσθήσεων ἡ διὰ πήρωσιν τῶν αἰσθητηρίων γινομένη ὕπνος ἐστίν), ὅταν οὖν μήτε ἔν τινι τῶν αἰσθητηρίων μήτε δι' ἣν ἔτυχεν αἰτίαν γένηται, οἷον δι' ἐπίληψιν ἢ κατάληψιν τῶν ἐν τῷ αὐχένι φλεβῶν, ἀλλ' ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ καὶ τῇ πρώτῃ αἰσθήσει, τότ' ἐστὶν ὁ ὕπνος.

p. 455b14 Ἐπεὶ δὲ τρόποι πλείους τῆς αἰτίας· καὶ γὰρ τὸ τίνος ἕνεκεν καὶ ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως. |

Τίνος ἕνεκεν λέγει τὸ τελικόν, ὅθεν δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως 138v τὸ ποιητικόν. ἔστι δὲ ἡ τοῦ λόγου ἀπόδοσις εἰς τὸ ὥστε σωτηρίας ἕνεκα τῶν ζῴων ὑπάρχει, καὶ εἴη ἂν τὸ ὥστε ἴσον τῷ δῆλον. ὅτι δὲ καὶ ἡ ἀνάπαυσις ἀναγκαία καὶ ὠφέλιμος τυγχάνει τοῖς μὴ δυναμένοις ἀεὶ καὶ συνεχῶς κινεῖσθαι, παντί που πάντως καταφανές ἐστι· διὰ γὰρ τὸ εἶναι ταύτην αὐτοῖς ὠφέλιμον ἀληθέστατα μεταφέρουσι καὶ καλοῦσι τὸν μὲν ὕπνον ἀνάπαυσιν, τὸ δὲ ὑπνώττειν ἀναπαύεσθαι. ἐρωτώμενοι γὰρ περὶ τοῦ ὑπνοῦντος τί ποιεῖ, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι ὑπνώττει, πολλάκις μεταφέροντές φαμεν ὅτι ἀναπαύεται. καὶ ἔστιν ὁ ὕπνος ὡς ἕνεκά του καὶ οὐχ ὡς τέλος· ἕνεκα γὰρ σωτηρίας ὁ ὕπνος, ἀλλ' οὐκ ἔστι τέλος· ἡ γὰρ ἐγρήγορσίς ἐστι τέλος. εἰπὼν δὲ ὅτι ἡ ἐγρήγορσις τέλος, κατασκευάζων τοῦτο ἐπήγαγε· τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν πᾶσι τέλος, οἷς ὑπάρχει θάτερον αὐτῶν. τὸ δὲ θάτερον πρόσκειται, διότι οἷς μὲν ὑπάρχει τὸ φρονεῖν, τούτοις καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι, οὐ μὴν καὶ ἀνάπαλιν. ὥστε ἐν τοῖς ἀλόγοις ζῴοις τὸ ἕτερον μόνον, τὸ αἰσθάνεσθαι, ὑπάρχει. ἔστι δὲ ὁ συλλογισμὸς ἐν πρώτῳ σχήματι τοιοῦτος· ἡ ἐγρήγορσις αἴσθησις

---

1 ἀργεῖν] ἐνεργεῖν C 2 αἱ om. RP οὐδεὶς] οὐδὲ RP 4 δέ om. P 5 καὶ οὐκ ἐπαισθάνονται om. CRP 8 λαμβάνουσιν αἴσθησιν CRP Soph. 9 ἀναισθητεῖν S 11 πληρωθῆναι CR, prius P 13 ἐτύγχανεν RP, sed v. Soph. γένηται a Soph.: om. ceteri 14 ἔλλειψιν CRP 15 τότ' Sa: τοῦτ' CRP Soph. ὁ om. S 17 ἕνεκα Arist. libri praeter SU 18 ἕνεκα C πόθεν RP 20 ἕνεκα Sa Arist.: ἕνεκεν CRP ὑπάρχειν RP (Arist. EMY): anceps S 22 που πάντη RP καταφανής SC ἐστι om. CRP 24 ἐρωτώμενος γάρ τις περὶ CRP 25 τὸ ante τί add. CRP 25. 26 μεταφέροντες πολλάκις CRP 26 ὡς om. C 27 ἕνεκεν C 28 τὸ τέλος Arist. MSU 30 πρόκειται C 33 καὶ ante ὁ add. CP ἐν] ἐν τῷ RP

ἢ φρόνησίς ἐστι· πᾶσα αἴσθησις καὶ πᾶσα φρόνησις τέλος· ἡ ἐγρήγορσις 138r
ἄρα τέλος. καὶ τὴν μὲν ἐλάττονα πρότασιν ὡς δήλην οὖσαν οὐ κατεσκεύασεν
(τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι ὁ ἐγρηγορὼς αἰσθάνεται ἢ φρονεῖ;), τὴν δὲ μείζονα
τὴν λέγουσαν ὅτι ἡ αἴσθησις καὶ ἡ φρόνησις τέλος κατεσκεύασε διὰ τοῦ 15
βέλτιστα γὰρ ταῦτα, τὸ δὲ βέλτιστον τέλος.

p. 455b25 Ἔτι δὲ ἀναγκαῖον πᾶσιν ὑπάρχειν τὸν ὕπνον. λέγω δὲ ἐξ ὑποθέσεως τὴν ἀνάγκην.

Εἰωθός ἐστιν αὐτῷ καὶ καταπεπατημένον τὸ λέγειν τὴν ὕλην ἐξ ὑπο- 26
θέσεως ἀνάγκην. ὑποτεθέντος γὰρ τοῦ εἶναι ζῷον ἕπεται ἐξ ἀνάγκης τὸ
τρέφεσθαι· τρεφομένου δὲ ἀνάγκη ἀναθυμίασιν γίνεσθαι περὶ τὸν ἐγκέφαλον·
τούτων γάρ ἐστι δηλωτικὸν τὸ ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν τινὰ αὐτῷ δεῖ.
ἀναθυμιάσεως δὲ γενομένης ἀνάγκη, ὡς μετ' ὀλίγον ἐρεῖ, ὕπνον γίνεσθαι,
εἴπερ γίνεται ὁ ὕπνος ἐξ ἀναθυμιάσεως τροφῆς ἀντιπεριϊσταμένης τῆς ἀνα- 30
γούσης αὐτὴν εἰς τὴν κεφαλῆς θερμότητα καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ στῆθος κατα-
γομένης. σαφῆ δὲ τὰ ἑξῆς. τὸ δὲ ὥστε ἐκ τούτων πάντων θεω-
ρητέον ἴσον ἐστὶ τῷ 'ὥστε ἐκ τῶν προσεχῶς ῥηθέντων δεῖ θεωρεῖν καὶ
τὴν αἰτίαν τοῦ ὕπνου ἀποδιδόναι'. τὸ δὲ αὐτὸ δ' ἐστὶ τριῶν διωρισ-
μένων τόπων ὁ μέσος κεφαλῆς καὶ τῆς κάτω κοιλίας ταὐτόν ἐστι
τῷ 'τὸ δὲ μέρος, ἀφ' οὗπερ ἡ τῆς αἰσθήσεως ἀρχὴ γίνεται, ὁ τόπος ἐστὶ
ὁ μεταξὺ κοιλίας καὶ κεφαλῆς'. καὶ τίς ἐστιν οὗτος ὁ τόπος ἐπήγαγε· 35
τοῖς μὲν οὖν ἐναίμοις τοῦτ' ἐστὶ τὸ περὶ τὴν καρδίαν μέρος,
τουτέστι τὸ δὲ μέρος, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς αἰσθήσεως καὶ δηλονότι καὶ τῆς
κινήσεως, ἡ καρδία ἐστίν. εἴρηται γὰρ καὶ δέδεικται ἐν τῷ Περὶ ζωῆς
καὶ θανάτου, ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ ἡ ἀρχὴ τοῦ ζῴου, ἤτοι τὸ θρεπτικὸν καὶ
αὐξητικὸν καὶ αἰσθητικόν· ἓν γὰρ ταῦτα πάντα τῷ ὑποκειμένῳ, καὶ ἔτι τὸ
λογικόν, κἂν τῷ λόγῳ διάφορα.

p. 456a6 Τῆς μὲν οὖν κινήσεως φανερὸν ὅτι καὶ ἡ τοῦ πνεύματος ἀρχή.

Ἐπειδὴ γὰρ τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ πνεύματος ὑπὸ ἡδονῶν καὶ λυπῶν 40
συστελλομένου καὶ ἀπὸ τούτου δυνάμεως ἢ δυνάμεων διαδιδομένων εἰς τὰ
νεῦρα, ἀφ' ὧν νεύρων κινεῖται τὰ ζῷα, ἐπειδὴ οὖν τούτου τοῦ πνεύματος
συστελλομένου καὶ ἐκτεινομένου, ὡς δείξει ἐν τῷ Περὶ ζῴων κινήσεως,

1 καὶ ante ἡ add. CRP 5 τέλος βέλτιστον CRP Soph. (Arist.) 6 ἔτι δὲ RPa (Arist. LS, ὥστε ceteri): ἔστι δὲ SC πᾶσιν] ἑκάστῳ τῶν ζῴων a (Arist.) 6. 7 λέγω δὲ τ. ἀ. ἐ. ὑ. CRP 8 ἐστιν] γὰρ C 9 ὑπ. ἀνάγκη C 10 γίνεσθαι ἀναθυμίασιν CRP, sed v. Soph. 11 τούτου a ἐστι om. C τιν' ὑπ. Arist. praeter U δεῖ] δή S 14 κεφαλὴν CRP 14. 15 καταγομένη a 17 τὸ αὐτὸ δέ ἐστι C αὐτὸ (Arist. SU)] αὕτη a, e corr. P (Arist. EMYL) 23. 24 Περὶ ζωῆς καὶ θανάτου] p. 469a4 ss 25 πρότερον ante ταῦτα add. C πάντα om. C ἔτι] ἔστι S 26 λογιστικόν RP 27 τῆς] τοῦ C 30 συνεσταλμένου RP 32 ἐν τῇ περὶ S Περὶ ζῴων κινήσεως] c. 10

κινεῖται τὰ ζῷα, τὸ δὲ τοιοῦτον πνεῦμα ἀπὸ τῆς καρδίας βλυστάνει καὶ 138v ἐν τῇ καρδίᾳ ἐστί, φανερὸν ὅτι τῆς κινήσεως αἴτιον ἡ καρδία ἐστίν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει τὴν καρδίαν λέγειν ἢ τὸ πνεῦμα, ὥσπερ οὐδ' εἰ τὸ πνεῦμα ἢ τὴν καρδίαν. εἰπὼν δὲ ὅτι καὶ τῆς αἰσθήσεως προσέθηκε τῆς κυρίας, διὰ τὸ λέγεσθαι αἰσθήσεις καὶ τὰ ἐνύπνια, ὡς πολλάκις εἴρηται. ὅτι δὲ καὶ ἡ τῆς καταψύξεως ἀρχὴ ἀπὸ τῆς καρδίας, εἴρηται πολλάκις, εἴπερ ὑπ' αὐτῆς εὐρύνεται καὶ συστέλλεται ὁ πνεύμων. τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ πνεῦμα ἐκτεινόμενον καὶ συστελλόμενον συνεκτείνει διὰ τῶν ἀπ' αὐτῆς νεύρων καὶ συστέλλει τὸν πνεύ|μονα. τὸ δὲ ῥηθήσεται δὲ περὶ αὐτῆς ὕστερον 139r καθ' αὑτὴν περὶ τῆς ἀναπνοῆς εἴρηται. λέγει δὲ περὶ ἀναπνοῆς ἐν τῷ Περὶ ζωῆς καὶ θανάτου. καὶ τοῖς μὲν ἐναίμοις ἡ τοῦ πνεύματος ἀρχὴ ἐκ τῆς καρδίας ἐστί, τοῖς δ' ἀναίμοις ἐκ τοῦ ἀνάλογον. ἐν τούτοις γὰρ ἐν τῷ ἀνάλογον φαίνεται τὸ πνεῦμα ἀναφυσώμενον καὶ συνιζάνον· ὁρῶμεν γὰρ φανερῶς ἐν τοῖς ἐντόμοις τὸ μέρος τὸ ἐγγίζον τῇ ἐντομῇ εὐρυνόμενον καὶ συστελλόμενον.

p. 456a15 Ἐπεὶ δὲ κινεῖν μὲν ἢ ποιεῖν τι ἄνευ ἰσχύος ἀδύνατον, ἰσχὺν δὲ ποιεῖ ἡ τοῦ πνεύματος κάθεξις.

Εἴρηται ἐπὶ πλέον ἐν τῷ Περὶ ζῴων γενέσεως, πῶς ἡ τοῦ πνεύματος ἐποχὴ ἰσχὺν ποιεῖ. ὑποστικτέον δέ, μᾶλλον δ' ἀποδοτέον εἰς τὸ κάθεξις, εἶτα ἐπακτέον τὸ τοῖς μὲν εἰσφερομένοις ἡ θύραθεν· ἔστι δὲ τὸ εἰσφερομένοις ταὐτὸν τῷ τοῖς μὲν ἀναπνέουσιν. εἰσὶ δὲ τὰ λεγόμενα ὥσπερ σαφηνιστικὰ τοῦ ὑπὸ ποίου πνεύματος ἔνεστιν ἡ ἰσχὺς τοῖς ζῴοις. ἐπειδὴ οὖν, φησίν, ἰσχὺν ποιεῖ ἡ τοῦ πνεύματος κάθεξις καὶ ἐποχή, τοῖς μὲν ἀναπνέουσι ποιεῖ καὶ παρέχεται τὴν ἰσχὺν ἡ ἀπὸ τοῦ θύραθεν εἰσιόντος πνεύματος κάθεξις, τοῖς δὲ μὴ ἀναπνέουσιν ἡ σύμφυτος. δι' ὃ καὶ προσπῖπτον τὸ σύμφυτον πνεῦμα ἐν ταῖς πτήσεσι διὰ τὸ κινουμένου αὐτοῦ κινεῖσθαι τὰ ζῷα, προσπῖπτον οὖν τῷ ὑποζώματι καὶ προστριβόμενον αὐτῷ βομβεῖ· οὐ γὰρ ὁ ἔξω ἀὴρ ὁ ψοφῶν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ σύμφυτον πνεῦμα. γίνεται δὲ καὶ διὰ τοῦ ἔξω ἐν τοῖς ἐντόμοις τοῖς ἔχουσι σχίσμα ὑπὸ τὸ ὑπόζωμα, ὡς ἐν τῷ Περὶ ἀναπνοῆς ἐρεῖ. ἐπειδὴ γάρ, ὡς ἐν τῷ Περὶ ζῴων κινήσεως δέδεικται, τούτου τοῦ πνεύματος κινουμένου κινεῖται τὰ ζῷα, ἀνάγκη ἐν τῷ κινεῖσθαι αὐτό τε καὶ σὺν αὐτῷ τὸ πνεῦμα προσ-

1 τὰ ζῷα κινεῖται CRP βλαστάνει C 5 αἰσθήσεις] αἴσθησιν C πολλάκις εἴρηται] v. p. 46,23—25 6 εἴρηται πολλάκις] v. Zeller II 2 p. 518 9 δὲ περὶ] καὶ περὶ C 12 τούτῳ CRP ἐν (ante τῷ) a (Arist.): om. ceteri 13 τῷ] τὸ SC διαφυσώμενον CRP 14 τῇ ἐντομῇ ἐγγίζον CRP (Soph.) 16 ἐπεὶ δὲ] ἐπειδὴ C: ἐπειδὴ δὲ S μὲν ἢ ποιεῖν τι SC (Arist. SU), item, sed om. τι RP: μέντοι ἢ ποιεῖν a: μέν τι ἢ ποιεῖν Arist. EMYL 18 ἐν — γενέσεως (γενέσει CR) ἐπὶ πλέον CRP τῷ SP: τῇ CR: τοῖς a Περὶ ζῴων γενέσεως] B 4 p. 737b36 19 ἐποχὴ] ἀρχὴ S ποιεῖ ἰσχὺν CRP 20 τοῖς om. S 21 τοῖς μὲν om. CRP 23 ἐποχὴν RP1 28 ἐστιν ὁ ψοφῶν CRP Soph. 30 Περὶ ἀναπνοῆς] c. 9 p. 475a15, cf. Hist. anim. Δ 9 p. 535b4 ss. 31 Περὶ ζῴων κινήσεως] c. 10 κινήσεων C

τρίβεσθαι τῷ ὑποζώματι καὶ ποιεῖν ψόφον ἢ βόμβον. ἐν δὲ τῷ αἰσθή- 139r
σεως γενομένης ἢ οἰκείας ἢ ἀλλοτρίας τὸ μὲν οἰκείας εἴρηται διὰ τὴν οἴκοθεν ὁρμήν (κινούμεθα γὰρ καὶ ἀπό τινων ἐν ἡμῖν φαντασιῶν γινομένων), τὸ δὲ ἀλλοτρίας διὰ τὴν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν. διάδηλα δὲ τὰ ἐφεξῆς λεγόμενα. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἐπεὶ δὲ ἀναγκαῖον τῷ ζώῳ, ὅταν αἴσθησιν ἔχῃ, τότε πρῶτον τροφὴν λαμβάνειν τὸ πρῶτον πάνυ ἀκριβῶς ἐπῆκται· τρέφεται γὰρ καὶ ἔμβρυον ὄν, ἀλλ' οὐχ ᾗ ζῷον, ἀλλ' ᾗ φυτόν· ἐπειδὰν δ' αἴσθησιν λάβῃ, τότε πρῶτον τρέφεται ᾗ ζῷον. ἐγγίνεται δὲ αὐτῷ ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ ὕστερον ἀποτεχθέντι. αἱ γὰρ συστολαί τε καὶ ἐκτάσεις μερῶν τινων, ἃς ποιεῖται κατὰ γαστρὸς ὄν, οὐ γίνονται κατ' οἰκείαν αἴσθησιν αὐτῷ, ἀλλ' ὡς ἐμψύχου μέρος κατὰ ταῦτα κινεῖται. ἰστέον δὲ ὅτι ἡ θύραθεν τροφὴ εἰσιοῦσα εἰς τὴν κοιλίαν καὶ τὰ ἔντερα (ταῦτα γὰρ εἶπε δεκτικοὺς τόπους τῆς τροφῆς) γίνεται ἀναθυμίασις εἰς τὰς ἐν τῷ ἥπατι φλέβας, ἐρριζωμένας οὔσας διὰ τῶν μεσεντέρων, ὡς ἐν τῇ Περὶ ζῴων μορίων καὶ Περὶ ζῴων ἱστορίας εἴρηται, εἰς τὴν κοιλίαν καὶ τὰ ἔντερα. ἐκεῖσε δὲ ἐν τῷ ἥπατι τρόπον τινὰ ἐξαιματουμένη ἡ ἀναθυμίασις διαπέμπεται εἰς τὴν καρδίαν ὑπὸ τῶν φλεβῶν τῶν ἀπὸ τῆς καρδίας εἰς τὸ ἧπαρ διαγινομένων, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ κατεργάζεται καὶ πέττεται καὶ κυρίως αἷμα γίνεται· τὸ γὰρ ἐν τῷ ἥπατι, ὡς εἴρηται, ἀκατέργαστον ἔτι καὶ οὐδὲ κυρίως αἷμα, κἂν Γαληνῷ τῷ ἰατρῷ τοῦτο μὴ ἀρέσκῃ. ἔχουσαι οὖν αἱ φλέβες, ὡς ἐν ἄλλοις εἴρηται, ἐκ τῆς καρδίας τὴν ἀρχήν, αἱ μὲν τῶν φλεβῶν διακονοῦνται τῇ καρδίᾳ (κομίζουσι γὰρ ὥσπερ τινὲς διάκονοι πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τῶν περὶ τὸ ἧπαρ τόπων τὸ ἀκατέργαστον αἷμα καὶ ἄπεπτον, ἥτις ὑπὸ τούτων δεχομένη πέσσει καὶ κατεργάζεται), αἱ δὲ διακονοῦσι πρὸς τὴν τοὔμπαλιν μετὰ τὴν κατεργασίαν τε καὶ πέψιν ἐπὶ πᾶν τὸ σῶμα παραπομπήν. δεκτικοὺς μὲν οὖν τόπους εἴρηκε τὴν κοιλίαν καὶ τὰ ἔντερα, ἀρχὴν δὲ τὴν καρ|δίαν. ὅτι δὲ ὁ ὕπνος οὐκ ἔστιν ἡ τυχοῦσα 139v
τῶν αἰσθήσεων ἀδυναμία, ἀλλ' ὅταν περὶ τὴν ἁφὴν τὸ τοιοῦτον πάθος γένηται, καὶ πρότερον εἴρηται καὶ νῦν πάλιν ἀναμιμνῄσκει.

---

2 γινομένης RP (Arist. EY): γινομένω C ἢ (ante οἰκείας) om. a Soph. 3 ὑπό Soph. 4 τὴν Sa Soph.: τὰ CRP 5 ἐπεὶ a (Arist.): ἐπειδὴ ceteri δὲ om. Arist. 6 τότε] τὸ RP post τροφὴν add. τε Arist. EMYL 7 cf. Porphyrius, Πῶς ἐμψυχοῦται τὰ ἔμβρυα p. 33 K. 8 λάβοι CR 9 αὐτοῦ RP ὑστέρα RP Soph. 10 αἱ ante ἐκτάσεις add. S γίνεται S 11 μέρη a κατὰ] καὶ S 14 μεσεντερίων CRP τῇ] τῶ RP 15 Περὶ ζῴων μορίων] B 3 p. 650a29 Περὶ ζῴων ἱστορίας] A 4 p. 514b11 16 ἐξαιματουμένου RP[1] post ἡ add. τοιαύτη CRP 18 διαγομένων CRP καὶ (ante ἐν) om. C διεργάζεται RP 20 ἐστιν ante ἔτι add. CRP Γαληνῷ] cf. V 572 K., in mg. πρὸς ταῦτα μὴ φῆς ἀριστότελες ἀνατομικὴν μηδαμῶς ἠσκημένος· ὁ γὰρ γαληνὸς εὐστόχως οὐ προσμένει τοῖς οἷς μόνοις ἔχουσι πείθειν ἐν λόγοις. ἔχει δὲ τὴν αἴσθησιν ἀψευδεστάτην, ἥτις βεβαιοῖ τοὺς λόγους ὑπὲρ λόγον RP ἀρέσκῃ Sa: δοκῇ CRP 21 ἐν ἄλλοις] v. Bonitz, Ind. p. 824b32 ss. ἀρχήν] ἁφὴν R, prius P 23 περὶ] πρὸς Ca 25 διακονοῦσαι P: anceps R τὸ ἔμπαλιν C: ἔμπαλιν RP 26 οὖν om. CRP 29 πρότερον] p. 455a26

p. 456b11 Ἤδη γεγένηταί τισι καὶ φαντασία λειποψυχήσασιν 139v
ἰσχυρῶς.

Ὅτι μὲν οὖν φαντάσματά τινα ὁρῶσι, καὶ οὐ μόνον ὁρῶσιν ἀλλὰ καὶ 17
λέγουσιν οἱ λειποψυχήσαντες ἰσχυρῶς (λέγουσι δὲ ταῦτα οὐκ εἰδότες· οὐ γὰρ οἴδασιν ἢ ὅλως αἰσθάνονται τί ὁρῶσιν ἢ λέγουσιν), δῆλον ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς· ὁρῶμεν γὰρ τοῦτο πολλοὺς πάσχοντας. ὅτι δὲ οὐκ ἔστιν ὁ ὕπνος ἐπιληψία, εἴρηται πολλάκις. εἰσὶ δὲ τὰ λεγόμενα λύσις ἀπορίας 20
τινός· εἰπὼν γὰρ ὅτι ἤδη γεγένηταί τισι καὶ φαντασία λειποψυχήσασιν ἰσχυρῶς, ὥσπερ ἀναμνησθεὶς ἐπήγαγε· τοῦτο μὲν οὖν ἔχει ἀπορίαν. ἠπόρησε γὰρ ἄν τις, ὅτι, εἴπερ γίνονται φαντάσματα καὶ ἐν ταῖς λειποψυχίαις καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις, ἀκόλουθόν ἐστι λέγειν τὴν λειποψυχίαν ὕπνον. εἰ δὲ τοῦτο, ἔστιν ἄρα ὁ ὕπνος ἡ τυχοῦσα τῶν αἰσθήσεων ἀδυναμία. λύει οὖν αὐτὴν λέγων· εἰ γὰρ ἐνδέχεται καταδαρθεῖν τὸν λειποψυχήσαντα καὶ τὰ ἑξῆς. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· εἰ γὰρ ὑπνώττει ὁ λειποψυχῶν 25
καὶ ὅλως ὕπνος ἐστὶν ἡ λειποψυχία, ἔσται καὶ τὸ φάντασμα τοῦ λειποψυχήσαντος ἐνύπνιον. ἀλλὰ τῶν μὲν ἐνυπνίων, εἰ καὶ μὴ πάντων, ἀλλὰ τῶν πλείστων ἐγερθέντες μνημονεύομεν, οὐδενὸς δὲ τῶν ἐν ταῖς λειποψυχίαις φαντασμάτων μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν μνημονεύουσι· πολλὰ γὰρ ἐν τῷ πάθει λέγοντες οὐδενὸς ἐγερθέντες μνημονεύουσιν. οὐκ ἄρα τὰ φαντάσματα ἐνύπνια. ὥστε οὐδ᾽ ἡ ἐπίληψις ὕπνος. τὸ δὲ περὶ ὧν τὸν αὐτὸν λόγον ὑποληπτέον εἶναι πάντων ἴσον ἐστὶ τῷ 'τὰ αὐτὰ δεῖ λέγειν περὶ πνιγ- 30
μοῦ καὶ ἐκνοίας καὶ τῶν ὁμοίων'. ταῦτα μὲν οὖν οὕτω λέγεται· ὀλίγα δέ τινα ἀναμνησθέντες, σαφῆ ἡμῖν ἔσται τὰ ἐφεξῆς λεγόμενα. ἀναμιμνῃσκόμεθα οὖν, ὅτι πᾶν θερμὸν ἄνω φέρεται. ὥστε καὶ ἡ ἀπὸ τῆς τροφῆς ἀναθυμίασις μέχρι τῆς κεφαλῆς ἄνεισι, συνάγουσα ἑαυτῇ καὶ περισσώματά τινα. ἐκεῖσε δὲ γενομένη, διὰ τὴν τοῦ ἐγκεφάλου ψυχρότητα συστᾶσα πάλιν καταφέρεται ὥσπερ εὔριπος ἐπὶ τὴν καρδίαν καὶ καταψύχει τὸ ἐν 35
αὐτῇ θερμόν. οὗ ψυχθέντος καθεύδει τὸ ζῷον, ἕως ἂν πεφθῇ καὶ κρατηθῇ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ. δι᾽ ὃ γίνονται μὲν ὕπνοι καὶ πρὸ τῆς τροφῆς, ἀλλὰ μάλιστα μετὰ τὴν τροφήν. τότε γὰρ ἀθρόον καὶ πολὺ τὸ ὑγρὸν καὶ σωματῶδες. ὅπερ ὑγρὸν καὶ σωματῶδες ἕως μὲν ἂν ἱστῆται ἐν τῇ κεφαλῇ, βαρεῖ αὐτήν (δι᾽ ὃ καὶ κινοῦμεν αὐτὴν τῇδε κἀκεῖσε νυστάζοντες· ἅμα γὰρ τῇ τῶν ὑγρῶν συστάσει εὐθὺς καὶ νυσταγμὸς καὶ κεφαλῆς κίνησις)· ἡνίκα

1 ἤδη] ἤδη δὲ Ca (Arist. EMYL) 1. 2 λειποψυχήσασιν ἰσχυρῶς φαντασία a 4 οὐ] οὐδὲ RP 5 αἰσθάνονται ὅλως CRP λέγουσι καὶ δῆλον P 9 post ἔχει add. τινὰ Arist. ἀπολογίαν R (P1?) 13 καταδαρθάνειν P, e corr. R: καταδαρθῆναι C 14 γάρ] δὲ CRP 15 ἔστι C post ἔσται add. δὴ CRP καὶ cum Arist. EMY 18 μνημονεύουσι φαντάσματος μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν CRP Soph. (hic φαντασμάτων) 20 οὐδ᾽ ἡ] οὐδὲ RP 20. 21 λόγον ὑποληπτέον εἶναι a (Arist.): λόγον εἶναι S: εἶναι λόγον CRP 22 ἐκνοίας καὶ om. P οὖν om. RP ὀλίγα] ὅλως RP 29 μὲν om. CRP 31 ὅπερ ὑγρὸν om. RP καὶ σωματῶδες om. CRP 33 συστάσει a: στάσει ceteri

δὲ ῥέψει ἀντιστρέψαν τὸ θερμὸν τὸ ἀγαγὸν τὰ ὑγρὰ καὶ σωματώδη, σὺν 139v αὐτῷ ῥέουσι κάτω καὶ ταῦτα καὶ γίνεται ὕπνος. ὅτι δὲ τὰ σωματώδη καὶ ὑγρὰ βαρύνουσι τὴν κεφαλὴν καὶ ὅλως καρηβαρίας ποιοῦσι, μαρτύρεται καὶ ἀπὸ τῶν ὑπνωτικῶν. ταῦτα γὰρ ἐπιδήλως ἀναγωγά εἰσιν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑγρῶν τινῶν καὶ σωματωδῶν. εἰσὶ δὲ τῶν ὑπνωτικῶν ποτὰ μὲν οἶνος, βρωτὰ δὲ αἶραι, μήκων. ἐπεὶ οὖν ταῦτα φαγόντες καρηβαροῦμεν διὰ τὰ ἀπ' αὐτῶν ὑγρὰ καὶ σωματώδη, δηλονότι καὶ ὅταν νυστάζωμεν, δι' ἀναγωγὴν ὑγρῶν καὶ σωματωδῶν καρηβαροῦμεν. 45

p. 456b34 Ἔτι δὲ ἐκ κόπων ἐνίων· ὁ μὲν γὰρ κόπος συντηκτικόν. |

Λέγει γίνεσθαι ὕπνον καὶ ἐκ κόπων· συντήκει γὰρ διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ 140r γινομένης θερμότητος τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ καὶ τοῖς ἐντέροις ἐνόντα περιττώ- 7 ματα. ὥστε ἀνάγκη ἀναθυμιάσεις γίνεσθαι ἐχούσας μεθ' ἑαυτῶν καὶ παχέα τινὰ σώματα· ὡς γὰρ ἡ ξηρὰ μετὰ τῆς ὑγρᾶς ἀναθυμιάσεως ἀεὶ μεμιγμέναι ἀνέρχονται, οὕτω καὶ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν ἀεὶ ἡ παχεῖα μετὰ τῆς λεπτῆς ἀναθυμιάσεως. εἰπὼν δὲ ὅτι ὁ κόπος συντηκτικόν, λέγει καὶ τί 10 ἐστι τὸ σύντηγμα, καί φησιν ὅτι τὸ σύντηγμά ἐστιν ὥσπερ τροφὴ ἄπεπτος, ἂν ᾖ θερμὸν καὶ μὴ ψυχρόν· ἂν γὰρ ᾖ ψυχρὸν τὸ ἀναχθέν, οὐκ ἔστι σύντηγμα. ἐπεὶ γὰρ ἀπὸ κόπου καὶ κινήσεως (τοῦτο δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ ἀπὸ θερμότητος) ἀνάγεται, ἀναγκαῖον καὶ αὐτὸ θερμὸν εἶναι. ἰστέον δὲ ὅτι οὐκ ἔστι τὸ τοιοῦτον σύντηγμα, οἷον ἔλεγεν ἐν τῷ Περὶ γενέσεως ζῴων· σύντηξιν γὰρ ἐκεῖ ἔλεγε. τὸ δὲ ἔτι δὲ ἡ πρώτη ἡλικία ἴσον ἐστὶ τῷ 'ἔτι δὲ ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ γίνονται ὕπνοι'. τοῦ δὲ ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ φέρεσθαι τὴν τροφὴν ἄνω σημεῖον παρέθετο τὸ μείζονα εἶναι τότε τὰ ἄνω 15 μέρη τοῦ σώματος τῶν κάτω, ὡς ἄνω φερομένης τῆς τροφῆς. ἐν οἷς γὰρ πλείων ἡ τροφή, μείζονα ταῦτα. ἐπεὶ δὲ ἡ ἐπίληψις ἀργία ἐστὶ πασῶν τῶν αἰσθήσεων (ἀργοῦσι δ' αὗται καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις), εἶπεν ὅτι ὅμοιον ὁ ὕπνος ἐπιλήψει. ὥστε οὐχ ἁπλῶς γίνονται ἐπιληπτικοί, εἰ καί ποτε συμβαίνει τοῦτο διὰ τὸ μάλιστα ἐν τοῖς ὕπνοις γίνεσθαι πολλὴν ἀναθυμίασιν, ἀλλὰ τρόπον τινά. ὡς γὰρ ὁ ὕπνος ὅμοιον ἐπιλήψει, οὕτω καὶ τὸ ἀκινητίζειν τὰ παιδία ὅμοιον ἐπιλήψει. καὶ ἐπεὶ πολλὴ γίνεται ἡ ἀπὸ τῆς τροφῆς 20

---

1 ῥέψει SC Soph.: ῥέψῃ RPa post ῥέψει add. καὶ SCa (om. etiam Soph.) ἀντιστρέψαν CRP Soph. (cf. Arist.): ἀντιστρέψει S: ἀντιστρέψῃ a τὸ ἀγαγὸν CRP Soph.: om. Sa 2 ῥέπουσι P, e corr. R ὁ ὕπνος CRP Soph. (Arist.) 4 ἀναγωγή RP: ἀναγωγαί C 5 ποτὸν CRP μὲν ⟨μανδραγόρας⟩ conicio 6 βρωτὸν RP: βρώματα Arist. praeter L 7 νυστάξωμεν CRP 8 ἀναγωγῆς RP 9 δὲ καὶ ἐκ a συντηκτικός S 10 λέγει γίνεσθαι Sa: γίνεσθαι λέγει CP: γίν. δὲ λέγει R post κόπων add. ἐνίων CRP 13 ἀεὶ μεμιγμέναι] ἀναμεμιγμέναι RP 14 ἀπέρχονται Sa 15 συντηκτικὸς CRP 17 ἀνενεχθὲν RP 18. 19 τοῦτο —θερμότητος om. Ca 20 ἐν τῇ περὶ CRP Περὶ ζῴων γενέσεως] A 18 p. 726a21 21 σύντηξιν—ἔλεγε om. Ca 22 τοῦ δὲ SPa: τῷ δὲ CR 23 τὸ (cf. Arist.)] τοῦ Sa, prius P 26 ὅτι om. S ὅμοιον CRP (Arist.): ὅμοιος S: ὁμοίως a 27 ἐπιληπτικὰ C

ἀναθυμίασις ἐν τοῖς ὕπνοις διὰ τὸ καὶ τότε μάλιστα ἐνεργεῖν τὸ θρεπτικόν, 140r
ὀλίγη δὲ ἐν τῇ ἐγρηγόρσει, εὐλόγως ἁλίσκονται ἐπιληψίαις καθεύδοντες οἱ
ἄνθρωποι μᾶλλον ἤπερ ἐγρηγορότες. πολὺ γάρ, ὡς εἴρηται, φερόμενον τὸ
πνεῦμα ἄνω ἐν τοῖς ὕπνοις, καταβαῖνον πάλιν ὥσπερ εὔριπος ὀγκοῖ τὰς
φλέβας· ἀνάγκη γὰρ τούτου μὲν κατιόντος, ἑτέρου δὲ ἀνιόντος, διὰ τὸ ἅμα
γίνεσθαι τὴν μὲν ἀπάτμισιν κάτω, τὴν δὲ κατάπτυξιν καὶ σύστασιν ἄνω 25
ἐξογκοῦσθαι τὰς φλέβας ὑπὸ τῆς διπλῆς ἀναθυμιάσεως, τῆς τε ἀνιούσης
καὶ τῆς κατιούσης. φερόμενον οὖν ἄνω καὶ κατιὸν κάτω τὸ πνεῦμα ὀγκοῖ
τὰς φλέβας, αἷς συνθλίβει καὶ συστέλλει καὶ στενοῖ τὸ ἐν αὐταῖς πνεῦμα
τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν· ταύτην γὰρ εἶπε πόρον, ᾗ ἡ ἀναπνοὴ γίνεται·
διὰ ταύτης γὰρ ἀναπνέομεν. ταύτης δὲ στενωθείσης ἀνάγκη μὴ γίνεσθαι
εἰσπνοήν, καὶ ταύτης μὴ γινομένης ἀναγκαῖον ἐπιλήψεις συμβαίνειν. καὶ
ἐπεὶ τῶν παίδων τὰ ἄνω πλήρη ἐστὶ τροφῆς, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν πνεύματος 30
ἐκ τροφῆς ἀναχθείσης, πνευματώδης δὲ καὶ ὁ οἶνος, οὐ συμφέρει αὐτοῖς
ὁ οἶνος. καὶ γὰρ ὥσπερ τοῖς σφόδρα μεθύουσιν ὑγρότης ἀναφέρεται πολλή, οὕτω καὶ τοῖς παιδίοις.

p. 457a21 Καὶ τὸ ὅλον δὲ φίλυπνοι οἱ ἀδηλόφλεβοι καὶ νανώδεις καὶ μεγαλοκέφαλοι.

Καὶ οἱ νανώδεις, φησί, καὶ οἱ μεγαλοκέφαλοι καὶ οἱ ἀδηλόφλεβοι 42
φίλυπνοί εἰσιν. ἀδηλοφλέβους δὲ λέγουσι τοὺς λεπτοτάτας ἔχοντας φλέβας·
διὰ γὰρ τὴν λεπτότητά εἰσιν ἄδηλοι. εἰσὶν οὖν, φησίν, οἱ ἀδηλόφλεβοι
φίλυπνοι διὰ τὴν στενότητα τῶν φλεβῶν· κατελθὸν γὰρ τὸ πνεῦμα ἀπὸ
τῆς κεφαλῆς καὶ πληρῶσαν αὐτὰς οὐ δύναται ῥᾳδίως διαπνεῦσαι καὶ δια- 45
σκεδασθῆναι διὰ τὴν στενότητα τῶν πόρων· τὸ γὰρ μικρὸν τάχιον πληροῦται. καὶ διὰ τοῦτο ψυχρῶν γινομένων διὰ τὴν πλήρωσιν (καὶ γὰρ καὶ
αἱ κοιλίαι πληρωθεῖσαι ψυχραί εἰσιν), ἀνάγκη χρονίζειν ἐν αὐταῖς τὸ πνεῦμα
(δεῖται γὰρ θερμότητος, ὥστε διαρρεῦσαι καὶ διασκεδασθῆναι), χρονίζοντος
δὲ ἐξ ἀνάγκης γίνεται καὶ ὁ ὕπνος χρονιώτερος. ἄλλως τε εἴπομεν ὅτι,
ὥσπερ τὰ ὕδατα διὰ τῶν στενῶν σωλήνων βραδέως ἐξέρχεται, διὰ δὲ τῶν 50
εὐρέων τάχιον, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα σωματῶδες ὂν βράδιον ἐξελεύσεται διὰ
τῶν στενῶν πόρων. οἱ μὲν οὖν ἀδηλόφλεβοι διὰ τοῦτό εἰσι φίλυπνοι, οἱ
δὲ νανώδεις καὶ οἱ μεγαλοκέφαλοι διὰ τὸ πολλὴν ἀνάγεσθαι ἄνω τὴν ἀνα-

---

3 μᾶλλον a: om. ceteri 6 μὲν om. CRP ἀπάτμησιν R (Soph. AC): ἀπότμησιν C 10 ᾗ cum Arist. SU (δι' ὃν EY, δι' οὗ L, om. M) 11 δὲ] γὰρ Ca 13 ἐπεὶ] ἐπὶ P, e corr. R ἔστι πλήρη CRP 14 ἀναδοθείσης CRP Soph. πνευματῶδες C (Arist. praeter L) δὲ post συμφέρει add. RP (om. etiam Soph.) 15. 16 πολλὴ ἀναφέρεται CRP 17 δὲ om. RP ἀδηλόφλεβοι καὶ νανώδεις a (Arist.): νανώδεις καὶ ἀδ. ceteri 17 et 18 articulum ante ναν. et μεγ. om. cum LSU 19 primum καὶ—μεγαλοκέφαλοι in mg. P² 20 φλέβας ἔχοντας CRP 23 οὐ δύναται] ἀδύνατον RP 24 post πόρων add. πληρωθεισῶν γὰρ τῶν φλεβῶν ῥαδίως διὰ τὴν στενότητα τῶν πόρων CRP 25 primum καὶ om. a 25. 26 γὰρ αἱ CRP Soph. 27 ὥστε] εἰς τὸ CRP Soph. 28 καὶ om. a (habet etiam Soph.) 28 εἴπομεν ὅτι] δὲ CRP: om. Soph. 29 τὸ ὕδωρ CRP

θυμίασιν· τὰ γὰρ μεγάλα πολλῆς δεῖται τροφῆς, ἵνα πληρωθῇ καὶ χορτασθῇ. ὥστε πολλῆς γινομένης ἄνω ἕπεται τὸ καὶ κάτω πολλὴν γίνεσθαι τὴν παλίρροιαν· τὸ δὲ πολὺ ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ ἴσης θερμότητος βραδέως πέττεται καὶ κρατεῖται. |

Τὰ δὲ λοιπὰ σαφῆ. ὅτι δὲ σκληρὰ καὶ οἱονεὶ ξηρὰ τὰ τῶν μελαγ- 140v χολικῶν σώματα, δῆλον. οὐ γὰρ τρέφονται καλῶς διὰ τὸ μὴ δύνασθαι πέττειν· ἐμποδίζει γὰρ τὴν πέψιν ἡ τοῦ σώματος ψυχρότης, καὶ ἔοικε τὰ τῶν μελαγχολικῶν σώματα ξύλοις ἐν ἀνίκμῳ χώρᾳ οὖσιν. ὅτι δ' ἡ χολὴ περίττωμά ἐστιν, εἴρηται πολλάκις. τὸ δὲ ὅπου ἂν ὑπάρχῃ δυνάμει τὸ τοιοῦτον περίττωμα ἴσον ἐστὶ τῷ 'ὅπου ἂν ἡ δύναμις τοῦ τοιούτου περιττώματος εὑρίσκηται'. οὐδὲν γὰρ κωλύει ἐν ἥπατι φέρε εἰπεῖν αὐτὴν οὖσαν, τὴν δύναμιν αὐτῆς ἐν τῇ κεφαλῇ φθάνειν· καὶ γὰρ καὶ τοῦ πυρὸς ἐνταῦθα κειμένου, ἡ θερμότης αὐτοῦ ἄχρι τινὸς διήκει· καὶ τοῦ ἀψινθίου ἐνταῦθα κειμένου, ἡ πικρότης αὐτοῦ ἐν αἰσθήσει γίνεται καὶ τοῖς πόρρω. ὥστε φανερόν, φησίν, ὅτι ὁ ὕπνος σύνοδός τίς ἐστι καὶ παλίρροια τοῦ θερμοῦ εἴσω, τουτέστιν ἐντὸς τῆς καρδίας· εἰς γὰρ τὰς κοιλίας αὐτῆς τὸ τοιοῦτον ὑποστρέφει, διότι καὶ ἐξ αὐτῶν ἄνεισιν. ἐπεὶ δὲ ἀναγινώσκοντες καὶ νοοῦντες πολλάκις νυστάζομεν, τὴν αἰτίαν τούτου συντόμως (δι' ὃ καὶ ἀσαφῶς) ἐπήγαγεν εἰπών· δι' ὃ πολλὴ κίνησις τοῦ νοοῦντος. ἐν γὰρ κινήσει καὶ πολλῇ φροντίδι οὔσης τῆς διανοίας ἐν τῇ ἀναγνώσει καὶ διὰ τοῦτο ἀπεπτούσης τῆς τροφῆς, ἀνάγκη παχεῖαν εἶναι τὴν κατιοῦσαν ἀτμίδα· γίνεται γὰρ καὶ ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν ἀπάτμισίς τις, παχεῖα δέ· ἥτις περὶ τὴν καρδίαν πίπτουσα, νυστάζειν ἡμῖν συμβαίνει. καὶ τοῦτο μὲν μεταξὺ παρέρριπται, τὸ δὲ τῆς λέξεως συνεχὲς τοιοῦτον· ὥστε φανερὸν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ ὕπνος σύνοδός τίς ἐστι τοῦ θερμοῦ εἴσω καὶ ἀντιπερίστασις φυσικὴ διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν.

p. 457b3 Ὅθεν δ' ἐκλείπει, καταψύχεται.

Ὅταν γὰρ τὸ θερμὸν ῥεύσῃ κάτω, δηλονότι ἄνω ἐκλείπει. ἐκλείποντος δὲ ἀνάγκη ψύχεσθαι τὰ ἄνω. τούτων δὲ ψυχομένων ἀνάγκη συμπίπτειν τὰ βλέφαρα· τὸ γὰρ συνέχον πάντα τὰ μέρη τὸ θερμόν ἐστιν. ἔχομεν οὖν διὰ τούτου καὶ τίνος χάριν μύουσι τὰ ζῷα ἐν τοῖς ὕπνοις. εἰσὶ δὲ ἐν τοῖς ὕπνοις τὰ περὶ τοὺς πόδας καὶ τὰ εἴσω θερμὰ διὰ τὴν εἰς τὸ ἐντὸς καὶ εἰς τὸ κάτω τοῦ θερμοῦ σύρρευσιν.

---

1 τῆς τροφῆς CRP   2 καὶ τὸ S   3 ἀπὸ] οὐ C   6 καλῶς τρέφονται CRP   9 εἴρηται πολλάκις] v. Bonitz, Ind. p. 852a15   ὑπάρχει C   11 οὐδὲν] οὐδὲ RP   12. 13 τὸ πῦρ ἐνταῦθα κείμενον CRP   13 μέχρι RP   13. 14 τὸ ἀψίνθιον ἐ. κείμενον CRP   14 ψυχρότης RP   19 ἡ κίνησις a (Arist. LSU)   ὑπνοῦντος Arist. praeter L   21 ταχεῖαν S   22 ἀπάτμησις CR   ταχεῖα RP[1]   24 ἐστὶν post τοιοῦτον add. RP   25 ἐστὶ post ὕπνος Arist.   25. 26 κατὰ ἀντιπερίστασιν φυσικὴν a   27 καὶ καταψύχεται a   28 ῥεύσῃ] βαρήσῃ P, e corr. R   29 καταπίπτει Arist. EMY   30 post οὖν add. καὶ P

p. 457b6 Καίτοι τις ἀπορήσειεν ἄν, ὅτι μετὰ σῖτον ἰσχυρότατος 140v
ὁ ὕπνος γίνεται.

Τὸ ὅτι ἀντὶ τοῦ 'διὰ τί' εἴληπται. ἀπορήσειεν ἂν οὖν, φησί, τίς, διὰ 27
τί ὁ ὕπνος μετὰ σῖτον ἰσχυρότατος γίνεται. ἔστι δὲ ἡ ἀπορία τοιαύτη·
ἐπειδὴ ὁ οἶνος θερμὸς καὶ ἄλλα πολλὰ βρωτά, διὰ τί μετὰ πότον καὶ
βρῶσιν μάλιστα ὁ ὕπνος γίνεται, καὶ οὐ πρὸ τῆς βρώσεως καὶ πόσεως.
τοῦ γὰρ ὕπνου καταψύξεως ὄντος, τοῦ δὲ οἴνου θερμοῦ, οὐκ ἔδει μετὰ 30
πότον γίνεσθαι ὕπνον· οὐ γὰρ εἰκὸς τῆς καταψύξεως τὰ αἴτια εἶναι θερμά.
λύει δὲ τὴν ἀπορίαν τρισὶν ἐνδόξοις ἐπιχειρήμασιν, καὶ τέλος τίθησι τὴν
ἀληθεστάτην.

p. 457b10 Πότερον οὖν τοῦτο συμβαίνει, ὅτι, ὥσπερ ἡ κοιλία
κενὴ μὲν οὖσα θερμή ἐστιν.

Τοῦτο τὸ πρῶτον τῶν ἐπιχειρημάτων. ἦν δ' ἂν καταλληλοτέρα ἡ
λέξις, εἰ ἀντὶ τοῦ πότερον τὸ ἢ εἶχεν, ἵνα ἦν οὕτως· ἢ τοῦτο συμ-
βαίνει, ὅτι, ὥσπερ ἡ κοιλία κενὴ οὖσα θερμή ἐστιν, ἡ δὲ πλή-
ρωσις καταψύχει διὰ τὴν κίνησιν· ἐπιπνίγει γὰρ καὶ σβέννυσι τὸ θερμὸν 36
ἡ τῶν βρωμάτων πλήρωσις. ὥσπερ γὰρ καὶ τὸ πῦρ διὰ τὸ τῶν ξύλων
πλῆθος, οὕτω καὶ οἱ ἐν τῇ κεφαλῇ πόροι καταψύχονται διὰ τὸ πλῆθος τῆς
ἀναφερομένης ἀναθυμιάσεως. τούτων δὲ τῶν τόπων καὶ τῶν πόρων ψυχθέν-
των συνίσταται ἡ ἀναθυμίασις καὶ κάτω ῥεῖ. ἢ οὖν διὰ τοῦτο γίνεται ὁ ὕπνος
μετὰ πότον,

p. 457b14 Ἢ ὥσπερ τοῖς προσχεομένοις τὸ θερμὸν ἐξαίφνης 40
φρίκη γίνεται.

Τοῦ γὰρ θερμοῦ προσχεομένου τὸ ἐκτὸς ψυχρὸν ἀντιπεριϊστάμενον 49
εἰς ἓν καὶ ἀθροιζόμενον τῇ φυγῇ εἴσω, φρίκη γίνεται, κἀκεῖ ἀνιόντος ἐπὶ
τὴν κεφαλὴν τοῦ θερμοῦ ἀθροιζόμενον τὸ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου διαδιδόμενον
εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους ψυχρὸν εἰς ἓν καὶ ἰσχυρότατον γινόμενον διὰ τὴν
εἰς ἓν ἄθροισιν καταψύχει καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἐκεῖσε ὂν ὑγρὸν θερμὸν
ποιεῖ ἐξαδυνατεῖν καὶ συνίστασθαι καὶ ὑποχωρεῖν κάτω. ἢ οὖν διὰ ταῦτα
γίνεται ὁ ὕπνος μετὰ πότον, ἢ ὥσπερ τὸ πῦρ ἐπιτιθεμένων τῶν ξύλων
σβέννυται, οὕτω πολλῆς ἐμπιπτούσης τροφῆς καταψύχεται καὶ οἷον σβέν|-

1 σῖτον] τὰ σιτία a (Arist. MY) 1. 2 ἰσχυρότατος—γίνεται Sa (Arist.): ὁ ἰσχ. ἐγγίν. ὕπνος CRP 3 οὖν om. CP 4 σῖτον] δεῖπνον CRP 5 βρωτὰ πολλὰ CRP 6 ὁ ὕπνος μάλιστα CRP 12 μὲν] μὴ a (Arist. S) 13 Τοῦτο—θερμή ἐστιν (15) om. Sa (legisse vid. Soph.) 15 ὅτι scripsi: ὅταν libri 16 αὐτὴν ante καταψύχῃ add. a (Arist. EY) 17 γὰρ et διὰ a: om. ceteri Soph. 19 δὲ] γὰρ a πόρων καὶ τῶν τόπων CRP (cf. Arist.) 24 προχεομένου C ἀντιπεριστάμενον C 25 εἴσω a Soph.: ἔσω CRP: ἔσωθεν S γίνεται φρίκη CRP 27 τοὺς om. R 28 ὂν] ἀναχθὲν Soph. ὑγρὸν καὶ θερμὸν Soph. ὑγρὸν fort. del.

νυται τὸ θερμόν, ἕως ἂν καταπεφθῇ ἡ τροφή. γίνεται γὰρ ὁ ὕπνος διὰ 141r
τοῦ ἀναγομένου καὶ πάλιν κατιόντος σωματώδους· ὅπερ σωματῶδες ὅταν
μηκέτι δύνηται ἄνω εἶναι ἢ διὰ πλῆθος ἢ διὰ ψυχρότητα, πάλιν ἀντ-
απωθεῖ, τουτέστι πάλιν κάτω βαδίζει καὶ ῥεῖ. δι' ὃ καὶ πίπτουσιν εἰς ὕπνον
οἱ ἄνθρωποι, ὑποσπωμένου καὶ κάτω ῥέοντος τοῦ θερμοῦ. ἀλλ' ὁ μὲν ἄνθρω-
πος κατακλιθεὶς ὑπνώττει διὰ τὸ μόνον τὸν ἄνθρωπον εἶναι ὀρθόν, τὰ δὲ 5
λοιπὰ ζῷα ὁτὲ μὲν ἱστάμενα, ὁτὲ δὲ κείμενα ὑπνώττει. ἔκνοιαν δὲ πάλιν
λέγει τὴν παντελῆ ἀναισθησίαν, ὅταν οὔτε κυρίως αἰσθάνηται οὔτε μὴν
κἂν ὀνειρώττῃ.

p. 457b28 Ἀλλὰ κυρίως γέ ἐστιν ὁ τόπος ὁ περὶ τὸν ἐγκέφαλον.

Λείπει ἐν τῇ λέξει τὸ αἴτιος, ἵν' ᾖ 'ἀλλὰ κυρίως τοῦ ὑπνώττειν αἴτιός 18
ἐστιν ὁ τόπος ὁ περὶ τὸν ἐγκέφαλον'. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λέξει τῇ πάντων
δ' ἐστὶ τῶν ἐν τῷ σώματι ψυχρότατος ὁ δὲ σύνδεσμος ἀντὶ τοῦ
γὰρ εἴληπται. ἃ δὲ λέγει, πάντως δῆλα τοῖς ὁπωσοῦν συνορᾶν δυναμένοις. 20
ἀλλὰ καὶ ὅτι οἱ κατάρροι γίνονται ἀπὸ τῶν κατιόντων ἀπὸ τῆς κεφαλῆς
φλεγμάτων, μαρτυροῦσι παῖδες ἰατρῶν. ὅτι δὲ ἡ τροφὴ πρῶτον μὲν γίνεται
φλέγμα, εἶτα αἷμα καὶ πάλιν φθείρεται τὸ αἷμα εἰς φλέγμα, εἴρηται ἐν τοῖς
Περὶ ζῴων μορίων. καταψύχεται μὲν οὖν ῥαδίως διὰ τὴν τῶν φλεβῶν
λεπτότητα καὶ στενότητα· ὀλιγόθερμα γὰρ διὰ τὴν στενότητα, τὸ δ' ὀλίγον
εὐπαθέστατον.

p. 458a10 Ἐγείρεται δέ, ὅταν κρατήσῃ ἡ συνεωσμένη θερμότης. 25

Τουτέστι ἡ συμπιληθεῖσα καὶ συνωσθεῖσα ἐκ πολλοῦ εἰς ὀλίγον· πολλὴ
γὰρ οὖσα ἡ θερμὴ καὶ ὑγρὰ ἀναθυμίασις εἰς ὀλίγον τινὰ τόπον συνάγεται 40
ψυχθεῖσα, εἰς τὴν καρδίαν γάρ. ὅταν οὖν αὕτη κρατήσῃ καὶ πέψῃ τὸ
συνῶσαν αὐτὴν ψυχρόν, ἐγείρεται τὰ ζῷα. λέγει δὲ τὰς τῆς καρδίας
κοιλίας δέχεσθαι τὸ αἷμα ἐκ τῶν δύο φλεβῶν, τῆς μεγάλης καὶ τῆς ἀορτῆς·
χρῆται γάρ, ὡς εἴρηται, αὐταῖς διακόνοις. κομίζουσι γὰρ εἰς αὐτὴν τὸ ἀπὸ

---

1 ὁ om. a 3. 4 ἀνταπωθεῖ SRP (Arist.): καταπωθεῖ Pa 5 οἱ Ca: om. SRP 5. 6 οἱ μὲν ἄνθρωποι κείμενοι ὑπνώττουσι CRP (Soph.) 6 κατακλινθεὶς a 7 πάλιν om. CRP 8 ὅτε CRP prius οὔτε CRP: οὐδὲ a: δὲ οὐ S αἰσθάνεται CRP 9 ὀνειρώττει RP 10 οὐ μὴν ἀλλὰ a κύριος Arist. EL γε] τε S: om. a (Arist. L) ὁ—ἐγκ. om. Arist. EMY 11 prius αἴτιος S: αἴτιον ceteri 13 ἐστὶ om. Sa ψυχρότατον Arist. EYL 14 πάντως om. CRP ὁρᾶν CRP 15 alt. ἀπὸ] ἐκ CRP 17 τὸ αἷμα φθείρεται εἰς φλέγμα CRP ἐν τοῖς] ἐν τῇ CRP 18 Περὶ ζῴων μορίων] B 6. 7 19 στενότητα καὶ λεπτότητα CRP, sed v. Arist. 20 ἀπαθέστατον C 21 πεφθῇ καὶ post ὅταν add. a (Arist.) 22 τουτέστι Sa: ἤτοι CRP συνωσθεῖσα S: συνωθεῖσα a: συνωθισθεῖσα CRP ἐκ om. CRP πολλὴ—ὀλίγον (23) om. S 25 ψυχρόν] ὑγρὸν RP 26 τῶν φλεβῶν τῶν δύο τῆς τε μεγάλης CRP 27 εἴρηται] p. 52,22 διακόνοις αὐταῖς CRP

τοῦ ἥπατος ἀκατέργαστον αἷμα καὶ οὐδὲ κυρίως αἷμα· ἐν ᾗ πέττεταί τε καὶ κυρίως αἷμα γίνεται.

Σαφῆ δὲ τὰ ἑξῆς. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ οὐ γὰρ ἐνδέχεται ζῷον εἶναι μὴ συμβαινόντων τῶν ἀπεργαζομένων αὐτὸ τὸ λεγόμενόν ἐστιν· οὐ γὰρ ἐνδέχεται ζῷον εἶναι μὴ γινομένων τῶν ἀπεργαζομένων καὶ συντηρούντων αὐτό. φθείρεται γὰρ μὴ συμβαινόντων τῶν, ὅσα πέφυκε διασῴζειν αὐτό. ἓν δὲ τῶν διασῳζόντων αὐτό ἐστι καὶ ἡ τροφή· ὥστε ταύτης γινομένης ἀνάγκη γίνεσθαι ἀναθυμίασιν καὶ ταύτης γινομένης ὕπνον. |

---

1 αἷμα Sa: ἔτι ὂν CRP 3 οὐ] οὐδὲ RP 4 συμβαινόντων] γινομένων P ἀπεργαζομένων—τῶν (6) om. S 6 τῶν a: om. CRP 7 ἐστιν ἡ CRP 8 γενομένης CRP ἀναθυμίασιν γίνεσθαι CRP σχόλια εἰς τὸ περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως ἀριστοτέλους add. a

ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΕΝΥΠΝΙΩΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ. 141v

Μετὰ τὸ Περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως προτίθεται περὶ ἐνυπνίων
ζητῆσαι· τῷ γὰρ περὶ ὕπνου λόγῳ ὁ περὶ ἐνυπνίων ἀκολουθεῖ. πρῶτον
οὖν ζητεῖ, ἐν τίνι μορίῳ τῆς ψυχῆς γίνεται τὸ ἐνύπνιον. ἐπεὶ δὲ δύο
μόρια τῆς ψυχῆς ἐστιν οἷς γνωρίζει, νοῦς δηλονότι καὶ αἴσθησις, ζητεῖ, 10
πότερον τοῦ νοητικοῦ πάθος ἐστὶ τὸ ἐνύπνιον, ἢ τοῦ αἰσθητικοῦ.

p. 458b3 Εἰ δὴ χρῆσις ὄψεως τὸ ὁρᾶν καὶ ἀκοῆς τὸ ἀκούειν καὶ ὅλως δ' αἰσθήσεως τὸ αἰσθάνεσθαι.

Ὅτι μὲν ἡ χρῆσις καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς ὄψεως καὶ τῆς ἀκοῆς ὅρασίς ἐστι 16
καὶ ἄκουσις, ἴσμεν. δείκνυσι δὲ διὰ τούτων, ὅτι οὔτε τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθή-
σεώς ἐστι πάθος τὰ ἐνύπνια, οὔτε τοῦ διανοητικοῦ μέρους. ἀλλὰ πρὸ τῆς τῶν
κατὰ μέρος σαφηνείας δεῖ ἡμᾶς συντόμως εἰπεῖν, τίνα εἰσὶ καὶ πῶς γίνονται τὰ
ἐνύπνια. τῶν ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ὑπολειμμάτων (λεί-
πεται γὰρ εἴδωλα ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις, ὡς προϊὼν 20
αὐτὸς δείξει), τούτων δὴ τῶν ὑπολειμμάτων τὰ μὲν σῴζεται καθαρά, τὰ
δὲ συγχεῖται διὰ πλῆθος ἀναθυμιάσεως, τὰ δὲ καὶ ἐπικρύπτεται ὑφ' ἑτέρων.
τὰ οὖν μὴ τελείως ἐπισκοτηθέντα τῶν ὑπολειμμάτων, συγκατελθόντα εἰς
τὴν καρδίαν τῇ κατιούσῃ ἀναθυμιάσει καὶ προσπίπτοντα τῇ αἰσθητικῇ ἀρχῇ
κατὰ τοὺς ὕπνους, παραπλησίως τῇ κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσει κινοῦντα αὐτὴν
ποιεῖ τὰ ἐνύπνια. ταῦτα μὲν οὖν προλελέχθω, δείκνυσι δὲ πρῶτον ὅτι οὐκ 25
εἰσι τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως τὰ ἐνύπνια πάθη. πρότερον δὲ ἡμᾶς
ὑπομιμνήσκει, τί τὸ ὁρᾶν καὶ τί τὸ ἀκούειν λέγων· εἰ δὴ ὄψεως ἐνέργεια

---

1 titulum praebet a: om. CRP: περὶ ἐνυπνίων in mg. S 2—6 solus a habet (om. ceteri); praecedunt in a Arist. verba p. 458a33—458b3 7. 8 εἰ δὴ — αἰσθάνεσθαι hic habet a: v. 10 post ἴσμεν ceteri 7 δὴ] δὲ Arist. EMY τὸ ὁρᾶν] ὅρασις Arist. 8 δ'] δι' S: om. Arist. EY 9 μὲν a: δὲ ceteri 10 δὲ a: om. ceteri 10. 11 ἐστι πάθος αἰσθήσεως RP 11 τῶν om. a 12 ἐστὶ Ca 13. 14 ἀπὸ—αἰσθητηρίοις om. RP 15 δείξει] p. 459a26 ss. 17 μὲν ante οὖν add. P τελέως CRP 21. 22 ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς CRP

τὸ ὁρᾶν καὶ ἀκοῆς τὸ ἀκούειν καὶ ὅλως δὲ αἰσθήσεως τὸ αἰσθάνεσθαι, 141r ταῦτα δ' ἐστὶ τά τε κοινὰ τῶν αἰσθήσεων, τουτέστι σχῆμα καὶ μέγεθος, καὶ τὰ ἴδια, χρῶμα δηλονότι καὶ ψόφος (εἴρηται δὲ ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς ἀκριβέστερον, τίνα τὰ κοινὰ αἰσθητὰ καὶ τίνα τὰ ἴδια), εἰ οὖν ταῦτά εἰσι τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἴδια αἰσθητά, μύοντες δὲ καὶ κοιμώμενοι ἀδυνατοῦμεν ἐνεργεῖν περὶ ταῦτα, οὐκ ἂν εἴη τὰ ἐνύπνια πάθος τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως, εἴπερ ἐνεργεῖν αὐτήν ἐστιν ἐν τῷ προσβάλλειν τοῖς αἰσθητοῖς, ἐν δὲ τοῖς ὕπνοις καὶ ὅλως μύουσιν ἀδύνατόν ἐστιν ἐνεργεῖν περὶ αὐτά. ἔστι δ' ὁ συλλογισμὸς τοιοῦτος· ὁ ἐνυπνιαζόμενος οὐκ ἐνεργεῖ περὶ τὰ αἰσθητά· ὁ αἰσθανόμενος ἐνεργεῖ περὶ τὰ αἰσθητά· ὁ ἐνυπνιαζόμενος ἄρα οὐκ αἰσθάνεται κυρίως· οὐδ' ἄρα τὰ ἐνύπνιά εἰσιν αἴσθησις. ἡ μὲν οὖν διάνοια αὕτη, ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἀδυνατεῖ δὲ πάντα μύοντα καὶ καθεύδοντα ὁρᾶν τὸ πάντα περὶ τῶν ζῴων εἴρηται· πᾶν γὰρ ζῷον ἀδυνατεῖ μύον ὁρᾶν.

p. 458b10 Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῇ δόξῃ.

Δείκνυσιν ὅτι οὐδὲ τῇ δόξῃ τὰ ἐνύπνια αἰσθανόμεθα, ἤτοι οὐδὲ τῆς δόξης εἰσὶ πάθη. τοῦτο δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ 'οὐδὲ τῆς διανοίας'· τὰ γὰρ διανοούμενα δοξάζει. ἐπεὶ γὰρ ἐν τοῖς ὕπνοις οὐ μόνον φαμὲν καὶ συγκατατιθέμεθα, ὅτι τὸ προσιὸν ἄνθρωπός ἐστιν (τὸ δὲ συγκατατίθεσθαι δόξης ἐστίν· ἡ γὰρ δόξα οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ὑπόληψις περὶ τὰ ἐνδεχόμενα καὶ ἄλλως ἔχειν), οὐ μόνον οὖν φαμεν ὅτι τὸ προσιὸν ἄνθρωπός ἐστιν ἢ ἵππος ἢ ὅλως οὐσία, ἀλλὰ καὶ ὅτι λευκὸν ἢ καλὸν τὸ προσιόν (ὁρῶν γὰρ ἐν τοῖς ὕπνοις Σωκράτην οὐ μόνον φημὶ ὅτι Σωκράτης ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ὅτι προγάστωρ καὶ ὅτι λευκὸς ἢ καλός), εἰ δὲ τὸ λευκὸν ἢ καλὸν ἡ δόξα ἄνευ αἰσθήσεως οὐχ ὑπολαμβάνει, ἡ δὲ αἴσθησις ἐν τοῖς ὕπνοις οὐκ ἐνεργεῖ, οὐκ ἂν εἴη οὐδὲ τῆς δόξης τὸ ἐνύπνιον πάθος.

p. 458b15 Ἔτι παρὰ τὸ ἐνύπνιον ἐννοοῦμεν ἄλλο τι καθάπερ ἐν τῷ ἐγρηγορέναι αἰσθανόμενοί τι. |

Καὶ ταῦτα τὸ μὴ εἶναι τὰ ἐνύπνια τῆς δόξης κατασκευάζει. εἰ γὰρ 142r δοξάζοντες ἀεὶ ἐννοοῦμεν ὅτι δοξάζομεν, ἐν δὲ τοῖς ὕπνοις οὐκ ἀεί, δηλονότι οὐκ ἔστι τὰ ἐνύπνια τῆς δόξης. ἔτι, φησί, καὶ τοῦτο δεῖ ἡμᾶς εἰδέναι, ὅτι παρὰ τὸ ἐνύπνιον ἐννοοῦμεν ἄλλο τι. ἰδὼν γάρ τις ἐν ὕπνῳ Σωκράτην ἐννοεῖ, ὅτι ἐν ὕπνῳ τοῦτον ὁρᾷ, ὥσπερ κἀγὼ ἰδὼν ὅτι εὗρον βιβλίον, ὅπερ

---

2 textum LSU sequitur τά τε a: om. ceteri 2. 3 σχῆμα—δηλονότι καὶ a: εἰσὶ δὲ κοινὰ τῶν αἰσθήσεων σχῆμα καὶ μέγεθος ἢ τὰ ἴδια, τουτέστιν ἴδια δὲ χρῶμα (καὶ add. S) SCRP 3 τοῖς] τῇ RP 6 πάθη CRP 7 εἴπερ ἡ ἐνέργεια αὕτη e corr. R² 12 τὰ post πάντα add. a 18 ὁ ἄνθρωπος Ca τὸ δὲ—ἄνθρωπός ἐστιν (20) Sa: om. CRP 21 ὁρῶντες PR² 22 φαμὲν CRP 23 εἰ δὲ CRP: εἴ γε τὰ πρῶτα Sa 26 τι ἄλλο a (Arist. LSU) 27 τι Sa: ἔτι CRP 30 post ἔτι add. δέ a 31 ἐν ὕπνῳ τις CRP Soph. 32 τοῦτο P: anceps R: variant Soph. libri ὅπερ] ὃ RP Soph.

πάλαι ἐπόθουν, ἐνενόουν ὅτι τοῦτο τὸ δοκεῖν μοι εὑρεῖν βιβλίον ἐν ὀνείρῳ 142r τοῦτο ὁρῶ. ὁρᾷ γάρ τις ἐνύπνιον καὶ ἐννοεῖ ἄλλο τι, τουτέστιν ὅτι τοῦτο, ὅπερ ὁρῶ, ὄναρ ὁρῶ. ἰδὼν γὰρ ὁ ἐμὸς ἑταῖρος τὸν πάνσεπτον ἡμῶν καθηγεμόνα, ὅτι ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, ἔτι κοιμώμενος ἐνενόει, ὅτι ὄναρ ὁρᾷ τὸν διδάσκαλον ἐγερθέντα. ἀλλὰ καί τις ἰδὼν ἐν ὕπνῳ, ὅτι εὗρε χρυσόν, ἔτι κατεχόμενος τῷ ὕπνῳ ἐδόκει διηγεῖσθαι πρός τινα· οὐκ οἶσθα ὅτι εἶδον ὑπνώττων ὡς εὗρον 10 χρυσόν; ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ ἐγρηγορέναι ὁρῶν τινα οὐ μόνον ὁρῶ, ἀλλὰ καὶ ἐννοῶ ὅτι τοῦθ' ὅπερ ὁρῶ ἐγρηγορὼς ὢν ὁρῶ, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις. ἰδὼν γὰρ ἐνύπνιον, ἔτι ὑπνώττων ἐννοῶ, ὅτι τοῦτο, ὅπερ ὁρῶ, ἐνύπνιόν ἐστιν. εἰ δὴ οὐ μόνον ὁρῶμεν ἐν τοῖς ὕπνοις τι, ἀλλὰ καὶ ὁρῶντες διανοούμεθά τι περὶ τοῦ ὁρωμένου, τουτέστιν ἀλλὰ καὶ ἐννοοῦμεν, ὅτι ἐνύπνιόν ἐστι τὸ ὁρώμενον, δηλονότι οὐ πᾶν τὸ ἐν ὕπνῳ φάντασμα ἐνύπνιόν ἐστιν. ἀλλ' ἐνύπνιον μέν ἐστιν, ὅταν τι ὁρῶν τις μὴ ἐννοῇ, ὅτι ὅπερ ὁρᾷ 15 ἐνύπνιόν ἐστιν· ὅταν δὲ ὁρῶν δύνηται ἐννοεῖν, ὅτι τὸ ὁρώμενον ἐνύπνιόν ἐστιν, ἤδη τοῦτο φάντασμα, ἐνύπνιον δὲ οὐδαμῶς. δοκεῖ γὰρ ἐνύπνια εἶναι, οὐκ ὄντα ἐνύπνια, ἀλλὰ φαντάσματα τῶν κατ' ἐνέργειαν αἰσθημάτων ὑπὸ τῆς εἰς τὸν ὕπνον καταφορᾶς γινομένων ἰσχύσασιν ἡμῖν ἀντιλαβέσθαι, ὅτι ἐγρηγορόσιν ἐφαντάσθη. τρόπον γάρ τινα ἐγρήγορσίς ἐστι τὸ δύνασθαι ἐννοεῖν, ὅτι τὸ ὁρώμενον ἐνύπνιόν ἐστιν. ὅτι δὲ πολλάκις ἐννοοῦμεν ἄλλο τι, δῆλόν ἐστι τοῖς πειρωμένοις μνημονεύειν τὰ ἐνύπνια ἀναστᾶσιν. ὥσπερ 20 γάρ τινες πειρώμενοι τὰ ἀποστοματισθέντα λόγια μνημονεύειν, μνημονεύουσι μᾶλλον τῶν ἀποστοματιζόντων μὴ πειρωμένων δὲ μνημονεύειν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἐνυπνίων μᾶλλον μνημονεύουσιν ἀναστάντες ἃ εἶδον οἱ ἑαυτοὺς ἠσκηκότες μνημονεύειν τὰ ἐνύπνια. γίνεται δὲ τοῦτο, ὅταν τις ἅμα τῷ ἀναστῆναι τοῦ ὕπνου εὐθὺς ἀνανεῶται ἃ ἑωράκει καθ' ὕπνους.

Ἀλλ' ἡ μὲν τῶν λεγομένων διάνοια αὕτη, ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἤδη γάρ τινες ἑωράκασιν ἐνύπνια τοιαῦτα τὸ λεγόμενόν ἐστιν· ἤδη γάρ 25 τινες ἑωράκασι φαντάσματα τοιαῦτα ἐν ὕπνῳ, ἐν οἷς ἐνενόουν ἄλλο τι παρὰ τὰ φαντάσματα. ὥσπερ δέ, φησίν, οἱ δοκοῦντες κατὰ τὸ μνημονικὸν παράγγελμα τίθεσθαι τὰ προβαλλόμενα, οὕτω καὶ τοῖς ἑωρακόσιν ἐνύπνια τοιαῦτα συμβέβηκεν ἄλλο τι παρὰ τὸ ἐνύπνιον τίθεσθαι πρὸ ὀμμάτων εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὸ ἐνύπνιον γίνεται. οὕτω γάρ ἐστι τὸ τῆς λέξεως κατάλληλον· τὸ γὰρ συμβαίνει γὰρ αὐτοῖς ἄλλο τι παρὰ τὸ ἐνύπνιον δηλωτικόν ἐστι τοῦ τίνα εἰσὶ τὰ ἐνύπνια, ἅπερ εἶπε τοιαῦτα.

---

1 τοῦτο ὃ δοκεῖ CRP 2 prius τοῦτο om. a ὁρᾷ] ὁρῶν RP καὶ om. RP 3 ὁρῶ bis] ὁρᾳ RP bis 4 ὁρᾷ] ὁρῶ S 6 ὡς] ὅτι a 8 ἐγρηγορὼς—ὁρῶ (9) om. RP 9 γὰρ om. SC 10 οὐκ ante ἐστιν add. P 11 τουτέστιν—ἐννοοῦμεν om. P ἀνανοοῦμεν R 12. 13 ἐστὶν ἐνύπνιον CRP 13 τι] τινὰ a ὁρᾷ] ὁρῶ S 14 δύνηται a: δύναται ceteri 15 εἶναι ἐνύπνια CRP 16 τῶν ante ὑπὸ add. RP 17 τὴν . . καταφορὰν CRP Soph. 20 ἀναστᾶσιν] μετὰ τὴν ἀνάστασιν CRP 25 ἀνανεῶται Soph.: ἀνανεοῦται RP: ἀνανοεῖται SCa 29 ὥσπερ] ὅπερ RP μνημονικὸν Sa (Arist.): μνημονευτικὸν CRP 32 τὸν om. RP οὕτω—τοιαῦτα (34) om. a γάρ ἐστι—δηλωτικόν (34) om. S 33 alt. γὰρ] τὲ C

τὸ δὲ πρὸ ὀμμάτων ἴσον ἐστὶ τῷ φανερῶς. τὸ δὲ οἷον οἱ δοκοῦντες 142r κατὰ τὸ μνημονικὸν παράγγελμα τίθεσθαι τὰ προβαλλόμενα δῆλον ἔσται ὧδε· εἴρηκεν αὐτὸς ἐν τοῖς Τοπικοῖς, ὅτι δεῖ τοὺς συλλογισμούς, οὓς προβάλλονται οἱ προσδιαλεγόμενοι, τιθέναι ἐν τῷ μνημονικῷ, ὁμοίως δὲ κἂν προβλήματα προβάλληται, καὶ τούτων μνημονεύειν, πῶς τε προβληθέντα καὶ πῶς συλλογισθέντα τὰ συλλελογισμένα διέλαθεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὡς ἀπό τινος τούτων κανόνος ὁρμώμενοι ὅμοια ποιεῖν δυνώμεθα. ὡς οὖν τούτοις συμβαίνει ἀπό τινος συλλογισμοῦ ἢ προβλήματος ἄλλ' ἄττα συλλογίζεσθαι καὶ προβάλλεσθαι, οὕτω καὶ τοῖς καθεύδουσιν ἄλλο τι παρὰ τὸ ἐνύπνιον τίθεσθαι πρὸ ὀμμάτων, τουτέστιν ἐννοεῖν φανερῶς. τούτων οὕτως εἰρημένων τὸ λεγόμενόν ἐστιν· ὥσπερ οἱ δοκοῦντες κατὰ τὸ παράγγελμα τὸ λέγον 'δεῖ τιθέναι κατὰ τὸ μνημονικὸν τὰ προβαλλόμενα' ἄλλα προβάλλεσθαι ὡς ἀπό τινος ἀρχῆς τοῦ ἐν τῷ μνημονικῷ τόπου, οὕτω καὶ τούτοις. τὸ δὲ καὶ ὅτι ἐννοοῦμεν ἃ τῇ δόξῃ ἐδοξάζομεν τοιοῦτόν ἐστι· δοξάζω περὶ τοῦ ἡλίου, ὅτι μείζων ἐστὶ τῆς γῆς· συμβαίνει δὲ ἐν τοῖς ὕπνοις μὴ μόνον ἥλιον ὁρᾶν, ἀλλὰ καὶ ἐννοεῖν, ὅτι μείζων ἐστὶ τῆς γῆς.

p. 458b25 Δῆλον δὲ περὶ τούτων ἁπάντων τοσοῦτον, ὅτι τῷ αὐτῷ ᾧ καὶ ἐγρηγορότες ἐν ταῖς νόσοις ἀπατώμεθα, ὅτι τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἐν τῷ ὕπνῳ ποιεῖ τὸ πάθος.

Πάθος λέγει τὴν ἀπάτην. ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς νόσοις τὸ ἀνιὸν παχὺ πνεῦμα (τὰ γὰρ ἐν τῇ νόσῳ πνεύματα παχέα καὶ σωματωδέστατα) συνταράττει διὰ τὴν παχύτητα καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πυρετοῦ σφοδρὰν κίνησιν τὸ ὀπτικὸν πνεῦμα καὶ ποιεῖ ἡμᾶς ἀπατᾶσθαι καὶ δοκεῖν τὸ ἓν δύο, ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἐν τοῖς τοίχοις γραμμὰς ὅτι ζῷά εἰσι (τὰ γὰρ εἴδη τῶν γραμμῶν χωρὶς ὕλης ἐν τῇ ὄψει ἐμπίπτοντα καὶ συνταραττόμενα καὶ ὡδί πως συντιθέμενα διὰ τὴν τοῦ ὀπτικοῦ πνεύματος κίνησιν, ἣν κινεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνιόντος παχέος πνεύματος, ἔμφασιν ποιεῖ ζῴου), ὡς οὖν ἐν ταῖς νόσοις, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις τὸ τοιοῦτον πνεῦμα αἴτιον ἡμῖν γίνεται ἀπάτης. τῶν γὰρ αἰσθητῶν ποιούντων εἰς τὰ αἰσθητήρια αἴσθησιν, καὶ τὸ γινόμενον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὰ αἰσθητήρια πάθος οὐ μόνον ἐνυπάρχει ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις ἐνεργουσῶν τῶν αἰσθήσεων περὶ τὰ αἰσθητά, ἀλλὰ καὶ ἀπελθόντων τῶν αἰσθητῶν ἔτι μένει τὰ ἐγκαταλείμματα καὶ οἱ τύποι εἰς τὰ αἰσθητήρια, ὡς προϊὼν ἐρεῖ. τούτων τῶν ὑπολειμμάτων ὅσα σῴζεται καὶ μὴ τέλεον ἠφάνισται διὰ πλῆθος | ἀναθυμιάσεως, τῇ αἰσθητικῇ ἀρχῇ προσπίπτοντα 142v

2 μνημονευτικὸν CRP 3 Τοπικοῖς] Θ 14 p. 163b29 4 μνημονευτικῷ RP 5 προβάλληται CRP τε] γὰρ C 6 συλλελογισμένα a: σεσυλλογισμένα ceteri 8 ἄλλά τε S: ἀλλά τε a 12 λέγον] λεγόμενον RP δεῖ] δεῖν RP μνημονευτικὸν RP ἀλλὰ Sa 13 τύπω CRP 14 καὶ om. P ὅτι ὃ ἐννοοῦμεν τῇ Arist. EMY 15 δὲ om. CRP 17 τό γε τοσοῦτον EMY τῷ αὐτῷ Pa, e corr. R: τὸ αὐτὸ SC, prius R 21 post πνεῦμα add. συνταράττει a παχέα πνεύματα Sa σωματωδέστερα CRP 24 καὶ] κατὰ S 30 ἐν om. S 30. 31 αἰσθητοῖς RP 33 τῶν om. RP ἐρεῖ] v. ad. p. 60,15

κατὰ τοὺς ὕπνους διὰ τὴν τότε εἰς τὸ κάτω τοῦ πνεύματος παλίρροιαν καὶ 142v κινήσαντα τὴν αἴσθησιν παραπλησίως τῇ κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσει ποιεῖ τὰ ἐνύπνια. ὅταν μὲν οὖν πολλὴ ᾖ ἡ ἀναθυμίασις ἡ κατελθοῦσα, ὥστε λανθάνειν ἡμᾶς καὶ μὴ δύνασθαι ἀντιλαβέσθαι, ὅτι ἐγρηγόραμεν, ἀπατώμεθα καὶ ὁρῶντες τὰ εἴδωλα καὶ ἐγκαταλείμματα τῶν αἰσθητῶν δοκοῦμεν αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ ἀληθῆ αἰσθητὰ ὁρᾶν. ὅταν δὲ μὴ οὕτως ᾖ πολλὴ ἡ αἱματικὴ ἀναθυμίασις, ἀλλὰ σύμμετρος, ὥστε μὴ λανθάνειν, οὐκ ἀπατώμεθα, ἀλλὰ λέγομεν ὑπνώττοντες, ὅτι φαίνεται μὲν τὸ εἴδωλον τοῦτο ὅτι Κορίσκος ἐστίν, οὐκ ἔστι δὲ Κορίσκος, ἀλλὰ τὸ ἐγκατάλειμμα καὶ ὁ τύπος τοῦ Κορίσκου. πολλάκις γὰρ ἐγὼ εἶδον ὄναρ, καὶ ὁρῶν διενοούμην ὅτι τοῦθ' ὅπερ ὁρῶ ὄναρ ἐστίν. καὶ ὁ ἐμὸς ἑταῖρος ἰδὼν ὅτι εὗρε βιβλίον, ἐδόκει λέγειν ὅτι ὄναρ ἐστίν, ἀλλ' οὐκ ἀληθὲς τὸ ὁρώμενον. τούτων οὕτως ἐχόντων, δῆλον ὅτι τὸ κατιὸν πνεῦμά ἐστι τοῦ τε ἀπατᾶσθαι ἡμᾶς καὶ μὴ ἀπατᾶσθαι αἴτιον, ὅπερ ἄνω ὂν αἴτιον ἡμῖν ἐν ταῖς νόσοις ἀπάτης γίνεται. ἂν δὴ ὁρῶντες τὸν τύπον καὶ τὸ εἴδωλον ἐν τοῖς ὕπνοις οὕτω κατεχώμεθα ὑπὸ τοῦ πνεύματος, ὥστε μὴ δύνασθαι κρίνειν, ὅτι τύπος ἐστὶν ὅδε τοῦ Καλλίου, ἀλλὰ δοκεῖν ὅτι ἐκεῖνος αὐτὸς ὁ Καλλίας ἐστίν, ἀπατώμεθα. εἰ δὲ πρὸς τῷ ὁρᾶν ἔτι καὶ κρίνομεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Καλλίας, ἀλλ' ὁ τύπος, οὐκ ἀπατώμεθα. εἰπὼν δὲ τῷ αὐτῷ ᾧ καὶ ἐγρηγορότες ἐν ταῖς νόσοις ἀπατώμεθα ἐπήγαγε· καὶ ὑγιαίνουσι δὲ καὶ εἰδόσιν ὁμοίως ὁ ἥλιος ποδιαῖος εἶναι δοκεῖ, δυνάμει λέγων, ὅτι καὶ ὑγιαίνοντες πολλάκις ἀπατώμεθα εἴτε διὰ τὴν πολλὴν ἀπόστασιν, καθ' ἣν ἀφέστηκεν ἡμῶν τὸ ὁρώμενον, ἢ καὶ διὰ τὸ τὴν ὄψιν πάσχειν τι· δοκεῖ γὰρ ἡμῖν ἐν τῷ πλοίῳ οὖσι κινεῖσθαι ἡ γῆ. εἰ δὲ καὶ ὑγιαίνοντες ἀπατώμεθα, πολλῷ μᾶλλον ἐν ταῖς νόσοις ἀπατηθησόμεθα πολλῆς τῆς κινήσεως οὔσης.

p. 458b29 Ἀλλ' εἴτε δὴ ταὐτὸν εἴθ' ἕτερον τὸ φανταστικὸν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ αἰσθητικόν. |

Τὸ λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστιν· εἴτε ταὐτόν ἐστιν αἴσθησις καὶ φαντα- 143r σία εἴθ' ἕτερα (εἴρηται δὲ περὶ αὐτῶν, πῶς ἕτεραι καὶ πῶς αἱ αὐταί), οὐδὲν ἧττον οὐ γίνεται ἄνευ τοῦ ὁρᾶν καὶ αἰσθάνεσθαί τι, τουτέστιν οὐδὲν ὅλως γίνεται ἀπάτη ἐν τοῖς ὕπνοις χωρὶς τοῦ ὁρᾶν ἀληθές τι. ὥσπερ γὰρ ἡ παρόρασις γίνεται ἐκ τοῦ ὁρᾶν τι καὶ ἡ παράκουσις ἐκ τοῦ ἀκούειν τινός (ὁρῶ γάρ τι ἀληθές· ὃ γὰρ ὁρῶ, οὐκ ἔστι μὴ ὄν, ἀλλ' ὄν τι καὶ

---

3 πολλὴ ἡ ἀναθυμίασις ᾖ κατελθοῦσα a 4 ἐπιλαβέσθαι RP Soph. ἐγρηγοροῦμεν a (ἐγρηγόραμεν etiam Soph.) 6 πολλὴ om. C 11 post ἐστίν ras. 18 litt. S 12 λέγων C 13 τε] γε C 14 prius αἴτιον om. CRP (habet etiam Soph.) 15 κατεχόμεθα CR 16 καὶ post ὥστε add. C 17 δοκεῖ RP (corr. in δοκῇ P) αὐτὸς ἐκεῖνος CRP 18 καὶ ante ὅτι add. RP 19 τῷ αὐτῷ] τὸ αὐτὸ R, e corr. S ταῖς] τοῖς CP 20 ὅμως Arist. 24 τὴν γῆν C 25 καὶ post μᾶλλον add. CR post οὔσης add. τότε CRP 28 ἐστι τοιοῦτον CRP 29 ἕτερον CRP εἴρηται] p. 2,21 ss. καὶ ante περὶ add. RP ἕτερα καὶ πῶς ταὐτὰ CRP 30 alt. οὐδὲν] οὐδὲ conicio 33 οὐκέτι P

ἀληθές, οὐ μέντοι ἐκεῖνο, ὃ οἶμαι, ἐστίν, ἀλλ' ἕτερόν τι· ὁρῶν γὰρ 143r Πλάτωνα φαίνεταί μοι Σωκράτην ὁρᾶν, οὐ μέντοι ἐστὶ Σωκράτης, ὃν οἶμαι ὁρᾶν, ἀλλὰ Πλάτων), οὕτω καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις. ἔστι γὰρ ἡ ἐν τοῖς ὕπνοις ἀπάτη οἷον παρόρασις καὶ παράκουσις. τοῦτο εἰπών, ὥσπερ ἐνστὰς αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν ἐπήγαγεν· ἐν δὲ τῷ ὕπνῳ ὑπόκειται μηδὲν ὁρᾶν μηδὲ ἀκούειν, δυνάμει λέγων· ἢ οὐ καλῶς λέγομεν, ὅτι ἡ ἐν τοῖς ὕπνοις ἀπάτη ὁμοία ἐστὶ παροράσει· ἡ μὲν γὰρ παρόρασις γίνεται ἐκ τοῦ ὁρᾶν τι, ἐν δὲ τοῖς ὕπνοις οὐδὲν ὁρῶμεν. καὶ ἐνστὰς λύει λίαν σαφέστατα.

Ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἕκαστον δὲ τούτων ὥσπερ ἐγρηγορότων τὸ τούτων περὶ τῶν ἐγκαταλειμμάτων εἴρηται τῶν προσπιπτόντων ἐπὶ τὴν αἰσθητικὴν ἀρχήν. λέγει δὲ ὅτι ἕκαστον δὲ τούτων ὥσπερ ἐγρηγορότων ἡμῶν προσβάλλει τῇ αἰσθήσει, οὐχ οὕτω δὲ προσβάλλει ὥσπερ ἐγρηγορότων. προσβάλλουσι γὰρ οἱ τύποι τῶν αἰσθητῶν τῇ αἰσθητικῇ ἀρχῇ ἐγρηγορότων ἡμῶν καὶ ἐνεργούντων περὶ τὰ αἰσθητά, ὁμοίως δὲ καὶ κοιμωμένων· οὐχ ὁμοίως δέ, ἀλλ' ἑτέρως καὶ ἑτέρως. καὶ ὅτε μὲν οὐκ ἔστι πολλὴ ἡ κατιοῦσα ἀναθυμίασις, λέγει ἡ δόξα (κοινότερον δὲ δόξαν λέγει τὴν αἴσθησιν. ἢ οὐ κοινότερον τὴν αἴσθησιν λέγει, ἀλλ' αὐτὴν τὴν διάνοιαν· καὶ γὰρ καὶ ἡ διάνοια, ἧς τὸ δοξάζειν, ἐν τοῖς ὕπνοις ἐνεργεῖ), λέγει οὖν ἡ δόξα, ὅτι ψεῦδος τὸ ὁρώμενον· οὐ γάρ ἐστι τοῦτο ὁ Καλλίας, ἀλλ' ὁ τοῦ Καλλίου τύπος. ὅτε δέ ἐστι πολλή, κατέχεται ὑπ' αὐτῆς ἡ δόξα καὶ ἀκολουθεῖ τῷ φαντάσματι. ἐπεὶ δὲ διὰ τοῦ πνεύματος, δι' οὗ ὁ ὕπνος γίνεται, δι' αὐτοῦ τούτου γίνονται καὶ τὰ ἐνύπνια, ὁ δὲ ὕπνος πάθος τοῦ αἰσθητικοῦ, δηλονότι καὶ τὰ ἐνύπνια πάθος τοῦ αἰσθητικοῦ εἰσι. φανερὸν ἄρα, ὅτι τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνός εἰσιν ὅ τε ὕπνος καὶ τὰ ἐνύπνια. τὸ δὲ εἴθ' ἁπλῶς εἴτε τρόπον τινὰ γινόμενον ἐπῆκται διὰ τὸ πρότερον εἰρημένον· εἴρηται γάρ, ὅτι οὐ πάντα τὰ ἐν ὕπνῳ φαντάσματα ἐνύπνιά εἰσι.

Σαφῆ δὲ τὰ ἑξῆς. ὅτι δὲ καὶ ἀπόντων τῶν αἰσθητῶν ὑπάρχει τι πάθος ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις, κατασκευάζει λέγων· ἀπὸ γὰρ τοῦ ἡλίου εἰς τὸ σκότος μεταφέροντες τὴν αἴσθησιν (λέγων σκότος τὸν μὴ ὑπὸ τοῦ ἡλίου καταλαμπόμενον τόπον), συμβαίνει μηδὲν ὁρᾶν· ἔτι γὰρ ἔστιν ἡ διάκρισις, ἣν ὑπέστη ὑπὸ τοῦ φωτός. ἀλλὰ κἂν πρὸς ἄλλο τι λαμπρὸν βλέψαντες εἶτα μύσωμεν, ἂν παρατηρήσωμεν κατέναντι τοῦ λαμπροῦ, κεκαλυμμένων τῶν βλεφάρων ὄντων φαίνεται κατ' εὐθυωρίαν, ὅπου τὰ ὄμματα ἐσφαλισμένα ὄντα ἀφορᾷ. ἅτινα σαφῶς καταλέγει. οὐ μόνον δὲ ἀπό τινων λαμπρῶν μεταβάλλει καὶ κινεῖται τὰ ὄμματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν κινουμένων πάσχει καὶ αὐτὰ καὶ κινεῖται. ὥστε φαίνεσθαι ἡμῖν τὰ ἠρεμοῦντα ὅτι κινεῖται. ἀλλὰ κἂν ὕδωρ σφοδρῶς κινῆται, συμπάσχει καὶ συγκινεῖται ἡ ὄψις. καὶ ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν δὲ ὀσμῶν γίνον-

1 οἴομαι RP   ὁρῶντι RP   2 οἴομαι CRP   8 λίαν om. S   9 ἐγρηγορότος S Arist. (Arist. S ἐγρηγορότως)   10 τὸ om. RP   11. 12 ἐγρηγορότος Arist.   18 καὶ (post γὰρ) om. RP   22 οἱ ὕπνοι γίνονται a   γίνονται SC: γίνεται RPa   24 πάθη P: anceps R   εἰσι om. CRP   24. 25 εἰσὶ καὶ ὁ ὕπνος CRP   25. 26 γενόμενον a (Arist. U)   32 ὑπέστην C   34 ὄντων τῶν βλεφάρων a (τῶν βλ. ὄντων etiam Soph.)   39 συγκλείεται RP^1

ται δύσοδμοι, καὶ ὅλως ἐπὶ πάντων τῶν ὁμοίων ταῦτα τὰ λεγόμενα (ἦσαν δὲ ὅτι καὶ ἀπόντων τῶν αἰσθητῶν ἐμμένουσιν ἐγκαταλείμματά τινα) καὶ τοῦτον συμβαίνει τὸν τρόπον.

Ἡ μὲν οὖν διάνοια αὕτη, ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ καὶ γὰρ ἡ ὄψις τῶν λαμπρῶν καὶ ἐχόντων χρῶμα ὄψιν τὸν ὅλον ὀφθαλμὸν εἴρηκε. λέγει δὲ καὶ ὅτι εὐλόγως ἐν τῷ τῶν καταμηνίων καιρῷ τὰ ὄμματα μεταβάλλει· τοῦ γὰρ σώματος ὅλου τότε μεταβάλλοντος ἀνάγκη συμμεταβάλλειν καὶ τὰ 50
ὄμματα. εἰπὼν δὲ τὰ ὄμματα, τρέψας εἶπε τὴν λέξιν ἀρρενικῶς εἰπών· καὶ γὰρ φύσει τυγχάνουσι φλεβώδεις ὄντες· οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ φλεβώδεις. λέγει δὲ καὶ ὅτι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν γυναικῶν γινομένων τῶν καταμηνίων γίνεταί τι πάθος περὶ τὰ ὄμματα αἱματικόν, οὕτω γίνεται καὶ ἡμῖν ἐν τῇ τοῦ σπέρματος προέσει. οὐ φαίνεται δὲ ἐνορῶσιν εἰς τὸ κάτοπτρον διὰ τὸ τὸ σπέρμα φύσει λευκὸν εἶναι. |

p. 460a14 Ὁ δὲ χαλκὸς διὰ τὸ λεῖος εἶναι ὁποιασοῦν ἁφῆς 143v
αἰσθάνεται μάλιστα.

Τὸ αἰσθάνεται μάλιστα ἴσον ἐστὶ τῷ 'αἰσθητὰς μάλιστα καὶ διαδήλους 8
ἡμῖν ποιεῖ τὰς ἐν αὐτῷ κηλῖδας'. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς λείοις σώμασι μάλιστα γίνεται ὁ ψόφος διὰ τὸ μὴ θραύεσθαι ἐν αὐτοῖς τὸν ἀέρα μηδ' ὅλως εἰς 10
λεπτότατα κατακερματίζεσθαι, οὕτω καὶ ἐν τοῖς λείοις κατόπτροις αἱ κηλῖδες διάδηλοι γίνονται διὰ τὸ μένειν συνεχεῖς καὶ ὡς εἰπεῖν μία διὰ τὴν τοῦ κατόπτρου λειότητα. ἐν δὲ τοῖς μὴ λείοις οὐχ ὁρῶνται, ὅτι κατακερματίζονται εἰς λεπτότατα διὰ τὴν τοῦ ἐνόπτρου ἀνωμαλίαν· τὸ δὲ λεπτότατον οὐκ εὐαίσθητον. τὸ μὲν οὖν λεῖόν ἐστιν αἴτιον τῆς συνεχείας, τὸ δὲ καθαρὸν τοῦ διαδήλους γίνεσθαι. κἂν γὰρ ᾖ καθαρὸν μὴ λεῖον δέ, εἰς μικρὰ κατακερματισθὲν διὰ τὴν ἀνωμαλίαν οὐ ποιήσει αἴσθησιν. ὅτι δὲ ἐν τοῖς καθα- 15
ροῖς ἐνόπτροις εἰς βάθος ἐμφαίνονται αἱ ἐν αὐτοῖς κηλῖδες, δῆλον. ὅτι δὲ καὶ ἡ αἴσθησις ταχεῖα καὶ ταχέως ἀντιλαμβάνεται τῶν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν εἰδώλων, οὐδὲ τοῦτο ἄδηλον.

p. 460a26 Μαρτυρεῖ δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τὰ περὶ τοὺς οἴνους
καὶ τὴν μυρεψίαν συμβαίνοντα.

Εἰπὼν ὅτι μὲν οὖν καὶ ὑπὸ τῶν μικρῶν διαφορῶν γίνεται κίνησις, πίστιν τούτου παράγει τὰ περὶ τὴν μυρεψίαν γινόμενα. τὸ γὰρ 30
παρασκευασθὲν ἔλαιον ταχέως λαμβάνει τὰς τῶν πλησίον ὀσμάς·

1 δύσοσμοι CRP (Arist. praeter SU) ταυτὰ Sa 2 alt. καὶ a: om. ceteri 10 δὲ ὅτι CRP 13 alt. τὸ om. RP 14 μὲν post διὰ add. a (Arist.) λεῖος] καθαρὸς Arist. EMY 15 μάλ. αἰσθ. Arist. MSU 16 αἰσθάνεσθαι μᾶλλον RP 17 τάς—κηλῖδας ἡμῖν ποιεῖν CRP ποιεῖ S: ποιεῖν ceteri 18 cf. De an. B 8 p. 419b15 20 συνεχῆ a εἶπον RP μία διὰ SCRP Soph.: μίαν a 21 ὁρῶντες RP[1] 24 διαδήλους a: διάδηλον S: διάδηλα C: διαδῆλ RP 26 βάθος (Arist.)] βάθη a 32 ἡ κίνησις S τὰ om. S

ἡ γὰρ ὀσμὴ τοῦ πλησίον κινήσασα τὸ ἔλαιον μετέδωκεν αὐτῷ τῆς οἰκείας 143r ὀσμῆς. ταῦτα εἰπὼν λαμβάνει καὶ ὑποτίθεταί τινα λίαν σαφῶς· τὸ γὰρ τὸν δειλὸν ἀπὸ μικρᾶς ὁμοιότητος δοκεῖν τοὺς πολεμίους ὁρᾶν ὑποτίθεται καὶ λαμβάνει ὡς ἐναργές. τὸ δὲ ὥστε ἂν μὴ σφόδρα κάμνωσι, μὴ λανθάνειν ὅτι ψεῦδος τοιοῦτόν ἐστιν· ἐὰν οὐ σφόδρα κάμνωσιν, ἀλλὰ μέτριος ᾖ ὁ πυρετός, οὐ λανθάνει τὸν πυρέττοντα, ὅτι ὅπερ φαίνεται ἐν τοῖς τοίχοις ζῷον, οὐκ ἔστι ζῷον. οὐ λανθάνει οὖν αὐτόν, ἀλλὰ νοεῖ ὅτι εἰ καὶ ζῷον δοκεῖ, ὅμως οὐκ ἔστι ζῷον ἀλλὰ γραμμαί. εἰ μὲν οὖν μέτριος ᾖ, οὐ λανθάνει· εἰ δὲ πολύς, λανθάνει καὶ κινοῦνται πρὸς αὐτά.

p. 460b16 Αἴτιον δὲ τοῦ συμβαίνειν ταῦτα τὸ μὴ κατὰ τὴν αὐτὴν δύναμιν κρίνειν τό τε κύριον καὶ ᾧ τὰ φαντάσματα γίνεται.

Κύριον λέγει τὴν διάνοιαν, ἐν ᾧ δὲ τὰ φαντάσματα κρίνεται τὴν αἴσθησιν. εἰπὼν δὲ ὅτι, ἂν ᾖ μέτριος ὁ πυρετός, δοκοῦσιν αἱ γραμμαὶ τῷ πυρέττοντι ζῷα, ὅμως οὐ λανθάνει οὐδ᾽ ἀπατᾶται, τὴν αἰτίαν | τοῦ 144r φαίνεσθαι τὰς γραμμὰς ζῷα, μὴ λανθάνειν δὲ μηδὲ ἀπατᾶσθαι τὸν νοσοῦντα διὰ τούτων τίθησι καί φησιν· αἴτιον δὲ τοῦ συμβαίνειν ταῦτα, τουτέστι τοῦ φαίνεσθαι μὲν μὴ ἀπατᾶσθαι δὲ ἢ καὶ φαίνεσθαι καὶ ἀπατᾶσθαι (ἁρμόζει γὰρ ἐν ἀμφοτέροις ὁ λόγος), ὅτι οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως κρίνει ὁ νοῦς καὶ ἡ αἴσθησις· οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ δύναμις νοῦ καὶ αἰσθήσεως. ἀλλ᾽ ὅταν μὲν ἡ ὄψις κινῆται ἢ ἡ φαντασία νοσῇ, ὁ δὲ νοῦς ὑγιαίνῃ (καὶ εἴρηται περὶ τούτων πολλὰ καὶ καλὰ τῷ Γαληνῷ· ἐν τούτοις γὰρ κατακολουθεῖ τῷ Ἀριστοτέλει), ὅταν οὖν ἡ φαντασία νοσῇ, ὁ δὲ νοῦς ὑγιαίνῃ, φαίνονται μὲν αἱ γραμμαὶ ζῷα, ὁ δὲ νοῦς ἀντιφάσκει λέγων μὴ εἶναι ζῷα. ὅταν δὲ σὺν τῇ ὄψει καὶ ὁ νοῦς πάθῃ, τότε ἀπατᾶται περὶ τὰ φαινόμενα, καὶ δοκεῖ τὸ μὴ ὂν ὡς ὄν. εἰπὼν δὲ ὡς οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ὁ νοῦς καὶ ἡ ὄψις κρίνει, ἐπήγαγε· τούτου δὲ σημεῖον, ὅτι φαίνεται μὲν ὁ ἥλιος ποδιαῖος. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· σημεῖον δὲ τοῦ μὴ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως κρίνειν τὸ φαίνεσθαι τῇ ὄψει τὸν ἥλιον ποδιαῖον, ἀντιφάσκειν δὲ τὴν διάνοιαν καὶ λέγειν, ὅτι οὐκ ἔστι ποδιαῖος ἀλλὰ μείζων τῆς γῆς. εἰ δὲ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἔκρινον, ὅπερ ἂν ἐφαίνετο τῇ ὄψει, τοῦτο ἂν ἐδόκει καὶ τῇ διανοίᾳ. καὶ τί φαμεν ὅτι οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως κρίνουσιν ἥ τε διάνοια καὶ ὁ νοῦς, ὅπου γε οὐδὲ πᾶσαι

2 ὀδμῆς S 3 μικρᾶς] μιᾶς RP πολέμους CR 4 ὥστ᾽ ἐὰν Arist. MSU μὴ] μὲν μὴ Arist. EYL 5 οὐ] οὖν s. s. S 7 τῷ τοίχῳ Sa, sed v. Arist. 8 alt. εἰ] ἂν e corr. P 10 μὴ ante συμβαίνειν SRP (Arist. EY), sed del. S²P 11 ᾧ SRP (Arist.): ἐν ᾧ Ca κρίνεται CRP 14 ἀπατᾷ RP 15 δὲ om. P νοσοῦντα] νοοῦντα RP 17 τοῦ] τὸ CRP καὶ (post ἢ) om. RP 18 ἐν om. P 19 οὐ—αἰσθήσεως om. a 20 ἡ μὲν a ante νοσῇ add. καὶ a, ὅταν οὖν ἡ φαντασία S 21 περὶ τούτων om. CRP καλὰ] θαυμαστὰ CRP Γαληνῷ] fort. respicit librum Περὶ ἀποδείξεως, de quo v. *Abh. d. bayr. Akad.* vol. XX γὰρ om. RP 21. 22 κατακολουθοῦντι P: κατακολουθοῦντα R 24 πάσχῃ CRP 27 μὲν a: om. ceteri 27. 28 ἀπ᾽ αὐτῆς RP 29 ἀντιφάσκει C λέγει C 30 καὶ post δὲ add. Sa 32 τε] γε CRP

αἱ αἰσθήσεις ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως κρίνουσι. τῶν γὰρ κυριωτέρων 144r
αἰσθήσεων καὶ αἱ δυνάμεις κυριώτεραι. ἐν γὰρ τῇ ἐπαλλάξει τῶν δακτύ-
λων (ἐπαλλάττειν δὲ δάκτυλοι λέγονται, ὅταν εἰς τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δάκτυλον, 15
φέρε γὰρ οὕτως εἰπεῖν, πρῶτον μὲν ἐμβιβάσῃ τὸν μέγαν δάκτυλον, εἶτ'
εὐθὺς ἐκβαλὼν τὸν μέγαν ἐπεμβιβάσῃ τὸν μικρόν), ἐν δὴ τῇ τοιαύτῃ
ἐπαλλάξει τῇ μὲν ἀφῇ δοκεῖ ὁ εἷς δάκτυλος δύο διὰ τὸ εἰς τοὺς δύο
δακτύλους παρὰ μέρος ἐμβιβασθῆναι, ἡ δὲ ὄψις οὔ φησιν αὐτὸν δύο, ἀλλ'
ἕνα. ὥστε εἰ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἔκρινον, ἐπειδὴ δοκεῖ τῇ ἀφῇ δύο
ὁ εἷς, δύο ἂν ἐδόκει τῇ ὄψει. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἐκ δὴ τούτων φανερὸν 20
ὅτι οὐ μόνον ἐγρηγορότων αἱ κινήσεις λείπει τὸ εἰσίν, ἵν' ᾖ τὸ
πλῆρες· οὐ μόνον ἐγρηγορότων εἰσὶν αἱ κινήσεις αἱ ἀπὸ τῶν αἰσθη-
τῶν γινόμεναι τῶν τε θύραθεν καὶ τῶν ἐκ τοῦ σώματος ὑπαρ-
χουσῶν (ὑπάρχουσι γάρ τινες κινήσεις ἡμῖν ἐκ τοῦ σώματος, οἷον λῦπαι,
φόβοι, ἡδοναὶ καὶ ἕτερα τοιαῦτα), ἀλλὰ καὶ ὅταν ὑπνώττωμεν. ἀλλὰ διὰ
τί τῶν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τύπων ὄντων οὐκ αἰσθανόμεθα
τούτων καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ; ἤ φησί· μεθ' ἡμέραν γάρ, τουτέστιν ἐν τῇ
ἡμέρᾳ, ἐκκρούονται οἱ τοιοῦτοι τύποι ὑπὸ τῶν ἐνεργειῶν τῶν αἰσθήσεων, 25
σφοδρῶν οὐσῶν καὶ πληκτικωτάτων. ὥσπερ γὰρ τὸ τοῦ πυρὸς φῶς ἀφανί-
ζεται ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ ὅλως τὸ ὑποπολλαπλάσιον ὑπὸ τοῦ
πολλαπλασίου, οὕτω καὶ αἱ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν αἰσθήσεων ἐνέργειαι ἀφανί-
ζουσι τοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ τύπους.

p. 461a7 Δεῖ δὲ ὑπολαβεῖν ὥσπερ τὰς μικρὰς δίνας τὰς ἐν τοῖς
ποταμοῖς φερομένας.

Τὸ μὲν τῆς λέξεως συνεχὲς τοιοῦτον· δεῖ δὲ ὑπολαβεῖν ὥσπερ 43
τὰς μικρὰς δίνας τὰς ἐν τοῖς ποταμοῖς φερομένας πολλάκις μὲν
ὁμοίας, πολλάκις δὲ διαλυμένας εἰς ἄλλα σχήματα διὰ τὴν ἀντί-
κρουσιν, οὕτω καὶ τὴν κίνησιν ἑκάστην γίνεσθαι συνεχῶς. κίνησιν δὲ 45
λέγει τὴν τοῦ εἰδώλου καὶ τύπου τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ, καθ' ἣν κινεῖται ἡ ἐν
τῇ καρδίᾳ αἰσθητικὴ ψυχή. τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτον· ὥσπερ, φησίν, ἡ
δίνη ὁτὲ μὲν μένει καὶ σῴζει τὸ κυκλικὸν ἢ κυλινδρικὸν σχῆμα, ὁτὲ δὲ
ἀντικρούσασα πέτρᾳ ἢ κύματι διαλύεται καὶ μεταβάλλει εἰς ἄλλο σχῆμα
ἑτερόμηκες ἤ τι ἄλλο, οὕτω καὶ ἑκάστου εἰδώλου κίνησις, ἐν ὑποκειμένῳ

3 δάκτυλος λέγεται RP δακτύλιον Sa 4 πρῶτον μὲν ante φέρε CP: om. R 4 ante τὸν add. τίς SC 4. 5 μέγαν ἐπεμβιβάσῃ τὸν om. RP 5 ἐμβιβάσῃ C δὴ] δὲ S 6 δακτύλιος Sa 8 αὐτῆς] τοιαύτης RP 8. 9 τῇ ἀφῇ ὁ εἷς δύο δοκεῖ RP 9 καὶ post ἂν add. RP τῇ ὄψει ἐδόκει CRP 10 αἱ—ἐγρηγορότων (11) om. P 11. 12 αἰσθημάτων Arist. (sed αἰσθήσεων L Soph.) 12. 13 ἐνυπαρχουσῶν Arist. 14 ὅταν ὑπνώττωμεν a: ὅτε ὑπνώττομεν ceteri καὶ ante διὰ add. C 16 καὶ om. CRP 17 αἰσθήσεων] αἰσθητῶν Ca 18 οὐσῶν] ὄντων CRP τὸ τοῦ πυρὸς φῶς Sa, e corr. P: τὸ τοῦ πυρὸς C: τὸ τοῦ φωτὸς R, prius P 20 αἱ ante ἐνέργειαι C τῶν αἰσθητῶν RP 22 δίνας] ῥανίδας S, item 25 23 γινομένας Arist. EMY 27 καὶ a (κἀνταῦθα Soph.): om. ceteri 30 δίνησις S 31 κύματα a

ὃν τὸ εἴδωλον τῷ αἵματι ἢ πνεύματι, τοῖς ἐν τῇ καρδίᾳ, ὁτὲ μὲν μένει ἡ 144r αὐτή, ὁτὲ δὲ μεταβάλλει εἰς ἄλλο. καὶ ἐπεὶ οὐκ ἀμέσως ἐκ τοῦδε εἰς τόδε τὸ σχῆμα μεταβάλλει, ἀλλὰ διὰ μέσων τινῶν, εἰκός, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖόν ἐστι τὴν πρώτην αἴσθησιν μὴ ὑπὸ μόνων τοῦ τε ἐξ οὗ καὶ εἰς ὃ κινεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν μεταξύ. ὥσπερ γὰρ τόδε τὸ νέφος ἐοικὸς ἔχον σχῆμα λέοντι καὶ ἐκ τούτου μεταβαλὸν διά τινων μεταξὺ εἰς ἀνθρώπου σχῆμα, οὐ μόνον τὸ τοῦ λέοντος καὶ ἀνθρώπου εἶδεν ἡ ὄψις, ἀλλὰ καὶ τὰ μεταξύ, εἴτε ἡδέα ἦσαν αὐτῇ καὶ κεχαρισμένα εἴτε ἄλλως λυπηρὰ καὶ ἀχρεῖα, οὕτω καὶ | ἡ πρώτη αἴσθησις οὐ μόνον τῶν ἄκρων ἐν τοῖς 144v ὕπνοις αἰσθάνεται, ἀλλὰ καὶ τῶν μεταξύ. ταῦτα δὲ τὰ μεταξὺ ἢ τερατώδη πάντως εἰσίν, ἢ ἡδέα καὶ χαρίεντα. σαφηνίσας δὲ τὸν λόγον διὰ παραδείγματος τῆς δίνης, ἐπάγει καὶ ἕτερον λέγων· ὥσπερ τὸ ὕδωρ, ἐν ᾧ φαίνεται τὸ τοῦ ὁρῶντος εἰς αὐτὸ πρόσωπον, εἴ τις σφόδρα κινοίη, ὁτὲ μὲν οὐδ' ὅλως φαίνεται τὸ τοῦ προσώπου εἴδωλον, ὁτὲ δὲ φαίνεται μὲν ἀλλὰ διεστραμμένον, οὕτω καὶ τὰ ἐν τῷ καθεύδειν ὁρώμενα εἴδωλα, μείζονος οὔσης τῆς κινήσεως, ἣν κινεῖται ἡ ἀπὸ τῆς τροφῆς ἀναθυμίασις, ὁτὲ μὲν οὐ φαίνονται, ὁτὲ δὲ τεταραγμένα καὶ τερατώδη καὶ ὅλως χείρονα τὰ ἐνύπνια. βλέπουσι δὲ τερατώδη τὰ ἐνύπνια οἵ τε μελαγχολῶντες οἵ τε πυρέττοντες καὶ οἱ μεθύοντες. καὶ γὰρ καὶ ἡ μελαγχολία καὶ ἡ μέθη πολλοῦ καὶ σφοδρῶς κινουμένου πνεύματός ἐστι κίνησις.

p. 461b1 Διὰ τὸ τὴν ὄψιν ἐνίοτε κινεῖσθαι δοκεῖν οὐ κινουμένην, ὥς φαμεν, τῷ τὴν ἁφὴν δύο κινήσεις εἰσαγγέλλειν καὶ τὸ ἓν δύο δοκεῖν.

Τὸ κινεῖσθαι ἀντὶ τοῦ πλανᾶσθαι, ὥσπερ τὸ οὐ κινουμένην ἀντὶ τοῦ οὐ πλανωμένην εἴληπται νῦν· εἴρηται δὲ ὅτι ἐν τῇ τῶν δακτύλων ἐπαλλάξει ὁ εἷς δάκτυλος τῇ ἁφῇ δύο δοκεῖ. ἐγρηγόρως δὲ δοκεῖ ἀκούειν καὶ αἰσθάνεσθαι, ὅταν οὐ παντελῶς κατέχηται ἡ αἴσθησις ὑπὸ τῆς ἀναθυμιάσεως. κατέχεται δὲ τέλεον, ὅταν τὸν τοῦ Καλλίου τύπον ὡς αὐτὸν τὸν Καλλίαν ὁρᾷ. ὅταν δὲ τὸν τύπον ὁρῶσα λέγῃ, ὅτι ὅδε ὁ τύπος οὐκ ἔστιν ὁ ἀληθινὸς Καλλίας, ἀλλ' εἴδωλον Καλλίου, ὅταν οὖν ὁρῶσα τὸν τύπον οὕτω δύνηται κρίνειν, οὐ κατέχεται. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐγρηγόρως αἰσθάνεσθαι,

1 γὰρ ante ὃν add. RP   τῷ πνεύματι ἢ τῷ αἵματι CRP Soph.   τοῖς ἐν Sa: τῷ ἐν C: ἢ RP Soph.   4 μόνον a (μόνων etiam Soph.)   6 ἔχειν RP: ἔχει C   λέοντος RP   7 οἶδεν R: variant Soph. libri   σχῆμα post ὄψις add. CRP   9 ἀχάρη P: ἄχαρι CR   μόνων C   12 ἕτερα RP   13. 14 ὁτὲ μὲν a: om. ceteri   14 οὐδὲν CP   φαίνονται μὲν S   μὲν om. CRP   16 ἣν] ἢ RP   17 χείρονα] οὐκ ἐρρωμένα Arist. M(EY)   18 δὲ] γὰρ C   τὰ om. CRP   μελαγχολοῦντες RP   19 καὶ (post γὰρ) om. a   21 καὶ ante διὰ add. a (Arist. EMY)   δοκεῖν κινεῖσθαι a (Arist. L) cf. ad p. 70,3   κινουμένης C   22 ὡς] ὁρᾶν Arist. EY   καὶ post φαμεν add. Ca (Arist. praeter S)   καὶ SRP (Arist. SU): om. Ca (Arist. EMYL)   24. 25 τοῦ οὐ] τοῦ μὴ Sa   25 πλανωμένη RP[1]   26 ἐγρηγορὼς Arist. LSP   29. 30 ὁ ἀληθινὸς a: ἀληθινὸς ceteri   31 δύναται CRP

τουτέστι τὸ δίχα ἀπάτης ὁρᾶν τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ εἴδωλα καὶ τοὺς τύπους. 144v καὶ ταῦτα μὲν προειλήφθω. εἰπὼν δὲ ὅτι καὶ ἐγρηγόρως δοκεῖ ἀκούειν καὶ ὁρᾶν καὶ αἰσθάνεσθαι, ἐπήγαγε διὰ τὸ τὴν ὄψιν ἐνίοτε δοκεῖν κινεῖσθαι οὐ κινουμένην, ὥς φαμεν. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον δυνάμει τοιοῦτον· ὅταν γὰρ ἡ ὄψις οὐκ ἀπατηθῇ ἐν τῇ τῶν δακτύλων ἐπαλλάξει ἐπίσης τῇ ἁφῇ, ἀλλ' ἀνεξαπάτητος μείνῃ, οὐδὲ ἐν τοῖς ὕπνοις ἀπατᾶται ἡ αἰσθητικὴ ψυχή· ἀλλ' ἡ μὲν ἁπτικὴ δύναμις αὐτῆς τὸ ἓν δύο λέγει, ἡ δὲ ὁρατικὴ ἐγρηγόρως ἀντέχεται καὶ ἀντίφησιν, ὅτι τὰ δοκοῦντα δύο οὔκ εἰσι δύο, ἀλλ' ἕν. κρίνομεν γὰρ πολλάκις καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις λέγοντες, ὅτι δύο μὲν δοκεῖ, οὐκ εἰσὶ δέ, ἀλλ' ἕν. δοκεῖ οὖν ἐν τοῖς ὕπνοις τὸ ἓν δύο ἐν τῷ τὴν ἁφὴν δύο εἰσαγγέλλειν· ὅμως τὸ κρῖνον, τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ διάνοια, οὐκ ἀπατᾶται διὰ τὸ μηδὲ τὴν ὄψιν ἀπατηθῆναι. λογικώτεραι δὲ τῶν αἰσθήσεων ὄψις καὶ ἀκοή. διὰ οὖν τὸ μηδὲ τὴν ὄψιν ἀπατηθῆναι, κἂν δοκῇ ἠπατῆσθαι ἡ διάνοια διὰ τὴν ἁφήν, ἀλλ' οὖν διὰ τὴν ὄψιν οὐκ ἀπατᾶται. τὸ δὲ ἐνίοτε ἀσφαλῶς ἐπῆκται. οὔτε γὰρ ἀεὶ ἀπατᾶται, οὔτε μὴν ἀεὶ ἀνεξαπάτητός ἐστιν, ἀλλ' ἐνίοτε ἀπατᾶται, ἐνίοτε δὲ οὐκ ἀπατᾶται. εἰπὼν δέ, ὅτι τὸ ἓν δύο δοκεῖ διὰ τὸ τὴν ἁφὴν δύο κινήσεις εἰσαγγέλλειν, ἐπήγαγεν· ὅλως γὰρ τὸ ἀφ' ἑκάστης αἰσθήσεώς φησιν ἡ ἀρχή. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· ἁπλῶς γὰρ ὁποῖον ἂν διαπορθμεύσῃ ἡ ἁφὴ ἢ ἡ ὄψις ἢ ἄλλη τις τῶν αἰσθήσεων, τοιοῦτον λέγει αὐτὸ εἶναι ἡ πρώτη αἴσθησις· ταύτην γὰρ εἶπεν ἀρχήν. ὥστε καὶ τὸ ἓν ἂν ὡς δύο διακομίσῃ, τὸ ἓν δύο φησὶν ἡ ἀρχή, ἂν μὴ ἑτέρα κυριωτέρα ἀντιφήσῃ. εὐθὺς γὰρ ἡ ὄψις κρείττων καὶ κυριωτέρα οὖσα τῆς ἁφῆς ἀντίφησι λέγουσα· εἷς ἐστιν ὁ δάκτυλος, μᾶλλον δὲ τὸ τοῦ δακτύλου εἴδωλον ἕν ἐστιν, ἀλλ' οὐ δύο. ἀλλὰ καὶ ἡ ὄψις τὸ τοῦ ἡλίου μέγεθος ὡς ποδιαῖον διαπορθμεύσασα, ὡς ποδιαῖον αὐτό φησιν ἡ ἀρχὴ ἐν τοῖς ὕπνοις (ὁρῶμεν γὰρ καὶ τοιαῦτα ἐν τοῖς ὕπνοις), ἀλλ' ἡ διάνοια ὡς κυριωτέρα τῆς ὄψεως ἀντίφησι καὶ λέγει· οὐκ ἔστι ποδιαῖος, ἀλλὰ μείζων τῆς γῆς.

Ταῦτά εἰπὼν πάλιν ἐπαναλαμβάνει τὸν λόγον καὶ φησι· φαίνεται μὲν οὖν πάντως, δοκεῖ δ' οὐ πάντως τὸ φαινόμενον. φαίνεται μὲν γὰρ ἐν τοῖς ὕπνοις καὶ τὸ ἓν δύο καὶ ὁ ἥλιος ποδιαῖος, οὐ δοκοῦσι δὲ τοιαῦτα, ἂν μὴ κατέχηται ὑπὸ τῆς ἀναθυμιάσεως τὸ ἐπικρῖνον. εἰ μὲν οὖν μὴ κατέχεται ἡ διάνοια, φαίνεται μέν, οὐ δοκεῖ δέ· εἰ δὲ κατέχεται,

1 τουτέστι τὸ scripsi: τουτέστι τὸ ἐγρηγόρως καὶ Sa: τὸ CRP 3 καὶ ὁρᾶν om. P 3. 4 κινεῖσθαι δοκεῖν CRP 5 ἀπατηθεῖσα RP: ἀπατηθείη C ἐπαλλάξει om. C 6 μένῃ RP 7 αὐτῆς om. CRP 8 ἀντιφάσκει CRP Soph. 9 κρίνομεν— ἕν (10) om. CRP 13 δὲ] γὰρ CRP ἡ ὄψις καὶ ἡ ἀκοή CRP cf. Alex. De sensu p. 10,27 ss. Wendl. γοῦν P 14. 15 ἡ διάνοια—ἀπατᾶται a: om. ceteri 15 ἐπῆκται ἀσφαλῶς CRP 19 διαπορθμεύσῃ Pa: διαπορθμεύσοι SCR: variant Soph. libri 19. 20 ἢ ὄψις CRP 21 διακομίσαι RP: διακομίσοι S 22 ἕτερον κυριώτερον CP 23 κυριωτέρα] τιμιωτέρα RP ἀντιφάσκει CRP 24 δάκτυλος corr. in δακτύλιος SC δακτυλίου C 25 ὡς om. CRP 26 τὰ τοιαῦτα CRP, item 32 27 ἀντιφάσκει CRP 30 οὖν—φαίνεται μὲν om. RP 31 prius καὶ om. C

καὶ φαίνεται καὶ δοκεῖ. εἰπὼν δὲ ἂν τὸ ἐπικρῖνον μὴ κατέχηται, ἐκ 144v παραλλήλου ἐπήγαγε τὸ ἢ εἰ μὴ κινεῖται τὴν οἰκείαν κίνησιν, λέγων οἰκείαν κίνησιν τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν· τὸ γὰρ ἐνεργοῦν κατὰ τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν οὐ κατέχεται, καὶ τὸ μὴ κατεχόμενον ἢ ἐμποδιζόμενον ἐνεργεῖ τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν. οὕτως δὲ ταῦτα ἐπήγαγεν, ὡς εἰ ἔλεγε· κἄν τε ʽἂν μὴ κατέχηταιʼ βούληταί τις λέγειν, κἄν τε ἀντὶ τοῦ ʽἂν μὴ κατέχηταιʼ τὸ ʽἐὰν κινῆται τὴν οἰκείαν ἐνέργειανʼ, οὐδὲν διαφέρει. τὴν δʼ ἐφεξῆς λέξιν 50 οὕτως ἀναγνωστέον· ὥσπερ δὲ εἴπομεν ὅτι ἄλλοι διʼ ἄλλο πάθος εὐαπάτητοι, καὶ τὸ κινεῖσθαι τὰ αἰσθητήρια καὶ τὰ ἄλλα τὰ συμβαίνοντα περὶ τὴν αἴσθησιν, οὕτως ὁ καθεύδων διὰ τὸν ὕπνον· ἀπατώμεθα γὰρ οὐ μόνον διὰ τὴν τῶν αἰσθητηρίων κίνησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ φόβον ἢ ἔρωτα ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. οὕτω δὲ ἀπατώμεθα ἐν τοῖς ὕπνοις, ὥστε, ἂν ἔχῃ καὶ μικρὰν ὁμοιότητα τὸ τοῦ Καλλίου εἴδωλον πρὸς τὸ τοῦ Σωκράτους ἢ τὸ τοῦ λύκου πρὸς τὸ τοῦ κυνός, ὁρῶντες τὸ τοῦ Καλλίου ἢ τὸ τοῦ λύκου | δοκοῦμεν Σωκράτην ἢ κύνα ὁρᾶν, ἢ πάλιν ὁρῶντες τὸ 145r τοῦ Καλλίου εἴδωλον δοκοῦμεν αὐτὸν τὸν Καλλίαν ὁρᾶν διὰ τὴν ὁμοιότητα. ἐνεργείᾳ δὲ κινήσεις εἰσί, καθʼ ἃς ἐνεργεῖ ἐν τοῖς ὕπνοις ἡ ψυχή, δυνάμει δέ, καθʼ ἃς δύναται ἐνεργῆσαι ἐνούσας.

p. 461b13 Οὕτω δʼ ἔχουσιν, ὥστε ἐν τῇ κινήσει τῇδὶ ἥδε ἐπιπολάσει ἐξ αὐτοῦ ἡ κίνησις.

Ἐξ αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ ἐκ τῆς κατιούσης ἀναθυμιάσεως ἐπὶ τὴν ἀρχήν· 11 ἐν αὐτῇ γὰρ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τὰ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν εἴδωλα τυγχάνουσιν ὄντα. εἰπὼν δὲ ὅτι αἱ κινήσεις αἱ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις γινόμεναι καὶ συγκατελθοῦσαι τῇ ἀναθυμιάσει, ἥτις σχεδὸν αἷμά ἐστιν, αἱ μέν εἰσι δυνάμει, αἱ δὲ ἐνεργείᾳ, διὰ τῶν προκειμένων διαρθροῖ, πῶς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας. ἴσμεν δὲ πάντως, ὅτι κινήσεις αὐτὰ τὰ εἴδωλα 15 καὶ τοὺς τύπους τοὺς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν λέγει. ἀλλʼ αὐτὸς μὲν οὕτως λέγει, ἡμῖν δὲ λοιπόν ἐστιν ὑποδείγματι σαφηνίσαι τὸν λόγον. ἔστι τις ἐπιστήμων ὁ ἤδη ἐνεργῶν κατὰ τὴν ἐπιστήμην, ἕτερος ὁ ἔχων τὴν ἕξιν καὶ μὴ ἐνεργῶν, ἄλλος ὁ μανθάνων ἕνα φέρε εἰπεῖν ἐνιαυτόν, καὶ ἕτερος ὁ ἤδη ἀρξάμενος, καὶ ἔτι ὁ παῖς. καὶ εἰσὶν οὗτοι πάντες πλὴν τοῦ ἐνεργοῦντος δυνάμει ἐπιστήμονες· ὁ μέν, ὁ ἐν ἕξει, ἐγγύτερος τοῦ ἐνεργοῦντος· ὁ 20

1 ἐὰν Arist. MYSU μὴ τὸ ἐπικρῖνον κατέχηται RP: μὴ κατ. τὸ ἐπ. S (μὴ om. Arist. praeter SU) 2 εἰ μὴ a (Arist. L): καὶ ceteri (Arist. SU, ἢ μὴ Arist. EMY) κινῆται S (Arist. MSU) 3 τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν οἰκείαν κίνησιν a 4 καὶ om. S μὴ post ἢ add. a 5 ἂν CRP: om. Sa 6 ἂν om. C 7 ἐὰν] κἂν CRP ἑξῆς RP 8 διʼ ἄλλο πάθος ἄλλοι S 9 εὐαπατητότεροι Arist. EMY καὶ τὸ—αἴσθησιν (10) post ὕπνον Arist. Soph. 11 καὶ om. RP 13 κάλλους S 14 ἢ] καὶ CRP primum τὸ om. C 15 δοκοῦσι RP 19 ἔχουσιν] ἔχει a ὥστε, ἐάν τι κινήσῃ τὸ αἷμα, ἥδε Arist. EMY ἥδε] ἡδὶ a (Arist. L) 19. 20 ἐπιπολάζει P: anceps R 20 αὐτῆς C (Arist. L) ἡ om. a 21 ἐξ αὐτῆς CRP 22 αὐτῷ RP ἀπὸ] ἐπὶ RP 26 ἴσμεν cf. p. 3,2. 63,32 ss. 27. 28 λέγει οὕτω CRP 29 cf. De an. B 5 p. 417a22 ss. 32 ὁ μὲν ὁ SCRP: ὁ μὲν P²a ἐγγυτέρω CRP, item p. 72,1. 2

δὲ μανθάνων ἐνιαυτὸν ἐγγύτερος μὲν τοῦ ἐν ἕξει, πορρώτερος δὲ τοῦ ἐνερ- 145r
γοῦντος· ὁ δὲ ἤδη αὐξανόμενος ἐγγύτερος μὲν τούτου, πορρώτερος δὲ τοῦ ἐν
ἕξει καὶ ἔτι πορρώτερος τοῦ ἐνεργοῦντος· ὁμοίως καὶ ὁ παῖς. ὡς οὖν ἐπὶ
τούτων, οὕτως ἔχουσι τῇ δυνάμει καὶ αἱ συγκατελθοῦσαι κινήσεις τῇ ἀνα-
θυμιάσει. καὶ αἱ μέν εἰσιν ἐγγύτερον τῇ κινήσει τῇ κινούσῃ τὴν ψυχήν,
αἱ δὲ πορρώτερον. εἰ δὲ τοῦτο, δηλονότι τῇ κατ' ἐνέργειαν κινήσει τοδὶ
ἐπιπολάσει, καὶ εὐθὺς μετ' αὐτὴν κινήσει τὴν ψυχὴν ἥδε ἡ ἔγγιστα αὐτῆς,
καὶ ταύτης φθαρείσης ἡ ἐφεξῆς αὐτῆς. σαφηνίζει δὲ καὶ αὐτὸς ταῦτα ἐπὶ 25
ὑποδείγματι τοῖς πεπλασμένοις βατράχοις καὶ ἀνιοῦσιν ἐν τῷ ὕδατι τηκο-
μένου τοῦ ἁλός. εἴ τις γὰρ ξυλίνους πλάσει βατράχους πέντε φέρε εἰπεῖν
τὸν ἀριθμόν, εἶτα θήσει εἰς βαθέος ἀγγείου πυθμένα τὸν ἕνα καὶ ἐπικαλύ-
ψει αὐτὸν ἁλὶ πολλῷ, εἶτα ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἁλὸς ἕτερον καὶ ὁμοίως
ἐπικαλύψει ἐν ἁλί, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐφεξῆς οὕτως, εἶθ' ὕστερον ἐπιθήσει
τὸν πέμπτον ἐάσας αὐτὸν ἀκάλυπτον, ἀναλογήσει ὁ μὴ καλυφθεὶς βάτραχος,
ἀλλὰ ἀκάλυπτος ὢν καὶ ὁρώμενος τῇ κατ' ἐνέργειαν κινήσει, περὶ ἣν ἤδη 30
ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ, οἱ δὲ κεκαλυμμένοι ταῖς δυνάμει οὔσαις κινήσεσιν. εἴ
τις δὴ τούτους οὕτω συνθείη, εἶτα συμβαίη τήκεσθαι κατὰ βραχὺ τὸν ἅλα,
πρῶτον μὲν ἀναβήσεται ὁ τέταρτος καὶ γενήσεται ἐνεργείᾳ αἰσθητός, εἶθ'
ὁ τρίτος, εἶθ' ὁ δεύτερος, ἔσχατον δὲ ὁ ἐν τῷ πυθμένι. ὡς οὖν ἐπὶ τού-
των τηκομένου τοῦ ἁλὸς γίνονται ἐνεργείᾳ αἰσθητοὶ οἱ βάτραχοι, οὕτω καὶ
ἐπὶ τῶν κινήσεων ἀνιεμένου τοῦ κωλύοντος αἵματος καὶ λυομένου καὶ ἐκ 35
παχέος λεπτοτέρου καὶ ἐξ ἀδιακρίτου κεκριμένου καὶ καθαρωτέρου γινο-
μένου, ἐνεργοῦσιν ἐν τῷ καταλειφθέντι λοιπῷ αἵματι, ἐλάττονι ὄντι καὶ
καθαρωτέρῳ (τοῦ γὰρ πλείονος προσκριθέντος τῷ σώματι τὸ καταλειπόμενον
ἀναγκαῖον ἔλασσον εἶναι), ἐνεργοῦσιν οὖν ἐν τῷ λοιπῷ αἵματι, τῶν ἐν τοῖς
αἰσθητηρίοις κινούντων ἔχουσαι ὁμοιώματα, τουτέστιν οὖσαι ὁμοιώματα
τῶν αἰσθητῶν τῶν ποιούντων κίνησιν ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις. μεταβάλλουσι
δὲ ταῦτα τὰ ὁμοιώματατα ταχέως, ὥσπερ τὰ ἐν τοῖς νέφεσιν, ἃ παρει-
κάζουσι κενταύροις καὶ ἀνθρώποις. καὶ ὥσπερ ταῦτα ἀπ' ἄλλων
σχημάτων εἰς ἄλλα μεταβάλλει, τί κωλύει καὶ τὰς τοιαύτας κινήσεις ἀπὸ 40
ἄλλων εἰς ἄλλα μεταβάλλειν; ταῦτα εἰπὼν ἐπιφέρει· τούτων δέ, τῶν
εἰδώλων τῶν ἐν τοῖς ὕπνοις φαινομένων, ἕκαστόν ἐστιν ὑπόλειμμα τοῦ
ἐνεργείᾳ αἰσθήματος, καὶ ἀπελθόντος τοῦ ἀληθῶς αἰσθητοῦ, ὅταν μὴ
κατέχηται τὸ ἐπικρῖνον, ἀληθὲς εἰπεῖν, ὅτι τοῦτο οὐ Κορίσκος, ἀλλ' οἷον
Κορίσκος.

1—3 πορρωτέρω ter CRP 2 αὐξανόμενος] ἀρξάμενος RP 4 prius τῇ] τὸ CRP
5 ἐγγυτέρω CRP κινήσει τῇ om. Sa 6 πορρωτέρω CRP τηδὶ CRP
8 ἐφεξῆς] δὲ ἡ ἔγγιστα C αὐτῆς] αὐτῇ RP ἔτι conicio, cf. p. 71,28
11 θήσει a: θήσειεν ceteri πυθμένα om. R(P[1]) 11. 12 ἐπικαλύψειεν CRP
13 ἐπικαλύψειεν ἁλί CRP ἐν fort. del. ἐπιθήσει a: ἐπιθήσειε ceteri
17 οὕτω συνθείη a: οὕτως συνθήσειεν S: συνθήσειεν οὕτως CRP 19 ἔσχατος P:
anceps SR 22. 23 γενομένου RP 23 ἐλάττονι—λοιπῷ αἵματι (25) om. SPa
25 ἀνάγκη R ἐν τοῖς om. C, s. s. R 26 αἰσθητηρίων C ὁμοιότητα Arist. YL
32 ὑπόλειμμά ἐστι CRP post τοῦ add. ἐν τῇ Arist. 33 ἀληθοῦς CRP

p. 461b24 Ὅτε δὲ ᾐσθάνετο, οὐκ ἔλεγε Κορίσκον τὸ κύριον. 145r

Τουτέστιν ὅτε γὰρ ᾐσθάνετο (ὁ γὰρ δὲ σύνδεσμος ἀντὶ τοῦ γὰρ κεῖται), ὅτε γὰρ ᾐσθάνετο, ἤτοι ὅτε γὰρ ἐν τῷ ὕπνῳ οὐ κατείχετο ὑπὸ τοῦ κατελθόντος αἵματος τὸ κύριον καὶ ἐπικρῖνον, οὐκ ἔλεγε Κορίσκον τὸ εἴδωλον, ἀλλὰ διὰ τούτου ἐκεῖνον Κορίσκον τὸν ἀληθινόν, τουτέστιν ἀλλὰ διὰ τοῦ εἰδώ|λου ἑώρα καὶ διενοεῖτο τὸν ἀληθινὸν Κορίσκον. 145v οὗ δὴ εἰδώλου καὶ αἰσθανόμενόν φησιν, ὅτι τοῦτο οὐκ ἔστι Κορίσκος, ἀλλ' εἴδωλον Κορίσκου. τὸ δὲ ἂν μὴ παντελῶς κατέχηται ὑπὸ τοῦ αἵματος ὡς δηλωτικὸν ἐπῆκται τοῦ ὅτε δὲ ᾐσθάνετο, οὐκ ἔλεγε Κορίσκον τὸ κύριον. ἔστι δὲ τὸ μὲν ἑξῆς τῆς λέξεως τοιοῦτον· ἂν μὴ παντελῶς κατέχηται ὑπὸ τοῦ αἵματος καὶ δοκῇ τὸ ὅμοιον αὐτὸ εἶναι τὸ ἀληθές, ὥσπερ αἰσθανόμενον τοῦτο κινεῖται ὑπὸ τῶν κινήσεων τῶν ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις. τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστι· τοῦτο τὸ κύριον καὶ ἐπικρῖνον ἂν μὴ παντελῶς ὑπὸ τοῦ αἵματος ἐν τοῖς ὕπνοις κατέχηται, ὑπὸ τῶν κινήσεων τῶν ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις οὕτω κινεῖται ὥσπερ αἰσθανόμενον, καὶ ὥσπερ τὸ κυρίως αἰσθανόμενον, εἰ μή τι συμβαίη, οὐκ ἀπατᾶται, οὕτως οὐδὲ τοῦτο. ἐὰν δὲ οὕτω κατέχηται, ὥστε τὸ ὅμοιον καὶ τὸ εἴδωλον δοκεῖν ὅτι αὐτό ἐστι τὸ ἀληθινόν, οὐ κινεῖται ὑπὸ τῶν εἰδώλων ὡς αἰσθανόμενον καὶ τρόπον τινὰ ἐγρηγορός, ἀλλ' ὡς ἀναίσθητον. ὅταν γάρ, ὡς ἐρεῖ μετ' ὀλίγον, μὴ κατέχηται, οὔτε οὕτως ἐστὶν ἐγρηγορὸς ὡς τὰ ἁπλῶς καὶ κυρίως ἐγρηγορότα, οὔτ' αὖ πάλιν καθεῦδον ὡς τὰ ἁπλῶς καθεύδοντα, ἀλλὰ μεταξὺ ἐγρηγορότος καὶ καθεύδοντος. τὸ δὲ λεγόμενον περὶ τῆς ὑποβολῆς τοῦ δακτύλου ἐν τῷ ὀφθαλμῷ οὐχ ὡς ἀληθὲς εἴληπται (ποῦ γὰρ εἰκὸς ἢ ἐμὲ ἢ ἄλλον ὀντιναοῦν ὑποβαλόντα τὸν δάκτυλον εἰς τὸν ὀφθαλμὸν λανθάνειν, ὅτι ὑπέβαλον ἢ ὑπέβαλεν;), ἀλλ' οὕτως εἴληπται ἕνεκεν λόγου, δυνάμει λέγων· κείσθω ὅτι ὑπέβαλέ τις τὸν δάκτυλον αὐτοῦ, λέληθε δὲ αὐτόν, ὅτι ὑποβέβληται. ὡς οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ δακτύλου ὑποβολῇ, οὕτω φησὶ καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις, ἂν μὲν αἰσθάνηται τὸ κύριον καὶ ἐπικρῖνον (τοῦτο δ' ἐστίν, ὡς εἴρηται, ἡ διάνοια· ἱκανὴ δὲ ἡ διάνοια καὶ ἐγρηγορότων καὶ κοιμωμένων ἐπιβάλλειν τοῖς προσήκουσιν ἔργοις), ἂν μὲν δὴ αἰσθάνηται ὅτι καθεύδει καὶ πρὸς τούτῳ αἴσθησιν ἔχῃ τοῦ πάθους (τουτέστι τοῦ ἐνυπνίου, ἐν ᾧ πάθει ἐστὶν ἡ αἴσθησις τοῦ αἰσθητικοῦ· τῆς γὰρ αἰσθητικῆς

---

1 κορίσκος RP 4 καταλειφθέντος a κορίσκου τὸ C 5 τούτου cum Arist. SU (τοῦτο ceteri) 8 ἂν cum Arist. LU (ἐὰν EMY) 11 δοκεῖ S (Arist. praeter U) alt. τὸ om. EYL 12 ὥσπερ cum Arist. EMSUY (ὥσπερ μὴ L) τούτου a (τοῦτο etiam Arist.) αἰσθήσεων RP 13 τὸ δὲ — αἰσθητηρίοις (15) om. Sa 13. 14 τὸ ἐπικρῖνον Arist. praeter EM, cf. v. 28 et ad p. 75,14 15 οὕτω SC: οὔπω RP: οὕτω καὶ τότε a 16 συμβαίη a: συμβῇ ceteri 17 ἐὰν Sa: ἂν CRP 20 ὀλίγα S 21 ἐγρηγοροῦντα CR 23 δακτυλίου e corr. C 24 ὀντιναοῦν Sa: τινὰ CRP δακτύλιον C 25 ὑπέβαλον] ὑποβα^λλ P: ὑπέβαλα C ἢ ὑπέβαλον P 27 τῆς et ὑποβολῆς conicio 28 αἰσθάνεται C καὶ Ca (Arist.): om. SRP 29 καὶ post δὲ add. C 32 ἡ om. Arist. EMS αἰσθητικοῦ] cf. ad p. 74,6

ψυχῆς ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ἐνέργεια ἐν τούτῳ τῷ πάθει τότε γίνεται· περὶ 145v αὐτὸ γὰρ ἐνεργεῖ), φαίνεται μέν, λέγει δὲ ὅτι οὐκ ἔστι τὸ φαινόμενον 20 Κορίσκος. ὅτι δὲ πολλάκις ὁρῶντες ἐνύπνια λέγομεν ἔτι ὑπνώττοντες, ὅτι τοῦθ' ὅπερ ὁρῶ οὐκ ἔστιν ἐνύπνιον, δῆλον τοῖς προσέχουσιν. ἰστέον δὲ ὅτι τινὰ μὲν τῶν ἀντιγράφων ἔχουσι καὶ τοῦ ἐν ᾧ ἡ αἴσθησις τοῦ αἰσθητικοῦ, τινὰ δὲ καὶ τοῦ πάθους ἐν ᾧ ἡ αἴσθησις τοῦ ὑπνωτικοῦ. καὶ τῆς μὲν προτέρας γραφῆς ἡ διάνοια ἤδη εἴρηται, διὰ ταύτης δὲ εἴη ἂν λέγων πάθος ὑπνωτικὸν τὸ ἐνύπνιον, ἐν ᾧ ἡ αἴσθησις· τούτου γὰρ τοῦ ἐνυπνίου ἐν τοῖς ὕπνοις αἰσθανόμεθα. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον καὶ ὑπὸ ταύτης καὶ ὑπ' ἐκείνης τὸ αὐτό. 25

p. 462a8 Ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγομεν καί εἰσι κινήσεις φανταστικαὶ ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις, δῆλον.

Κινήσεις φανταστικὰς αὐτοὺς λέγει τοὺς τύπους τοὺς ἀπὸ τῶν αἰσθη- 48 τῶν ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸ πρῶτον αἰσθητήριον, τὴν καρδίαν, ἐγγινομένους. εἰπὼν δὲ ὅτι γίνεται τὰ ἐνύπνια ἀπὸ τῶν εἰδώλων 50 καὶ τῶν τύπων τῶν ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ, ἔδει δὲ ζητεῖν εἰ ὅλως εἰσὶ τύποι τῶν αἰσθητῶν ἐν τῇ καρδίᾳ, πιστοῦται τοῦτο, λέγω δὴ τὸ εἶναι τύπους καὶ εἴδωλα ἐν τῇ καρδίᾳ, ἀπὸ τῶν συμβαινόντων τοῖς ἄλλοις αἰσθητηρίοις. εἰ γάρ εἰσιν ἐν τοῖς ἄλλοις αἰσθητηρίοις εἴδωλα, πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ πρώτῳ, ἀφ' οὗ καὶ τοῖς ἄλλοις τὸ εἶναι τάδε τινά ἐστι. δῆλον οὖν, φησίν, ὅτι εἰσίν, ἐάν τις προσέχων πειρᾶται μνημονεύειν, ἃ πάσχομεν καταφερόμενοί τε καὶ ἐγειρόμενοι. καὶ οὐ λέγει, ὅτι καὶ ἅμα τῷ καταφέρεσθαι | καὶ εἰς ὕπνον τρέπεσθαι πάσχομέν τι, ἀλλ' ἔστι τὸ λεγό- 146r μενον, ὅτι ἃ πάσχομεν ἐγειρόμενοι, ὅταν ἡ ἔγερσις γένηται πλησίον τῆς καταφορᾶς· οἷον εἰ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς πρώτης ὥρας γένοιτο ἡ καταφορά, ἵνα ἡ ἔγερσις γένηται ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ὥρας ἢ ἐν τῷ τέλει ἢ ὅλως σύντομος. ἂν γὰρ ἡνίκα ὑπνώσας τις ἄρξηται ὁρᾶν ἐνύπνιον, εἶτα ἐγερεῖ αὐτόν τις, ὥσπερ εἴρηται, συντόμως, ὁρᾷ τὰ εἴδωλα πρὸ ὀμμάτων. 5 ἃ γὰρ βλέπει ἐν τῷ ὕπνῳ, ἐγερθεὶς καὶ προσέχων ὁρᾷ αὐτά, ὥσπερ νῦν ἐγὼ τόνδε τὸν χάρτην. εἰ γὰρ καὶ κατῆλθον ἐν τῇ καρδίᾳ, ὅμως αἱ κινήσεις αὐτῶν ἔτι ἐμμένουσιν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς. ὥστε εἰ μὴ ἦσαν κινήσεις καὶ εἴδωλα τῶν αἰσθητῶν ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις, οὐκ ἂν συνέβαινεν ἡμᾶς

1. 2 περὶ—ἐνεργεῖ om. a 5 post τοῦ add. πάθους CRP, fort. recte ἐν ᾧ ἡ αἴσθησις om. CRP τοῦ—πάθους (6) om. P 5. 6 τῆς αἰσθητικῆς CR 6 nostri Arist. libri omnes alteram lectionem habent ἐν ᾧ om. P 8 ὑπνωτικὸν πάθος CRP 9 αἰσθανόμεθα ἐν τοῖς ὕπνοις CRP 11 τὰ ante ἀληθῆ add. RP 12 ἐν τοῖς—δῆλον om. RP 13 κινήσεις φανταστικὰς om. RP 15 γίνονται a 20 ἐστι] εἰσί RP 21 πειρῷτο RP Soph. 24 ἡ om. RP (habet etiam Soph.) 25 τῇ om. Ca γένηται SRP ἢ] ὡς RP 27 an ἡνίκα γάρ, ἄν? γὰρ ὑπνώττων τις ὁρᾶν ἄρξηται Soph. 28 ἐγερεῖ αὐτόν τις Sa: ἐγερεῖ τις αὐτὸν RP: ἐγερθῇ C (Soph.) 30 χόρτον CRP καὶ om. RP κατῆλθεν CP: anceps R 31 αὐτοῦ C

ὁρᾶν Σωκράτην, εἰ οὗτος ἦν ὁ ὁρώμενος ἐν ὕπνῳ, μὴ παρόντος Σωκρά- 146r τους. ἀλλὰ καὶ ἔνιοι τῶν νέων ὑπό τινος ἐγερθέντες καὶ πάμπαν ἀκριβῶς διαβλέψαντες εἴδωλα εἶδον ἐνώπιον αὐτῶν ἱστάμενα· ταῦτα δὲ ἦσαν αἱ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν κινήσεις.

Ταῦτα εἰπών, συμπεραίνεται λέγων· ἔστι τὸ ἐνύπνιον φάντασμα ἐν ὕπνῳ. τὸ δὲ ἐν ὕπνῳ ἐπήγαγε διὰ τὸ καὶ τὰ εἴδωλα, ἅπερ ὁρῶσιν οἱ πάμπαν ἐν σκότει διαβλέποντες, εἶναι μὲν φαντάσματα, οὐκ ἐνύπνια δέ· τὸ γὰρ ἐν ἐγρηγόρσει φάντασμα οὐκ ἐνύπνιον, ἀλλὰ τὸ ἐν ὕπνῳ φαινόμενον φάντασμα. τοῦτό ἐστιν ἐνύπνιον. οὔτε οὖν τὰ εἰρημένα εἴδωλα καὶ φαντάσματά εἰσιν ἐνύπνια, οὔτε ἄλλο τι φαινόμενον λελυμένων, τουτέστιν ἐνεργουσῶν, τῶν αἰσθήσεων. ὁρῶμεν γὰρ φαντάσματά τινα διὰ νόσον ἐνεργουσῶν τῶν αἰσθήσεων, ἅπερ οὔ φαμεν ἐνύπνια. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ πᾶν τὸ ἐν ὕπνῳ φάντασμα ἐνύπνιόν ἐστι· τὰ γὰρ φαινόμενα ἐν τῷ ὕπνῳ, ὅταν μὴ κατέχηται τὸ κύριον καὶ τὸ ἐπικρῖνον, φαντάσματα μέν εἰσιν, ἐνύπνια δ' οὔ. εἰπὼν δὲ ὅτι οὐδὲ πάντα τὰ ἐν ὕπνῳ φαινόμενα φαντάσματα ἐνύπνιά εἰσι, τίνα ταῦτά ἐστι λέγει, ὅτι οἱ ψόφοι, ὧν αἰσθάνεταί τις καθεύδων, καὶ τὸ φῶς καὶ οἱ χυμοί, ταῦτα οὐκ εἰσιν ἐνύπνια. οἱ γὰρ ὑπνώττοντες καὶ μεταξὺ ὄντες τοῦ ἁπλῶς γρηγοροῦντος καὶ ἁπλῶς κοιμωμένου, ἐάν τις ψοφῇ ἢ φῶς κρατῶν διέρχηται, αἰσθάνονται καὶ τοῦ φωτὸς καὶ τῶν ψόφων, δοκοῦσι δ' ἐν ὀνείρῳ τούτων αἰσθάνεσθαι· ὥστε καὶ πολλοὶ ἐγερθέντες λέγουσι πρὸς αὐτούς· σὺ ψοφεῖς· σὺ τὸ φῶς κατέχεις· μὰ τὸν ἥλιον ἐδόκουν ὅτι ὄναρ ταῦτα ὁρῶ, τάχα δὲ οὐκ ὄναρ ἦν αὐτά, ἀλλ' ἀληθῆ. αἰσθάνονται δὲ τούτων ἀσθενικῶς καὶ οἷον πόρρω· πῇ γὰρ αἰσθάνονται. ὡς γὰρ ἔχει ὁ ἁπλῶς ἐγρηγορὼς πρὸς τὸν πῇ ἐγρηγορότα, οὕτω καὶ ἡ ἁπλῶς αἴσθησις πρὸς τὴν πῇ αἴσθησιν. ἀλλὰ καὶ πολλοὶ καθεύδοντές πῃ, μὴ ἔχοντες δὲ παντελῶς κεκλεισμένα τὰ βλέφαρα, ἀλλ' ἠρέμα καὶ ὀλίγον ἀνεῳγμένα, καὶ ὁρῶντες τὸ τοῦ παρακειμένου λύχνου φῶς, ἐγερθέντες εὐθὺς ἐγνώρισαν τὸ τοῦ λύχνου ὄν, ὅπερ οὐχ ὡς λύχνου ἐνόμιζον ὁρᾶν, ἀλλ' ὡς ἐνύπνιον, μὴ καθεύδοντες γάρ· οὐ γὰρ ἁπλῶς καθεύδουσιν, ἀλλὰ πῇ. νομίζοντες δὲ καθεύδειν δοκοῦσιν, ὅτι ἅπερ ὁρῶσι καὶ ὅλως ἅπερ φαντάζονται ἐνύπνιά εἰσιν, μὴ ὄντα ἐνύπνια. καὶ ἀλεκτρυόνων φωνῆς ἀκούοντες καὶ νομίζοντες, ὅτι ἐνύπνιόν ἐστιν, ἐγερθέντες εἶδον τὸν ἀλεκτρυόνα καὶ εὐθὺς ἐγνώρισαν ὅτι οὐκ ἐνύπνιον τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ φάντασμα. ταῦτα δὲ ὅτι οὕτως ἔχει, ἴσμεν οἱ πειρώμενοι μνημονεύειν τῶν τοιούτων. οἱ δ' ἀποκρινόμενοι ἐν τῷ ἐρωτᾶσθαι, ὅτε ὑπνώττουσι, πολλάκις οὐ μνη-

1 ὁ om. CRP, s. s. S 2 post πάμπαν add. καὶ Sa (om. etiam Soph.) 3 βλέψαντες C 5 συμπεραίνει CRP 11 ὁρῶμεν a: ὁρῶ S: ὁρῶσι CRP νόσον] μέσων CRP 13. 14 ὅταν μὴ κατέχηται a: ὅτε μὴ κατέχεται ceteri 14 τὸ om. S, prius P; fort. recte cf. ad p. 73,13 15. 16 εἰσὶν ἐνύπνια CRP 18 ἐγρηγοροῦντος R: ἐγρηγορότος P Soph. 21 post ψοφεῖς add. ἢ CRP Soph. 22 ὅτι om. CRP ὁρᾶν CRP 23 τούτοις RP πόρρωθεν Arist. 24 ἐγρηγοροῦντα CR 26 ἐγκεκλεισμένα CRP Soph. 27 ἠνεωγμένα CR 31 εἰσιν] εἶναι CRP 32 δὲ ante εἶδον add. C 35 ἐν om. RP

μονεύουσιν ἐγερθέντες, ὅτι ἀπεκρίθησαν, ἀλλ' ἀγνοοῦσιν. ὥστε δῆλον ὅτι, 146r ἐπεὶ ἀποκρινόμενοι οὐ μνημονεύουσιν, οὔτε ἁπλῶς γρηγοροῦσιν (ἐμνημόνευον γὰρ ἄν), οὔθ' ἁπλῶς ὑπνώττουσιν (οὐ γὰρ ἂν ἀπεκρίθησαν), ἀλλὰ πῇ ὑπνώττουσι καὶ πῇ γρηγοροῦσιν. ἀληθεῖς δὲ ἐννοίας παρὰ τὰ φαντάσματα λέγει τὰς κρίσεις, δι' ὧν ἐν ὕπνῳ κρίνομεν, ὅτι τοῦθ' ὅπερ ὁρῶ οὐκ ἔστιν ἐνύπνιον.

Σαφῆ δὲ τὰ ἑξῆς. ἐναντίωσιν δὲ ταύτην λέγει τὸ ὁρᾶν ἐνύπνιον καὶ μὴ ὁρᾶν· τὸ γὰρ μὴ ὁρᾶν ἐναντίον τῷ ὁρᾶν. |

---

2 οὔτι RP ἐγρηγοροῦσιν CRP 3 ἀπεκρίνοντο CR: ἀπεκρίθησαν vel ἀπεκρίναντο Soph. libri 4 post ὑπνώττουσι add. οὐ γὰρ ἂν ἀπεκρίνοντο R ἐγρηγοροῦσιν CRP 7 ἐνύπνια CRP add. τέλος τῶν σχολίων εἰς τὸ περὶ ἐνυπνίων ἀριστοτέλους a

ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΘ ΥΠΝΟΝ ΜΑΝΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ. 146v

p. 462b12 Περὶ δὲ τῆς μαντικῆς τῆς ἐν τοῖς ὕπνοις γινομένης καὶ λεγομένης συμβαίνειν ἀπὸ τῶν ἐνυπνίων.

Μετὰ τὸ Περὶ ἐνυπνίων εὐθὺς τάττει τὸ Περὶ τῆς ἐν τοῖς ὕπνοις 17
μαντικῆς. λέγεται δὲ μαντικὴ διὰ τὸ προμαντεύεσθαι καὶ προγινώσκειν, ἃ μέλλομεν ποιεῖν ἢ πράττειν ὕστερον, παρὰ τῶν ἐνυπνίων. ἀπὸ γὰρ τῶν ἐνυπνίων προμαντευόμεθα, ὅτι τόδε τι ἡμῖν συμβήσεται. ταύτης δὴ τῆς μαντικῆς οὔτε καταφρονῆσαι ῥᾴδιον ὡς μὴ ἐχούσης τι σημειῶδες ἢ 20
προμάντευμα τῶν μελλόντων γίνεσθαι (πείθει γὰρ ἡμᾶς ἡ πεῖρα τῶν καθ' ἑκάστην γινομένων, ὡς ἔχει τι σημειῶδες), οὔτε δεῖ πάλιν πεισθῆναι, ὅτι τὰ ἐνύπνια αἴτιά εἰσι πάντων τῶν μελλόντων γίνεσθαι, ἀλλὰ τούτων τινὰ μέν εἰσιν αἴτια, τινὰ δὲ σημεῖα, τινὰ δὲ συμπτώματα. τίνα δὲ τούτων αἴτια καὶ τίνα σημεῖα καὶ τίνα συμπτώματα, αὐτὸς ἐρεῖ προελθών. εἰπὼν δὲ ὅτι καὶ τὸ περὶ ἐνίων εἶναι τὴν μαντικὴν ἐν τοῖς ὕπνοις ἐπήγαγε· δι' ὃ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐνυπνίων ὁμοίως ἄν τις οἰηθείη. 25
ἔστι δὲ τὸ περὶ τῶν ἄλλων ἴσον τῷ περὶ πάντων καὶ εἴη ἂν τὸ λεγόμενον δυνάμει τοιοῦτον· ἐπεὶ γὰρ ἔνια τῶν ἐνυπνίων ἔχουσι σημειῶδές τι, οἰηθείη ἄν τις ὅτι καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ ἐνύπνια τοιαῦτα τυγχάνει, καὶ οὐδέν ἐστιν ἐνύπνιον, ὅπερ οὐκ ἔχει τι σημειῶδες. ἀλλὰ τὸ μὲν ἔχειν τινὰ σημειῶδες δῆλον, τὸ δὲ μὴ λέγειν αἰτίας εὐλόγους πῶς τοῦτο συμβαίνει, ἀλλ' ἀποφαίνεσθαι, ὅτι θεός ἐστιν ὁ ταῦτα πέμπων, ἀπιστεῖν ἡμᾶς ποιεῖ. ἄλογον γὰρ τὸ τὸν θεόν, ὃς ἑαυτὸν μόνον ὁρᾷ (αὐτὸς γάρ ἐστι 30

1. 2 titulum praebet Ca: om. SRP, sed περὶ τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς in mg. S 3 τοῖς om. RP γενομένης a 3. 4 λεγομένης καὶ γινομένης S 5 ἐνυπνίων a: ὕπνου CRP: μνήμης S, cf. p. 60,2 6 λέγει δὲ μαντικὴν S πραγματεύεσθαι RP 7 ὕστερον ποιεῖν ἢ πράττειν CRP παρὰ Sa: ἀπὸ CRP 8 πραγματευόμεθα RP 10. 11 καθ' ἕκαστον a 11 πάλιν δεῖ CRP 12 πάντων post γίνεσθαι CRP 14 prius καὶ τίνα] τίνα δὲ S ἐρεῖ προελθὼν S: προελθὼν ἐρεῖ a: ἐρεῖ προϊὼν CRP 15 ὕπνοις cum Arist. S (ἐνυπνίοις ceteri) 17 πάντων in textu habet Arist. M 18 ἐπειδὴ CRP 19 τυγχάνουσι C 20 οὐδὲ C 23 cf. locos Arist. apud Bonitzium, Ind. p. 325a17

τὸ ἀεὶ νοοῦν καὶ ἀεὶ νοούμενον), εἰς τοιαῦτα κατάγειν καὶ κατασπᾶν. ὅτι δὲ 146ᵛ τοῦ θεοῦ ἀφαιρεθέντος οὐδὲν ἄλλο φαίνεται εὔλογον, οὐκ ἄδηλον. τὸ γὰρ προορᾶν ἡμᾶς τινα πράγματα, ἃ μέλλει συμβαίνειν ἐν ταῖς Ἡρακλείαις στήλαις ἢ ἐν Βορυσθένει, ὑπὲρ ἡμᾶς ἐστι τὸ λέγειν τὸ αἴτιον τούτου. ὅτι δὲ ἡ ὑποδρομὴ τοῦ ἀστέρος σημεῖόν ἐστιν ἐκλείψεως, δῆλον. οὕτω γὰρ καὶ λέγομεν· σημεῖον δὲ ὅτι ἐκλείπει· καὶ γὰρ ὁ ἀστὴρ ὑπεισῆλθεν.

p. 463^{a}3 Ἀρ' οὖν ἔστι τῶν ἐνυπνίων τὰ μὲν αἴτια καὶ σημεῖα, οἷον τῶν περὶ σῶμα συμβαινόντων;

Τὸ τῆς λέξεως κατάλληλον τοιοῦτόν ἐστι· τῶν ἐνυπνίων τὰ μέν ἐστιν αἴτια, τὰ δὲ σημεῖα· αἴτια μὲν ὅσα φανέντα τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὰς ἐνεργείας ἐφίστησιν, ὑπομνήσαντά τινος τῶν πρώτων (τί δὲ τοῦτό ἐστι, μετὰ βραχὺ γνωσόμεθα), σημεῖα δέ δι' ὧν παρίσταται σωματικὰ πάθη ἢ ψυχικά. εἰπὼν δὲ τὰ προσεχῶς ῥηθέντα ἐπήγαγεν· εὔλογον δὲ οὕτως ὑπολαβεῖν καὶ τοῖς τεχνίταις μέν, σκοπουμένοις δέ τι καὶ φιλοσοφοῦσιν. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· οὐ μόνον τοῖς ἰατροῖς προσήκει σφόδρα προσέχειν τοῖς ἐνυπνίοις, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν τοῖς τεχνίταις καὶ φιλοσοφοῦσι περί τινος. ἀλλὰ πῶς ἐν τῇ νυκτὶ γίνονται κινήσεις τινές, οἷον φλέγματος κατάρρυσις καὶ ἄλλα τινά, ἃ λέγομεν εἶναι σημεῖα τῶν μελλόντων συμβαίνειν ἡμῖν, ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ οὐ γίνονται; ἤ φησιν, ὅτι γίνονται καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ. | αἱ 147ʳ γὰρ μεθ' ἡμέραν, τουτέστιν αἱ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, γινόμεναι κινήσεις, ἂν μὴ σφόδρα μεγάλαι ὦσι καὶ ἰσχυραί, λανθάνουσι. γίνονται οὖν, φησί, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοιοῦται κινήσεις, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ εἶναι μεγάλας λανθάνουσιν ἡμᾶς· ἐκκρούονται γάρ, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τῶν μεθ' ἡμέραν κινήσεων μεγάλων οὐσῶν τῶν γινομένων ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν. ἂν γὰρ μὴ ὦσι, φησί, σφόδρα μεγάλαι καὶ ἰσχυραί, ἀλλὰ μικραί, λανθάνουσι. μεγάλων μὲν γὰρ οὐσῶν οὐ γίνεται λήθη, μικρῶν δὲ γίνεται· τῶν γὰρ αἰσθητῶν αἱ κινήσεις μεγάλαι οὖσαι ἐμποδίζουσιν αὐτὰς καὶ οὐκ ἐῶσιν αἴσθησιν ἐμποιεῖν. ἐν δὲ τῷ καθεύδειν διὰ τὸ ἀργεῖν τὰ αἰσθητήρια καὶ αἱ μικραὶ μεγάλαι δοκοῦσιν. ὅτι δὲ καὶ αἱ μικραὶ μεγάλαι δοκοῦσι, πιστοῦται ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς· μικροῦ γὰρ ἤχου ἐν τῷ

1 ὁ ἀεὶ νοῶν C καὶ τὸ ἀεὶ a καὶ πάντα σπᾶν R 2 τοῦ om. a expectes τοῦ pro τὸ, sed v. Arist. p. 462^{b}24 3 τινα legit cum Arist. SU (τινας ceteri) μέλλειν C συμβαίνει τοῖς οἰκοῦσιν ἐν a ἡρακλείοις S: ἡρακλέους RP 4 βορυσθενίτῃ C τὸ (post ἐστι) om. CRP 5 ἡ om. a 7 ἐστι] εἰσι a (Arist. L) post αἴτια add. εἶναι a cum Arist. Y καὶ cum Arist. SU] τὰ δὲ a (Arist. EMY) 8 τὸ ante σῶμα add. a (Arist.) 12 γνωσόμεθα] p. 80,13 ἢ ψυχικὰ πάθη CRP Soph. 13 προσεχῆ RP καὶ ante οὕτως add. S 14 τοῖς cum Arist. L (τοῖς μὴ ceteri) 15 ὅτι ante οὐ add. RP προσῆκον C προσέχειν σφόδρα CRP 18 εἶναι om. CRP συμβαίνειν S: συμβαίνει a: συμβῆναι CRP 20 καθ' ἡμέραν CRP ἐὰν Arist. EMY 21 ὦσι μεγάλαι CRP 22 φησιν ἐν CRP μὴ om. S 23 εἴρηται] p. 460^{b}32 μεθ' ἡμέραν a: om. ceteri 27 αἰσθητηρίων CRP 30 τῶν ἐπαγωγῶν CRP

καθεύδειν γεγονότος ἐν τοῖς ὠσὶ δοκοῦμεν βροντᾶσθαι. τοῦτο δὲ οὐκ ἂν 147r ἡμῖν ἐδόκει, εἰ μὴ αἱ μικραὶ κινήσεις μεγάλαι ἐδόκουν ἐν τοῖς ὕπνοις. δοκοῦσι δὲ μεγάλαι διὰ τὸ τὰ αἰσθητήρια τότε ἀργεῖν.

p. 463a16 Ἐπεγειρομένοις δὲ ταῦτα φανερὰ τοῦτον ἔχοντα τὸν τρόπον.

Τουτέστιν ἐγερθεῖσι δὲ φανερὸν γίνεται, ὅτι ταῦτα πάντα μικρά ἐστιν. ἐγερθέντες γὰρ ἔτι ἔχομεν αἴσθησιν καὶ τοῦ ἐν τοῖς ὠσὶ μικροῦ ἤχου, ὅτι μικρός ἐστι, καίπερ μεγάλου ἐν τοῖς ὕπνοις δοκοῦντος, καὶ τῶν ἄλλων πάντων· ἃ σαφῶς καταλέγει. πιστωσάμενος δέ, ὅτι ἐν τοῖς ὕπνοις αἱ μικραὶ κινήσεις διάδηλοι γίνονται, λέγει ὅτι ταῦτά ἐστι καὶ σημεῖα τῶν μελλόντων ἡμῖν συμβαίνειν. τὸ γὰρ δοκεῖν ἐν τοῖς ὕπνοις μέλιτος ἀπογεύεσθαι σημεῖόν ἐστι τοῦ μέλλειν ἡμᾶς νοσῆσαι· ἀρχὴ γὰρ τῆς νόσου τὸ φλέγμα. καὶ ἐπεὶ πάντων αἱ ἀρχαὶ μικραί, ὡς εἴρηται πολλάκις, τῷ μεγέθει, τῇ δὲ ποιότητι καὶ τῇ δυνάμει μεγάλαι, καὶ αἱ τῶν νόσων ἀρχαὶ μικραὶ ἂν εἶεν. ἀλλὰ μὴν τὰ μικρὰ δέδεικται ὅτι ἐν τῷ καθεύδειν γίνονται δῆλα· καὶ αἱ τῶν νόσων ἄρα ἀρχαὶ ἐν τῷ καθεύδειν ἔσονται δῆλαι. εἰ δὲ τοῦτο, φανερόν, ὅτι ἔνια τῶν ἐν τοῖς ὕπνοις σημεῖά ἐστι τῶν μελλόντων ἡμῖν περὶ τὸ σῶμα συμβαίνειν παθῶν. ἐγὼ γὰρ ἰδὼν ἐν ὕπνῳ ὤν, ὅτι διηρχόμην ἔν τινι τόπῳ βορβορώδει καὶ δυσώδει, μετ᾿ ὀλίγας ἡμέρας νενόσηκα· οἱ γὰρ παχεῖς καὶ γλισχροὶ καὶ σεσημμένοι χυμοί, οἵπερ αἴτιοι γεγόνασι τοῦ νοσῆσαί με, ἐν τῷ καθεύδειν γεγόνασί μοι διάδηλοι. ἦν οὖν σημεῖον ἡ ἐμὴ πρὸς τὸν βορβορώδη τόπον παρέλευσις τοῦ νοσῆσαί με. δι᾿ ὃ προσέχειν χρὴ τοῖς τοιούτοις.

p. 463a17 Ὥστ᾿ ἐπεὶ μικραὶ πάντων αἱ ἀρχαί.

Ἐπεὶ οὖν, φησί, μικραὶ πάντων αἱ ἀρχαί, δηλονότι καὶ τῶν νόσων καὶ τῶν ἄλλων παθημάτων τῶν ἐν τῷ σώματι μελλόντων γίνεσθαι μικραὶ ἔσονται· τοῦτο γὰρ λείπει. εἰ δὲ τοῦτο, φανερόν, ὅτι ἐν τοῖς ὕπνοις ἔσονται καταφανεῖς. ὡς γὰρ εἴρηται, τὰ μικρὰ ἡμῖν τότε δῆλα γίνεται. ὥστε οὐδὲν θαυμαστόν, εἰ αἱ μικραὶ κινήσεις ἐν τοῖς ὕπνοις τῶν ἐσομένων αἴτιαι ἡμῖν γίνονται.

---

3 ἀργεῖν a: ἀργεῖν. δοκοῦσι μὲν οὖν μεγάλαι ceteri 6 δὲ om. RP 7 ἔχομεν ἔτι CRP 8 μικρά RP μεγάλα P: anceps R δοκοῦντα RP 9 δέ om. C 10 κατάδηλοι CRP 13 εἴρηται] De gen. anim. E 7 p. 788a13 13. 14 τῷ δὲ μεγέθει καὶ τῇ ποιότητι μεγάλαι CRP 15 ἂν εἶεν Sa: μὲν εἶεν ἂν CRP 16 ἄρα om. RP 18 συμβαίνειν περὶ τὸ σῶμα παθῶν CRP ὤν om. P 20 σεσημμένοι SCRP Soph.: νενοσημένοι a 20. 21 τοῦ νοσῆσαί με Sa: μοι τῆς νόσου CRP 25 ἁπάντων S πάντων αἱ ἀρχαὶ μικραί C 26 τῷ—ὅτι ἐν (27) om. P τοῖς σώμασι C 28 γίνονται a 29 οὐδὲ RP 29. 30 ἡμῖν αἰτίαι CRP, αἰτίαι etiam Sa

p. 463a21 Ἀλλὰ μὴν καὶ ἔνια γε τῶν καθ' ὕπνον φαντασμάτων 147r
αἴτια εἶναι τῶν ἑκάστου πράξεων, οὐκ ἄλογον.

Εἰπὼν τίνα εἰσὶ τῶν ἐνυπνίων σημεῖα, λέγει καὶ τίνα αἴτια, καί φησιν· ὥσπερ μέλλοντες πρᾶξαί τι ἢ καὶ πράσσοντες ἐν τοῖς ὕπνοις εὐθυονείρως τούτοις σύνεσμεν (οὕτως γὰρ εὐθυονειροῦμεν, ὡς μὴ ἄλλο τι, ἀλλ' ἐκεῖνο αὐτὸ ἀπαραλλάκτως θεᾶσθαι, ὅπερ ἐπράττομεν), αἴτιον δὲ τοῦ ὁρᾶν ἐν τοῖς ὕπνοις τὰ πραττόμενα ἡμῖν ἐγρηγορόσιν τὸ προοδοποιεῖσθαι τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἀπὸ τῶν πράξεων (ὡς γὰρ τὰ πεπονθότα σώματα ἐπιτηδείως περιπίπτει ταῖς νόσοις, οὕτω καὶ ἡ προοδοποιηθεῖσα καὶ προκινηθεῖσα διάνοια ὑπὸ τῶν ἐγγινομένων ἐν τῇ καρδίᾳ κινήσεων εὐθυονείρως αὐτοῖς σύνεστιν), ὡς οὖν ἐπὶ τούτων, οὕτω πολλάκις ἀναγκαῖον καὶ τὰς καθ' ὕπνον κινήσεις ἀρχὴν εἶναι τῶν καθ' ἡμέραν πράξεων. ὅσα γὰρ φανέντα ἐν τοῖς ὕπνοις τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὰς ἐνεργείας ἐφίστησιν, ὑπομνήσαντά τινος τῶν πρώτων, ταῦτα αἴτια λέγομεν. ὡς γὰρ ἐγρηγορότες πολλάκις διανοούμεθά τι, ὅπερ αἴτιον ἡμῖν γίνεται τοῦ ποιῆσαι ἢ πρᾶξαι ἢ εὑρεῖν ἄλλο τι (διανοηθεὶς γάρ τις ἐξαίφνης τι καὶ ἐκ τούτου εὑρηκὼς ἄλλο τι λέγει τοῦ εὑρεθέντος αἴτιον εἶναι τὸ διανοηθέν), οὕτω καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις ἠρεμοῦσα ἡ διάνοια ἐκ τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τύπων διανοεῖται ἄλλο τι, ὑφ' οὗ συμβαίνει πρᾶξαι ἄλλο τι, καί φαμεν, ὅτι τοῦ πραχθέντος αἴτιον τὸ φανέν. ὅτι δὲ ἀπὸ ἄλλων τινῶν συμβαίνει ἡμᾶς ἄλλα διανοεῖσθαι, δῆλον. ἰδὼν γὰρ πολλάκις λύραν διενοήθην Σωκράτην, καὶ ἐκ Σωκράτους τρίγωνον. καὶ οὐ δὴ τὸ ἄλλου αἴτιον ἄλλου φαμέν. ἐπεὶ καὶ ὁ κόπος, αἴτιος ὢν τοῦ πυρετοῦ, ἄλλος ἐστὶ παρὰ τὸν πυρετόν. καὶ ἐγὼ δὲ πολλάκις ἐν ὕπνῳ ῥόδα λευκὰ ἰδὼν μεθ' ἡμέραν ἔλαβον παρά τινων δῶρα. ἃ δὴ ῥόδα αἴτια καὶ ἀρχὴν τῶν δώρων λέγομεν. ἔστιν οὖν, ὥσπερ ἡ ἐν τῇ ἡμέρᾳ πρᾶξις αἰτία τῶν ἐν νυκτὶ γινομένων | ἡμῖν ἐνυπνίων ἢ φαντασμάτων, οὕτως 147v οὐδὲν κωλύει καί τινα φαντάσματα αἴτια εἶναι τῶν μεθ' ἡμέραν πράξεων. ταῦτα δὲ ἁρμόζει ἐπὶ τῶν πράξεων λέγεσθαι τῶν ὑφ' ἡμῶν πραχθησομένων οὐ διὰ μακροῦ, ἀλλὰ συντόμως. τὰ μὲν οὖν ὡς αἴτια καὶ σημεῖα ταῦτα.

2 ἑκάστου RP: ἑκάστων C: anceps S: οἰκείων ἑκάστῳ a (Arist.) εὔλογον C 3 νῦν ante λέγει add. CRP post φησιν add. ὅτι CRP 4 ἐν τοῖς ὕπνοις πράσσοντες Sa εὐθυονείροις—ὕπνοις (7) om. RP 7 ἐγρηγορόσιν] ὁρῶμεν P, e corr. R τὸ] τῷ P, e corr. R προοδοποιῆσαι C 8. 9 πίπτει CRP 12 ἀρχὰς CRP (Arist. EMY) ante τῶν add. πολλάκις CRP καθ' ἡμᾶς C 16 διανοηθεὶς—εἶναι τὸ (17) om. Sa 17 διανοηθέν] δυνηθῆναι a 18 ὑφ'—ἄλλο τι (19) (τί ἕτερον RP) SCRP: om. a 20 ἄλλα συμβαίνει ἡμᾶς CRP 21 διενοήθη P: anceps R ἐκ Σωκράτους SC: σωκράτην RPa 22 δὴ Sa: δεῖ εἰ C, prius R: δεῖ θαυμάζειν εἰ P, e corr. R ἄλλου S: ἄλλῳ C: ἄλλο RP: τινὸς a alt. ἄλλου] ἐκεῖνο a: ἄλλο conicio φανῇ P, e corr. R post φαμὲν add. εἶναι τὸ αἰτιατόν a καὶ ὁ om. Sa 23 δὲ om. P 24 ῥόδον ἰδὼν RP παρά τινων δῶρα μεθ' ἡμέραν ἔλαβον C: ἀπό τινων μεθ' ἡμέραν δῶρα ἔλαβον RP ἃ] τὰ a ῥόδα] τῶν δώρων RP αἴτιον a 25 τῶν δώρων SC (post λέγομεν C): τῶν ῥόδων a: om. RP ἔστιν οὖν] in epanalepsi v. 27 anacoluthon oritur ἡ] καὶ CRP ταῖς ἡμέραις a 26 ἐν τῇ νυκτὶ φαινομένων RP ἐνυπνίων ἢ om. CRP

p. 463a31 Τὰ δὲ πολλὰ συμπτώμασιν ἔοικε. 147v

Λέγει δὲ ὑπερβατὰ τὰ ὑπὸ ἄλλων πραχθησόμενα καὶ ἁπλῶς, ὧν μὴ ἔστιν ἐν ἡμῖν ἡ ἀρχή. ποῦ γὰρ ἐν ἐμοὶ ἀρχὴ τῆς μελλούσης ἐν Περσίδι γίνεσθαι ναυμαχίας ἢ πολέμου; ἀλλ' ὅμως συμβαίνει ἢ καθαρώτατα ἰδεῖν με, ὅτι γίνεται ἐν Περσίδι πόλεμος, καὶ ἀποβῆναι τοῦτο καὶ γενέσθαι, ἢ καὶ αἰνιγματωδῶς· λέγω δὲ αἰνιγματωδῶς, ὅταν ἀπ' ἄλλου ἄλλο ἀποβῇ, οἷόν τί φημι· ἐθεάσατο ὁ ἐμὸς ἑταῖρος ἐν ὕπνῳ, ὡς ἀπέστειλεν αὐτῷ γυνή τις μηλοπέπονας λεπτοὺς καὶ ἐπιμήκεις, ἔχοντας οὐρὰς σκορπίων· μετὰ δὲ ὀλίγας τινὰς ἡμέρας ἐλυπήθη ὑπ' ἐκείνης τῆς γυναικός. εἰσὶν οὖν ἄλλο μὲν οἱ μηλοπέπονες, ἄλλο δὲ τὸ ἀποβάν, ἡ λύπη. σαφηνίζει δὲ αὐτός, πῶς ἐοίκασι συμπτώμασι, καί φησιν· ὥσπερ γὰρ πολλάκις συμβαίνει, μεμνημένον ἐμὲ Σωκράτους, ἐλθεῖν Σωκράτην, οὕτω καὶ ἰδόντα ἐν ὕπνῳ ναυμαχίαν, συμβαίνει γίνεσθαι ναυμαχίαν. καὶ ὥσπερ οὐκ ἔστι τῆς τοῦ Σωκράτους ἀφίξεως αἴτιον τὸ μεμνῆσθαι ἐκείνου, ἀλλὰ συμβαίνει, μεμνημένον με ἐκείνου, παραγεγονέναι, οὕτως οὐδὲ τὸ ἐνύπνιον αἴτιόν ἐστι τῆς ναυμαχίας, ἀλλὰ σύμπτωμα. καὶ διὰ τὸ εἶναι συμπτώματα τὰ πολλὰ τῶν ἐνυπνίων οὐκ ἀποβαίνει.

Ὅτι δὲ πολλὰ τῶν ζῴων ὀνειρώττει, δῆλον· κύνες γὰρ κοιμώμενοι μινυρίζουσιν. εἰσὶν οὖν τὰ ὄναρ θεάματα θεόπεμπτα μὲν οὐδαμῶς, ὥσπερ εἴρηται, δαιμόνια μέντοι· ἡ γὰρ φύσις ἡμῶν δαιμονία οὖσα προορᾷ τὰ μέλλοντα, ὥσπερ εἴρηται. λέγει δέ, ὅτι ὅσων ἀνθρώπων ἡ φύσις ἐστὶν ὡσπερεὶ λάλος καὶ μελαγχολική, οὗτοι παντοδαπὰς ὄψεις ὁρῶσιν. ὡς γὰρ οἱ λάλοι πολλὰ λέγουσιν, οὕτω καὶ οἱ μελαγχολικοὶ διὰ τὴν πολλὴν κίνησιν παντοδαπὰ βλέπουσιν (ἡ γὰρ μελαγχολία, ὡς πολλάκις εἴρηται, πνεύματός ἐστι πολλοῦ καὶ σφοδροῦ κίνησις) καὶ διὰ τὸ πολλὰ κινεῖσθαι μᾶλλον ἐπιτυγχάνουσιν. ὡς γὰρ οἱ ἐρίζοντες οὐχ ἓν ἁρπάζουσι, εἴτε στέφανος εἴθ' ὅτι ἂν εἴη τὸ ῥιπτούμενον, ἀλλὰ πολλά (καὶ γὰρ τὰ ῥιπτούμενα πολλά), οὕτω καὶ οἱ μελαγχολικοὶ διὰ τὸ πολλὰς κινεῖσθαι κινήσεις (ἐν κινήσει γὰρ ἀεὶ τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν πνεῦμα καὶ αἷμα) πολλῶν ἐπιτυγχάνουσι. καὶ ὥσπερ, φησί, καὶ λέγεται· ἂν πολλὰ βάλλῃς, ἄλλοτε ἀλλοῖον

4 γίνεσθαι ναυμαχίας a: γενέσθαι ναυμαχίας S: ναυμαχίας γενέσθαι CRP πόλεμος C καθαρώτερον RP: καθαρωτέρως C 5 γίνεται] ἔσται CRP τοῦτον RP 6 λέγω δὲ (δὴ a) αἰνιγματωδῶς Sa: om. CRP καὶ ante ἄλλο add. RP 7 καθ' ὕπνον RP 9 τινὰς om. SP ἐλυπήθην C μὲν post εἰσὶ add. CRP ἄλλοι RP 10 μὲν om. RP 11 συμβαίνει om. RP 11. 12 μεμνημένου ἐμοῦ RP 12 Σωκράτους] σωκράτην C 13 γενέσθαι RP 14 με post μεμνῆσθαι add. CRP μεμνημένου μου CRP 15 παραγενέσθαι RP ἐστὶ] γίνεται a 16 εἶναι σύμπτωμα RP τὰ a: om. ceteri 19 οὖν] μὲν RP 20 ἡμῶν om. RP 21 ἐστὶν ἡ φύσις CRP 22 ὡσπερανεὶ CRP (Arist. EMYL) 23 πολλὰ] παντοδαπὰ CRP 24 ἡ] ὡς CRP πολλάκις εἴρηται post γὰρ add. CRP ὡς πολλάκις εἴρηται S: om. ceteri, v. p. 39,22 26 εἴτε στέφανος εἴθ' a: μῆλον ἢ στέφανον ἢ C: μᾶλλον ἢ στ. ἢ S: μῆλον ἢ ὀστέον ἢ RP 27 ῥιπτόμενον RP πολλὰ τὰ ῥιπτούμενα RP Soph. 29 καὶ αἷμα om. CRP 30 καὶ (post φησί) om. a βάλῃς S (Arist. S)

βαλεῖς, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων. ἢν γάρ τις ἕνα οἰστὸν βάλλῃ, ἢ οὐδ' ὅλως 147v ἂν ἐπιτύχῃ ἢ ἅπαξ· ὁ δὲ πολλούς, ἄλλοτε ἄλλο μέρος ἀνάγκη τῆς θύρας μεταβάλλειν. ὡς οὖν ἐπὶ τούτων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πολλὰς ὄψεις ὁρών- 45 των· ἀνάγκη γὰρ καὶ τούτους πολλῶν ἐπιτυγχάνειν.

Ἡ μὲν οὖν διάνοια αὕτη, ἡ δὲ λέξις ἡ ὁμοίοις θεωρήμασιν ἐπιτυχεῖς ὄντες τούτοις ἢ παρέλκει ἢ εἴη ἂν λέγουσα· τὰ ἐπὶ τοῖς ὕπνοις ἐπιτυγχανόμενα θεωρήματα ὅμοιά εἰσι τοῖς ἁρπαζομένοις ὑπὸ τῶν ἐριζόντων. οὐκ ἀποβαίνουσι δέ, φησί, πάντα τὰ ὀνείρατα, διότι οὐδὲ πάντων τῶν σημείων τῶν μελλόντων γίνεσθαι ἐν τοῖς ἡμῶν σώμασιν ὁρῶμεν ἀπόβασιν. εἶδε γάρ τις, ὅτι βαδίζει εἰς νοσώδη τόπον, καὶ ἦν τοῦτο σημεῖον τοῦ μέλλειν αὐτὸν νοσῆσαι· οὐ νενόσηκε δὲ διὰ τὸ γεγονέναι ἄλλην 50 ταύτης κυριωτέραν κίνησιν. διεγερθεῖσα γὰρ ἡ φύσις καὶ συμπέψασα τοὺς χυμούς, ἀφ' ὧν ἔμελλε νοσῆσαι, οὐ νενόσηκεν. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὰ τῶν ὑδάτων σημεῖα πάντα ἀποβαίνει. ἔστι μὲν γὰρ σημεῖον βροχῆς ἡ ὑπὸ σελήνην συνισταμένη ἅλως, ἀλλ' ὅμως πολλάκις γεγονυῖα, οὐ βρέχει διὰ τὴν ἐξαίφνης τῆς ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως ἐπικράτειαν· πνεύματος δὲ σημεῖόν ἐστι τὸ μὴ ὁλόκυκλον φανῆναι τὴν σελήνην, ἀλλ' ἡμίσειαν, | ὡς ἐν τοῖς 148r Μετεώροις δέδεικται. ἂν οὖν ἄλλη, φησί, γένηται κίνησις κυριωτέρα τῆς κινήσεως, ἀφ' ἧς συνέστη ἡ ἅλως, ἥτις ἅλως σημεῖον ἦν βροχῆς, οὐ γίνεται βροχή. τὸ δὲ μελλούσης παρέλκει. ὅτι δὲ πολλὰ καλῶς βουλευθέντα οὐκ ἀποβαίνει ἢ διὰ θάνατον τῶν βουλευσαμένων ἢ δι' ἄλλας τινὰς αἰτίας, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. τὸ δὲ ὅλως γὰρ οὐ πᾶν γίνεται τὸ μελλῆσαν ἴσον ἐστὶ τῷ 'οὐ πᾶν γίνεται τὸ μέλλον γενέσθαι'. ἐσόμενον δ' ἐστὶ τὸ μέλλον 5 ἐξ ἀνάγκης γενέσθαι, μέλλον δὲ τὸ ἐνδεχόμενον καὶ γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι, ὡς ἐν τῷ Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς εἴρηται.

p. 463b31 Περὶ δὲ τῶν μὴ τοιαύτας ἐχόντων ἀρχὰς ἐνυπνίων, ἀλλ' ὑπερορίας ἢ τοῖς χρόνοις.

Ὑπερόρια τοῖς χρόνοις λέγεται, ἅπερ ἀποβαίνει μετὰ πολὺν χρόνον. τὸ δὲ ἢ τοῖς τόποις ἢ τοῖς μεγέθεσιν ἐκ παραλλήλου κεῖται, ἔστι 10 δὲ τὸ λεγόμενον δυνάμει τοιοῦτον· περὶ δὲ τῶν ἐνυπνίων τῶν μὴ ἐχόντων ἀρχάς, ὧν ἡμεῖς μέλλομεν πράττειν (τοῦτο δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ 'περὶ δὲ τῶν ἐνυπνίων τῶν μὴ ὄντων αἰτίων, ὧν ἡμεῖς μέλλομεν πράττειν'·

---

1 βάλῃς S: βάλλεις C Arist. EMY βάλλῃ a: βαλεῖ ceteri 2 ἐπιτύχῃ RP: ἐπιτύχοι conicio 2. 3 ἀνάγκη ἄλλοτε ἄλλο τῆς θύρας μέρος βάλλειν CRP 4 τούτους SRP: τούτοις a: τοῦτον C 5 tert. ἡ om. RP 6 post ὄντες add. ἐν Arist. 8 πάντα] πᾶν a 10 δυσώδη RP: in mg. βορβορώδη S (cf. Soph.) 11 καὶ ὅμως οὐ νενόσηκε CRP 12 ταύτης om. CRP 13 ἤμελλε SR οὐκ ἐνόσησεν S 14 σημεῖον μὲν γὰρ ἔστι CRP 15 γεγονυίας RP 17. 18 ἐν τοῖς Μετεώροις] Γ 5 p. 376b26 ? 19 ἅλως (post ἥτις) om. RP 21 δῆλον post ἀποβαίνει add. CRP 22 οὐδεὶς ἀγνοεῖ om. CRP ὅλως τε γὰρ C μελλῆσαν a, prius R: μελῆσαν ceteri Soph. AB 24 καὶ (ante γενέσθαι) om. S 25 ἐν τῇ CRP Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς] B 11 p. 337b4ss. 26 post ἐνυπνίων add. οἵας εἴπομεν a (Arist. EMY) 28 ὑπερορία CR λέγει a

τὸ γὰρ ἐνύπνιον τὸ ἐμοὶ μὲν ὀφθέν, αἴτιον δὲ ὂν τοῦ μέλλοντος ἐν Περσίδι 148r πραχθήσεσθαι πολέμου οὐκ ἔχει ἀρχὴν οὐδ᾽ ἐστὶν αἴτιον τοῦ μέλλοντος ὑπ᾽ ἐμοῦ πραχθῆναι· οὐ γὰρ ὑπ᾽ ἐμοῦ ὁ τοιοῦτος πόλεμος πραχθήσεται), περὶ μὲν δὴ τούτων οὐ χρὴ λέγειν. δῆλον γάρ, ὅτι ταῦτα πάντα τὰ ἐνύπνια οὐκ εἰσὶ κυρίως αἴτια, καίπερ αἴτια λεχθέντα καταχρηστικῶς τῷ αἰτίῳ ἐπὶ τούτων χρησαμένων ἡμῶν, ἀλλὰ συμπτώματα.

p. 464a3 Μὴ μέντοι γε ἐν αὐτοῖς ἐχόντων τας ἀρχὰς τῶν ἰδόντων τὸ ἐνύπνιον.

Τὸ λεγόμενόν ἐστι· περὶ δὲ τῶν ἐνυπνίων τῶν ἐχόντων ἀρχήν τινα τῶν μελλόντων ὑπ᾽ ἄλλου πραχθῆναι, ἀλλ᾽ οὐχ ὑφ᾽ ἡμῶν, ὄντος δὲ τοῦ μέλλοντος πρᾶξαι γείτονος καὶ ὅλως μὴ πόρρω κατὰ πολὺ ἡμῶν ὄντος, ἀλλ᾽ ἐγγύς (περὶ γὰρ τῶν ὑπὸ τῶν πόρρω ὄντων πραχθήσεσθαι μελλόντων εἴπομεν ὡς οὐ χρὴ λέγειν), περὶ μὲν δὴ τῶν ἐνυπνίων τῶν ἐχόντων ἀρχάς, ὧν μέλλει ὁ γείτων πράττειν (τῶν γὰρ ὑπὸ τοῦ γείτονος πραχθῆναι μελλόντων οὐκ ἐπ᾽ ἐμοὶ ἡ ἀρχὴ τῆς τούτων πράξεως, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ μέλλοντι ταῦτα πρᾶξαι, εἰ μὴ λέγοι τις, ὅτι καὶ ταῦτα συμπτώματά ἐστιν, ὥσπερ καὶ τὰ ἔχοντα ἀρχὴν τῶν μελλόντων ἐν Περσίδι πραχθῆναι), τοιαῦτα ἂν εἴη μᾶλλον ἢ ὥσπερ λέγει Δημόκριτος. ἐκεῖνος γὰρ ἔλεγεν εἴδωλά τινα ἐμπελάζειν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τούτων τὰ μὲν εἶναι ἀγαθοποιά, τὰ δὲ κακοποιά (ὅθεν καὶ εὔχεται εὐλόγχων τυχεῖν εἰδώλων)· εἶναι δὲ ταῦτα ὑπερμεγέθη καὶ δύσφθαρτα μέν, οὐκ ἄφθαρτα δέ, προσημαίνειν τε τὰ μέλλοντα τοῖς ἀνθρώποις, θεωρούμενα καὶ φωνὰς ἀφιέντα· ὧν φωνῶν καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις αἰσθανόμεθά πως. λέγει δὲ οὗτος, ὅτι οὐκ εἴδωλα χρὴ αἰτιᾶσθαι (τοῦτο γὰρ πολλάκις δέδεικται ψεῦδος), ἀλλὰ κινήσεις τινάς· ὑφ᾽ ὧν κινήσεων σχηματιζομένου τοῦ ἀέρος καὶ διὰ τῶν ὤτων ἢ τῶν μυκτήρων ἐν τοῖς ὕπνοις προσπιπτουσῶν τῇ καρδίᾳ ἀνάγκη προορᾶν τὸ μέλλον γενέσθαι. πῶς δὲ κινεῖται καὶ σχηματίζεται, εἴρηται τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἐν τῷ Περὶ δαιμόνων λόγῳ. ἔχουσι γὰρ καὶ οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις ἀρχήν τινα τῶν μελλόντων γίνεσθαι. ὅτι δὲ αἱ μικραὶ κινήσεις ἐν τοῖς ὕπνοις μεγάλαι φαίνονται, εἴρηται πρότερον. σαφῶς δὲ πάντα καταλέγει. διὰ οὖν τὸ φέρεσθαι τὰς κινήσεις ὡς ἔτυχε καὶ ἐμπίπτειν οἷς ἂν τύχῃ συμβαίνει προορᾶν τὰ μέλλοντα καὶ τοὺς φαύλους. εἰ δὲ θεὸς ἦν ὁ πέμπων, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἔδει βλέπειν αὐτά· τότε γὰρ καὶ γρηγοροῦμεν.

5 οὐδ᾽ CRP λεχθέντα a: ἐλέχθη ceteri 5. 6 ἐπὶ τούτων om. RP 6 καταχρησαμένων S 7 γε om. Arist. EMY 8 τὰ ἐνύπνια RP 9 δὲ om. RP 12 καὶ post ὄντων add. C 13 εἴπομεν] p. 81,2 14 μελλόντων πραχθῆναι CRP 18—22 e Sexto Emp. Math. IX 19 18 ἐκπελάζειν S 20 εὐλόγχων S, prius R (cf. Sext. et Zeller I^5 p. 937[3]): εὐλόχων a, e corr. R, Soph.: εὐλόγων CP 21 προσημαίνει a τε a (Sext.): δὲ ceteri 22 καὶ (ante ἐν) CRP 23 εἴδωλον C 25 διὰ post ἢ add. RP 26 προσπιπτουσῶν P, e corr. R Soph.: προσπιπτόντων ceteri 25. 26 προσπιπτ. ἐν τοῖς ὕπνοις CRP Soph. 27 τῷ om. a Περὶ δαιμόνων] cf. p. 84,26 alibi non commemoratur 29 ἔτι δὲ S 29. 30 εἴρηται] p. 78,29 30 σαφῆ RP γοῦν CRP 32 ἔδει ἐν τῇ ἡμέρᾳ S

p. 464a22 Οὕτω δὲ εἰκὸς τοὺς τυχόντας προορᾶν· ἡ γὰρ διάνοια 148r τῶν τοιούτων οὐ φροντιστική.

Καὶ ἄλλην αἰτίαν ἐπάγει τοῦ τίνος ἕνεκα οἱ τυχόντες τὰ μέλλοντα 50 προορῶσιν, ἀλλ' οὐχ οἱ σοφοί, καί φησιν, ὅτι ἡ διάνοια τῶν τοιούτων κενὴ οὖσα τῶν ἐκ φιλοσοφίας καλλίστων θεωρημάτων καὶ ἔρημος ἄλλων φροντίδων ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν προσπιπτόντων ἄγεται, ἡ δὲ τῶν φρονίμων διάνοια περὶ πολλὰ καταγινομένη καὶ ὑπὸ τούτων κινουμένη οὐχ ὁρᾷ τὰ προσπίπτοντα. ὥσπερ γὰρ καὶ ἐγρηγορότες, ἂν σφόδρα διανοώμεθά τι, οὐχ ὁρῶμεν τὸν παριόντα (ἐκκρούει γὰρ ἡ μείζων | κίνησις τὴν ἐλάττονα), οὕτω 148v καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις κινουμένη ἡ διάνοια ὑπὸ τῶν ἐνόντων κινημάτων ἢ τύπων οὐχ ὁρᾷ τὰ προσπίπτοντα. [εὖ σοι, δαιμόνιε, τῆς ἀγχινοίας. ὡς πολλῶν καὶ καλλίστων ἡμῖν αἴτιος καὶ τῆς ἀληθείας μυσταγωγὸς καθ' ἑκάστην γίνῃ].

p. 464a24 Καὶ τοῦ ἐνίους τῶν ἐκστατικῶν προορᾶν αἴτιον, ὅτι αἱ οἰκεῖαι κινήσεις οὐκ ἐνοχλοῦσι.

Τὸ αἱ οἰκεῖαι κινήσεις οὐκ ἐνοχλοῦσιν ἴσον ἐστὶ τῷ μὴ ἔχειν 6 οἰκείας κινήσεις. οἱ γὰρ ἐκστατικοί (λέγει δὲ ἐκστατικοὺς οὐ τοὺς τέλεον μαινομένους, ἀλλὰ τοὺς ὄντας μεταξύ, φέρε γὰρ οὕτως εἰπεῖν, τῶν τε φρονίμων καὶ τῶν τέλεον μαινομένων), οἱ δὴ ἐκστατικοὶ καὶ μηδὲν ὅλως φροντίζοντες ἤ τι ἀναλογιζόμενοι, ἀλλά, κἂν ἐπίῃ αὐτοῖς ἀναλογίσασθαι, ἀπορρίπτοντες καὶ οὐδὲν ὅλως προσιέμενοι πῶς ἂν ἔχοιεν κινήσεις τινάς; 10 καὶ οἱ μὲν σοφοὶ οὐ προορῶσι διὰ τὸ ἐνοχλεῖσθαι καὶ οἱονεὶ θυροκοπεῖσθαι τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἐνόντων αὐτοῖς εἰδώλων καὶ τύπων, οἱ δ' ἐκστατικοὶ κενὴν ἔχοντες τὴν διάνοιαν καὶ διὰ τοῦτο ἀνενόχλητον εἰκότως αἰσθάνονται τῶν προσπιπτόντων ἔξωθεν. τίνα δὲ τὰ προσπίπτοντα καὶ πῶς, εἴρηται τῷ Ἀφροδισιεῖ ἐν τῷ Περὶ δαιμόνων· ταῦτα γὰρ εἶπε ξενικὰς κινήσεις. μήποτε δὲ ξενικὰς κινήσεις λέγει τὰ μέλλοντα οὐχ ὑφ' ἡμῶν, ἀλλ' ὑπ' ἄλλων πραχθήσεσθαι. 15

---

4 κενὴ in textu, μεστὴ in mg. S 5 τῶν—καλλίστων om. CRP θεωρημάτων—καταγινομένη (7) a: καὶ ἔρημος θεωρημάτων (θεωρήματος C) ὁρᾷ τὸ προσπίπτον, ἡ δὲ τῶν σοφῶν πλήρης οὖσα τῶν ἐκ φιλοσοφίας καλλίστων θεωρημάτων CRP: θεωρημάτων S 8 ὥσπερ—προσπίπτοντα (11) om. RP cf. Arist. De sensu p. 447a 14 ss. 10 ἢ SC: καὶ a 11. 12 ad εὖ σοι—γίνῃ in mg. adnot. ἔξω τοῦτο P, delevi 11 δαιμόνιον R 12 αἴτιον R (prius P?) 12. 13 καθ' ἑκάστην] ἡμῖν RP 14 καὶ τοῦ] καὶ τὰ S: τοῦ δὲ a (Arist. EMY) ἐνστατικῶν S αἴτιον] βέλτιον S 16 αἱ om. SC οὐκ ἐνοχλοῦσιν om. CRP 17 οἱ] οὐ RP ἐκστατικοὺς om. RP 18 φέρε Sa: χρὴ CRP 19 δὴ] δὲ RP 20 τι om. a 21 ἀπορρίπτοντες et προσιέμενοι a: ἀπορριπτοῦσι et προσίενται ceteri 22 ὀχλεῖσθαι RP 24 καὶ ante κενὴν add. S 25 αἰσθάνονται post ἔξωθεν CRP δὲ om. C ταῦτα post δὲ add. RP 26 εἶπε] φησιν RP

p. 464a27 Τὸ δέ τινας εὐθυονείρους εἶναι καὶ τοὺς γνωρίμους 148v περὶ τῶν γνωρίμων μάλιστα προορᾶν.

Ἐπειδὴ μάλιστα τοὺς γνωρίμους ἐν τοῖς ὕπνοις ὁρῶμεν (καὶ γὰρ κἂν ἄλλο τι ἡμῖν φαίνηται, οὗπερ οὐ φροντίζομεν· ὥσπερ ἐμοὶ ἰδόντι τὸν ἐμὸν ἑταῖρον, οὐχὶ τὸν κλεινόν μοι τουτονί, ὅστις ἔτι μοι ζῶν συμπονεῖ περὶ τοὺς λόγους, ἀλλ' ἄλλον ὀλίγους ἐν φιλοσοφίᾳ πόνους καταβεβληκότα διὰ τὴν τοῦ θανάτου σύντομον προσέλευσιν, ἐγὼ γοῦν ἐκεῖνον πάλαι θανόντα εἶδον καθ' ὕπνον διαλεγόμενόν μοι, περὶ ὧν ἐγὼ κατ' ἐκεῖνον ὅλον τὸν μῆνα καὶ ἔτι τὸν πρὸ ἐκείνου οὐκ ἐφρόντισα, πρότερον πολλὰ φροντίσας· ἦσαν γὰρ περὶ ψυχῆς αἱ ἐμαί τε πρὸς ἐκεῖνον ἐρωτήσεις κἀκείνου πρός με αἱ ἀποκρίσεις), ἐπειδὴ οὖν μάλιστα τοὺς γνωρίμους ὁρῶμεν διαλεγομένους ἡμῖν καὶ περὶ ὧν φροντίζομεν καὶ περὶ ὧν οὐ φροντίζομεν, ὀλιγάκις δὲ ἀγνώστους τινὰς καὶ ἀσυνήθεις, τὴν αἰτίαν τούτου διὰ τούτων ἐπάγων φησί· συμβαίνει δὲ τοῦτο διὰ τὸ μάλιστα τοὺς γνωρίμους ὑπὲρ ἀλλήλων φροντίζειν. ἔστι δὲ τὸ δέ τινας εὐθυονείρους εἶναι καὶ τοὺς γνωρίμους περὶ τῶν γνωρίμων μάλιστα προορᾶν ἴσον τῷ 'τὸ δέ τινας μάλιστα εὐθυονειρεῖν περὶ τῶν γνωρίμων'· εὐθυοοειροῦμεν γὰρ καὶ περὶ ἄλλων τινῶν ἀγνώστων καὶ ἀσυνήθων, ἀλλὰ μάλιστα περὶ τῶν γνωρίμων. ὅτι δὲ καὶ πόρρω ὄντων τῶν φίλων τάχιστα γνωρίζομεν καὶ μᾶλλον αὐτούς, δῆλον ἐκ τῆς πείρας.

p. 464a32 Οἱ δὲ μελαγχολικοὶ διὰ τὸ σφοδρὸν ὥσπερ βάλλοντες πόρρωθεν εὔστοχοί εἰσι.

Τὸ ὥσπερ βάλλοντες πόρρωθεν ἴσον ἐστὶ τῷ 'ὥσπερ πόρρωθεν ὁρῶντες'. ὡς γὰρ τὰ ὀξυωπὰ τῶν ὀρνίθων πόρρωθεν ὁρῶσι καὶ οἱ τοξεύοντες πόρρωθεν τρόπον τινὰ ὥσπερ διὰ χειρὸς διὰ τοῦ βέλους κατέχουσι τὸ τοξευθέν, οὕτω καὶ οἱ μελαγχολικοὶ ὥσπερ πόρρωθεν ἁρπάζοντες εὔστοχοί εἰσι· προαρπάζουσι γὰρ τὸ μέλλον διὰ τὴν κίνησιν· εὐμετάβολον γὰρ ὂν τὸ φανταστικὸν τῶν τοιούτων ταχὺ τὸ ἐχόμενον τῆς ἀρχῆς φαντάζεται. εἰσὶ γάρ τινα, ὥσπερ εἴρηται, ἐχόμενα ὄντα τῶν ἐν ἡμῖν ἐνουσῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἀρχαὶ ταχέως κινούμεναι ποιοῦσιν ἡμᾶς ταχέως προορᾶν καὶ τὸ ἐχόμενον αὐταῖς. λέγει δὲ ὁμοίως ἔχειν ταῦτα τοῖς Φιλαιγίδου ποιήμασι·

---

1 τὸ ante τοὺς add. a (Arist. praeter S) 2 μάλιστα προορᾶν om. S 3 μάλιστα Sa: μᾶλλον CRP ὁρῶμεν ἐν τοῖς ὕπνοις CRP 4 φαίνηται ἡμῖν RP 5 ἀλλ' ante οὐχὶ add. RP ὅστις ἔτι a περὶ Sa: πρὸς CRP 6 πόνους om. RP λόγους post καταβεβληκότα add. RP 7 οὖν CRP θανόντα πάλαι a 8 καθ' ὕπνους CRP τοιαῦτα ἄττα post μοι add. CRP 9 μῆνα] καιρὸν a 10 ἐμαί τε] ἐμέ τε a: ἐμαὶ RP 10. 11 πρὸς ἐμὲ RP 12 καὶ περὶ ὧν οὐ φροντίζομεν om. RP 13 συνήθεις C διὰ τούτων τούτου S 15 ⟨τὸ⟩ τὸ conicio 16 τὸ ante τοὺς add. a, v. ad v. 1 17 τὸ om. RP 19 καὶ om. C μάλιστα RP (Arist. EMY) 21 σφοδρὸν SCRP Soph. (Arist. LU, σφόδρα ceteri): σφοδρότερον a 23 πόρρωθεν (ante ὁρῶντες) om. RP 24 ὀρνέων RP 28 φαντάζονται RP 29 εἴρηται] p. 28,4 ss.

καὶ γὰρ ἐν ἐκείνοις τὰ ἐχόμενα ὅμοια ἦν τοῖς ἡγουμένοις. οὐ γὰρ ὥσπερ 148v τὰ Εὐριπίδου ποτὲ μὲν ἀπὸ Ἑκάβης μεταπίπτει εἰς Ἕλληνας ὁ λόγος, ποτὲ δ' ἀπ' ἐκείνων εἰς θεράποντα, οὕτω καὶ ἐν ἐκείνοις, ἀλλ' εἰ περὶ Ἀφροδίτης ἦν τὸ λεγόμενον, πάντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους περὶ ταύτης ἦσαν. ὡς οὖν τὰ τοιαῦτα ποιήματα, οὕτω καὶ οἱ ἐμμανεῖς ἐχόμενα τοῦ ὁμοίου βλέπουσιν (εἴρηται δέ, περὶ ποίων ἐμμανῶν, ὅτι περὶ τῶν μεταξύ)· ἡ γὰρ σφοδρότης οὐκ ἐᾷ αὐτὰ ἐκκρουσθῆναι. ὡς γὰρ τὸ σφοδρῶς φερόμενον κῦμα οὐκ ἐκκρούεται ὑπ' ἄλλου, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐκκρούει τὸ προστυχόν, οὕτω καὶ τῶν ἐμμανῶν ἡ κίνησις σφοδρὰ οὖσα οὐκ ἐκκρούεται ὑπ' ἄλλης κινήσεως.

p. 464b5 Τεχνικώτατος δ' ἐστὶ κριτὴς ἐνυπνίων. |

Ὥσπερ γὰρ παντός ἐστι κρίνειν τὰ ἐν ἠρεμοῦντι ὕδατι φαινόμενα 149r εἴδωλα, ὅτι ἵππων ἢ ἀνθρώπων εἰσίν, οὐ παντὸς δὲ τὰ ἐν κινουμένῳ εἴδωλα φαινόμενα ὕδατι, ἀλλὰ τοῦ καλῶς καὶ μετὰ πολλῆς προσοχῆς βλέποντος, οὕτως καὶ τὰς εὐθυονειρίας παντός ἐστι κρίνειν, τεχνικώτατος δέ ἐστι κριτὴς ὁ δυνάμενος τὰς ὁμοιότητας θεωρεῖν. ὡς γὰρ ἐν τῷ κινουμένῳ ὕδατι τὸ φαινόμενον πολλάκις ὡς ἀνθρώπου εἴδωλον οὐκ ἔστιν ἀνθρώπου, ἀλλ' ἵππου, διὰ δὲ τὴν κίνησιν ὁμοιοτητά τινα ἀνθρώπου ἀποτελεῖ, οὕτως καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις ἐξ ἄλλου εἰς ἄλλο μεταβάλλει τὸ εἴδωλον. ὁ οὖν δυνάμενος τὰς ὁμοιότητας θεωρεῖν, τουτέστιν ὁ δυνάμενος κρίνειν, ὅτι τὰ φαινόμενα ἐν τοῖς ὕπνοις καὶ ἐξ ἄλλου εἰς ἄλλο μεταβάλλοντα ὁμοίως ἔχει τοῖς ἐν τῷ κινουμένῳ ὕδατι φαινομένοις, οὗτος οὐκ ἀπατηθήσεται, ἀλλὰ κρινεῖ, ὅτι τουτὶ τὸ φανὲν ἀνθρώπου εἴδωλον οὐκ ἦν ἀνθρώπου, ἀλλ' ἵππου εἰς ἄνθρωπον μεταβαλόντος. ἀλλὰ μὴν ἰδὼν ἵππον, τόδε τί μοι συμβέβηκεν, ὥστε καὶ νῦν τὸ αὐτὸ συμβήσεται, ἀλλ' οὐ τὸ συμβὰν ἐκ τοῦ ἰδεῖν με ἄνθρωπον. ἡ μὲν οὖν διάνοια τῶν λεγομένων πάντων αὕτη, ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ λεγούσῃ τὰ διαπεφορημένα καὶ διεστραμμένα τὸ διεστραμμένα ὡς δηλωτικὸν ἐπῆκται τοῦ διαπεφορημένα.

[Ἐνταῦθα τέλος ἔσχε καὶ τὸ παρὸν βιβλίον καὶ αἱ εἰς αὐτὸ σχολαί.] |

2 τὰ del.? μεταπίπτοντος πρὸς ἕλληνας τοῦ λόγου RP 3 θεράποντας CRP τὰ ante ἐν add. RP εἰ περὶ] εἴπερ RP 4 ἕως] ἄχρι RP 4. 5 ταύτης Sa: ἀφροδίτης CRP 7 ἐᾷ αὐτὰ] ἑαυτὰ a 8 κῦμα Sa: κροῦμα CRP ἀπ' Sa, sed v. Arist. καὶ om. CRP 10 ὑπ' RP: ἀπ' SCa 12 ὕδατι φαινόμενα CRP 13 ἐστὶν post ἵππων add. a εἰσίν om. a post ἐν add. τῷ S 13. 14 ὕδατι φ. εἴδωλα C: om. RP 14 προσοχῆς πολλῆς CRP 16 τὰς ὁμοιότητας CRP Arist. cf. v. 20: καὶ τὴν ὁμοιότητα Sa 18 διὰ δὲ Sa: ἔχει δὲ διὰ CRP ἀποτελεῖ om. CRP 19 μεταβάλλει—εἰς ἄλλο (21) om. RP 21 μεταβάλλοντες RP 22 γοῦν post οὗτος add. RP 24 μεταβάλλοντος CRP ἵππον] εἶπον RP 26 αὕτη] τοιαύτη RP 26. 27 τῇ λεγούσῃ λέξει RP 29 καὶ αἱ—σχολαί om. RP τέλος τῶν σχολίων εἰς τὸ περὶ τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς ἀριστοτέλους add. a, σκέποις με πεντὰς σωτηρικῶν τυπωμάτων add. C

ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΜΑΚΡΟΒΙΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΒΡΑΧΥΒΙΟΤΗΤΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ. 157r

Ὁ μὲν σκοπὸς τῆς περὶ μακροβιότητος καὶ βραχυβιότητος πραγματείας Ἀριστοτέλους δῆλος. ζητεῖ γάρ, πόθεν καὶ πῶς τὰ μέν εἰσι μακρόβια, τὰ δὲ βραχύβια. μέμνηται δὲ ἐν αὐτῷ πρῶτον ὡς εἰρηκὼς μὲν περὶ ὕπνου, ἐρῶν δὲ περὶ ὑγείας καὶ νόσου καὶ περὶ νεότητος καὶ ζωῆς, ὡς τελευταίων τούτων ὄντων τῆς φυσικῆς ζητήσεως. καὶ πρῶτον ζητεῖ ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ, τί τὸ εὔφθαρτον· τούτου γὰρ γνωσθέντος δῆλον γενήσεται καὶ τὸ μὴ εὔφθαρτον. ᾧ ἕπεται τὸ τί τὸ μακρόβιον καὶ διὰ τί, καὶ περὶ τῶν μακροβιωτέρων κατά τε τὰ γένη καὶ τοὺς τόπους. εἶτα τὰ φυτὰ διὰ τί τῶν ζῴων μακροβιώτερα, καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς ἄλλα ἄλλων. τὸ δ' ἀκριβές, φησίν, ἐν τοῖς περὶ φυτῶν ἐροῦμεν. εἴη δ' ἂν τὸ κατάλληλον τῆς λέξεως τοιοῦτον· ἀρχὴ δὲ τῆς σκέψεως ἀναγκαία πρῶτον ἐκ τοῦ διαπορῆσαι περὶ αὐτῶν, πότερον ἕτερον ἢ τὸ αὐτὸ αἴτιον πᾶσι τοῖς ζῴοις καὶ φυτοῖς τοῦ τὰ μὲν εἶναι μακρόβια, τὰ δὲ βραχύβια· οὐ γάρ ἐστι δῆλον.

Ἔτι δὲ πότερον τὰ αὐτά ἐστι μακρόβια καὶ ὑγιεινὰ τῶν φύσει συνεστώτων. πρόσκειται δὲ τὸ τῶν φύσει, οὐχ ὡς μὴ τῶν ἀψύχων ὄντων φυσικῶν, οἷον λίθων καὶ τῶν τοιούτων (ἔστι γὰρ καὶ αὐτὰ φύσει). ἀλλὰ μᾶλλον καὶ μάλιστα φύσει ἐστὶ τὰ ζῶντα· μάλιστα γὰρ ταῦτ' ἔχει ἐν ἑαυτοῖς φύσιν. πότερον οὖν τὰ αὐτά ἐστι μακρόβια καὶ ὑγιεινά; καὶ προσυπακουστέον τοῦ 'καὶ βραχύβια καὶ νοσώδη', εἶθ' οὕτως ἐπακτέον

---

1 ante σχόλια add. τοῦ αὐτοῦ C 1. 2 βραχυβιότητος καὶ μακροβιότητος βιβλίον S 3 βραχυβιότητος καὶ μακροβιότητος S 5 μὲν om. CRP 6 ἐρῶν] ἔτι S ante ζωῆς add. γήρως καὶ ὅλως περὶ CRP 7 ὄντων τούτων CRP τῆς φυσικῆς ζητήσεως] cf. Alex. De sensu p. 6,17 We. 8 τί om. CRP τούτου—εὔφθαρτον (9) om. CRP τί post καὶ add. S 9 τὸ (ante τί) om. CP 10 κατά—μακροβιώτερα (11) om. RP τε] γε C διὰ τί τὰ φυτὰ C 12 καταλληλότερον CRP 17 δὲ om. P 18 δὲ om. CR τὸ CRP: om. Sa 19 γὰρ Pa: δὲ SCR ταῦτα a 20 φύσει ἐστὶ] φυσικὰ a 21 φύσιν Sa: τὸ φύσει RP: φύσει C 22 τοῦ Sa: τὸ CRP καὶ (ante βραχύβια) SCP: om. Ra

τὸ ᾗ κεχώρισται τὸ βραχύβιον καὶ νοσῶδες. καὶ εἴη ἂν τὸ λεγόμενον· ἤ ἔστι τινὰ βραχύβια οὐ νοσώδη, ἀλλὰ μᾶλλον ὑγιεινά. νοσώδη δὲ λέγει οὐ τὰ | νοσώδη δι' ὅλου, ἀλλὰ τὰ ἐπιτήδεια ἀπὸ μικρᾶς τινος 157v καὶ τῆς τυχούσης αἰτίας περιπίπτειν νόσοις. τὸ δὲ ᾗ κατ' ἐνίας μὲν νόσους ἐπαλλάττει τὰ νοσώδη τὴν φύσιν σώματα τοῖς βραχυβίοις ἴσον ἐστὶ τῷ 'ἤ κατά τινας νόσους ἐπαλλάττει καὶ κοινωνεῖ τὸ βραχύβιον καὶ νοσῶδες', ὡς εἶναι τὸ αὐτὸ ἅμα τε νοσῶδες καὶ βραχύβιον. ἐπαγγέλλεται δὲ ὕστερον ἐρεῖν περὶ ὑγείας καὶ νόσου, ὅσον ἐπιβάλλει 5 τῇ φυσικῇ φιλοσοφίᾳ. ἐπιβάλλει δὲ αὐτῇ καὶ προσήκει ἰδεῖν, ἐκ τίνος καὶ πῶς συνίστασθαι δύναται. πῶς δὲ ἐπιγίνεται, τῆς ἰατρικῆς ἐστιν ἐπισκέπτεσθαι. λέγει δὲ τὴν διαφορὰν ταύτην, αὐτὸ δὴ τὸ μακρόβιον καὶ βραχύβιον, ἔχειν ὅλα τε γένη πρὸς ὅλα καὶ τῶν ὑφ' ἓν εἶδος ἕτερα πρὸς ἕτερα, ὅλα δὲ γένη πρὸς ὅλα, ὡς ἄνθρωπος πρὸς ἵππον (μακροβιώτερον γὰρ ἄνθρωπος ἵππου), ὑφ' ἓν δὲ εἶδος ἕτερα πρὸς ἕτερα, ὡς ἄνθρωπος πρὸς ἄνθρωπον· μακροβιώτερος γὰρ Νέστωρ Ἀχιλλέως. 10

p. 465a13 Δεῖ δὴ λαβεῖν, τί τὸ εὔφθαρτον ἐν τοῖς φύσει συνεστῶσι, καὶ τί τὸ οὐκ εὔφθαρτον.

Πάνυ προσήκει περὶ τούτων διαλαβεῖν. περὶ μακροβιότητος γὰρ καὶ 23 βραχυβιότητος τῆς παρούσης πραγματείας οὔσης καὶ βραχυβίων μὲν ὄντων τῶν εὐφθάρτων, μακροβίων δὲ τῶν μὴ εὐφθάρτων, ἀναγκαῖον ἂν εἴη περὶ 25 τούτων διαλαβεῖν, ὡς ἂν ἐκ τούτων περὶ τῶν προκειμένων ῥᾷστα διαλάβοιμεν. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ πῦρ γὰρ καὶ ὕδωρ καὶ τὰ τούτοις συγγενῆ, οὐκ ἔχοντα τὴν αὐτὴν δύναμιν τὸ δὴ τοιοῦτον καθ' αὑτὸ καὶ ὡς ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς ἐπαχθὲν τοιοῦτόν τι δηλοῖ· τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ, ὅ τε ἀὴρ καὶ ἡ γῆ φθείρουσιν ἄλληλα. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἐν τοῖς τῶν ζῴων σώμασιν ὄντα, ὃν δή τινα τρόπον καὶ εἰσί, φθερεῖ θάτερον θάτερον. ἑνὸς δὲ ὁποιουοῦν φθαρέντος ἀνάγκη καὶ τὸ ἐκ τούτων συνεστηκὸς ἐφθάρθαι. τὸ γὰρ μετέ- 30 χειν τῆς τούτων φύσεως εὔλογον δηλωτικόν ἐστι τοῦτο τῆς τούτων φθορᾶς. μετέχουσι δὲ τὰ σύνθετα τῆς ἐξ ὧν εἰσι φύσεως οὐ πάντα (οὐ γὰρ καὶ ἡ οἰκία· οὐ γὰρ ἀνάγκη ἑνὸς λίθου φθαρέντος φθείρεσθαι). ἀλλὰ

---

1 τὸ (ante ᾗ) om. CRP   τὸ (ante βραχύβιον) a: τὸ καὶ S: καὶ CRP: καὶ τὸ Arist. καὶ τὸ νοσῶδες Arist.   2 ἔστι] εἰσί CRP   3 νοσοῦντα CRP   post ἀλλὰ add. καὶ RP   5 σώματα τὴν φύσιν CRP   6 τῷ] τὸ R   8 ἐρεῖν περὶ (ὑγείας καὶ add. solus R) νόσου ὕστερον CRP   9 ἰδεῖν Ca: τὸ ἰδεῖν SRP   9. 10 πῶς καὶ ἐκ τίνος CRP   10 δύνανται S   ἐστιν om. P   11 σκέψασθαι CR   12 τε C, e corr. P (Arist.): τὰ ceteri   15 πρὸς ἄνθρωπον CRP (Arist.): ἀνθρώπου Sa   Νέστωρ γὰρ Ἀχιλλέως μακροβιώτερος CRP   16 δὲ Ra (Arist. MZ)   22 πῦρ γὰρ a (Arist., sed πῦρ δὴ L, πῦρ S): τὸ δὲ πῦρ SC: δὲ τὸ πῦρ R: πῦρ δὲ P   καὶ τὰ] κατὰ C   τούτων a (Arist. MZ)   25 legit ἀλλήλοις cum Arist. S   26 καὶ om. CRP   alt. θάτερον a: τὸ ἕτερον ceteri   27. 28 μετέχον SR   28 τοῦτο Sa: τούτων, τοῦ CR: τού(τ) τοῦ P   30 λίθου ἑνὸς CRP   post φθείρεσθαι add. αὐτήν CRP

καὶ τὰ ζῶντα. περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἔστω λόγος ἕτερος. ἄλλα 157v λέγει ἐπιστήμην, τέχνην, ὑγείαν, νόσον καὶ ὅλως πάντα, ὅσα ἐν ὑποκειμένῳ ἐστί. περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν ἄλλων, φησί, φθορᾶς ἔστω ἕτερος λόγος. εἰσὶ γὰρ τούτοις ἴδιαι καὶ οἰκεῖαι φθοραί. ἔστι γὰρ ἴδιος ἐπιστήμης φθορά, καθ' ἣν φθείρεται σῳζομένου τοῦ ἔχοντος αὐτὴν ζῴου. ἐπειδὴ γὰρ φθαρείσης τῆς ἐπιστήμης μένει τὸ ζῷον, δῆλον, ὡς αὕτη ἡ φθορὰ οὐκ ἔστι τοῦ ζῴου φθορά, ἀλλὰ ἴδιος καὶ οἰκεία τῆς ἐπιστήμης. ἣν δὲ φθαρέντος τοῦ ζῴου φθαρῇ καὶ ἡ ἐπιστήμη, τίνος αὕτη ἡ φθορά; ἢ δηλονότι τοῦ ζῴου, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ καὶ τῆς ἐπιστήμης. καθ' αὑτὴν μὲν γὰρ φθείρεται ἡ ἐπιστήμη, ὅταν αὐτῆς φθαρείσης μένῃ τὸ ζῷον, κατὰ συμβεβηκὸς δέ, ὅταν συμφθαρῇ τῷ ζῴῳ. τοῦτο ῥητέον καὶ ἐπὶ ὑγείας καὶ νόσου καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν ὑποκειμένῳ.

Τοῦτο λαβὼν ἐπάγει· δι' ὃ καὶ περὶ ψυχῆς λογίσαιτό τις ἂν ἐκ τούτων. εἰ γάρ ἐστι μὴ φύσει, λέγων φύσει τὸ εἶδος. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· εἰ γὰρ μή ἐστιν ἡ ψυχὴ εἶδος τοῦ σώματος, ὥσπερ ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς εἴρηται, ἀλλ' ὕστερον ἐπεισέρχεται, ὥσπερ φασί τινες, ἡ αἰσθητικὴ καὶ ἡ λογική (λέγουσι γάρ τινες, ὅτι ἡ μὲν θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ συγκαταβάλλεται τῷ σπέρματι, ἡ δ' αἰσθητικὴ καὶ ἡ λογικὴ ἔξωθεν ἐπεισέρχεται κατὰ τὸ νῦν, καθ' ὃ τὸ ἔμβρυον πίπτει θύραζε), εἰ δὴ μή ἐστιν ἡ ψυχὴ εἶδος, ἥ τε αἰσθητικὴ καὶ ἡ λογική, μηδὲ συγκαταβάλλεται τῷ σπέρματι, ἀλλ' ὕστερον εἰσέρχεται ὥσπερ καὶ ἡ ἐπιστήμη (αὕτη γὰρ ὕστερον ἐπιγίνεται τῇ ψυχῇ διὰ μαθήσεως), εἴη ἄν τις αὐτῆς καὶ ἄλλη φθορά, λέγων φθορὰν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπουσίαν, παρὰ τὴν φθοράν, ἣν φθείρεται φθειρομένου τοῦ σώματος. ὥσπερ γάρ ἐστι τῆς ἐπιστήμης ἴδιος καὶ οἰκεία φθορά, καθ' ἣν φθείρεται σῳζομένου τοῦ ζῴου, ἐστὶ δὲ καὶ ἄλλη τις κατὰ συμβεβηκός, καθ' ἣν συμφθείρεται τῷ ζῴῳ, οὕτως ἀνάγκη καὶ τῆς ψυχῆς δύο ὑπάρχειν φθοράς, εἴπερ ὕστερον ἐπιγίνεται. εἰ δὲ τοῦτο, φθαρείη ἄν ποτε ἡ ψυχή, ἤτοι χωρισθείη τοῦ σώματος, τοῦ ἐμψύχου μὴ φθαρέντος. ὡς γὰρ τῇ ἐπιστήμῃ οὐ συμφθείρεται ἡ ψυχή, ἀλλὰ φθαρείσης τῆς ἐπιστήμης ἡ ψυχὴ μένει τε καὶ ἔστιν, οὕτως ἔδει καὶ τῆς ψυχῆς φθαρείσης καὶ χωρισθείσης μένειν καὶ εἶναι τὸ σῶμα καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἔμψυχον. νῦν δὲ τοῦτο οὐ γίνεται, ἀλλ' ὁρᾶται παντελῶς ἄψυχον. ἐπεὶ οὖν, φησίν, οὐ φαίνεται τοιαύτη οὖσα ἡ

---

1 καὶ om. P, e corr. R ἕτερος ἐστὶ λόγος CRP (ἕτερος ἔστω λόγος Arist. P, ἕτερος λόγος ceteri) ἄλλα—λόγος (3) CRP: om. Sa 4 ἰδία P, e corr. R 5 καθ' ἣν—φθορά (7) Sa: om. CRP 7 ἰδία P, e corr. R ἣν a (ἣν scripsi): εἰ ceteri 10 μένει a 11 φθαρῇ CRP, prius S τὸ ζῷον CRP 13 καὶ om. P συλλογίσαιτ' Arist. LS ἄν τις Arist. MPZ 16 Περὶ ψυχῆς] B 1 p. 412a19 post τινες add. καὶ CRP cf. De an gen. B 3 p. 736a28 17 prius ἡ om. a 18 ἐκτὸς Sa 18. 19 ἐπεισέρχονται a 19 ἐκπίπτει CRP δὴ] δὲ CRP 21 ἐπεισέρχεται RP 22 διὰ μαθήσεως τῇ ψυχῇ CRP τις om. Arist. MPZ 23 λέγων] λέγω δὲ a ἀπόλυσιν conicio 25 ἰδία SP, e corr. R 26 κατὰ συμβεβηκός om. C φθείρεται τὸ ζῷον CRP 27 τῇ ψυχῇ CRP 28 φθείρεταί ποτε a χωρισθεῖσα a 29 ἡ ψυχή om. P 31 quart. καὶ om. P 32 τῆς ψυχῆς χωρισμὸν a 33 γίνεται CR

ψυχή, τουτέστιν ἐπεὶ οὖν οὐ φαίνεται μὴ συμφθείρουσα τὸ σῶμα (οὐ γὰρ οὐ συμφθείρει, ἀλλὰ μᾶλλον | συμφθείρει), ἄλλως ἂν ἔχοι πρὸς τὴν 158r τοῦ σώματος κοινωνίαν· τουτέστιν εἶδος ἔσται ἀχώριστον, καὶ οὐχ ὡς ἕτεροι λέγουσιν.

p. 465b1 Ἴσως δ' ἄν τις ἀπορήσειεν εὐλόγως· ἆρ' ἔστιν, οὗ ἄφθαρτόν ἐστι τὸ φθαρτόν;

Ὅπερ ἀπορεῖ περὶ τοῦ αἰθέρος, τοιοῦτόν ἐστιν· ἆρα τὸν αἰθέρα τῇ ἑαυτοῦ φύσει φθαρτὸν ὄντα ἐνδέχεται ἔν τινι τόπῳ ἄφθαρτον εἶναι; οἷον εἰ πᾶν τὸ φθειρόμενον ὑπὸ ἐναντίου φθείρεται, ἡ δὲ κοίλη ἐπιφάνεια τῆς σεληνιακῆς σφαίρας οὐκ ἔστιν ἐναντία τῷ αἰθέρι (τῷ γὰρ πέμπτῳ σώματι οὐδέν ἐστιν ἐναντίον, ὡς ἐν τῷ Περὶ οὐρανοῦ δέδεικται), συμβήσεται τὸ ἁπτόμενον μέρος τοῦ αἰθέρος τῆς σεληνιακῆς σφαίρας ἄφθαρτον εἶναι. τὸ μὲν γὰρ ἁπτόμενον τοῦ ἀέρος ἔστω φθαρτόν, εἴπερ ὁ μὲν αἰθὴρ ξηρός, ὁ δὲ ἀὴρ ὑγρός· τὸ δὲ λεπτότατον τοῦ αἰθέρος καὶ ἁπτόμενον τῆς σεληνιακῆς σφαίρας διὰ τί ἂν εἴη φθαρτόν; ἡ μὲν οὖν ἀπορία τοιαύτη, ἐπιχειρεῖ δὲ πρῶτον ἐνδόξως λέγων, ὅτι οὐ φθείρεται καθ' ὃ μέρος ἅπτεται τῆς σελήνης, εἶτα τίθησι τὸ ἀληθὲς καὶ λέγει φθείρεσθαι καὶ τῆς σεληνιακῆς σφαίρας μὴ οὔσης αὐτῷ ἐναντίας. ἐπιχειρεῖ οὖν πρῶτον καὶ λέγει, ὅτι οὐ φθείρεται. φθείρεται γάρ, φησί, τὰ μὲν ὑπάρχοντα τοῖς ἐναντίοις κατὰ συμβεβηκός. ἀσαφὴς δὲ οὖσα ἡ λέξις, δεῖ ἡμᾶς οὕτως εἰπεῖν· τὸ ὕδωρ ἐστὶ μὲν ὑγρὸν καὶ ψυχρόν, ἐστὶ δὲ καὶ γλυκύ· ὁμοίως τὸ πῦρ ξηρὸν καὶ θερμόν, ἀλλὰ καὶ λευκόν. ἐναντία δὲ τὸ ψυχρὸν τῷ θερμῷ, τὸ δὲ ὑγρὸν τῷ ξηρῷ. τούτων προειλημμένων ὑπάρχοντα λέγει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ λευκόν, ἐναντία δὲ τὸ ψυχρὸν καὶ θερμόν, καὶ ὑγρὸν καὶ ξηρόν. καὶ ὑπάρχει τὸ μὲν γλυκὺ τῷ ψυχρῷ καὶ ὑγρῷ, τὸ δὲ λευκὸν τῷ ξηρῷ καὶ θερμῷ. εἰ μὲν οὖν φθαρέντος τοῦ γλυκέος μένει τὸ ψυχρὸν καὶ ὑγρόν, ἴδιος αὕτη ἡ φθορὰ καὶ καθ' αὑτὴν τοῦ γλυκέος. εἰ δὲ τοῦ ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ φθαρέντος συμφθαρῇ αὐτοῖς τὸ γλυκύ (ἀνάγκη γὰρ τοῦτο γενέσθαι), κατὰ συμβεβηκὸς ἔφθαρται τὸ γλυκύ. φθείρεται οὖν κατὰ συμβεβηκὸς τὸ γλυκὺ καὶ λευκόν (ταῦτα γὰρ εἶπεν ὑπάρχοντα τοῖς ἐναντίοις, τουτέστι τῷ ψυχρῷ καὶ ὑγρῷ, καὶ θερμῷ καὶ ξηρῷ) φθειρομένων τῶν ἐν οἷς εἰσιν ἐναντίων. φθείρεται δὲ τὰ ἐναντία ὑπ' ἀλλήλων. ὥστε ἀνά-

1 οὖν a: om. ceteri συμφθειρομένη τῶ σώματι e corr. P 2 οὐ om. PR² συμφέρει R: συμφθείρεται P² 6 ἐστι (Arist. S)] ἔσται a (Arist. LMPZ) 11 οὐθέν RP τῷ] τῇ CRP Περὶ οὐρανοῦ] A 3. 4 12 τοῦ αἰθέρος ἁπτ. μέρος e corr. R 14 λεπτότατον (εὐαγέστατον S) τοῦ αἰθέρος καὶ Sa: ἐγγὺς καὶ C: καὶ R: om. P 16 πρῶτον καὶ λέγει ἐνδόξως, ὅτι CRP 18. 19 ἐπιχειρῶν οὖν πρῶτον εἰς τὸ μὴ φθείρεσθαι λέγει. φθ. γὰρ CRP 19 γάρ] μέν RP 20 ἀσαφοῦς δὲ οὔσης τῆς λέξεως CRP, e corr. S καὶ ante δεῖ add. S 22. 23 τῶ ψυχρῶ τὸ θερμόν, τῶ δὲ ὑγρῶ τὸ ξηρόν CRP 24 τὸ (ante λευκὸν) om. a καὶ τὸ θερμόν CRP 24. 25 ξηρὸν καὶ ὑγρόν CRP 27 ἰδία P, e corr. R 28 φθαρῇ RP: φθαρεῖ C 31 θερμῷ καὶ ξηρῷ a

γκη φθείρεσθαι καὶ τὰ ἐν τοῖς ἐναντίοις ὄντα. εἰ δὴ κατὰ συμβεβηκὸς 158r λέγομεν φθείρεσθαι τὰ ἐν ὑποκειμένῳ τινὶ ὄντα, ὅταν τοῖς ἰδίοις ὑποκειμένοις συμφθείρηται, ὁ δ' αἰθὴρ καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα οὐδενὶ συμβεβήκασιν (οὐδεμία γὰρ οὐσία τῶν ἐν ὑποκειμένῳ), οὐκ ἂν φθείροιντο κατὰ συμβεβηκός. τούτου γάρ ἐστι δηλωτικὸν τὸ κατὰ συμβεβηκὸς δ' οὐθὲν τῶν ἐν ταῖς οὐσίαις ἐναντίων φθείρεται; λέγων οὐσίας τὰ ζῷα καὶ πάντα τὰ σύνθετα, ἐν αὐταῖς δὲ ἐναντία τὰ τέσσαρα στοιχεῖα. ἐπεὶ οὖν πᾶν τὸ κατὰ συμβεβηκὸς φθειρόμενον τῶν ἐν ὑποκειμένῳ ἐστίν, οὐδὲν δὲ τῶν σωματικῶν στοιχείων ἐν ὑποκειμένῳ ἐστίν, οὐδὲν ἂν στοιχεῖον κατὰ συμβεβηκὸς φθείροιτο. τὸ γὰρ διὰ τὸ μηδενὸς ὑποκειμένου κατηγορεῖσθαι τὴν οὐσίαν ἴσον ἔστι τῷ μηδεμίαν οὐσίαν τῶν ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι. οὕτω δείξας μὴ οἷόν τε εἶναι φθείρεσθαι κατὰ συμβεβηκὸς τὰ στοιχεῖα, ἐπιχειρεῖ ὅτι οὐδὲ καθ' αὑτὸ οἷόν τε ἄνω φθείρεσθαι τὸ πῦρ, λέγων ὥστε ᾧ μή ἐστιν ἐναντίον, καὶ ὅπου μή ἐστιν. εἴη δ' ἂν τὸ λεγόμενον· ὅσαις τῶν οὐσιῶν μή ἐστιν ἐναντίον, ἄφθαρτοί εἰσι καὶ ἔσονται ἀεὶ διὰ τὸ πᾶν τὸ φθειρόμενον ὑπὸ ἐναντίου φθείρεσθαι. ὅσαις δ' ἐστὶν ἐναντίον, ἐν ᾧ τόπῳ μὴ εὑρίσκεται ἐναντιότης, ἐν τούτῳ οὖσαι ἄφθαρτοι ἔσονται. ἀλλὰ μὴν ἡ σεληνιακὴ σφαῖρα οὐκ ἔστιν ἐναντία τῷ πυρί· ἄφθαρτον ἄρα ἔσται τὸ ἐν αὐτῇ μέρος τοῦ πυρὸς ὄν.

p. 465b10 Ἢ τοῦτο τῇ μὲν ἀληθές, τῇ δ' οὔ· ἀδύνατον γὰρ τῷ ὕλην ἔχοντι μὴ ὑπάρχειν πως τὸ ἐναντίον.

Ἐντεῦθεν λύει τὴν ἀπορίαν καί φησιν ἀληθὲς μὲν εἶναι τὸ πᾶν τὸ φθειρόμενον ὑπὸ ἐναντίου φθείρεσθαι, ψεῦδος δὲ τὸ μὴ εἶναι ἐνταῦθα, τουτέστιν ἐν τῷ ἄνω τόπῳ, ἐναντίον τῷ πυρί. ἀδύνατον γάρ, φησί, τῷ ὕλην ἔχοντι μὴ ὑπάρχειν πως τὸ ἐναντίον. εἰ γὰρ τῇ ὕλῃ τὸ εἶναι ὕλῃ ἐστὶν ἐν τῷ δεκτικὴν εἶναι τῶν ἐναντίων, ἀδύνατον μὴ μάχεσθαί πως τῇ θερμότητι καὶ ξηρότητι καὶ σπεύδειν ἀποπτύσαι μὲν αὐτάς, δέξασθαι δὲ ἄλλας. ὥστε καὶ ἐν τῷ ἀνωτάτω τόπῳ ὂν τὸ πῦρ φθαρήσεται. μάχεται γάρ πως ἡ ὕλη τῷ εἴδει, ἄλλως τε καὶ ποιότητά τινα ἐχούσης τῆς ἑκάστῳ προσεχοῦς ὑποκειμένης ὕλης. ἡ μὲν γὰρ νοουμένη κατὰ ἀπόφασιν καὶ ἀπογύμνωσιν πάντων τῶν εἰδῶν, ἥτις νοεῖται μέν, οὐκ ἔστι δέ, ἐκείνη μὲν δὴ ἄποιος· ἡ δὲ ὑποκειμένη τῷ πυρὶ ἢ τῷ ὕδατι ἔχει τινὰ ποιότητα· ποιὰ γάρ τις πρότερον γεγονυῖα οὕτω δέχεται τὸ θερμὸν καὶ ξηρόν. τοῦτο δ' ἤδη ἔστι πῦρ. εἰσὶ γὰρ ἀμφότεραι δυνάμει πῦρ, καὶ ἡ χωρίς τινος ποιότητος

2 post φθείρεσθαι add. καὶ P οἰκείοις CRP 5 δ' οὐθὲν a (Arist.): οὐδὲν ceteri 7 δ̄ P 13 αὐτὰ P: anceps R: ἑαυτὸ S 13 et 14 τὸ πῦρ et prius ἐστιν om. C 15 εἰσι καὶ a: αὗται CRP: εἰσίν, αὗται S 16 ἀεὶ om. SCR 20 post ἀληθές add. ἐστι a (Arist.) 21 τὰ ἐναντία CRP 24 post ἐναντίον add. τί CRP 26 τῇ] τὸ S 27 αὐτήν a 29. 30 προσεχῶς CRP 31 ἥτις] εἴη ἂν CRP post prius μέν add. γάρ CRP δὴ] οὖν CRP 33 ξηρόν] ψυχρόν C, prius R τοῦτο] τοῦ C 34 ἤδη] εἴδει RP ἀμφότερα P: anceps R ποιότητός τινος CRP

νοουμένη, μὴ οὖσα δέ ποτε τοιαύτη, καὶ ἡ ἤδη ποιά τις οὖσα· ἀλλ' ἐκείνη
μὲν πορρωτέρω, ἡ δὲ ποιωθεῖσα ἐγγυτέρω. ὥσπερ γὰρ λέγομεν δυνάμει |
ἐπιστήμονα καὶ τὸ ἤδη τεχθὲν παιδίον, λέγομεν δὲ ἐπιστήμονα καὶ τὸν 158v
μανθάνοντα, ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν πορρώτερον, οὗτος δ' ἐγγύτερον, οὕτω καὶ
ἐπὶ τῆς ὕλης τῆς τε ἀποίου καὶ τῆς ἤδη ποιᾶς τινος γεγονυίας καὶ ἐλθού-
σης ἀπὸ τοῦ πρώτου δυνάμει εἰς τὸ δεύτερον. τούτων οὕτως ἐχόντων
πάνυ ἀκριβῶς πρόσκειται τὸ πῶς ἐν τῇ λέξει τῇ ἀδύνατον γὰρ τῷ
ὕλην ἔχοντι μὴ ὑπάρχειν πῶς τὸ ἐναντίον. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἐστιν 5
ἡ ὕλη ᾗ ὕλη ἐναντίον τῷ τοῦ πυρὸς εἴδει, οἷον τῇ θερμότητι καὶ ξηρότητι,
ἀλλ' ᾗ σύνεστιν ἐν αὐτῇ ἡ τῶν ἄλλων στέρησις, καὶ ᾗ ἡ μέν ἐστι
δύναμις, τὸ δὲ ἐνέργεια, καὶ ᾗ πέφυκεν ἀποπτύειν μὲν τόδε τὸ εἶδος,
δέχεσθαι δὲ ἄλλο, καὶ ᾗ ποιωθεῖσα μᾶλλόν ἐστι δυνάμει. ἡ γὰρ τοιαδὶ
ποιότης σπεύδουσα μεταβαλεῖν τὸ εἶδος εἰς ἑαυτήν, ὁμοίως καὶ τὸ εἶδος
τὴν ποιότητα εἰς ἑαυτό, ἀνάγκη φθείρεσθαι τὸ πῦρ κρατηθέντος τοῦ πυροει-
δοῦς ὑπὸ τῆς ποιότητος τῆς ἐκ τοῦ δυνάμει οὔσης πῦρ μεταβεβληκυίας 10
εἰς τὸ δυνάμει εἶναι ἀὴρ ἢ ἄλλο τι. ὥστε ἔχει πῶς ἐν ἑαυτῷ τὸ πῦρ
ἐναντίον ἄνω ὄν.

p. 465b12 Πάντῃ μὲν γὰρ εἶναι τὸ θερμὸν ἢ τὸ εὐθὺ ἐνδέχεται, πᾶν δὲ εἶναι ἀδύνατον.

Εἰπὼν ὅτι τῷ ἔχοντι ὕλην ἀδύνατον μὴ ὑπάρχειν πῶς τὸ ἐναντίον, 17
διὰ τούτων κατασκευάζει τὸ προκείμενον, δυνάμει λέγων· εἰ μὲν γὰρ ἦν
τὸ πῦρ χωρὶς ὕλης, εἰκὸς ἦν λέγειν, ὅτι ἐν τῷ ἄνω τόπῳ οὐ φθαρήσεται
διὰ τὸ μὴ ἐνταῦθα ὑπάρχειν αὐτῷ ἐναντίον· ἐπεὶ δὲ μετὰ ὕλης ἐστὶ καὶ
ἔχει πως τὸ ἐναντίον, οὐκ εὔλογόν ἐστι τὸ λέγειν, ὅτι οὐ φθαρήσεται ἄνω 20
ὄν. ἡ μὲν οὖν διάνοια τῶν ὑπὸ τῆς λέξεως αἰνιττομένων αὕτη ἐστίν, τὸ
δὲ τῆς λέξεως τοιοῦτον· ἡ μὲν γὰρ θερμότης καὶ ἡ ξηρότης πάντῃ, του-
τέστι ἐν ὅλῃ τῇ φύσει τῆς ὕλης, ἥτις ὑπόκειται τῷ πυρί, τυγχάνουσιν
οὖσαι· οὕτω γάρ εἰσιν ἐν αὐτῇ ὡς τὰ εἴδη ἐν τῇ ὕλῃ. οὐ γὰρ ἐν τῷδε
μὲν τῷ μέρει τῆς ὕλης ἐστὶ θερμότης, ἐν τούτῳ δ' οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἐν
ἁπάσῃ τῇ φύσει αὐτῆς, ὥσπερ καὶ ἡ θερμότης ἐν ἅπαντι τῷ θερμῷ ὕδατι·
οὐ γὰρ τοῦ τεθερμασμένου ὕδατος τὸ μέν ἐστι θερμόν, τὸ δὲ ψυχρόν, 25
ἀλλ' ὅλον δι' ὅλου. ἔστι μὲν οὖν πάντῃ τὸ θερμόν, πᾶν δὲ οὐκ ἔστι

1 ταιαύτη ποτὲ RP 2 πορρώτερον S ἐγγύτερον S 2 ss. cf. ad p. 71,29 3 prius ἐπιστήμονα Sa: ἐπιστῆμον CRP 4 πορρωτέρω SP ἐγγυτέρω R 7 πρόσκειται om. CRP 9 post καὶ add. τῇ CRP 10 σύνεστιν] ἔστιν a αὐτῷ SC 11 τὸ δὲ Ca: ἡ δὲ SRP ἐνεργεία RP 12 post ἄλλο add. εἶδος CRP post ποιωθεῖσα add. δέχεται CRP 13 μὴ ante μεταβαλεῖν add. S post εἶδος add. καὶ P 15 οὔσης] εἶναι conicio 17 ὂν ἄνω S 18 ἐνεῖναι a (Arist.) τὸ (ante εὐθὺ) om. S 19 πᾶν] πάντῃ S ἀδύνατον εἶναι a 21 ante τὸ add. πως P 25 οὖν om. CRP 26 ἡ (ante ξηρότης) om. a 28 αὐτῷ a 29 τούτῳ] τῷδε CRP 30 πάσῃ CRP ἅπαντι om. a 31 θερμαινομένου P, e corr. R

θερμόν· τουτέστι πᾶν δὲ οὐκ ἔστι θερμότης, ἀλλὰ σύνθετον ἐξ ὕλης καὶ 148v θερμότητος. ὥσπερ γὰρ τὸ ζῷον οὐκ ἔστι ψυχή, ἀλλὰ σύνθετον ἐξ ὕλης μὲν τοῦ σώματος, εἴδους δὲ τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ τὸ πῦρ οὐκ ἔστι πῦρ μόνον ἤτοι θερμότης, ἀλλὰ σύνθετον ἐξ ὕλης καὶ θερμότητος καὶ ἔτι ξηρότητος. ὁμοίως καὶ ἡ εὐθύτης ἐστὶ μὲν ἐν ἅπαντι τῷ ξύλῳ, οὐκ ἔστι δὲ τὸ πᾶν τὸ ἐκ ξύλου καὶ εὐθέος εὐθύτης, ἀλλὰ σύνθετον ἐκ ξύλου καὶ εὐθύτητος. εἰπὼν δὲ ὅτι πᾶν δὲ εἶναι θερμὸν ἢ λευκὸν ἀδύνατον, τὴν αἰτίαν τούτου ἐπήγαγεν εἰπών· ἔσται γὰρ τὰ πάθη κεχωρισμένα. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· εἰ γάρ ἐστι τὸ πῦρ θερμότης μόνον χωρὶς ὕλης καὶ ὑποκειμένου καὶ τὸ εὐθὺ ξύλον εὐθύτης, ἔσται τὰ πάθη αὐτὰ καθ' αὑτὰ χωρὶς ὑποκειμένου· ὅπερ ἀδύνατον. πᾶν γὰρ πάθος ἐν ὑποκειμένῳ. ὥστε οὐκ ἔστι τὸ πῦρ χωρὶς ὑποκειμένου καὶ ὕλης καὶ ἐναντίου. τῶν δ' ἐναντίων τὸ μὲν ποιεῖ, τὸ δὲ πάσχει. ὥστε, ἐπειδὴ ἅμα εἰσὶ τὰ ἐναντία ἄνω, ἀδύνατον μὴ μεταβάλλειν. ἔτι ἐπεὶ τὸ πῦρ τρέφεται καὶ ἐνταῦθα καὶ ἄνω, ὅπου δὲ τροφὴ καὶ τρεφόμενον, περίττωμα, τὸ δὲ περίττωμα ἐναντίον, κἂν διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον ἐναντίον τι εἶναι ἄνω τῷ πυρί. εἰ δὲ ἐναντίον, καὶ μάχη, καὶ τὸ ἑπόμενον αὐτῇ, φθορά. εἰπὼν δὲ ὅτι τὸ περίττωμα ἐναντίον, πιστούμενος ὅτι ἐναντίον, ἐπήγαγεν· ἐξ ἐναντίου γὰρ ἀεὶ ἡ μεταβολή. εἰ γὰρ ἡ πρώτη τροφὴ ἐναντίον τῷ τρεφομένῳ, ὡς πολλάκις εἴρηται, τὸ δὲ περίττωμα μέρος ἢ ὑπόλειμμα τῆς πρώτης τροφῆς, δηλονότι καὶ τὸ περίττωμα ἐναντίον τῷ φερομένῳ, ὅπερ περίττωμα σπεύδουσα ἡ τοῦ τρεφομένου φύσις μεταβαλεῖν εἰς ἑαυτήν, ἀνάγκη μάχην γίνεσθαι· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ φθορὰν τοῦ κρατηθέντος.

p. 465b19 Εἰ δὲ πᾶν ἐξελαύνει τὸ ἐνεργείᾳ ἐναντίον, κἂν ἐνταῦθα ἄφθαρτον ἂν εἴη. ἢ οὔ.

Ἐνεργείᾳ ἐναντίον λέγει τὸ περίττωμα. ἡ δ' ἐπιχείρησις αὕτη 52 ἁρμόττοι ἂν ἐπὶ τοῦ ἐνταῦθα πυρός, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τοῦ ὄντος ἄνω. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον λύσις ἐνστάσεώς τινος, ἣν ἐπήγαγεν ἄν τις τῷ λόγῳ. εἶπε γὰρ ἄν τις· ὥσπερ τὰ τῶν ζῴων σώματα ἔχει ἀποκριτικὴν δύναμιν, ὑφ' ἧς ἐκκρίνει τὴν τῆς | ξηρᾶς καὶ ὑγρᾶς τροφῆς περίττωσιν, οὕτως 159r ἀναγκαῖον ἔχειν καὶ τὸ πῦρ, ὑφ' ἧς ἐκκριθήσεται τὸ ἐνεργείᾳ ἐναντίον, ἤγουν τὸ περίττωμα. ἐξελαθὲν δὲ καὶ πόρρω ποι ἐκσφενδονηθὲν οὐκ ἂν

2 ἐξ—θερμότητος (4) om. CRP 3. 4 πῦρ μόνον] θερμὸν S 5 post ὁμοίως add. δὲ CRP τῷ εὐθεῖ ξύλῳ CRP 6 ἔκ τε τοῦ ξύλου καὶ τῆς εὐθύτητος οὕτω δὴ κἀκεῖ εἰπὼν CRP 7 τούτῳ C 9 τὸ πῦρ om. C 11 ὅπερ—ὑποκειμένου (12) om. CRP 12 ἐναντίου καὶ ὕλης CRP 15 post τρεφόμενον add. καὶ CRP 16 ἐναντίον om. C ἄνω εἶναι CRP 17 ταύτῃ a alt. τὸ om. S alt. τὸ—ὅτι (18) bis habet P post ἐναντίον add. καὶ CRP 18 ἡ μεταβολὴ ἀεί CRP 19 πολλάκις εἴρηται] v. Bonitz. Ind. p. 772b56 22 αὐτὴν S 24 ἐξελαύνει τὸ SCRP (Arist.): ἐξελαύνοιτο (i. e. ἐξελαύνοι τὸ) a, cf. p. 94,2 ἐντεῦθεν RP 25 ἂν om. S 26 λέγων RP 28 ἣν ἂν ἐπήγαγέ τις τῷ SCRP 30 ἀφ' S τροφῆς om. a

φθείροι τὸ πῦρ. πρὸς τοιαύτην οὖν ἔνστασιν ταῦτα ἐπήγαγε λέγων· εἰ δὲ 159r ἅπαν ἐξελαύνοι ἡ ἀποκριτικὴ τοῦ πυρὸς δύναμις, εἴη ἂν τὸ ἐνταῦθα ἄφθαρτον. τοῦτο θεὶς λύει λέγων· ἢ οὔ, τουτέστιν 'ἢ οὐκ ἂν εἴη ἐνταῦθα ἄφθαρτον'· φθαρήσεται γὰρ ὑπὸ τοῦ περιέχοντος, ἤτοι τοῦ ἀέρος. ἐπὶ τοῦ παρόντος γὰρ πυρός, ὡς εἴπομεν, ὁ λόγος ἁρμόττει· ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐννοήσας ἐπήγαγεν· εἰ μὲν οὖν ἱκανὸν ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ προσυπακουστέον τοῦ ἔστω, ἵν' ᾖ τὸ πᾶν· εἰ μὲν οὖν ἱκανὸν ἐκ τῶν εἰρημένων, ἔστω· τουτέστιν εἰ μὲν ἱκανῶς λέλυται, ἀρκεῖ, εἰ δὲ μή, πάλιν ῥητέον τὴν προτέραν λύσιν τὴν λέγουσαν· ἔστι τι ἐνεργείᾳ ἐναντίον, πάλιν ἐνεργείᾳ ἐναντίον λέγων τὸ περίττωμα. τὸ δὲ δι' ὃ ἡ ἐλάττων φλὸξ κατακαίεται ὑπὸ τῆς πολλῆς κατασκευαστικόν ἐστι τοῦ ὅτι τρέφεται τὸ πῦρ. εἰ δὲ τρέφεται, ἔχει δηλονότι καὶ τὸ περίττωμα. κατακαίεται οὖν ἡ ἐλάττων φλὸξ ὑπὸ τῆς πολλῆς, ὅτι ἡ τροφὴ (αὕτη δ' ἐστὶν ὁ καπνός), ἣν ἡ ἐλάττων φλὸξ ἐν πλείονι χρόνῳ ἐπινέμεται καὶ κατεσθίει, ἡ πλείων φλὸξ θᾶττον καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καταδαπανᾷ καὶ καταναλίσκει. ἀναλωθείσης δὲ τῆς τροφῆς, ἀφ' ἧς ἔμελλε τὸ ἔλαττον πῦρ τραφήσεσθαι, ὑπὸ τοῦ πολλοῦ πυρὸς καὶ μὴ ἔχον ᾧ τραφήσεται σβέννυται. τὸ δὲ δι' ὃ πάντα ἀεὶ ἐν κινήσει ὡς αἴτιον ἐπῆκται τοῦ πάντα ἔχειν ἢ ὕλην ἢ ὑποκείμενον. τὸ δὲ περιέχον εἰ μέν ἐστιν οἰκεῖον τῇ κράσει τοῦ σώματος τῶν ζῴων, συντείνει καὶ συνεργεῖ πρὸς μακροβιότητα· εἰ δ' ἀνοικείως ἔχει, ἀντιπράττει καὶ ὀλιγοχρονιώτερον ἀποτελεῖ. λέγει δὲ καὶ ὅτι τὰ μὲν ἔχοντα ὕλην μᾶλλον δ' ὑποκείμενον τοῦ ποῦ, ὥσπερ τὰ θεῖα καὶ κυκλοφορητικὰ σώματα, κατὰ τόπον μεταβάλλει· εἰ δὲ ἔχει ὕλην τοῦ ποσοῦ, κατὰ αὔξησιν καὶ φθίσιν· εἰ δὲ ὕλην πάθους, ἀλλοιοῦται.

p. 466a1 Ἔτι δὲ οὔτε τὰ μέγιστα ἀφθαρτότερα· ἵππος γὰρ ἀνθρώπου βραχυβιώτερον.

Μέλλων ἐντεῦθεν ἀποδιδόναι τὰς αἰτίας τοῦ τε μακροβίου καὶ βραχυβίου, ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ μείζω μακροβιώτερά εἰσι τῶν ἐλαττόνων, περὶ τούτων πρῶτον διορίζεται καὶ δείκνυσιν, ὅτι οὔτε τὸ μέγα οὔτε τὸ μικρὸν ἁπλῶς εἰσιν αἴτια ἢ τοῦ μακροβίου ἢ τοῦ βραχυβίου, ἀλλ' ἕτερόν τι. λέγει οὖν ὅτι οὔτε τὰ μέγιστα ἀφθαρτότερα τῶν ἐλαττόνων

1 φθείροιτο a ταῦτα om. P εἰ δὲ—λέγων (3) om. P 2 ἐξελαύνει S τὸ om. S 4 ἤτοι τοῦ SCR: ἢ τοῦ a: ἤτοι P 5 ἁρμόζει ὁ λόγος CRP 6. 7 καὶ προσυπακουστέον τοῦ om. CRP 7 ἔστω, τουτέστιν εἰ CRP 7. 8 ἱκανὸν—μὲν om. CRP 8 λέλυται] εἴρηται RP 9 ἔστι cum Arist. MZ (ἔνεστι ceteri) ἐνεργείᾳ om. CRP 10. 11 κατακάεται S, item 12 (Arist.) 12 καὶ περίττωμα CRP 13 post ὅτι add. δ' C τὴν τροφὴν P, e corr. R, sed v. Arist. post καπνὸς add. ἀναλίσκεται a, sed v. Arist. 13. 14 post ἣν ἡ add. μὲν a 14 ante πλείων add. δὲ a 16 ἤμελλε S 16. 17 ὑπὸ—πυρὸς ante τῆς τροφῆς P, e corr. R 18 post κινήσει add. ἐστὶν a (Arist.) πάντα om. P 22 τοῦ a (Arist. LSP): τὸ ceteri (Arist. MZ) 22. 23 κυκλοφορικὰ S 24 κατὰ Pa (Arist.): καὶ SCR 25 εὐφθαρτότερα CR 26 βραχυβιώτερος SC (Arist. LP); fort. recte, v. p. 95,1: anceps R 27 ἐνταῦθα C τὴν αἰτίαν a 29 prius οὔτε] οὐ CRP οὔτε τὸ] καὶ CRP 31 λέγων RP

(ἵππος γὰρ ἀνθρώπου βραχυβιώτερος μείζων ὢν ἀνθρώπου), οὔτε [159r] μὴν τὰ μικρὰ μακροβιώτερα τῶν μειζόνων. τὰ πολλὰ γὰρ τῶν ἐντόμων μικρὰ ὄντα ἐπέτειά ἐστιν· ἔνια γὰρ βιοῖ χρόνον καὶ ἴσως οὐδ' ἐκεῖνον ὁλόκληρον. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ πάντα τὰ φυτὰ μακροβιώτερα πάντων τῶν ζῴων· ἐπέτεια γὰρ ἔνια τῶν φυτῶν, οἷον κράμβη, τεῦτλον, ὤκιμον, ἄλλα πολλά. οὔτε μὴν τὰ ἔναιμα μακροβιώτερα τῶν ἀναίμων· μέλιττα γὰρ ἄναιμος οὖσα μακροβιωτέρα ἐστὶν ἐνίων ἐναίμων· αἱ γὰρ ψύλλαι ἐπέτειοι ἔναιμοι οὖσαι. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ πάντα τὰ ἄναιμα μακροβιώτερα τῶν ἐναίμων· τὰ γὰρ μαλάκια ἐπέτεια ἄναιμα ὄντα. οὔτε τὰ ἐν τῇ γῇ πάντα ἀφθαρτότερα τῶν ἐνύδρων (καὶ γὰρ ἔνια καὶ φυτὰ καὶ πεζὰ ζῷα ἐπέτειά ἐστιν), οὔτε τὰ ἔνυδρα πάντα (ταῦτα γὰρ εἶπε τὰ ἐν τῇ θαλάττῃ) πάντων τῶν ἐν τῇ γῇ ἀφθαρτότερα· τὰ γὰρ ὀστρακηρὰ καὶ τὰ μαλάκια βραχύβια. ταῦτα εἰπὼν ἐπάγει· ὅλως δὲ καὶ πρώτως τὰ μακροβιώτερα ἐν τοῖς φυτοῖς ἐστιν (ὁ γὰρ φοῖνιξ τὸ φυτὸν μακροβιώτατον), δευτέρως δὲ ἐν τοῖς ἐναίμοις μᾶλλον ἢ ἐν τοῖς ἀναίμοις καὶ ἐν τοῖς πεζοῖς ἢ ἐν τοῖς ἐνύδροις. ὥστ' ἐπεὶ μᾶλλον ἐν τοῖς ἐναίμοις καὶ ἐν τοῖς πεζοῖς τὸ μακρόβιον ἢ ἐν τοῖς ἀναίμοις καὶ ἐνύδροις, καὶ συνδυασθέντα τὸ μὲν πεζὸν τῷ ἐναίμῳ, τὸ δὲ ἔνυδρον τῷ ἀναίμῳ, ἔσονται τὰ πεζὰ καὶ ἔναιμα μακροβιώτερα τῶν ἐνύδρων καὶ ἀναίμων.

Ταῦτα προειπὼν τὰς αἰτίας | τοῦ τὰ μὲν εἶναι μακρόβια, τὰ δὲ [159v] βραχύβια σαφέστατα ἀπαγγέλλει. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἵνα μήτε εὔπηκτον μήτε εὐξήραντον ᾖ, μὴ εὔπηκτον μὲν διὰ τὸ θερμόν (τὸ γὰρ θερμὸν οὐκ ἐᾷ πήγνυσθαι), μὴ εὐξήραντον δὲ διὰ τὸ πλῆθος· τὸ γὰρ πολὺ οὐκ εὐξήραντον.

p. 466a33 Μακροβιώτερα γὰρ τὰ λειπόμενα τῷ πλήθει τοῦ ὑγροῦ, ἐὰν πλείονι λόγῳ ὑπερέχῃ κατὰ τὸ ποιόν.

Ποιὸν λέγει τὸ θερμὸν καὶ τὸ λιπαρόν. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· τὰ λειπόμενα τῷ πλήθει τοῦ ὑγροῦ καὶ πλεονάζοντα τῷ ποιῷ ἐν πλείονι λόγῳ μακροβιώτερά εἰσι τῶν πλεοναζόντων τῷ ὑγρῷ καὶ λειπομένων τῷ ποιῷ. τὸ δὲ ἂν πλείονι λόγῳ ὑπερέχῃ, τοιοῦτόν ἐστιν· ἂν ᾖ τὸ ἐν τῷ ἵππῳ φέρε εἰπεῖν ὑγρὸν τριπλάσιον τοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑγροῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θερμὸν δεκαπλάσιον τοῦ ἐν τῷ ἵππῳ θερμοῦ, πλείονι λόγῳ ὑπερέχει ἡ τοῦ ἀνθρώπου θερμότης τῆς τοῦ ἵππου θερμότητος παρ' ὃ ἡ τοῦ ἵππου ὑγρότης τῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑγρότητος· πλείων γὰρ ὁ δεκαπλάσιος

1 ὢν] οὖν R 3 ἐπέτειά ἐστι μικρὰ ὄντα RP 6 ἄλλα S, ἀλλὰ a: ἄλλα τε CRP 7. 8 ἐπέτειαι a 9 ἄναιμα ἐπέτεια CRP 10 καὶ (post ἔνια) om. CRP 11 εἶπε τὰ a: εἶπεν ceteri 12 ὀστρακηρὰ cum Arist.] ὀστρακόδερμα a 13. 14 μακροβιώτατα CRP (Arist.) 14 τοῖς φυτοῖς] τούτοις S 15 alt. ἐν τοῖς om. a 16 ἀναίμοις Ca 20 εἰπὼν CR 21 ἀπαγγέλλει σαφέστατα a 22 ᾖ] εἴη S: om. P 26 ἐὰν] κἂν S τὸ om. S 27 τὸ (ante λιπαρὸν) om. CRP 28 τῷ ποιῷ om. RP 29 ἐστι CRP 31 ὑγρὸν φέρε εἰπεῖν CRP 33 τὴν et θερμότητα RP 34 τὴν et ὑγρότητα RP

λόγος τοῦ τριπλασίου. τοῦτο εἰπὼν ἐπάγει, ὅτι ἔν τισι τὸ θερμὸν οὐδὲν 159v ἄλλο ἐστὶν ἢ αὐτὸ τὸ λιπαρόν (δι' ὃ καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν θερμὸν ῥητέον ὅτι λιπαρόν), ἐν ἐνίοις δὲ οὐ τὸ λιπαρόν, ἀλλὰ τὸ ἀνάλογον· ὅπερ ἄλλον εἶπε χυμόν. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἀναιρεῖ γὰρ τὸ τοιοῦτον ἢ νόσῳ ἢ φύσει 'τοιοῦτον' λέγει τὸ περίττωμα. ἀναιρεῖ οὖν, φησί, τὸ περίττωμα ἢ νόσῳ ἢ φύσει· φύσει μέν, ὅταν μάχηται τὸ περίττωμα ὅλῃ τῇ τοῦ σώματος κράσει (ταύτην γὰρ εἶπε φύσιν)· ὅταν οὖν μαχεσάμενον ὅλῃ τῇ φύσει καὶ κράσει τοῦ σώματος καὶ κρατῆσαν ἀνέλῃ, τότε φαμὲν ὅτι ἀνεῖλε φύσει, ἴσον λέγοντες ὅτι πᾶσαν τὴν τοῦ ζῴου κρᾶσιν ἀνέτρεψεν· ὅταν δὲ τὸ περίττωμα πρὸς ἓν μόριον τὴν μάχην ποιήσηται, οἷον πρὸς ἧπαρ ἢ σπλῆνα, καὶ ἀνέλῃ σὺν αὐτῷ καὶ τὸ ζῷον, τότε φαμέν, ὅτι νόσῳ ἀνεῖλεν, ἴσον λέγοντες, ὅτι ἓν μόριον νοσῆσαν, συνέφθαρται αὐτῷ τὸ πᾶν. ὃ καὶ αὐτὸς σαφηνίζων ἐπήγαγεν· ἐναντία δ' ἡ τοῦ περιττώματος δύναμις καὶ φθαρτική, ἡ μὲν τῆς φύσεως, ἡ δὲ μορίου, ὅπερ εἶπε φύσει νῦν εἰπὼν φύσεως, ὅπερ δὲ νόσῳ νῦν μορίου. εὔλογον δὲ καὶ τὰ πολύσπερμα ταχὺ γηράσκειν· τὸ γὰρ σπέρμα περίττωμα ὂν τῆς αἱματικῆς τροφῆς ἐξιὸν συνεξάγει καὶ θερμότητα· ταύτης δ' ἐξιούσης ἀνάγκη ξηραίνεσθαι καὶ τὸ ὑγρόν· καὶ διὰ τοῦτο ἡμίονος μακροβιώτερος ἵππου (οὐ γάρ ἐστι σπερματικόν), καὶ τὰ θήλεα τῶν ἀρρένων· εἰ γὰρ καὶ πλεῖον τὸ τῶν θηλέων περίττωμα, ἀλλ' οὐκ ἔστι θερμὸν ὥσπερ τὸ τῶν ἀρρένων· ὑδατῶδες γὰρ καὶ φύσει ψυχρὸν τὸ τῶν θηλέων. ἔτι δὲ ὅσα πονητικὰ τῶν ἀρρένων· καὶ διὰ τὸ ὀχεύειν γὰρ καὶ διὰ τὸν πόνον γηράσκει. μακροβιώτερα δὲ καὶ τὰ ἐν θερμοῖς τόποις, δι' ἣν αἰτίαν καὶ τὰ μείζω· πλεῖον γὰρ καὶ ἐν τοῖς μείζοσι τὸ θερμόν. εἰπὼν δὲ ὅτι μακροβιώτερά ἐστι τὰ ἐν τοῖς θερμοῖς τόποις, εἰς πίστιν τούτου παρέθετο τὸ καὶ μάλιστ' ἐπίδηλον τὸ μέγεθος τῶν τὴν φύσιν ψυχρῶν ζῴων, λέγων φύσει ψυχρὰ τὰ ἄναιμα. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον, ὅτι τὰ ἄναιμα, ἅπερ ἐν τοῖς ψυχροῖς τόποις μικρὰ γίνεται, ἐν τοῖς θερμοῖς μεγάλα ἀποτελεῖται, ὡς τῆς θερμότητος αἰτίας οὔσης τῆς αὐξήσεως, εἰ δὲ τῆς αὐξήσεως, καὶ τῆς μακροβιότητος.

p. 466b28 Τροφὴν δὲ μὴ λαμβάνοντα καὶ τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ φθείρεται.

Τὴν αἰτίαν διὰ τούτων λέγει, καθ' ἣν φθείρεται τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ

2 καὶ om. CRP 2. 3 λιπαρὸν ῥητέον ὅτι θερμόν CRP 3 ἐν om. CRP οὐ om. R ἄλλον om. RP 5. 6 τοιοῦτον—prius φύσει om. CRP 6 ὅτι μάχεται Sa 7 φύσιν] φύσει a ὅτε C: ὃ RP μαχησάμενον CRP 9 φύσιν C ὅτι] ⟨τῷ⟩ ὅτι ? κρᾶσιν] φύσιν P ἀνέστρεψεν Ca 10 τὸ om. RP μάχην] κράσιν CRP 11 αὐτῇ CRP 12 ⟨τῷ⟩ ὅτι ? συνέφθειρεν ἑαυτῷ CRP 13 δ'] γὰρ P 14 φύσει] φύσιν CRP 15 νόσον CR: νόσου P εὐλόγως CRP 16 γηράσκει CRP 18 prius καὶ om. CRP post τοῦτο add. ἡ C, ἡ corr. ex ὁ S μακροβιώτερος a (Arist.): μακροβιώτερον S: μακροβιωτέρα CRP 19 σπερματικώτερον S 21 δὲ om. P 22 γὰρ a: om. ceteri 23 δι' ἣν—τόποις (25) om. CRP 25 ἀλεεινοῖς S τούτων RP τὸ δὲ καὶ S 26 τῇ φύσει CRP 29 μακροβιώσεως CRP 30 ζῷα καὶ τὰ φυτὰ SCRP (Arist. S): φυτὰ καὶ τὰ ζῷα a (Arist. MZLP) 31 φθείρεται SRP (Arist. MZ): φθείρονται Ca (Arist. LSP) 32 καθ'] δι' CRP

τροφὴν μὴ λαμβάνοντα. συντήκει γάρ, φησί, τὸ μὴ τρεφόμενον αὐτὸ ἑαυτό. τὸ γὰρ ἔμφυτον θερμὸν ἐν ταῖς ἀτροφίαις δραστικώτερον γινόμενον ἀναλίσκει τὰς σάρκας καὶ ὅλως τὴν ὕλην, ἐν ᾗ ἐστι. τούτων δὲ ἀνη- 160r λωμένων φθείρεται καὶ τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτά.

Τὸ δὲ τὰ ἔνυδρα τῶν πεζῶν ἧττον μακρόβια ταὐτόν ἐστι τῷ βραχυβιώτερα. αἱ δὲ μέλιτται μακροβιώτεραί εἰσιν ἐνίων μειζόνων ζῴων, ὅτι ἔχουσι γλυκύτητα· τοιαύτη γὰρ ἡ τροφὴ αὐτῶν. ἡ δὲ γλυκύτης θερμή· ὅτι δὲ ἡ γλισχρότης συνέχει καὶ τὸ ὑγρὸν καὶ τὸ θερμὸν καὶ οὐκ ἐᾷ διαπνεῖσθαι, εἴρηται πολλάκις.

p. 467a10 Περὶ δὲ τοῦ πολυχρόνιον εἶναι τὴν τῶν δένδρων φύσιν δεῖ λαβεῖν τὴν αἰτίαν· ἔχει γὰρ ἰδίαν πρὸς τὰ ζῷα, πλὴν πρὸς τὰ ἔντομα.

Τὸ ἔχει γὰρ ἰδίαν πρὸς τὰ ζῷα, πλὴν πρὸς τὰ ἔντομα ἴσον ἐστὶ τῷ 'διαφέρει τῶν ἄλλων ζῴων' πλὴν τῶν ἐντόμων. τοῖς μὲν γὰρ ἐντόμοις κοινωνεῖ, διαφορὰν δ' ἔχει πρὸς τὰ ἄλλα ζῷα. καὶ τί μὲν ἐκείνοις κοινωνεῖ, τί δὲ τούτων διαφέρει, ἤδη ἐρεῖ. πρῶτον δὲ λέγει, τί διαφέρει τῶν ἄλλων. οὐ γὰρ διὰ τὴν θερμότητα, φησί, κυρίως εἰσὶ μακρόβια, ὥσπερ τὰ ζῷα, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀεὶ νέα γίνεσθαι· ἀεὶ γὰρ ἕτεροι οἱ πτόρθοι, λέγων πτόρθους τοὺς κλάδους, οἱ δὲ γηράσκουσι. τῆς γὰρ καρύας φέρε εἰπεῖν τῆσδε οἱ μὲν τῶν πτόρθων ξηροί εἰσιν, οἱ δὲ χλωροὶ καὶ ἀκμάζοντες, καὶ αἱ ῥίζαι ὁμοίως αἱ μὲν χλωραί, αἱ δὲ ξηραί· πλὴν οὐχ ἅμα ὅλαι ἢ γηράσκουσιν ἢ ἀκμάζουσιν (ὁμοίως τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πτόρθων), ἀλλ' ὁτὲ μὲν τὸ στέλεχος, λέγων στέλεχος τὸν κορμόν, καὶ οἱ κλάδοι ἀπώλοντο, αἱ δὲ ῥίζαι μένουσαι, ἕτεροι κλάδοι καὶ στέλεχος ἀπ' αὐτῶν ἀνεφύησαν. ὅταν γὰρ οὕτως ὦσιν αἱ ῥίζαι, τουτέστι ζῶσαι καὶ μὴ γεγηρακυῖαι, ἄλλαι ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος γίνονται, λέγων ὑπάρχον τὸ πλῆθος τῶν ῥιζῶν, αἵτινες ζῶσι· καὶ οὕτως ἀεὶ διατελεῖ τὸ μὲν φθειρόμενον, τὸ δὲ γινόμενον. ἐπεὶ οὖν τούτου μὲν φθειρομένου ἄλλο γίνεται καὶ τούτου πάλιν ἄλλο, εἰκότως, μᾶλλον δ' ἀναγκαίως συμβαίνει μακρόβιον εἶναι τὴν τῶν δένδρων φύσιν.

p. 467a18 Ἔοικε δὲ τὰ φυτὰ τοῖς ἐντόμοις, ὥσπερ εἴρηται πρότερον.

Τὴν κοινωνίαν διὰ τούτων τίθησι τῶν ἐντόμων καὶ τῶν φυτῶν.

1 φησί om. S 1. 2 αὐτὰ ἑαυτά Arist. MPZ 2 γενόμενον a 3 ὅλην CRP 6 ζώων μειζόνων a 8 συνέχει τὸ θερμὸν καὶ τὸ ὑγρὸν CRP 9 εἴρηται πολλάκις] v. De sens. 4 p. 441a25 εἴρηκε RP 10 τῶν om. S 13 γὰρ om. a 14 μὲν a: om. ceteri 15 καὶ κατὰ τί CRP 16 τούτοις SCR 17 φησί om. CRP 18 ἕτερον CR 19 πτόρθους λέγων CRP 19 κεραίας CRP, prius S post καρύας add. φησὶ S 20 τῆσδε φέρε εἰπεῖν S 23 λέγων—κορμόν Sa: ἤγουν ὁ κορμός CRP 23. 24 ἀπόλλυνται CRP 24 μένουσι καὶ ἕτεροι CRP 24. 25 ἐξ αὐτῶν ἐφύησαν CRP 25 ὦσιν] ποιῶσιν Arist. MZ 26 ἄλλαι] ἕτεροι CRP 31 πρότερον om. Arist. MZ 32 τίθησι om. CRP τῶν (ante φυτῶν) om. CRP post φυτῶν add. τίθησι C

κοινωνεῖ δὲ τὰ φυτὰ τοῖς ἐντόμοις, ὅτι ὥσπερ τὰ φυτὰ τεμνόμενα ζῇ, οὕτως 160r
καὶ τὰ ἔντομα· καὶ γὰρ καὶ τὰ ἔντομα, ὥσπερ εἴρηται ἐν τῷ Περὶ ζώων 30
πορείας, τεμνόμενα, ζῇ ἐπὶ πολὺ ἀμφότερα τὰ τμήματα. οὐκ ἀεὶ δὲ ζῇ,
ἤτοι οὐκ ἴσους χρόνους διηνεκεῖς ἢ πολλοὺς ζῇ ἀμφότερα τὰ τμήματα τῶν
ἐντόμων διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὸ ἕτερον τμῆμα (θάτερον γὰρ ἔχει) ὄργανον
ἤτοι στόμα, δι' οὗ τραφήσεται. οὐδὲ γὰρ δύναται ἡ ψυχὴ (ταύτην γὰρ εἶπεν
ἀρχήν) ἡ ἐν ἑκάστῳ τῶν τμημάτων οὖσα ποιεῖν στόμα, ἡ δ' ἐν τοῖς
φυτοῖς δύναται· ἔχει γὰρ ὁ κλάδος ἐν ἑαυτῷ δυνάμει καὶ ῥίζαν καὶ 35
καυλόν, λέγων καυλὸν τὸ στέλεχος. διὸ ἀπ' αὐτῆς τῆς δυνάμεως προέρ-
χεται τό τε νεάζον καὶ τὸ γηράσκον. διαφέρει δὲ τὰ ἐκ τῶν ῥιζῶν τοῦ
αὐτοῦ καὶ ἑνὸς δένδρου τῶν ἀποφυτευομένων τῷ μὲν μακροβίῳ οὐδέν,
μόνῳ δὲ τῷ τὰ μὲν ἀποφυτευόμενα κεχωρισμένα εἶναι ἀπ' ἀλλήλων, ἐκεῖνα
δ' ὁμοῦ. τὸ γὰρ ἐκεῖ δὲ διὰ τοῦ συνεχοῦς ἴσον ἐστὶ τῷ 'ἐκεῖ
δὲ ὁμοῦ'. αἴτιον δέ φησι τοῦ τὰ ἀποφυτευόμενα ζῆν, ὅτι ἐνυπάρχει
πάντῃ ἡ ἀρχὴ ἡ δυναμένη ποιεῖν ῥίζας.

p. 467a30 Συμβαίνει δὲ ταὐτὸ ἐπί τε τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν. 40

Εἰπὼν τὴν διαφορὰν τῶν ζῴων καὶ φυτῶν, εἶτα τὴν κοινωνίαν καὶ 48
διαφορὰν τῶν ἐντόμων καὶ φυτῶν, νῦν λέγει καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν ζῴων
καὶ φυτῶν. ἔχουσιν οὖν, φησί, ταὐτότητα καὶ κοινωνίαν τὰ ζῷα καὶ φυτά· 50
ὥσπερ γὰρ τὰ ἄρρενα μακροβιώτερά εἰσι τῶν θηλειῶν διὰ τὸ τὰ ἄνω
ἔχειν μείζω, οὕτω καὶ τὰ φυτὰ τὰ κεφαλοβαρῆ, τουτέστι τὰ ἔχοντα μεγάλας
ῥίζας καὶ μέγα στέλεχος, τῶν μὴ κεφαλοβαρῶν. εἰσὶ δὲ κεφαλοβαρῆ τὰ
δενδρώδη. ὅτι δὲ τὰ ἄνω τοῦ φυτοῦ αἱ ῥίζαι εἰσὶ καὶ τὸ στέλεχος,
κεφαλῇ ἀναλογοῦντα, κάτω δὲ οἱ κλάδοι, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. καὶ τὰ ἄρρενα
δὴ καὶ τὰ κεφαλοβαρῆ τῶν φυτῶν μακροβιώτερα διὰ τὸ τὰ ἄνω ἔχειν
μεγάλα τῶν μὴ τοιούτων. ἔστι δὲ τὸ θερμὸν ἐν τοῖς | ἄνω, τὸ δὲ 160v
ψυχρὸν ἐν τοῖς κάτω· αἴτιον δὲ τὸ θερμὸν καὶ μακροβιότητος καὶ αὐξήσεως.
αὔξονται οὖν ταῦτα ἐπὶ τὸ ἄνω, τὰ δ' ἐπέτεια ἐπὶ τὸ κάτω, ἤτοι ἐπὶ
τοὺς κλάδους, ἐν οἷς ὁ καρπὸς γίνεται. καὶ λοιπὸν συμπεραινόμενος λέγει,
ἐφεξῆς εἶναι τῆς παρούσης πραγματείας τὴν Περὶ ζωῆς καὶ θανάτου καὶ
γήρως καὶ νεότητος.

1 δὲ] δὴ R 2 γὰρ τὰ P εἴρηται om. CRP τῷ] τῇ CRP Περὶ ζῴων πορείας] 7 p. 707a28 3 post πορείας add. εἴρηται C, εἴρηκε RP post prius ζῇ add. καὶ CRP ἀεὶ] ἂν RP 4 ἴσους a: εἰς CRP: ἐς S διηνεκεῖς ἢ om. CRP ἀμφότερα τὰ a: τὰ ἀμφότερα ceteri 7 σωμάτων a 8 δύναμιν CRP 10 alt. τὸ om. C γηράσκον CRP (Arist.): γεγηρακός Sa 11 post μὲν add. γὰρ CRP 13 δὲ a (Arist.): om. SCRP τὸ συνεχὲς a (Arist. P) 16 αὐτὸ CRP τῶν bis om. CRP 18 τῶν ἐντόμων καὶ φυτῶν om. S 20 ἐστι CRP 22 δὲ καὶ κεφ. Sa: δὲ καὶ φαλοβαρῆ C 25 καὶ κεφ. CP, e corr. R 28 ἕπεται C 30 τὴν] τὰ RP 31 in fine ὃ εὑρήσεις ἐν ἄλλοις add. RP: τέλος τῶν σχολίων εἰς τὸ περὶ μακρ. καὶ βραχ. ἀριστοτέλους a

ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΓΗΡΩΣ ΚΑΙ ΝΕΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΝΑΠΝΟΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ. 160v

Μετὰ τὸ Περὶ μακροβιότητος καὶ βραχυβιότητος τάττει τὸ Περὶ γήρως καὶ νεότητος (ἕπεται γὰρ τῷ μὲν μακροβίῳ τὸ γῆρας, τῷ δὲ βραχυβίῳ ἡ νεότης), ἐν ᾧ δὴ περὶ αὐτῶν τούτων, τοῦ γήρως καὶ τῆς νεότητος, λέγει, καὶ ἔτι περὶ ἀναπνοῆς. λέγει δὲ πολλοῖς τῶν ζῴων ἀναγκαῖον τοῦτο τὸ ἔργον πρὸς τὴν ζωήν. ἀποδίδωσι δ' ἐν αὐτῷ πρῶτον μέν, ὅτι ἐν καρδίᾳ ἡ ἀρχὴ τοῦ ζῴου καὶ τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ θρεπτικὸν καὶ τὸ αὐξητικόν, καὶ ὅτι καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα δέονται καταψύξεως, καὶ τίς ἱκανὴ τοῖς φυτοῖς, καὶ ὅτι τοῖς ζῴοις ἢ διὰ τοῦ ὕδατος ἢ διὰ τοῦ ἀέρος συμβαίνει. εἶτα ἀντιλέγει πρὸς Ἀναξαγόραν καὶ Διογένην περὶ ἀναπνοῆς εἰπόντας καὶ πρός τε Δημόκριτον καὶ Πλάτωνα καὶ Ἐμπεδοκλέα, καὶ ὅτι καταψύξεως ἕνεκεν ἀναπνέομεν μετὰ ταῦτα λέγει, καὶ πρὸς τούτοις ὅτι τοῖς ἀναίμοις ἱκανὸν τὸ περιέχον πρὸς τὴν κατάψυξιν, καὶ ὅτι ἃ μὲν τῶν ἐνύδρων καταψύξεως ἕνεκεν δέχονται τὸ ὑγρόν, ἃ δὲ οὐ καταψύξεως, ὡς δελφὶς καὶ πολύπους καὶ σηπία καὶ ἕτερ' ἄττα, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης διὰ τὸ ἐν ὑγρῷ λαμβάνειν τὴν τροφήν, καὶ ὅτι ἔνια δεχόμενα τὸν ἀέρα καταψύχεται, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκεν ἔχει πνεύμονα τὰ ἔχοντα. μετὰ ταῦτα ἀντιλέγει πρὸς Ἐμπεδοκλέα λέγοντα θερμοὺς τοὺς ἰχθύας. εἶτα πάνυ παγκάλως λέγει, πῶς ἀναπνέομεν, εἶτα τί γένεσις, τί ζωή, τί θάνατος, καὶ διὰ τί ταῦτα τοῖς ζῴοις ὑπάρχει, καὶ τί νεότης, καὶ τί γῆρας, καὶ διὰ τί τὰ μὲν ἐν τῷ ὕδατι, τὰ δ' ἐν τῷ ἀέρι πνίγεται, ἔπειτα πόσαι καὶ τίνες αἱ τῆς καρδίας κινήσεις, καὶ διὰ τί γίνονται, εἶτα πῶς τὰ ἀναπνέοντα δέχεται τὸν ἀέρα καὶ πῶς τὰ ἔνυδρα τὸ ὕδωρ, δαιμονιώτατα ἐκτίθεται.

---

1 τοῦ αὐτοῦ ante σχόλια add. C 2 καὶ περὶ ἀναπνοῆς om. a Ἀριστοτέλους om SRP 4 μὲν om. C γήρως R 5 δὴ a: om. ceteri τοῦ] περὶ a τῆς] om. a post λέγει add. τί C 6 ἔτι om. a λέγει] ἐπεὶ RP δὲ] δὴ S: om. P ἀναγκαῖον] ἀνώδυνον a 9 καὶ (post ὅτι) om. CRP τὰ (ante φυτὰ) om. C 11 καὶ (ante πρός) om. RP 20 ὅπως a post γένεσις et post ζωή bis add. καὶ RP 23 γίγνονται S: γίνεται CR 24 πῶς om. RP

p. 467b10 Περὶ δὲ νεότητος καὶ γήρως καὶ περὶ ζωῆς καὶ θανάτου 160v λεκτέον νῦν. ἅμα δὲ καὶ περὶ ἀναπνοῆς ἀναγκαῖον ἴσως τὰς αἰτίας εἰπεῖν.

Τὸ ἴσως διὰ φιλόσοφον κεῖται εὐλάβειαν, ἐπεὶ ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰπεῖν 37 περὶ ἀναπνοῆς. εἰ γὰρ ἐνίοις τῶν ζῴων τὸ ζῆν διὰ τὸ ἀναπνεῖν ὑπάρχει, ὥσπερ τὸ μὴ ζῆν διὰ τὸ μὴ ἀναπνεῖν συμβαίνει, ἀναγκαῖον ἂν εἴη εἰδέναι τὴν ἀναπνοὴν τὴν τοῦ ζῆν αἰτίαν, τίς ἐστι καὶ πῶς ἐστιν αἰτία τοῦ ζῆν. ὅτι δὲ ἡ ψυχὴ ἐν τῇ καρδίᾳ ἐστὶ δύναμιν ἐχούσῃ ἀρχικὴν πρὸς τὰ ἄλλα 40 μόρια (ἀρχὴ γὰρ αὕτη τῶν ἄλλων μορίων· τούτου γάρ ἐστι δηλωτικὸν τὸ καὶ ἐν τούτῳ τινὶ τῶν ἐχόντων δύναμιν ἐν τοῖς μορίοις), δέδεικται ἐν τῇ Περὶ ζῴων κινήσεως καὶ ἐν τῇ Περὶ ζῴων γενέσεως καὶ ἐν ἄλλοις πλείοσιν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα μετ' ὀλίγον ῥηθήσεται καὶ δειχθήσεται. ὅτι δὲ καὶ τὸ θρεπτικόν, καθ' ὃ ζῶμεν, καὶ τὸ αἰσθητικόν, καθ' ὃ ζῷά ἐσμεν, ἓν καὶ ταὐτόν ἐστι τῷ ὑποκειμένῳ, κἂν τῷ λόγῳ ἕτερα, καὶ αὐτὸς δείξει προϊών. δεῖ δὲ καὶ ἡμᾶς ὀλίγα παραθέσθαι ἐκ τῶν ἐν ἄλλοις περὶ τούτων ῥηθέντων. καὶ πρῶτον μὲν ὅτι τὸ θρεπτικὸν ἐν τῇ καρδίᾳ ἐστίν, ἐκ 45 τῶνδε δῆλον. εἰ γὰρ τοῦ ζῆν ὕλη ὑγρότης καὶ θερμότης, ὡς προείρηται, τοιοῦτος δὲ ὁ περὶ τὴν καρδίαν τόπος, ἐν ταύτῃ ἂν εἴη τὸ θρεπτικόν. ὅτι δὲ ἡ χορηγία τοῖς ζῴοις τοῦ τρέφεσθαι ἀπὸ τῆς καρδίας ἐστί, σημεῖον αἱ τῆς τροφῆς, τουτέστι τοῦ αἵματος, διάκονοι φλέβες· αὗται γὰρ διὰ μὲν τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος διαπεφύκασιν, ἐκ ταύτης δέ εἰσιν. ἀλλὰ καὶ τὸ πρώτην φαίνεσθαι τὴν καρδίαν διηρθρωμένην τῶν ἄλλων μερῶν σημεῖον τοῦ μάλιστα καὶ πρώτην τρέφεσθαί τε καὶ τὴν θρεπτικὴν δύναμιν ἔχειν ἐν ἑαυτῇ. ὅτι δ' ἐν ταύτῃ ἡ θρεπτικὴ ψυχή, σημεῖον καὶ τὸ ἐν 50 τοῖς θανάτοις ταύτην ἀποψύχεσθαι τελευταίαν, ὥσπερ ἀνα|λυομένης τῆς 161r φύσεως καὶ παλινδρομούσης ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ἔτι καὶ καθ' ὅσον ἐν μέσῳ ἡ καρδία, πρὸς ἄμφω τὰ μέρη ὁμοίως ἂν ἔχοι καὶ ὁμοίως ἂν αὐτοῖς ἀμφοτέροις χορηγοίη τὴν τροφήν, καὶ οὐ τοῖς μὲν πλησίον, τοῖς δὲ πόρρω· καὶ κατὰ τοῦτο ἂν εἴη περὶ καρδίαν. ὅτι δὲ πάλιν ἀδύνατον τὴν αἰσθητικὴν χωρὶς εἶναι τῆς θρεπτικῆς, ἐκ τῶνδ' ἂν πιστεύοιμεν· φθειρομένης γὰρ τῆς ἁφῆς οὐδὲ ζῆν ἔτι δύναται τὸ ζῷον. καίτοι εἰ ἦν ἡ θρεπτικὴ κεχωρισμένη, φθαρείσης 5 τῆς αἰσθητικῆς οἷόν τε ἂν ἦν ζῆν ἔτι τὸ ζῷον, ἔχον τὴν θρεπτικὴν δύναμιν, ἥτις ἦν τοῦ ζῆν χορηγός. ἔτι εἰ ἦν κεχωρισμένη ἡ αἰσθητικὴ τῆς θρεπτικῆς, οὐκέτ' ἂν τὰ ἔχοντα ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις μίαν εἶχε ψυχήν,

1 περὶ (ante ζωῆς) om. C (Arist. LP) 11 Περὶ ζῴων κινήσεως] 11 p. 703b24 Περὶ ζῴων γενέσεως] B 6 p. 743b25 κινήσεως—ζῴων om. a κινήσει ἐν τῇ C 14 αὐτὸ a δείξει] cf. Περὶ ἀναπνοῆς 8 15. 16 τούτου RP 16 ἐστίν om. a 17 εἰ γὰρ a: εἰ CRP: οἷον S ἡ ὑγρότης a προείρηται] p. 466a17ss. 18 τοιοῦτον a 20 post αἱ add. φλέβες αἱ RP φλέβες om. CRP 22 πρῶτα P cf. Bonitz, Ind. p. 365a53ss. 24 τὸ καὶ a 25 τελευταίαν ἀποψύχεσθαι CRP 26 post μέσῳ add. οὖσα CRP 29 τὴν καρδίαν RP 31 ἡ om. S 34 οὐκ ἂν a αὐτὰ ante τὰ add. a ἔχει C: ἔχοι RP

ἀλλὰ πλείους· αὐτὴ γὰρ καθ' αὑτὴν οὖσα ἡ θρεπτικὴ δύναμις ἐν τοῖς φυτοῖς ἔμψυχα αὐτὰ παρέχει. ὥστε κἂν τῷ ζώῳ ἔμψυχον τὸ μόριον τὸ ταύτην τὴν δύναμιν ἔχον καθ' αὑτό. εἰ δὲ τοῦτο, δηλονότι καὶ τὸ τὴν αἰσθητικὴν ἔχον πάλιν ἔμψυχον ἂν εἴη καθ' αὑτό. οὕτω δὲ δύναιντ' ἂν αἱ δυνάμεις χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων, ὡς εἶναι τὸ ζῷον τὸ μέν τι τρεφόμενον καὶ διὰ τοῦτο ζῶν, τὸ δὲ αἰσθανόμενον, οὐκέτι δὲ τρεφόμενον. δῆλον ἄρα, ὅτι ἐν ᾧ τὸ θρεπτικόν, ἐν τούτῳ καὶ τὸ αἰσθητικόν. 161r

p. 467b28 Ἐπεὶ οὖν τῶν ἰδίων αἰσθητηρίων ἕν τι κοινόν ἐστιν αἰσθητήριον.

Ἡ ἀπόδοσις τοῦ λόγου ἐστὶν ἐν τῷ ὥστε καὶ τὰ φυτὰ δηλονότι τὴν θρεπτικὴν ἀρχὴν ἔχοι ἂν ἐν μέσῳ τούτων, λέγων διὰ τοῦ τούτων τὰ ἄνω καὶ κάτω· τὰ γὰρ φυτὰ πρόσθεν καὶ ὄπισθεν οὐκ ἔχει. πῶς δὲ καὶ τὰ φυτὰ ἐν μέσῳ ἔχουσι τὴν θρεπτικὴν ἀρχήν, ἐρεῖ προϊών. περίττωμα δὲ πρῶτον ἐνταῦθα τὸ ἔσχατον λέγει. σαφῆ δὲ τὰ ἑξῆς.

p. 468a20 Ἀλλ' ἥ γε τῆς θρεπτικῆς ἀρχὴ ψυχῆς ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν μορίων καὶ κατὰ τὴν αἴσθησιν οὖσα φαίνεται καὶ κατὰ τὸν λόγον.

Πρῶτον τὴν ἀπὸ τῆς αἰθήσεως ἐνάργειαν μαρτύρεται, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ ἐστὶν ἡ θρεπτικὴ ψυχή, καὶ οὕτως ἐπάγει τὰς ἀπὸ τοῦ λόγου πίστεις. λέγει οὖν ὅτι πολλὰ τῶν ζῴων ὁρῶμεν ἀφαιρουμένων ἑκατέρων τῶν μορίων, τῆς τε κεφαλῆς καὶ τοῦ κάτω τῆς καρδίας (κάτωθεν γὰρ τῆς καρδίας ἡ δεκτικὴ τῆς τροφῆς κοιλία ἐστί), πολλὰ οὖν τῶν ζῴων ὁρῶμεν ὅτι ζῇ, μεθ' οὗπερ ἂν ᾖ τὸ μέσον, τουτέστι μετὰ τοῦ λοιποῦ, ἐν ᾧ ἐστιν ἡ καρδία ἢ τὸ ἀνάλογον τῇ καρδίᾳ· ταύτην γὰρ εἶπε μέσον. εἰ δὴ τὰ μὲν ἄλλα μόρια οὐ ζῇ, τὸ δὲ ἔχον τὸ μέσον, ἤτοι τὴν καρδίαν ἢ τὸ ἀνάλογον τῇ καρδίᾳ, ζῇ, δηλονότι τὸ αἴτιον τοῦ ζῆν, ἤτοι τὸ θρεπτικόν, ἐν τῇ καρδίᾳ ἢ τῷ ἀναλόγῳ τῇ καρδίᾳ ἐστί, τὰ δὲ ἔχοντα τὸ τοιοῦτον μόριον, ἤγουν τὸ θρεπτικόν, ἐνεργείᾳ μὲν ἔχουσιν ἕν, δυνάμει δὲ πλείω. ὡς γὰρ τὸ ἐν τῷ κάδδῳ ὕδωρ ἐνεργείᾳ μέν ἐστιν ἕν, δυνάμει δὲ πλείω, διαιρεθὲν δὲ γίνεται ἐνεργείᾳ πλείω, οὕτως καὶ τὸ ἐν τοῖς φυτοῖς καὶ τοῖς ἐντόμοις θρεπτικὸν ἓν μέν

1 post γὰρ add. αὐτὴ C 2 ἄψυχα S¹RP κἂν a: ἐν S: ἔσται ἐν CRP 3 alt. τὴν om. P 4 δὲ] καὶ C 5 τῷ ζώω RP: om. C: τοῦ ζῴου conicio τι] τοι R 5. 6 post τρεφόμενον add. μόνον SCRP 6 post αἰσθανόμενον add. μόνον CRP 8 ἐπειδὴ Arist. MZ τὸ ante τῶν add. a τι om. Arist. MZ 9 αἰσθητήριον ἕν a 10 ἐν τῷ om. S 11 τοῦ a: om. ceteri 12 τὰ] τὸ RP φυτὰ ⟨τὰ⟩ conicio 13 προϊὼν ἐρεῖ RP (p. 468b 18 ss.) 15 et 16 τῷ et τριῶν om. S 18 πρώτην C 19 ἀπὸ λόγου RP: κατὰ τὸν λόγον S 20 τῶν ζώων πολλὰ RP 23 εἴη C 24 ταῦτα a δὴ] δὲ C 26 ἤτοι τὸ θρεπτικόν om. a 27 τῷ ἀνάλογον R, e corr. C: τὸ ἀνάλογον P, prius C ἤγουν] ἤτοι a 28 ὡς γὰρ—τὸ ἔντομον (p. 102,2) RP: διαιρεθέντα δὲ καὶ (τὸ φυτὸν καὶ add. C) τὸ ἔντομον SC: διαιρεθέντων γὰρ a

ἐστιν ἐνεργείᾳ, δυνάμει δὲ πλείω· διαιρεθέντα δὲ καὶ τὸ φυτὸν καὶ τὸ ἔντομον, γίνεται τὸ θρεπτικὸν ἐνεργείᾳ πολλά. καὶ ἔστι πρώτως ἡ θρεπτικὴ ψυχὴ ἐν τῇ καρδίᾳ ἢ ἐν τῷ ἀναλόγῳ, ἀπὸ δὲ ταύτης ἢ τούτου διαδίδοται καὶ εἰς τὸ λοιπὸν σῶμα, ὥσπερ καὶ ἡ αἴσθησις εἰς τὰ αἰσθητήρια. δι' ἣν δέ, φησίν, αἰτίαν τὰ μὲν τῶν φυτῶν ἀποφυτευόμενα δύναται ζῆν, τινὰ δὲ οὐ δύναται ζῆν (οὐ γὰρ πάντα ὅσα ἀποφυτεύεται | δύναται ζῆν), 161ʳ ἄλλος ἔστω λόγος· τῆς γὰρ Περὶ φυτῶν πραγματείας ὁ λόγος. δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν τὰ μὲν οὐ δύναται διαιρούμενα ζῆν, τὰ δ' ἀποφυτεύεται τῶν φυτῶν, ἄλλος ἔστω λόγος. τὸ δ' ἀποφυτεύεται ταὐτόν ἐστι τῷ δύναται ζῆν. ἔστι δὲ ἀσαφὴς ἡ λέξις. ἢ γὰρ τὸ λεγόμενόν ἐστιν, ὅτι δι' ἣν δ' αἰτίαν τὰ μέν, ἤτοι τὰ ζῷα, διαιρούμενα οὐ δύναται ζῆν, τὰ δ' ἀποφυτεύεται, τουτέστι τὰ δὲ φυτὰ διαιρούμενα δύναται ζῆν, ἕτερος ἔστω λόγος. ἢ ἔστι τὸ λεγόμενον, ὅτι δι' ἣν δ' αἰτίαν ἄλλα μὲν τῶν φυτῶν δύναται ζῆν, ἄλλα δὲ οὐ δύναται, ἄλλος ἔστω λόγος. ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὕτως. ὥσπερ δὲ ἡ θρεπτικὴ ψυχὴ μία μέν ἐστιν ἐνεργείᾳ, δυνάμει δὲ πλείους, οὕτω καὶ ἡ αἰσθητική. τῶν γὰρ ἐντόμων τμηθέντων εἰς πλείω τμήματα, καὶ ἕκαστον τῶν τμημάτων αἴσθησιν ἔχον (αἰσθάνονται γὰρ τῶν προσπιπτόντων αὐτοῖς), δηλονότι τότε πλείους εἰσὶν ἐνεργείᾳ αἱ αἰσθήσεις. ἐγὼ γὰρ ουτωσὶ ἀλόγως παῖς ὢν ἀνέσπων τοὺς μεγάλους τῆς ἀκρίδος πόδας καὶ ἐτίθουν αὐτοὺς ἐν πέτρᾳ ἢ γῇ ἢ ὅπου ἂν ἔτυχεν· ἐν ᾧ τεθέντες ἦσαν πάμπαν ἀκίνητοι. ὁπηνίκα δ' ἡψάμην τινὸς αὐτῶν, ἥλλετο καὶ ὅλως ἐκινεῖτο ἐκ τοῦδε εἰς τόδε τὸ ὑποκείμενον, ὡς δηλονότι αἴσθησιν ἔχον. καὶ τὰ μὲν τῶν ζῴων μέρη, καίπερ αἰσθανόμενα, οὐ δύναται ζῆν διὰ τὸ μὴ ἔχειν στόμα (περὶ οὗ εἴρηται ἐπὶ πλέον ἐπὶ τέλει τοῦ δευτέρου βιβλίου τῆς Περὶ ψυχῆς πραγματείας), τὰ δὲ φυτὰ δύναται ζῆν δι' ἃς αἰτίας εἴρηται ἐκεῖσε.

p. 468b7 Ἐνδεᾶ τε εἶναι τὰ μὲν τοῦ ληψομένου.

Ὧν ἂν ἀφαιρεθῇ ἡ κεφαλή, ταῦτά εἰσιν ἐνδεᾶ καὶ ἐστερημένα τοῦ ληψομένου τὴν τροφήν· ὧν δ' ἂν ἀφαιρεθῇ ἡ κοιλία, ταῦτα ἐστέρηνται τοῦ δεξομένου. ζῶσι δὲ τὰ τῶν ἐντόμων μέρη διὰ τὸ ἐοικέναι τὰ ἔντομα, ὡς καὶ ἐν τῷ Περὶ ζῴων πορείας εἴρηται, ζῴοις ἐκ πολλῶν ζῴων συγκει-

1 ἐνεργείᾳ om. a   2. 3 ἔστιν ἡ θρεπτικὴ ψυχὴ πρώτως C   3 alt. ἐν om. C ἀνάλογον CRP, tum τῇ καρδίᾳ add. C   5 δύναται om. C   5. 6 ζῇ, τὰ δὲ C   7 ἔσται R (Arist. LS)   8 τὰ μὲν] ταῦτα P   9 ἄλλος] ἕτερος CRP (Arist.)   ἔσται CP cf. ad v. 7   δ' om. CRP   ἀποφύεται SRP   10 post δύναται fort. add. διαιρούμενον   σαφὴς S   10. 11 ἐστι δι' a   11 δ' a (Arist.): μὲν οὖν RP: μὲν SC   οὐ δύναται διαιρούμενα RP   12 ἀποφύεται SCRP   δύναται διαιρούμενα RP   14 post φυτῶν add. οὐ RP   οὐ om. RP   18 αἱ om. P   21 ἥλλατο RP: ἥλατο a   23 δύνανται S   24 post ἐπὶ add. τὸ (τῷ?) a   δευτέρου] immo πρώτου   25 Περὶ ψυχῆς] A 5 p. 411b14   δύνανται SC   28 ἂν om. SC   ἀφαιρεθείη SC   29 δ' ἂν a: δὲ ceteri   ἀφαιρεθείη SC   ἐστέρηται a   30 post δεξομένου add. ὧν δὲ καὶ ἡ κοιλία καὶ ἡ κεφαλή, ταῦτα ἀμφοτέρων CRP   31 τῷ] τῇ S   Περὶ ζῴων πορείας 6 p. 707b3   εἴρηκε C   31. 103,1 πολλῶν συνεστηκόσιν ζώων CRP

μένοις· ἔοικε γὰρ τὸ ἔντομον τὸ ὂν ἓν τῷ ἀριθμῷ ζῴῳ ἐκ πολλῶν ζῴων 161v συνεστηκότι. ὥσπερ γὰρ εἰ ἦσαν κατὰ τὸν μῦθον δύο ἄνθρωποι συμπεφυκότες κατὰ τὴν ῥάχιν, εἶτα διαιρεθέντες καὶ διαζευχθέντες ἀπ' ἀλλήλων ἠδύναντο ζῆν, τοιοῦτόν τι δεῖ νοεῖν ἐν τοῖς ἐντόμοις· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν μόριον ὥσπερ ζῷόν τί ἐστι. περὶ ὧν εἴρηταί μοι ἐπὶ πλέον ἐν ταῖς εἰς τὸ Περὶ ζώων πορείας σχολαῖς. καὶ ταῦτα μὲν δύναται ζῆν διὰ τὸ ἕκαστον αὐτῶν ἐοικέναι ζῴῳ ἐκ πολλῶν ζῴων συνεστηκότι, τὰ δὲ ἀρίστως ἔχοντα τὴν σύστασιν, οἷον ἄνθρωποι, ἵπποι, τὰ ὅμοια, τοῦτο οὐ πάσχει, τουτέστι τὸ δύνασθαι διαιρούμενα ζῆν. διὰ τί; ὅτι ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις μία ἐστὶ καὶ οὐ πολλαί. τοῦτο δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ 'ὅτι ἕκαστον αὐτῶν ἓν ἐστι ζῷον, ἀλλ' οὐκ ἐκ πολλῶν συνεστηκός'. καὶ διὰ τὸ εἶναι ἕκαστον αὐτῶν ἓν ζῷον μικρὰν αἴσθησιν ἔνια ποιεῖ διαιρούμενα τῶν ζῴων (ἔστι δὲ τὸ μικρὰν αἴσθησιν ποιεῖν ὅμοιον τῷ 'βραχέως αἰσθάνονται καὶ πάμπαν ἀμυδρῶς'), τὰ δὲ τῶν ἐντόμων μέρη σφοδρῶς· αἰσθάνονται γὰρ καὶ τῶν βραχέων διὰ τὸ εἶναι ὥσπερ ζῷον αὐτὸ καθ' αὑτὸ ἕκαστον μόριον. καὶ τὰ μὲν τῶν ἐντόμων μέρη ἀκριβῶς αἰσθάνονται, διότι ἑκάστῳ αὐτῶν ἀποτμηθέντι τοῦ ὅλου ἐνεργείᾳ ἐστὶν ἡ αἰσθητικὴ ψυχή· τὰ δὲ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἵππων καὶ τῶν ἄλλων οὐκ ἀκριβῶς, διότι οὐκ ἔχει τὴν αἰσθητικὴν ψυχήν, ἀλλὰ πάθος τι τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς. ὅσον δὲ διαφέρει τὰ πάθη τῶν ἐν οἷς εἰσι πάθη, τοσοῦτον καὶ ἑκάστου τῶν ἀρίστων ζῴων μορίου αἴσθησις πρὸς τὰς τῶν μορίων τῶν ἐντόμων αἰσθήσεις. πλεῖστον δὲ διαφέρει ἡ ψυχὴ καὶ τὰ ἀπ' αὐτῆς πάθη· πλεῖστον ἄρα καὶ ἡ ἀπ' αὐτῆς προσεχῶς γινομένη αἴσθησις τῆς ἀπὸ τοῦ πάθους αὐτῆς γινομένης. κινεῖται δὲ ἡ χελώνη ἀφαιρεθείσης τῆς καρδίας διὰ τὸ ἔχειν ψυχικόν τι πάθος.

p. 468b16 Ἔτι δὲ ἐπί τε τῶν φυτῶν δῆλον καὶ ἐπὶ τῶν ζῴων.

Καὶ τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως τὴν πίστιν ἔχει. δῆλον, φησίν, ὅτι τὸ θρεπτικὸν ἐν τῷ μέσῳ ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῶν φυτῶν καὶ ἐπὶ τῶν ζῴων. ἐπὶ μὲν τῶν φυτῶν δῆλον ἐπισκοποῦσι τὴν τῶν σπερμάτων γένεσιν καὶ τὰς **ἐμφυτείας** καὶ τὰς **ἀποφυτείας**. ἔστι δὲ ἐμφυτεία μὲν ὁ ἐγκεντρισμός, ἀπο-

1. 2 ἔοικε—συνεστηκότι om. C   2 δύο κατὰ τὸν μῦθον RP   τὸν μῦθον] Plato, Symp. c. 14 ss.   4 νοεῖν δεῖ RP   4. 5 αὐτῶν μόριον SC: αὐτοῦ μόριον RP: τῶν μορίων a   5 ὥσπερ] οἷον C   5. 6 εἰς τὸ a: om. ceteri   6 σχολαῖς] v. fol. 180r16 ss. Ald.   6. 7 ἐοικέναι ἕκαστον αὐτῶν a   8 ἄνθρωπος ἵππος a post ἵπποι add. καὶ RP   10 ἐστὶ om. a   11 ἀλλ'] καὶ P   13 ποιεῖ RP ὅμοιον] ἴσον CRP   14 πάμπαν om. a   σφοδρῶς—μέρη (16) om. S   15 καθ' αὑτὸ om. P   16 post διότι add. ἐν RP   17 post ἐνεργείᾳ add. ἓν C   18 καὶ ἵππων C   post ἄλλων add. ζώων RP   20 ἐν οἷς] ὧν CRP   23. 24 post γινομένης add. τὰ ἔντομα ἀφαιρεθέντα αἰσθάνονται, ὅτι κατὰ πάθος ἐστὶν αὐτοῖς ἡ αἴσθησις ὥσπερ ἐν τῷ ἐρίῳ τὸ μέλαν καὶ διὰ τοῦτο μένει RP, pergit R: ἐν δὲ τοῖς ἀνθρώποις κατὰ σχέσιν ὥσπερ ἐν τῷ ἀέρι τὸ φῶς, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἔστιν ἀεί   24 post δὲ add. καὶ C, prius R   26 alt. ἐπὶ om. a (Arist. L)   27 post δῆλον add. δέ a   28 post ζώων add. καὶ C   30 τὰς om. a (Arist. L)

φυτεία δὲ τὸ τοὺς ἀφαιρεθέντας ἐκ τῶν δένδρων κλάδους εἰς γῆν φυτεύειν· 161v ὅπερ οἱ νεώτεροι μεταφυτείαν καλοῦσιν.

p. 468b18 Ἥ τε γὰρ τῶν σπερμάτων γένεσις συμβαίνει πᾶσιν ἐκ τοῦ μέσου.

Εἰπὼν ὅτι δῆλον ἐπισκοποῦσι τὴν ἀπὸ τῶν σπερμάτων γένεσιν, 52 σαφηνίζων ἐπήγαγεν· ἥ τε γὰρ τῶν σπερμάτων γένεσις συμβαίνει πᾶσιν ἐκ τοῦ μέσου. ἐπεὶ γὰρ ἐκ τοῦ καρποῦ πάλιν καρπὸς γίνεται (ἀπὸ γὰρ κοκκυμήλου πάλιν κοκκύμηλον καὶ ἀπὸ κυάμου κύαμος καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων ὁμοίως), ὁρῶμεν δὲ ὅτι ἡ βλάστη καὶ αἱ ταύτης ῥίζαι ἐκ | τοῦ μέσου φύονται, δηλονότι ἐν τῷ μέσῳ ἐστὶ τὸ θρεπτικόν. ἐν ᾧ γὰρ 162r πρώτως τρέφεταί τι, ἐν τούτῳ ἐστὶ τὸ θρεπτικόν. τρέφεται δὲ πρώτως καὶ ἀναφύει ἐν τῷ μέσῳ ἡ ῥίζα καὶ ἡ βλάστη, ἀφ' ἧς ῥίζης καὶ βλάστης εἰσὶν οἱ καρποί. ἐν αὐτῷ ἄρα τῷ μέσῳ τὸ τοιοῦτόν ἐστι τῆς ψυχῆς μόριον, ἤγουν τὸ θρεπτικόν.

Ἡ μὲν οὖν διάνοια αὕτη, τὰ δὲ κατὰ τὴν λέξιν τοιαῦτα· διθύρων γὰρ ὄντων ἐν πᾶσιν, ᾗ συμπέφυκεν ἔχεται, τουτέστι διθύρων γὰρ ὄντων τῶν καρπῶν ἔχεται καί ἐστι τὸ θρεπτικόν, ὅπου συμπεφύκασιν αἱ θύραι· συμπεφύκασι δ' ἐν τῷ μέσῳ, ἐν τῷ μέσῳ ἄρα ἐστὶ τὸ θρεπτικόν. καί ἐστι τὸ μέσον ἑκατέρου τῶν μορίων, τουτέστιν ἑκατέρας θύρας, ἐνταῦθα, ἤτοι ὅπου συμπεφύκασιν αἱ θύραι. ὅ τε καυλὸς ἐκφύεται καὶ ἡ ῥίζα τῶν φυομένων ἐλλιπῶς ἀπήγγελται καὶ διὰ τοῦτο ἀσαφῶς. λείπει γὰρ ἐν τῇ λέξει τὸ ἐντεῦθεν καὶ ὁ γὰρ σύνδεσμος. ἦν δ' ἂν κατάλληλος ἡ γραφή, εἰ οὕτως εἶχεν 'ὅ τε γὰρ καυλὸς ἐκφύεται ἐντεῦθεν καὶ ἡ ῥίζα τῶν φυομένων'. ὥστε εἰ ὁ καυλὸς καὶ ἡ ῥίζα ἐκ τοῦ μέσου, ὁ δὲ καρπὸς ἐκ ῥίζης καὶ καυλοῦ, ὁ καρπὸς ἄρα ἐκ τοῦ μέσου. τὸ δὲ ἡ δ' ἀρχὴ τὸ μέσον αὐτῶν ἐστιν ἴσον ἐστὶ τῷ 'ὥστε ἡ ἀρχὴ αὐτῶν τὸ μέσον ἐστί'. τὸ δ' αὐτῶν, κἂν ἐπὶ τῆς ῥίζης καὶ τοῦ καυλοῦ ἀκούοιμεν, κἂν ἐπὶ τῶν καρπῶν, οὐδὲν διαφέρει. ἔν τε ταῖς ἐμφυτείαις καὶ ταῖς ἀποφυτείαις συμβαίνει τοῦτο μάλιστα περὶ τοὺς ὄζους. τοῦτο λέγει τὸ εἶναι τὸ θρεπτικὸν ἐν τῷ μέσῳ. ἔστι δὲ καὶ τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα ἀπὸ τῶν φαινομένων τῇ αἰσθήσει. ἔστω δὲ καυλὸς δένδρου ἡ Α Β Γ γραμμή, κλάδος δὲ ἡ Β Δ, καὶ ὄζος ἡ Β Ε. ταῦτα δὲ εἰλήφθω λόγου

1 κλάδους ἐκ τῶν δένδρων εἰς τὴν γῆν a   3 πᾶσα S (Arist. P)   5 ἀπὸ] ἐκ RP   post γένεσιν add. τοῦτο CRP   6 γὰρ om. SC   7 πᾶσα S   γὰρ ἀπὸ καρποῦ P   8 post γὰρ add. τοῦ C   κοκυμήλου SCR   πάλιν om. a   κοκύμ. S   alt. ἀπὸ] ἐπὶ C   10 ἐν ᾧ—θρεπτικόν (11) om. P   12 ἀφ' ὧν βλάστης καὶ ῥίζης CRP   15 τὴν om. P   16 ἐν πᾶσιν] πάντων Arist.   19 ἐντεῦθεν RP (Arist.)   20 ⟨τὸ δὲ⟩ ὅ τε conicio   22 ἐντεῦθεν habent nostri Arist. libri, γὰρ unus L   δ' ἂν] γὰρ C   24 εἰ om. P   25 post ἀρχὴ add. εἰς C   27 κἂν] καὶ C   28 ταῖς (ante ἀποφυτείαις) om. RP (Arist. S)   29 μάλιστα συμβαίνει (συμβαίνειν C) τοῦτο CRP (Arist. S)   συμβαίνειν Ca   τοῦτο om. S   30 λέγων S   ἐν τῷ μέσῳ τὸ θρεπτικόν S

χάριν· τὸ γὰρ ἀκριβὲς ἐν τούτοις οὐ δεῖ θεωρεῖν. διὰ τί; ὅτι τὸ μὲν 162r δένδρον ἔχει πάχος, ἡ δὲ γραμμὴ ἀπλατής. ἔστιν οὖν ὁ ὄζος ἀρχὴ τοῦ κλάδου, ἅμα δὲ καὶ μέσον· ἔστι γὰρ μέσον τοῦ τε κλάδου καὶ τοῦ καυλοῦ.

p. 468b25 Ὥστε ἢ τοῦτο ἀφαιροῦσιν.

Ὥστε ἢ τὸν κλάδον μετὰ τοῦ ὄζου ἀφαιροῦσιν ἐν ταῖς ἀποφυτείαις καὶ τὸν μὲν ὄζον κατορύττουσιν ὡς μέσον καὶ ἐν ἑαυτῷ ἔχοντα τὸ θρεπτικόν, τὸ δὲ λοιπὸν ἐκτὸς ἐῶσιν ἵστασθαι, ἢ εἰς τοῦτο ἐμβάλλουσιν ὡς ἐν τοῖς ἐγκεντρισμοῖς· ἐν γὰρ τούτοις τὸν μὲν κλάδον ἐκκόπτουσιν, εἰς δὲ τὸν ὄζον τὸ ἐγκέντριον ἐμβάλλουσι. ταῦτα δὲ ποιοῦσιν, ἵνα ἢ ὁ κλάδος ἐν τοῖς ἐγκεντρισμοῖς ἐκ τούτου γένηται (τὸ γὰρ ἐγκέντριον ἀντὶ τοῦ ἀποκοπέντος κλάδου γίνεται), ἢ ἵνα αἱ ῥίζαι ἐκ τούτου γένωνται ὡς ἐν ταῖς ἀποφυτείαις. ὥσπερ δὲ μεταξὺ κλάδου καὶ καυλοῦ ἐστιν ἡ ἀρχή, οὕτω πάλιν μεταξὺ καυλοῦ καὶ ῥίζης· ὡς γὰρ ῥίζα πρὸς καυλόν, οὕτως ὄζος πρὸς κλάδον. ὅτι δὲ ἡ καρδία πρώτη γίνεται καὶ τρέφεται, εἴρηται πολλάκις. ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ εἶναι τὴν καρδίαν ἀρχὴν φλεβῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἂν εἴη τῶν ζῴων ἀρχή, καὶ διὰ τοῦτο ἂν εἴη ἐν αὐτῇ ἡ ψυχή. ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ἀρχὴν τοῦ αἵματος, τὸ δ' αἷμα τελευταίαν τροφήν, καὶ διὰ τοῦτο ἐν αὐτῇ ἂν εἴη ἡ ψυχή. ἐν ᾧ γὰρ ἡ τελευταία τροφὴ γίνεται, ἐν τούτῳ ἀνάγκη εἶναι καὶ τὸ θρεπτικόν· ἐν ᾧ δὲ τοῦτο, ἐν τούτῳ καὶ τὸ αἰσθητικόν, ὡς δέδεικται. ἔτι ἐπειδὴ ἡ τοῦ αἵματος λειτουργία διὰ τὴν τῆς κοιλίας, ταύτης δὲ διὰ τὴν τῆς καρδίας, ἡ δὲ καρδία τὸ τέλος ἐπιτίθησιν (αὐτὴ γὰρ ἐξαιματοῖ), κυριωτάτη ἄρα καὶ ἀρχὴ ἡ καρδία. ὥστε καὶ ἐν αὐτῇ ὡς ἐν ἀρχῇ ἡ θρεπτική τε καὶ αἰσθητικὴ ψυχή. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ τὰ γὰρ τῶν ἄλλων μορίων ἔργα περὶ τὴν τροφὴν μόρια τὸ στόμα καὶ τὴν κοιλίαν καὶ τὸ ἧπαρ λέγει· τὰ γὰρ ἔργα τούτων τῶν μορίων χάριν τοῦ τῆς καρδίας ἔργου εἰσί.

p. 469a8 Δεῖ γὰρ τὸ κύριον πρὸς τὸ οὗ ἕνεκα διατελεῖν.

Κύριον τὴν αἰσθητικὴν ἢ καὶ τὴν θρεπτικὴν λέγει ψυχήν. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· ἐπειδὴ ἡ καρδία οὗ ἕνεκα (τοῦ γὰρ ταύτης ἔργου ἕνεκα ἡ τῶν ἄλλων μορίων ἐργασία), δεῖ τὸ κύριον πρὸς αὐτὴν διατελεῖν, ἤτοι ἐν αὐτῇ εἶναι, ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἄλλῳ τινὶ μορίῳ τῶν τοῦ σώματος τῶν ἕνεκα τῆς καρδίας ὄντων. τὸ δὲ οἷον ὁ ἰατρὸς πρὸς τὴν ὑγίειαν ἴσον ἐστὶ

---

2 ἀπλατές S 3 ἔστι γὰρ—καυλοῦ om. P 5 ὥστε Sa: τουτέστιν ὥστε CR: τουτέστιν P 6 καὶ τὸ μὲν ὀξὺ a αὐτῶ CRP ἔχον a 8 prius ἐν om. C 9 βάλλουσι C 12 ἡ om. Pa 14 v. ad p. 100,22 15 τῶν φλεβῶν RP 18 ἂν ἐν αὐτῶ RP, ἂν εἴη ἐν αὐτῇ C αὐτῶ Pa (anceps R) 19 prius καὶ om. P 20 ἐπεὶ RP 21 ταύτην S 22 αὕτη RP ἡ ἀρχὴ C, prius S 24 περὶ] πρὸς a 26 ἐστὶ C 27 post δεῖ add. μὲν a 28 θρεπτικὴν ἢ καὶ τὴν αἰσθητικὴν CRP 29 ἐπεὶ RP 31 ἐπ'] ἐν CRP τινὶ om. C 32 ὁ om. S (Arist.) ὑγείαν SCP

τῷ ‘καὶ γὰρ ὁ ἰατρὸς πρὸς τὴν ὑγείαν ἐστίν’· ᾗ γὰρ ἰατρός, χάριν τῆς ὑγείας ἐστίν, οὕτω δὲ καὶ τὸ ἧπαρ χάριν τῆς καρδίας.

p. 469a12 Δύο δὲ φανερῶς ἐνταῦθα συντεινούσας ὁρῶμεν. |

Ἦν ἂν καταλληλότερος ἡ λέξις, εἰ ἀντὶ τοῦ δέ συνδέσμου τὸν γάρ 162v εἶχεν, ἵν’ ᾖν· δύο γὰρ φανερῶς ἐνταῦθα. εἰπὼν γὰρ ἀλλὰ μὴν τό γε κύριον τῶν αἰσθήσεων ἐν τῇ καρδίᾳ ἐστὶ (ταύτην γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι κοινὸν αἰσθητήριον· ἀνάγκη γὰρ ἐν τῷ κοινῷ αἰσθητηρίῳ τὴν κοινὴν εἶναι αἴσθησιν), εἰπὼν γὰρ ταῦτα τὴν αἰτίαν τούτου διὰ τούτων ἐπάγει ‘δύο’ λέγων ‘φανερῶς ἐνταῦθα συντεινούσας ὁρῶμεν’. ἐπεὶ γάρ, ὡς ἐκ τῶν ἀνατομῶν φαίνεται, τῆς τε ἁφῆς καὶ τῆς γεύσεως τὰ αἰσθητήρια πρὸς τὴν καρδίαν τείνουσι, δηλονότι καὶ τῶν λοιπῶν, ἀκοῆς δηλονότι καὶ τῶν ἄλλων, πρὸς αὐτήν εἰσιν. οὐ γὰρ εἰκὸς ἐν ἄλλῳ μὲν μέρει τοῦ σώματος εἶναι τὴν γεῦσιν καὶ ἁφήν, ἐν ἄλλῳ δὲ τὴν ἀκοὴν καὶ τὰς λοιπὰς δύο. τὸ δὲ ἐν τούτῳ μὲν γὰρ τοῖς ἄλλοις αἰσθητηρίοις ἐνδέχεται καὶ τὰ ἑξῆς τῆς λέξεως ἴσον ἐστὶ τῷ ‘πάντων μὲν γὰρ τῶν αἰσθητηρίων τὰς κινήσεις τὰς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐν αὐτοῖς γινομένας ἐνδεχόμενόν ἐστιν πρὸς τὴν καρδίαν γίνεσθαι διὰ τὸ πρὸς αὐτὴν τείνειν τοὺς πόρους τούτων, οὐδὲν δὲ τούτων τείνει πρὸς τὸν ἐγκέφαλον’ (τοῦτον γὰρ εἶπεν ἄνω τόπον)· οὐδενὸς γὰρ αἰσθητηρίου πόρος πρὸς αὐτὸν τείνει. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εἴρηται πολλάκις, πῶς πρὸς τὴν καρδίαν τείνουσιν οἱ τῶν αἰσθητηρίων πόροι, καίπερ ὄντες ἐν τῇ κεφαλῇ· χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ τὸ ζῆν ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἀπὸ τῆς καρδίας ἐστίν, ὡς εἴρηται, δηλονότι καὶ τὸ αἰσθητήριον ἐν ταύτῃ ἂν εἴη. ᾗ μὲν γὰρ ζῷον, ταύτῃ καὶ ζῆν φαμεν, ᾗ δὲ αἰσθητικόν, ταύτῃ καὶ ζῷον. ὥστε συλλογιστέον ὧδέ πῃ· ᾗ αἰσθητικόν, ταύτῃ καὶ ζῷον· ᾗ ζῷον, ταύτῃ καὶ ζῇ· ᾗ ἄρα αἰσθητικόν, ταύτῃ καὶ ζῇ. εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἂν εἴη ἐν ἄλλῳ μὲν μέρει τοῦ σώματος τὸ αἰσθητικόν, ἐν ἄλλῳ δὲ τὸ θρεπτικόν, τὸ αἴτιον τοῦ ζῆν. δι’ ἣν δ’ αἰτίαν, εἴρηται ἀνωτέρω. διὰ τί δ’ ἐν τῇ κεφαλῇ τὰ αἰσθητήρια, εἴρηται ἐν τῷ Περὶ ζῴων μορίων καὶ ἐν τῷ Περὶ ζῴων γενέσεως. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ‘μέσον τῶν τριῶν μορίων’ μόρια λέγει τὸ ἄνω καὶ κάτω, δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν.

---

1 ὑγίειαν RP ὁ ἰατρὸς S 2 ὑγιείας RP 4 καταλληλότερον a: καταλληλοτέρα conicio 5 εἶχεν] εἶλεν S ᾖ P, fort. recte 6 γὰρ om. P[1] 8 γὰρ om. C ἐπάγει διὰ τούτων C 9. 10 ἀτομῶν, tum ras. III litt. S: Arist. librum Ἀνατομαί non respicit, certe non legit 11 alt. δηλονότι] λέγω RP 12 μὲν om. RP 12. 13 εἶναι τὴν om. S 13 τὴν ἁφὴν P 15 γὰρ om. a 18 τείνει a (cf. Arist): τείνειν ceteri 19 αὐτὴν S 22 ὑπὸ a δέδεικται CRP 23 αἰσθητικὸν CRP 24 ᾗ (post πῃ)]: εἰ S 28 ἀνωτέρω] p. 100,13 ss. τῷ] τῇ SRP 29 Περὶ ζῴων μορίων] B 10 p. 656a32 ss. τῷ] τῇ SRP Περὶ ζῴων γενέσεως] B 6 p. 744a2 ss. 30 τὸ] τὰ S

p. 469a27 Κατὰ δὲ τὸν λόγον, ὅτι τὴν φύσιν ὁρῶμεν ἐν πᾶσιν ἐκ τῶν δυνατῶν ποιοῦσαν τὸ κάλλιστον. 162v

Δείξας ἀπὸ τῶν φαινομένων τῇ αἰσθήσει, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ ἐστὶν ἡ θρεπτικὴ καὶ αἰσθητικὴ ψυχή (ἀπὸ γὰρ τοῦ βλέπειν ἐν ταῖς ἀνατομαῖς, ὅτι φανερώτατα πρὸς τὴν καρδίαν οἱ πόροι τείνουσιν οἱ τῆς ἁφῆς καὶ τῆς γεύσεως, εὕρομεν ὅτι ἐν αὐτῇ ἐστιν ἡ αἰσθητική, καὶ ἁπλῶς ἀπὸ τῶν φανέντων, ἅπερ ἦσαν τὰ μέχρι τοῦ νῦν ἐκτιθέμενα, εὑρόντες καὶ τὴν θρεπτικὴν καὶ τὴν αἰσθητικήν, ὅτι ἐν αὐτῇ τυγχάνουσιν οὖσαι), δείκνυσιν αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου καί φησιν· ἐπειδὴ γὰρ ἡ φύσις ἐκ τῶν ἐνδεχομένων τὸ κάλλιστον ποιεῖ, κάλλιστον δ' ἐν τῷ μέσῳ εἶναι τὰς εἰρημένας τῆς ψυχῆς δυνάμεις, ἐν τῷ μέσῳ ἂν εἶεν. ὅτι δὲ κάλλιστον ἐν τῷ μέσῳ εἶναι, ἐπήγαγεν εἰπὼν ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς οὐσίας τῆς ἀρχῆς οὔσης ἑκατέρας. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον δυνάμει· καθ' ὅσον ὁ μέσος τόπος μέσος ἐστὶ τῶν ὀργάνων, τῶν τε δι' ὧν τὴν τροφὴν λαμβάνομεν καὶ τῶν δι' ὧν ἀποσκευαζόμεθα τὰ αὐτῆς περιττώματα, ἀμφοτέρων ἐχόντων τινὰ δυσχέρειαν καὶ κατὰ τοῦτο ἂν εἴη ἡ ψυχὴ ἐν τούτῳ. ἐν μέσῳ γὰρ οὖσα δύναται ἐπίσης καὶ ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ στόματος καὶ κάτω πρὸς τὴν κοιλίαν ἕλκειν καὶ ἐκ ταύτης ἀποσκευάζεσθαι πάλιν τὰ περιττώματα. καὶ ἐπεὶ ἐν ᾧ ἡ θρεπτική ἐστιν, ἐν τούτῳ καὶ ἡ αἰσθητική, ὡς δέδεικται, δείκνυται δὲ ὅτι ἡ θρεπτικὴ ἐν τῷ μέσῳ ἐστί (ταύτῃ γὰρ ἁρμόζει ἡ νῦν ἐπιχείρησις), ἐν τούτῳ ἄρα καὶ ἡ αἰσθητική.

Ἡ μὲν οὖν διάνοια οἶμαι τοιαύτη, κατὰ δὲ τὴν λέξιν τὴν ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς οὐσίας τῆς ἀρχῆς οὔσης ἑκατέρας τὸ οὐσίας ταὐτόν ἐστι τῷ τῆς φύσεως. ἐν τῷ μέσῳ γὰρ οὔσης τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως (ἡ γὰρ ἑκάστου οὐσία ἡ ἑκάστου φύσις ἐστίν), ἐν τῷ μέσῳ οὖν οὔσης τῆς οὐσίας τῆς θρεπτικῆς καὶ αἰσθητικῆς ψυχῆς ἐν τῷ μέσῳ ἂν εἴη καὶ ἡ αἰσθητικὴ καὶ ἡ θρεπτικὴ ψυχή. ἔστι δὲ ἡ ἐπιχείρησις μᾶλλον ἁρμόζουσα λέγεσθαι ἐπὶ τῆς θρεπτικῆς. κατεργαζόμενον δὲ λέγει τὴν ἐσχάτην τροφὴν τὸ παχὺ ἔντερον τὸ πρὸς τῇ ἕδρᾳ (συμπέττει γὰρ καὶ τοῦτο καὶ τὰ λοιπὰ ἔντερα τὴν τροφήν, ἣν δέξονται, ὡς πολλάκις εἴρηται· ὡς γὰρ ἐν τῇ Περὶ ζῴων μορίων εἴρηται, οὐχ ἅμα τῷ δέξασθαι τὰ ἔντερα ἐκ τῆς κοιλίας τὰ περιττώματα εὐθὺς ἀποκρίνουσιν αὐτά, ἀλλὰ κατεργάζονται καὶ αὐτὰ καὶ συμπέττουσι μέρος τι τῆς τοιαύτης περιττώσεως), κατεργα-

3 ἡ] ἥ τε RP 5 φανερώτατοι P: anceps SR τείνουσιν οἱ a: τείνουσι ceteri 7 post εὑρόντες add. δὲ C 9 ἐπεὶ RP 15 τὰ ἀπ' αὐτῆς CRP 16 τούτῳ] τῷδε RP 17 καὶ (ante κάτω) a: om. ceteri 18 πάλιν om. CRP 20 post ὅτι add. καὶ P ἐστὶν ἐν τῶ μέσω C 22 τοιαύτη οἶμαι C 22. 23 ἐν τῷ μέσῳ δὲ a (Arist.): τὸ γὰρ ἐν μέσω ceteri 24. 25 ἐν τῷ — φύσεως om. P 26. 27 ἐν τῶ — ψυχή a: τοῦτο δὲ ταυτόν ἐστι τῶ ἐν τῶ (τῶ om. S) μέσω γὰρ οὔσης τῆς θρεπτικῆς καὶ αἰσθητικῆς ψυχῆς ceteri 27 post ἐπιχείρησις add. ὡς εἴρηται RP 28. 29 τὴν ἐσχάτην τροφὴν λέγει RP 29 τὴν ἕδραν RP 30 post ἣν add. ἂν Ca δέξωνται C 31 τῇ] τῶ RP περὶ om. S Περὶ ζῴων μορίων] Γ 14 p. 675b13 ss. 32 κατεργάζουσι a 33 ταῦτα C

ζόμενον οὖν τὴν τροφὴν λέγει τὴν κάτω κοιλίαν, αὐτό φημι τὸ παχὺ ἔντερον, ἐσχάτην δὲ τροφὴν λέγει νῦν τὸ περίττωμα τῆς ἄνω | κοιλίας· 163r τρέφει γὰρ καὶ τὸ τοιοῦτον περίττωμα, ἕως ἂν συμπέπτηται καὶ κατεργάζηται ὑπὸ τῶν ἐντέρων. δεκτικὸν δὲ λέγει τὴν ἄνω κοιλίαν. ἀλλ' ἐπεὶ ἀσαφῶς ἀπήγγελται ἡ λέξις, πάλιν αὐτὴν οὕτως δεῖ καθιστάνειν· ἐν τῷ μέσῳ γὰρ οὖσα ἡ ψυχὴ τοῦ τε στόματος καὶ συναμφοτέρων, τοῦ ἐργαζομένου τὴν ἐσχάτην τροφὴν καὶ τοῦ δεκτικοῦ, δύναιτ' ἂν τό τε ἐργαζόμενον καὶ τὸ δεκτικὸν ἀποτελεῖν τὸ οἰκεῖον ἔργον κάλλιστα διὰ τὴν τῆς καρδίας πρὸς αὐτὰ γειτνίασιν. ληπτέον οὖν τό τε δεκτικὸν καὶ τὸ ἐργαζόμενον ὡς ἕν, τὸ δὲ στόμα ὡς ἄλλο· ὥστε δυοῖν ὄντοιν μέσον ἔσται ἡ καρδία. λέγει δὲ κατεργαζόμενον τὸ ἔντερον, οὐχ ὡς μόνον αὐτὸ ὂν τὸ κατεργαζόμενον (πολλῷ γὰρ πρότερον ἡ ἄνω κοιλία κατεργάζεται), ἀλλὰ διὰ τὸ εἶναι ἄδηλον τοῖς πολλοῖς, εἰ κατεργάζεται καὶ αὐτό, διὰ τοῦτο τοῦτο ἐπήγαγε. τὸ δὲ πρὸς ἑκατέρῳ γὰρ αὐτῶν οὕτως ἔσται ταὐτόν ἐστι τῷ 'ἐν μέσῳ οὖσα καλῶς ἂν ἔχοι πρὸς ἑκατέρῳ αὐτῶν, τῷ τε ἐργαζομένῳ καὶ τῷ δεκτικῷ'. ἔτι καὶ καθ' ὅσον τὸ μέσον ἔχει χώραν ἀρχικήν (ἀσφαλέστατος γὰρ ὁ μέσος τόπος καὶ δυσπαθέστατος), καὶ κατὰ τοῦτο ἂν εἴη ἐν τῷ μέσῳ. ἐν πᾶσι γὰρ ἡ φύσις τῆς τοῦ κατ' αὐτὴν γινομένου σωτηρίας στοχάζεται. δύναται δὲ μᾶλλον ἐν τῷ μέσῳ φυλάττεσθαι διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ δυσπάθειαν. τοῦτο δὲ τὸ μέσον, ὡς εἴρηται, ὁ θώραξ ἐστὶ καὶ ὁ περὶ τὴν καρδίαν τόπος.

p. 469b1 Ἔτι τὸ χρώμενον καὶ ᾧ χρῆται δεῖ διαφέρειν.

Χρώμενον λέγει τὸ μέσον, αὐτόν, ὡς εἴρηται, τὸν θώρακα καὶ τὸν περὶ τὴν καρδίαν τόπον, ᾧ δὲ χρῆται τὰ ὄργανα, πόδας καὶ τὰ τοιαῦτα. ἐπεὶ γὰρ ὁ θώραξ ἐστὶ τὸ τοῦ ζῴου ἀναγκαιότατον σῶμα καὶ οὗ ἄνευ οὐ δύναται εἶναι, χωρὶς δὲ τῶν ἄλλων τοῦτο (πολλὰ γὰρ τῶν ζῴων οὔτε κεφαλὴν ἔχει ὡς καρκίνοι, οὔτε πόδας ὡς τὰ ἄποδα, οὔτε χεῖρας), δηλονότι χάριν τοῦ θώρακός εἰσι καὶ τὰ ἄλλα καὶ τῆς ἐν τούτῳ δυνάμεως προσπέφυκεν. εἰ δὲ τοῦτο δῆλον, τὸ μὲν χρώμενόν ἐστι τὸ μέσον, οἷς δὲ χρῆται τὰ λοιπά. κρείττων δὲ ὁ τρόπος τοῦ χρωμένου, καθ' ὅσον τὸ χρώμενον ποιεῖ καὶ κινεῖ καὶ ἄρχει, τὰ δὲ πάσχουσι καὶ κινοῦνται καὶ ἄρχονται. οὗ δὲ ὁ τρόπος καὶ ἡ δύναμις κρείττων, καὶ αὐτὸ κρεῖττον. εἰ δὲ ἐν τῷ κρείττονι ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ψυχήν, ἐν τῷ μέσῳ ἂν εἴη. εἶπε δὲ τὴν μὲν χεῖρα ὡς τὸ χρώμενον, τοὺς δὲ αὐλοὺς ὡς τὰ οἷς χρῆται. ἡ δὲ χεὶρ

1 φησι R 4 post κοιλίαν add. ἢ κατεργαζομένην λέγοι ἂν τὴν καρδίαν, δεκτικὸν δὲ τὰς φλέβας RP 5 ἐπήγγελται a πάλιν om. C οὕτως αὐτὴν RP καθιστᾶν C 7 δύναιντ' CRP 12 προτέρα C 13 alt. τοῦτο om. a 14 ἑκατέρων SC, item 15 ἔσται a: ἐστὶ ceteri ἐν τῷ μέσῳ RP 16 ἀρχικὴν ἔχει χώραν RP 19 ἐν τῷ μέσῳ μᾶλλον RP 20 ἐστὶν ὁ θώραξ ὡς εἴρηται RP 23 λέγεται C 27. 28 δηλονότι τἆλλα τοῦ θώρακός εἰσι χάριν RP 28. 29 προσπεφύκασιν C 29 δῆλον] δῆλον ὡς C: δῆλον ὅτι RP, tum τἆλλα—δῆλον ὅτι rep. P 32 εἰ δὲ ἐν a: ἐν δὲ ceteri 34 δὲ (post τοὺς)] δέ γε C

κρείττων τῶν αὐλῶν, καὶ τὸ μέσον ἄρα κρεῖττον τῶν ἄλλων. εἴη δ' ἂν 163r ἡ ἀρχὴ τῆς ἐμφύτου θερμότητος (ἀρχὴ δὲ τῆς ἐμφύτου θερμότητος ἡ θρεπτικὴ ψυχή), εἴη ἂν οὖν ἡ τοιαύτη ἀρχὴ ἐν τῇ καρδίᾳ. καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ τελευταίαν ταύτην ἀποψύχεσθαι, ὥσπερ ἀναλυομένης τῆς φύσεως καὶ παλινδρομούσης ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ἐσχάτων τε καὶ ῥᾳδίως ἀπὸ τοῦ ζῆν μεθίστασθαι δυναμένων. μάλιστα δὲ κυριώτατον τῆς πέψεως τὴν καρδίαν λέγει. τὸ δὲ ὥσπερ ἐμπεπυρευμένης ἐν τοῖς μορίοις τούτοις ἴσον ἐστὶ τῷ 'ὡς τὸ πῦρ ἐν τῷ ἄνθρακι ἐμπεπύρευται καὶ ἔστιν, οὕτως ἡ ψυχὴ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῷ ἀνάλογον'. λέγει δὲ καὶ τὴν μὲν μάρανσιν εἶναι γῆρας, τὴν δὲ σβέσιν βίαιον· ἔστι γὰρ ἡ μὲν μάρανσις γῆρας, ἡ δὲ σβέσις βία.

p. 469b23 Συμβαίνει δὲ ἀμφοτέρας διὰ τὸ αὐτὸ γίνεσθαι τὰς φθοράς. |

Ἀμφοτέρας λέγει τὴν μάρανσιν καὶ τὴν σβέσιν. ἔστι δὲ τὸ λεγό- 163v μενον, ὅτι ἀμφότεραι διὰ τὸ αὐτὸ καὶ ἓν αἴτιον γίνονται· δι' ὑπόλειψιν γὰρ τροφῆς. καὶ γὰρ τὸ μαραινόμενον διὰ τὸ μὴ ἔχειν τροφήν, ἐξ ἧς τραφήσεται, μαραίνεται πλέον γινόμενον καὶ ἀπόλλυται, ὥσπερ καὶ ἡ ἐν τῷ λύχνῳ φλὸξ μὴ ἔχουσα ἔλαιον. πῶς δὲ πλέον γίνεται, καὶ καταναλίσκον τὴν παρεσπαρμένην ἐν τῇ καρδίᾳ ὑγρότητα, οἱ μαρασμοὶ γίνονται, λέγει καλῶς ὁ Γαληνὸς ἐν τῷ Περὶ διαφορᾶς πυρετῶν, τὰ αὐτὰ λέγων τούτοις μετὰ πλείονος ἐργασίας. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ σβεννύμενον· πολλῆς γὰρ τῆς τροφῆς καὶ ἐναντίας οὔσης (ἡ γὰρ πρώτη τροφή, ὡς ἐν τῷ Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς καὶ ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς καὶ ἐν ἄλλοις πλείοσιν εἴρηται, ἐναντία ἐστί), πολλῆς οὖν οὔσης καὶ κατασβεννυούσης αὐτὸ διὰ τὸ πλῆθος ἀπόλλυται. τὸ δὲ κατασβεννύμενον δηλονότι ἐνδείᾳ τροφῆς κατασβέννυται· μὴ γὰρ δυνάμενον κρατῆσαι τῆς τροφῆς διὰ τὴν ἐναντιότητα, ἀνάγκη μὴ τρέφεσθαι. μαραίνεται δὲ τὸ ἐν ἡμῖν θερμὸν μὴ ἀναπνέουσι, διότι ὁ εἰσιὼν ἀὴρ ἐν ταῖς εἰσπνοαῖς ψυχρὸς ὢν (ὁ γὰρ περὶ τὴν γῆν ψυχρός) ἀπαμβλύνει τὸ τοῦ θερμοῦ σφοδρὸν καὶ ἄγει εἰς συμμετρίαν. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ πρὶν ἐπιστῆναι τὴν ἀναθυμίασιν, ἀναθυμίασιν τὸν εἰσιόντα ἐν τῇ εἰσπνοῇ ἀέρα λέγει. οὐ μόνον δὲ παρατιθέμενον τὸ ἔλαττον παρὰ τὸ πολὺ ἀποσβέννυται διὰ τὸ καταναλίσκεθαι τὴν τοῦ ὀλίγου πυρὸς

3 cf. p. 100,16 ss. καὶ τοῦτο — καρδίᾳ (9) om. P 3. 4 τοῦτο δῆλον om. R 4 post δῆλον add. καὶ C ταύτην τελευταῖον R 6 κυριωτάτην C τῆς a: om. SCR 7 ἐμπεπυρευμένης CR: ἐκπεπυρευμένης a: ἐκπεπυρωμένης S 9 τῷ] τὸ CR, prius S δὲ om. C 10 post σβέσιν add. εἶναι C 12 διὰ τὸ αὐτὸ (διὰ ταὐτὸ Arist.) scripsi: δι' αὐτὸ a: διὰ τὸ ceteri 17 πλεῖον a 18 γινόμενον expectes 20 Περὶ διαφορᾶς πυρετῶν] vol. VII p. 313 ss. K. διαφορῶν S 22 οὔσης τῆς τροφῆς καὶ ἐναντίας RP τῷ] τῇ C 22. 23 Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς] A 5 p. 322a1 23 τοῖς a: τῷ SRP: τῇ C Περὶ ψυχῆς] B 4 p. 416a22 ante alt. ἐν add. ὡς SRC 24 κατασβεννούσης Ca 24. 25 διὰ τὸ πλῆθος αὐτὸ RP 25 κατασβεννυόμενον RP 30 alt. ἀναθυμίασιν om. Ra 32 παρὰ πολὺ RP 32. 110,1 τοῦ ὅλου τροφὴν πυρὸς a

τροφὴν ταχέως ὑπὸ τοῦ πολλοῦ πυρός, ἀλλὰ πολλῷ πρότερον ἂν εἰς αὐτὸ 163v τὸ πολὺ πῦρ ἐμβάλῃς ὥσπερ εἰς ἀγγεῖον τὸν λύχνον μετὰ τοῦ ἐλαίου, καταχαυθήσεται τὸ ἔλαιον καὶ σβεσθήσεται. εἰ γὰρ παρατιθέμενον κατακαίεται, πολλῷ μᾶλλον ἐμβαλλόμενον, ὥσπερ ὁ οἶνος ἐν τῷ ἀμφορεῖ, οὕτως ὁ λύχνος μετὰ τοῦ ἐλαίου ἐν τῷ πυρί, κατακαήσεται τὸ ἔλαιον. ἔοικεν οὖν ἡ τροφή, ἐξ ἧς τὸ ἐν ἡμῖν τρέφεται θερμόν, τῷ ἐμβαλλομένῳ ἐλαίῳ μετὰ τοῦ λύχνου εἰς τὸ πῦρ· ὥστε θᾶττον κατακαήσεται, εἰ μὴ ἐμψύχοιτο τὸ τρεφόμενον ὑπ' αὐτοῦ θερμόν. αὐτὴν δὲ καθ' αὑτὴν τοῦ λύχνου φλόγα αὐτὸν λέγει τὸν λύχνον μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ φλογός. σβέννυται οὖν ἡ ἐλάττων φλὸξ ὑπὸ τῆς μείζονος διὰ τὸ εἶναι τῇ φλογὶ τὸ εἶναι ἐν τῷ γίνεσθαι συνεχῶς, ὥσπερ καὶ τὸ ἐκ τῶν χιόνων γινόμενον ὕδωρ ἐν τῷ τήκεσθαι συνεχῶς τὰς χιόνας. μὴ οὔσης δὲ τῆς ὕλης καὶ τῆς τροφῆς, ἐξ ἧς γίνεται, ἀνάγκη σβέννυσθαι, ὥσπερ καὶ τὸ ὕδωρ παύεσθαι τοῦ γίνεσθαι, μὴ οὐσῶν τῶν χιόνων, ἐξ ὧν ἐγίνετο.

p. 470a7 Παράδειγμα δὲ τούτου λαβεῖν ἔστι τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν καταπνιγομένων ἀνθράκων.

Καταπνιγομένους ἄνθρακας λέγει τοὺς διά τινος κεραμέου σώματος ἢ ἄλλου τινὸς πυκνοῦ καὶ στερεοῦ ἐπικρυπτομένους· οὗτοι γὰρ τάχιον σβέννυνται. μὴ εἰσερχομένου γὰρ ἀέρος διὰ τὸ κωλύειν αὐτοῦ τὴν εἴσοδον τὸ πῶμα, ἵνα καταψύχῃ καὶ εἰς μετριότητα ἄγῃ τὴν τῆς φλογὸς θερμότητα, κατακαίεται τάχιον ἡ ὕλη καὶ κατασβέννυται. ἂν δὲ παράλληλα, τουτέστιν ἂν δὲ παρὰ μέρος τις τίθησι τὸ πῶμα καὶ πάλιν ἀφαιρεῖ,| μένουσι πεπυρωμένοι πολὺν χρόνον· ἐν γὰρ τῇ πυκνὰ γινομένῃ ἀφαιρέσει ὁ εἰσιὼν ἀὴρ καταψύχει τὴν θερμότητα καὶ οὐκ ἐᾷ θᾶττον ἐξαναλῶσαι τὴν ὕλην, ἐξ ἧς τρέφονται.

p. 470a12 Ἡ δὲ κρύψις σῴζει τὸ πῦρ.

Κρύψιν λέγει τὴν διὰ τῆς τέφρας γινομένην. κρύπτουσι γὰρ πολλοὶ τοὺς ἄνθρακας ἀρχομένης τῆς νυκτὸς ἐν τῇ τέφρᾳ. οἱ δὲ μένουσι δι' ὅλης τῆς νυκτὸς πεπυρωμένοι. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον λύσις ἐνστάσεώς τινος· εἶπε γὰρ ἄν τις· εἰ διὰ τὸ μὴ εἰσέρχεσθαι ἀέρα εἰς τοὺς πεπυρω-

2 ἐμβάλῃ CRP, e corr. S 3 καυθήσεται P εἰ] οὐ S 3. 4 κατακάεται S 5 κατακαυθήσεται a 6 θερμὸν τρέφεται RP 7 θᾶττον a: θᾶττον ἂν ceteri ἐμψύχοιτο a: ἐμψύχεται ceteri 8 ἑαυτὴν S (Arist. MSZ) ante τοῦ add. τὴν P (cf. Arist.) 9 λέγει αὐτὸν a 10 εἶναι] ὑπάρχειν C 13 καὶ om. C 14 ἐγένετο RP 15 δὲ C (Arist. LPS, τε MZ): δ' ἐκ RP a: om. S λαμβάνειν a (Arist. S) 15. 16 ἐπὶ τῶν κατ. συμβαῖνον C 17 κεραμείου πώματος RP, fort. κεραμεοῦ scrib. 19 αὐτῷ a τὴν εἴσοδον αὐτοῦ CRP 21 κατακάεται S παράλληλος C 22 ἂν] εἰ a post μέρος add. πυκνά RP ἀφαιρεῖ scripsi: ἀφαιρεῖται a: ἀφαιρῇ CRP: ἀφαιρεθῇ S 22. 23 πεπυρ. μένουσι RP 23 πεπυρωμένα C (Arist. L) πυκνῇ C 26 ἔγκρυψις Arist. MPZ 27 οἱ πολλοὶ a 30 τις ὡς εἰ μὴ διὰ C

μένους ἄνθρακας, ἵνα καταψύχωνται, σβέννυνται, διὰ τί οἱ κεκρυμμένοι 163v σῴζονται; λύει οὖν ταύτην τὴν ἔνστασιν, δυνάμει λέγων· οἱ μὲν πεπωματισμένοι σβέννυνται διὰ τὴν τοῦ πώματος πυκνότητα (ἡ γὰρ τοῦ πώματος πυκνότης οὔτε τὸν ἐκτὸς ἀέρα ἐᾷ εἰσιέναι οὔτε τὴν τῶν ἀνθράκων θερμότητα ἐξέρχεσθαι καὶ σκεδάννυσθαι, ἀλλὰ συνέχει. ἥτις θερμότης πολλὴ γινομένη διὰ τὴν συνοχὴν κατακαίει τὴν ὕλην. οὐδὲν γὰρ διαφέρει, εἴτε καταψύχεται εἴτε σκεδάννυται. ὡς γὰρ ἐλάττων γίνεται ἡ θερμότης διὰ τὴν κατάψυξιν, οὕτω καὶ διὰ τὸ σκεδάννυσθαι), καὶ οἱ μὲν πεπωματισμένοι διὰ τοῦτο σβέννυνται, οἱ δὲ κεκρυμμένοι οὐ σβέννυνται διὰ τὴν τῆς τέφρας μανότητα· ἡ γὰρ μανότης οὐδὲν κωλύει τὴν τῆς θερμότητος ὑπερβολὴν ἐξέρχεσθαι καὶ σκεδάννυσθαι.

p. 470a13 Ἀντιφράττει τε τῷ πέριξ ἀέρι πρὸς τὸ μὴ σβεννύναι τῷ πλήθει τῆς ἐν αὐτῷ θερμότητος. |

Ὅτι μὲν ὁ πέριξ ἀὴρ τῆς κρυπτούσης τοὺς ἄνθρακας τέφρας θερ- 164r μός ἐστι διὰ τὴν ἐξιοῦσαν ἀπὸ τῶν ἀνθράκων θερμότητα, δῆλον· ζητεῖν δὲ ἄξιον, πῶς τὴν μὲν τῶν ἀνθράκων θερμότητα οὐ κωλύει ἐξέρχεσθαι ἡ τῆς τέφρας μανότης, τὴν δ' ἐνυπάρχουσαν τῷ ἀέρι θερμότητα κωλύει εἰσέρχεσθαι. ἢ σφοδρὰ οὖσα ἡ τῶν ἀνθράκων θερμότης ἐκκρούει τὴν τοῦ ἀέρος θερμότητα εἰσερχομένην, ἐλάττονα οὖσαν, καὶ οὐκ ἐᾷ εἰσέρχεσθαι. ὅτι δὲ εἰσερχομένη ἡ τοῦ ἀέρος θερμότης καὶ ἐμμιγνυμένη τῇ τῶν ἀνθράκων θερμότητι ἐσβέννυεν ἂν τοὺς ἄνθρακας, οὐκ ἄδηλον· πλείων γὰρ οὕτω γινομένη ἡ θερμότης θᾶττον ἂν κατέκαιε τὴν τῶν ἀνθράκων ὕλην. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ οἱ ἐν τῷ ἡλίῳ κείμενοι ἄνθρακες σβέννυνται θᾶττον. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εἴρηκεν ἐν τοῖς Προβλήμασι, καὶ ὁ βουλόμενος ἐκείνοις ἐντυγχανέτω, τὸ δὲ αὐτὸ δ' οὐκ ἄνευ φύσεως ὑπάρχει θερμότητος ἴσον ἐστὶ τῷ 'αὐτὸ δὲ τὸ ζῷον οὐκ ἄνευ φυσικῆς ὑπάρχει θερμότητος'. λέγει δὲ καὶ ὅτι τοῖς φυτοῖς ὀλίγον ἔχουσι τὸ θερμὸν ἱκανή ἐστι πρὸς κατάψυξιν ἡ τροφή, γεώδης οὖσα καὶ ὑδατώδης καὶ διὰ τοῦτο ψυχρά, καὶ ἡ τοῦ περιέχοντος ἀέρος ψυχρότης· ὁ γὰρ περὶ γῆν, ὡς εἴρηται πολλάκις, ψυχρός ἐστιν.

p. 470a24 Αἱ δὲ νηστεῖαι θερμαίνουσι.

Εἰ γὰρ ἡ τροφὴ κατάψυξιν ποιεῖ, δῆλον ὡς ἡ νηστεία θερμότητα· 22

---

2. 3 πεπωμασμένοι CRP 3 σώματος RP σώματος P 5 post ἐξέρχεσθαι add. πυκνότητα C διασκεδάννυσθαι RP συνέχειν S 6 κατακάει S: καταλύει RP 8 διασκεδάννυσθαι P πεπωμασμένοι CRP 10 ὑπεροχὴν RP 11 διασκεδάννυσθαι RP 12 πρὸς τὸ μὴ] διὰ τὸ Arist. MZ σβέννυσθαι P 13 ἐν] ἐνυπαρχούσης a (Arist.) 17 ὑπάρχουσαν τοῦ ἀέρος a 18 σφοδροτέρα RP 19 εἰσερχομένην a: ἐξερχομένην SC: ἐξερχομένη R: om. P 21 ἐσβέννυε τοὺς S 22 κατέκαε S 24 εἴρηκε καὶ ἐν RP (Arist. MPS) 25 ἄνευ] ἂν ἐκ S φύσεως cum Arist. SP (φυσικῆς ceteri) ὑπάρχη S θερμότατον CP: anceps SR 27 ὅτι καὶ C

ὁ γὰρ ἐν τῇ κοιλίᾳ ἀὴρ ἀκίνητος ὢν θερμαίνεται, τῆς δὲ τροφῆς εἰσι- 164r
ούσης καταψύχει, τουτέστι καταψύχεται. ἐξαυαίνεται δὲ καὶ διὰ ψύχος
καὶ διὰ καῦμα τὰ δένδρα, διὰ μὲν τὸ ψύχος, ὅτι σβέννυται τὸ ἔμφυτον
θερμὸν τῇ ψύξει, διὰ δὲ τὸ καῦμα, ὅτι κατακαίεται ἡ τροφή, ἐξ ἧς τρέφεται. 25

Σαφῆ δὲ καὶ τὰ ἑξῆς τοῖς ὁπωσοῦν ἐφιστάνειν δυναμένοις. τὸ δὲ ἀλλὰ ἀπειροτέρως τῶν συμβαινόντων ἴσον ἐστὶ τῷ 'ἀλλὰ ἄπειροι ὄντες τοῦ τίνος ἕνεκεν συμβέβηκεν ἡ ἀναπνοὴ τοιαῦτα περὶ ἀναπνοῆς λέγουσιν'. ὅτι δὲ καὶ ὅσα σομφὸν καὶ ἄναιμον, τουτέστιν ὀλίγαιμον, ἔχοντα τὸν πνεύμονα, ἧττον δέονται ἀναπνοῆς, εἴρηται ἐν τῇ Περὶ
ζῴων μορίων πολλάκις· σομφὸς γὰρ ὢν καὶ ἄναιμος καὶ διὰ τοῦτο 40
ψυχρός, μικρᾶς ἔξωθεν ἐπιτυχὼν ἐμψύξεως ἐπὶ πολὺ διαρκεῖ πρὸς τὸ τὴν καρδίαν καταψύχειν, ὁ δὲ πολύαιμος θερμότατος ὢν διὰ τὸ αἷμα δεῖται τῆς ἔξωθεν ἐμψύξεως συνεχῶς.

Τὸ δὲ διὸ πολὺν χρόνον δύναται διαμένειν παρὰ τὴν τοῦ σώματος ἰσχὺν ταὐτόν ἐστι τῷ 'πολὺν χρόνον δύνανται μένειν διὰ τὴν
τοῦ σώματος ἰσχύν'. | ἀπό τινος γὰρ ἰσχύος δύναται μὴ πυκνῶς ἀνα- 164v
πνεῖν· δύναμις γάρ τις καὶ ἰσχὺς καὶ τὸ μὴ δεῖσθαι τοῦ πυκνῶς ἀναπνεῖν. πάντα δὲ τὰ ᾠοτοκοῦντα εἰπὼν ὑποδείγματα τέθεικε τῶν ἀμφιβίων· καὶ γὰρ καὶ ὁ βάτραχος καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ φολιδωτὰ καὶ τετράποδα ᾠοτοκοῦσιν. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἐμφυσώμενος οὖν αὐτὸς ἐν τῇ κινή-
σει καταψύχει τὸ ἐν τῇ κινήσει ταὐτόν ἐστι τῷ 'ἐν τῇ ἀναπνοῇ', 5
ὥσπερ καὶ τὸ καταψύχει τῷ καταψύχεται. ἢ τὸ καταψύχει ἀντὶ τοῦ 'δύναται ἐπὶ πολὺ τὴν καρδίαν καταψύχειν', καὶ ἐπὶ τούτῳ διαμένει ἐπὶ πολὺ ἐν τῷ ὕδατι μὴ ἀναπνέοντα.

Σαφῆ δὲ τὰ ἑξῆς ἅπαντα.

p. 470b33 Ἀναξαγόρας μέν, ὅταν ἀφῶσι τὸ ὕδωρ διὰ τῶν βραγχίων, τὸν ἐν τῷ στόματι γινόμενον ἀέρα.

Οὔτε Ἀναξαγόρας οὔτε Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης ἔλεγον κενόν· διὸ 12
καὶ τὰ αὐτὰ φθέγγονται περὶ ἀναπνοῆς, τοῦτο μόνον διαφέροντες, ὅτι ὁ

1 ἐν τῷ κοίλῳ C δὲ om. C 2 καταψύχεται Arist. L 2. 3 ψύχους καὶ διὰ καύματος δένδρα RP 3. 4 ἡ ἔμφυτος θερμότης C 4 τὸ om. a κατακάεται S 5 καὶ om. CRP δεομένοις a 6 titulum Σχόλια εἰς τὸ περὶ ἀναπνοῆς Ἀριστοτέλους et lemma p. 470b6—15 add. a (εἰς τὸ περὶ ἀναπνοῆς in mg. S^2) sed v. finem libelli et p. 99,2 ss. ἀπειροτέρως CRP (Arist.): ἀπειροτέρους Sa 7 ἕνεκα C πνοὴ RP 8 ἔναιμον S 9 δεύονται C 9. 10 Περὶ ζῴων μορίων] Γ 6 p. 669a31 ss. 11 μικροῦ S: μικρὸν a ἔξωθεν ἐπιτυχὼν Sa: τυχὼν ἔμπροσθεν RP: ἔξωθεν C ante ἐπὶ add. δεῖται C διαρκούσης C 12 θερμότερος C 13 συνεχοῦς C 14 τὸ δὲ om. a, qui lemma ponit ἐν τοῖς ὕδασι cum Arist. LPS om. δύνανται CRP μένειν S παρὰ RPa (Arist.): διὰ SC 15. 16 ταὐτόν—ἰσχύν RP: om. SCa 17 ἡ ἰσχὺς a 18 τὰ a (Arist.): om. ceteri 20 ἐμφυσόμενος δὲ αὐτὸς C 21 καταψύχειν S, item 22 23 post πολὺ add. μὲν SC 26 μέν om. Arist. MZ 27 τὸν] τὸ a γινόμενον om. RP 28 διὸ] εἶναι a

μὲν Ἀναξαγόρας ἐν τῇ τοῦ ὕδατος διὰ τῶν βραγχίων ἀποπάλσει ἔλεγε 164v
γίνεσθαι τὸν ἀέρα, Διογένης δὲ οὐ τότε, ἀλλ' εἶναι ἀεὶ ἐν τῷ ὕδατι ἐνερ-
γείᾳ ἀέρα. λέγων δὲ Ἀναξαγόρας, ὅτι οἱ ἰχθύες ἀναπνέουσι, τὸν τρόπον, 15
ὃν ἀναπνέουσιν οὗτοι, ἐξετίθει. οἱ ἰχθύες ἐναπολαμβάνοντες ὕδωρ, φησίν,
ἐν τοῖς βραγχίοις ἐν τῇ ἐκτάσει τῶν βραγχίων, ἐκπέμποντες δὲ αὐτὸ ἐν
τῇ συστολῇ τῶν τοιούτων βραγχίων, ταράττεται καὶ ταραττόμενον ἐξαε-
ροῦται, ἢ πᾶν ὅσον ἀφείθη ἢ μέρος τι. οὗτος δὲ ὁ γεγονὼς ἀὴρ εὐθὺς
εἰσέρχεται ἐν τῷ στόματι, ἵνα πληρώσῃ αὐτό. οὐ γάρ ἐστί τι κενόν. εἰ
μὲν γὰρ ἦν κενόν, οὐκ ἂν συνέβαινε τοῦτο· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔστι κενόν, ἀνάγκη
εἰσέρχεσθαι τὸν ἀέρα ἅμα τῷ ἐξέρχεσθαι τὸ ὕδωρ, ἵνα ἀναπληροῖ τὸν 20
τόπον, ἀφ' οὗ τὸ ὕδωρ ἐξέρχεται (περὶ ὧν, τῆς τε τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ
ἀέρος ἀντιπεριστάσεως, πῶς ἅμα γίνεται, εἴρηται ἐπὶ πλέον ἐν τῇ Φυσικῇ
ἀκροάσει, ὅτε ἤλεγχε τοὺς λέγοντας εἶναι κενόν)· οὗτος δὲ εἰσερχόμενος
ὁ ἀὴρ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἕλκεται, καὶ οὕτως ἀναπνέουσι. πῶς δὲ ἀπὸ
τοῦ στόματος εἰς τὴν καρδίαν καὶ ὑπὸ τίνος ἕλκεται, οὔτε Ἀναξαγόρας οὔτε
Διογένης λέγουσιν, ἀλλ' ὁ μὲν Ἀναξαγόρου λόγος οὗτος, Διογένης δ' ἔφα- 25
σκεν, ὅτι, ἐπειδὴ ἐν τῷ ὕδατι ἀήρ ἐστιν ἐνεργείᾳ, δηλονότι ὅταν ἀφῶσιν
οἱ ἰχθύες τὸ ὕδωρ, τὸ ἁπτόμενον κύκλῳ τοῦ στόματος αὐτῶν ὕδωρ ἔχει
ἀέρα· ὃν ἕλκοντες τῷ κενῷ τῷ ἐν τῷ στόματι ἀναπνέουσι. καὶ οὐ
λέγει κενὸν ἁπλῶς τὸ στόμα (οὐ γὰρ ἔλεγε κενὸν ὅλως ὁ Διογένης), ἀλλὰ
τῷ κενῷ ἀντὶ τοῦ κενῷ ὄντι ὕδατος. ἐπειδὰν γὰρ ἐξέλθῃ τὸ ὕδωρ, κενόν
ἐστι ὕδατος· εἰ δὲ τοῦτο, ἀνάγκη εἰσιέναι ἀέρα διὰ τὸ μὴ εἶναι κενόν.

p. 471a6 Πρῶτον μὲν γὰρ τὸ ἥμισυ τοῦ πράγματος ἀφαιροῦσι 30
διὰ τὸ τὸ κοινὸν ἐπὶ θατέρου λέγεσθαι μόνον.

Ἐπειδὴ ἡ ἀναπνοὴ εἰς δύο διαιρεῖται, εἰς τὴν εἰσπνοὴν καὶ τὴν 36
ἐκπνοήν, Ἀναξαγόρας δὲ καὶ Διογένης περὶ μόνης τῆς εἰσπνοῆς, πῶς γίνε-
ται, τὰς αἰτίας ἐπειρῶντο ἀποδιδόναι, πρῶτον αἰτιᾶται αὐτοὺς λέγων, ὅτι
περὶ τοῦ ἡμίσεος μέρους τῆς ἀναπνοῆς λέγοντες, ἤτοι τῆς εἰσπνοῆς, διὰ
τί περὶ τοῦ λοιποῦ μέρους οὐκ εἶπον; ἀλλ' ἀφαιροῦσι, τουτέστι κατα-
λιμπάνουσιν, αὐτό. οὔτε οὖν λέγουσι περὶ ἐκπνοῆς, οὔτε ἐνδέχεται αὐτοὺς 40

1 διὰ] ἐκ C ἀποπάλσει SRP (cf. p. 122,2): ἀπολαύσει C: ἀποσπάσει a 2 τότε] τοῦτο a 3 ὁ Ἀναξαγόρας a οἱ om. RP 4 οὕτως CRP ἐξετίθου R post ἐξετίθει add. ὅτι C φησὶν ἐναπ. ὕδωρ RP 5 post τῇ add. τούτων C πέμποντες SRP: ἐκπέμπονται C 10 πληροῖ SP 11. 12 ante τοῦ ἀέρος add. τῆς C 12 ἀντιπεριστάσεως C: ἀντιπαραστάσεως Sa: ἀντιπνοῆς P: ἀναπνοῆς R γίνονται a 12. 13 ἐν τῇ φυσικῇ ἀκροάσει ἐπὶ πλέον CRP Φυσικῇ ἀκροάσει] Δ S 15 ἀπὸ τίνος RP 16 Ἀναξαγόρας οὕτως, Διογένης S 16. 17 δὲ ἔλεγεν RP 17 ἐπεὶ RP 19 τῷ (ante ἐν) om. a 20 ἁπλῶς κενὸν CRP ὅλως κενὸν CRP ὁ om. S 21 ἐπειδὴ S ἐξέλθοι SCR, e corr. P 22 ἀέρα om. RP 23 ἀφαιροῦσι] λαμβάνουσι C 24 μόνου a (Arist. S) 25 εἴς τε τὴν C 25. 26 ἐκπνοὴν καὶ (εἰς add. P) τὴν εἰσπνοὴν RP 26 δὲ om. C 27 αἰτιᾶται πρῶτον RP ὅτι om. a 28 ἡμίσεως a 29 post τί add. καὶ RP post μέρους add. τῆς ἐκπνοῆς RP τουτέστι] ἤτοι RP 29. 30 τουτέστιν οὐ λαμβάνουσιν αὐτὸ καὶ καταλιμπάνουσιν. οὔτε C

εἰπεῖν ἐξ ὧν λέγουσι· μὴ λέγοντες γὰρ καλῶς περὶ τῆς εἰσπνοῆς πῶς ἂν 164v
περὶ τῆς ἐκπνοῆς εἴποιεν; πρὸ δὲ τοῦ τὴν δόξαν αὐτῶν ἐλέγξαι πρῶτον
ἀναμιμνῄσκει τὰ συμβαίνοντα ἡμῖν λέγων· ὅταν γὰρ ἀναπνεύσωσι, του-
τέστιν ὅταν γὰρ εἰσπνεύσωσιν, ἢ εἰσέπνευσαν, δεῖ πάλιν ἐκπνεῦσαι· ἀνά-
γκη γὰρ τὸν εἰσπνεύσαντα καὶ ἐκπνεῦσαι παραλλάξ, τουτέστι παρὰ μέρος·
εἴσπνευσις γάρ, εἶτα ἔκπνευσις, εἶτα πάλιν εἴσπνευσις καὶ πάλιν ἔκπνευσις.
ταῦτα ἀναμνήσας ἐλέγχει τὸ δόγμα λέγων· ὥστε συμβαίνει ἅμα δέχε- 45
σθαι τὸ ὕδωρ κατὰ τὸ στόμα καὶ ἐκπνεῖν. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον
δυνάμει· ἐπειδή, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν, ἐξερχομένου τοῦ ὕδατος ἐκ τοῦ στό-
ματος εἰσέρχεται ὁ ἀὴρ καὶ γίνεται ἡ εἰσπνοή, δηλονότι εἰσερχομένου τοῦ
ὕδατος ἐν τῷ στόματι ὁ ἀὴρ ἐξελεύσεται καὶ γενήσεται ἡ ἐκπνοή. εἰ γὰρ
τῇ τοῦ ὕδατος ἐξελεύσει εἰσέρχεται ὁ ἀὴρ καὶ γίνεται ἡ ἀναπνοή, ἀνάγκη
τῇ τοῦ ὕδατος εἰσελεύσει ἐξέρχεσθαι τὸν ἀέρα καὶ γίνεσθαι τὴν ἐκπνοήν.
εἰ γὰρ τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ, καὶ τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ. εἰ δ' 50
ἀνάγκη τοῦθ' οὕτως ἔχειν, ἀνάγκη ἀπαντῶντα ἐμποδίζειν θάτερον
θατέρῳ· ἀνάγκη γὰρ ἐξερχόμενον τὸ ὕδωρ ἀπαντᾶν τὸν ἀέρα καὶ μὴ ἐᾶν
εἰσέρχεσθαι, καὶ πάλιν εἰσερχόμενον τὸ ὕδωρ ἀπαντᾶν τὸν ἀέρα καὶ μὴ
ἐᾶν ἐξέρχεσθαι.

p. 471a14 Εἶτα ὅταν ἀφῶσι τὸ ὕδωρ, τότε ἐκπνέουσι κατὰ τὸ στόμα ἢ κατὰ τὰ βράγχια. |

Ἡ μὲν τῆς λέξεως συνέχεια, οἶμαι, τοιαύτη· ὅταν ἀφῶσι τὸ ὕδωρ 165r
κατὰ τὸ στόμα ἢ κατὰ τὰ βράγχια (οὐδὲν γὰρ διαφέρει, εἴτε κατὰ τὸ 27
στόμα λέγειν ἐθέλοι τις εἴτε κατὰ τὰ βράγχια), τότε ἐκπνέουσι. τὸ δὲ
'ὅταν ἀφῶσι κατὰ τὸ στόμα' ταὐτόν ἐστι τῷ 'ὅταν εἰσδέχωνται εἰς τὸ
στόμα'. εἰ γὰρ τὸ ἀφιέναι ἀπὸ τοῦ στόματος τὸ ἐξάγειν ἐστὶν ἀπὸ τοῦ
στόματος, τὸ ἀφιέναι κατὰ τοῦ στόματος τὸ εἰσάγειν ἐν τῷ στόματι ἔσται. 30
ταῦτα μὲν τὰ τῆς λέξεως, συνωθεῖ δὲ αὐτούς, ἐξ ὧν αὐτοὶ λέγουσιν, εἰς
ἄτοπον, τὸ συμβαίνειν ἅμα καὶ κατὰ ταὐτὸν γίνεσθαι τὴν εἰσπνοὴν καὶ
ἐκπνοήν, ἀλλὰ μὴ παρὰ μέρος. εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἀδύνατον ἄρα καὶ τὸ
ὑπ' αὐτῶν λεγόμενον. εἴη δ' ἂν τὸ λεγόμενον διὰ τοῦ ὅταν ἀφῶσι τὸ

---

1 εἰπεῖν] λέγειν C ἀναπνοῆς C 3 τῶν συμβαινόντων C τὰ om. P 4 ἢ CR (cf. Arist.): ἣ SPa εἴσπνευσαν a 5 τουτέστι] ἤτοι RP 7 συμβαίνειν Arist. MZ 8 τὸ (ante στόμα) om. RP (Arist. SZ) 9 ἐκ] ἀπὸ CRP 10 ἀναπνοή P 11 ἐξελεύσεται ὁ ἀὴρ CRP 18 post ἐξέρχεσθαι add. δείξας οὖν ὡς οὐ δυνατὸν εἰπεῖν περὶ ἐκπνοῆς, νῦν διὰ τοῦ εἶτα ὅταν ἀφῶσι δείκνυσιν ὡς τοῖς οὕτω λέγουσι τὴν ἀναπνοὴν συμβαίνει ἅμα ἐκπνεῖν καὶ εἰσπνεῖν, λαβὼν τὸ τὴν μὲν εἰσπνοὴν εἰσόδῳ γίνεσθαι τινός, τὴν δὲ ἐκπνοὴν ἐξόδῳ RP 19 ἀφίωσι Arist. MZ 19. 20 τὰ στόματα a (Arist. LP) 21 ἡ μὲν — βράγχια (22) om. P post μὲν add. οὖν R 22 οὐδὲν — βράγχια (23) om. C τὸ om. RP 23 ἐθέλοντες εἴτε C 24 prius τὸ om. S εἰς] κατὰ a 25 alt. τὸ om. a 25. 26 ἐστὶ τὸ ἀπὸ τοῦ στόματος ἐξάγειν RP 26 κατὰ τὸ στόμα C ἔσται ἐν τῷ στόματι S post ἔσται (ἐστὶ C) add. τὸ δὲ et 21—23 ὅταν — ἐκπνέουσι rep. C 27 τὰ] γὰρ S αὐτοῖς RP 30 ὑπ' ἐκείνων C

ὕδωρ, τότε ἐκπνέουσι τοιοῦτον· εἰ γάρ, ὅταν ἐξάγωσιν ἐκ τοῦ στόματος 165r
τὸ ὕδωρ, τότε ἀναπνέουσι, δηλονότι ὅταν κατὰ τοῦ στόματος ἀφῶσι τὸ ὕδωρ καὶ δέξωνται εἰς τὸ στόμα, ἐκπνέουσιν. ἐπειδὴ δὲ ὁρῶμεν φανερῶς, ὅτι ἡ ἐκπνοὴ ἐξελεύσει τινὸς γίνεται, ἅμα δηλονότι ἐκπνεῖ καὶ εἰσπνεῖ. τότε γάρ φασιν ἀναπνεῖν, ὅταν ἐξέρχηται τὸ ὕδωρ· ὁρῶμεν δὲ ὅτι καὶ ἡ ἐκπνοὴ ἐξόδῳ πνεύματος γίνεται· ἅμα ἄρα εἰσπνεῖ καὶ ἐκπνεῖ. ἐπειδὴ γὰρ ἀδύνατόν ἐστι τῇ ἐξόδῳ τοῦ ὕδατος εἰσέρχεσθαι τὸ πνεῦμα (ἐμποδίζει γὰρ θάτερον θάτερον), γίνεται δὲ κατ᾽ αὐτοὺς ἡ εἰσπνοὴ τῇ τοῦ ὕδατος ἐξόδῳ, ὁρῶμεν δὲ ὅτι καὶ ἡ ἐκπνοὴ ἐξόδῳ τινὸς γίνεται, δηλονότι τῇ αὐτῇ καὶ μιᾷ ἐξόδῳ τοῦ ὕδατος γίνεται ἡ εἰσπνοὴ καὶ ἡ ἐκπνοή, ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ ἅμα καὶ ἐν τῷ αὐτῷ νῦν ἥ τε ἔξοδος τοῦ ὕδατος καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ πνεύματος γίνεται· ὧν ⟨εἰ⟩ ἡ μὲν τοῦ ἀέρος εἴσοδος τῆς εἰσπνοῆς, δηλονότι ἡ τοῦ ὕδατος ἔξοδος τῆς ἐκπνοῆς ἂν εἴη αἰτία. ὥστε ἅμα ἐκπνεῖ καὶ εἰσπνεῖ. ὅταν οὖν εἰσδέξωνται τὸ ὕδωρ ἐν τῷ στόματι, τότε ἔξεισιν ὁ ἀὴρ καὶ ἐκπνέουσιν· ἀλλὰ μὴν ἀνάγκη καὶ τότε εἰσπνεῖν. εἰ γὰρ ἅμα τῇ ἐξόδῳ τοῦ ὕδατος εἴσεισιν ὁ ἀήρ, ὧν ὁ μὲν εἰσπνοῆς κατ᾽ ἐκείνους, τὸ δὲ ἕπεται ἐξ ἀνάγκης εἶναι ἐκπνοῆς αἴτιον, δηλονότι καὶ ἅμα τῇ εἰσόδῳ τοῦ ὕδατος ἐξελεύσεται ὁ ἀήρ, καὶ ἔσται ἐκπνοὴ καὶ εἰσπνοὴ ἅμα. διὰ μὲν τὴν τοῦ ὕδατος εἴσοδον ἐκπνοή (ἡ γὰρ ἔξοδος αὐτοῦ αἰτία ἦν τῆς εἰσπνοῆς), διὰ δὲ τὴν τοῦ ἀέρος ἔξοδον εἰσπνοή. ἀλλὰ μὴν ἀδύνατον ἅμα εἰσπνεῖν καὶ ἐκπνεῖν, ἀδύνατα ἄρα καὶ τὰ ὑπ᾽ ἐκείνων λεγόμενα.

Τὰς δὲ λοιπὰς πρὸς τὴν δόξαν ταύτην ἐνστάσεις λίαν σαφῶς ἀπαγγέλλει· δι᾽ ὃ ταύτας μὲν ἐατέον, τρεπτέον δὲ ἐπὶ τὰ ἑξῆς. ὃ δὲ λέγει περὶ τῶν ἐντόμων, τοιοῦτόν ἐστι· τεμνόμενα τὰ τμήματα φαίνεται ὅτι ζῇ. εἰ δὲ τοῦτο, πῶς ἀναπνέουσι; τὸ μὲν γὰρ τμῆμα τὸ ἔχον τὴν κεφαλὴν ἔστω ὅτι ἀναπνεῖ διὰ τοῦ στόματος, τὰ δὲ λοιπά, ἐν οἷς μή ἐστι κεφαλή, λεκτέον πῶς ἀναπνέουσιν. ὥστ᾽ εἴπερ τὰ τοιαῦτα τμήματα ζῇ χωρὶς τοῦ ἀναπνεῖν, ζήσεται καὶ τὸ ὅλον χωρὶς ἀναπνοῆς. ψεῦδος ἄρα τὸ ἀποφαίνεσθαι ὅτι πάντα ἀναπνεῖ. μόνα ἄρα ὅσα ἔχει πνεύμονα· ταῦτα εἰπὼν λέγει τὴν αἰτίαν, ἐξ ἧς ἀποπλανηθέντες ἔλεγον, ὅτι πάντα ἀναπνεῖ. διὰ γάρ, φησί, τὸ ἀπείρους εἶναι τῶν ἐντὸς μορίων καὶ τοῦ τίνος ἕνεκεν ἕκαστον αὐτῶν ὑπάρχει ταῦτα ἔλεγον. εἰ γὰρ ᾔδεσαν, ὅτι ὁ πνεύμων τοῦ ἀναπνεῖν ἕνεκα γέγονεν, ἐν οἷς μὴ ἦν πνεύμων οὐκ ἂν ἔλεγον ὅτι ἀνα- 165v
πνεῖ, ἀλλὰ μάλιστα τοὐναντίον, ὅτι οὐκ ἀναπνεῖ.

3 δέξονται a εἰσπνέουσιν C δὲ om. CRP ὁρῶμεν—ὕδωρ (5) bis habet C 5 τότε] τοῦτο C¹ 6 ἐκπνεῖ καὶ εἰσπνεῖ C ἐπεὶ RP 8 alt. θάτερον] τὸ ἕτερον CRP 10 ἡ ἐκπνοὴ καὶ ἡ εἰσπνοὴ C 11 καὶ (post ἅμα) om. C αὐτῷ om. a ἥ τε] εἴ γε ἡ C τοῦ ὕδατος εἴσοδος κατ᾽ αὐτοὺς καὶ ἡ ἔξοδος P: τοῦ ὕδατος ἔξοδος κατ᾽ αὐτοὺς καὶ ἡ εἴσοδος R τοῦ ὕδατος] κατ᾽ αὐτοὺς C 12 εἰ addidi 13 post δηλονότι add. καὶ C 15 καὶ τότε ἀνάγκη RP 17 εἰσπνοῆς P post δηλονότι add. ἔξοδος ὅτι S 19 εἰσπνοὴ C ἦν αἰτία CRP 20 ἐκπνοῆς C εἴσοδον C ἐκπνοή CRP ἅμα] εἶναι S 21 ἐκπνεῖν καὶ εἰσπνεῖν CRP ἀδύνατον C 23 ταύτην a 24 φαίνεται τὰ τμήματα CRP ὅτι ζῇ om. C 28 τῆς ἀναπνοῆς a 29 μόνα—ἀναπνεῖ (30) RP: om. SCa 31 φησί om. a ἕνεκα C 33 ἕνεκεν a 34 ἀλλὰ—ἀναπνεῖ om. C

p. 471b30 Δημόκριτος δ' ὅτι μὲν ἐκ τῆς ἀναπνοῆς συμβαίνει τι 165v
τοῖς ἀναπνέουσι λέγει, φάσκων κωλύειν ἐκθλίβεσθαι.

Δημόκριτος, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Περὶ ψυχῆς εἴρηται, πῦρ τὴν 18
ψυχὴν ἡγούμενος, τὸ δὲ πῦρ ἐκ τῶν σφαιρικῶν ἀτόμων ποιῶν, καὶ ταύτην
ἐκ τῶν σφαιρικῶν ἀτόμων κατεσκεύαζεν. ἡγούμενος οὖν τὴν ψυχὴν τοι- 20
αύτην, ἔλεγεν ὅτι ψυχρὸν ὂν τὸ περιέχον καὶ διὰ τοῦτο πυκνοῦν τὰ
σώματα, ἀνάγκη τῇ πυκνώσει ἐκπυρηνίζεσθαι τὰς σφαιρικὰς ἀτόμους διὰ
τὸ εὐκίνητον (εὐκινητότατον γὰρ τῶν σωμάτων ἡ σφαῖρα). ἐξ ὧν σφαιρίων
τῷ ζώῳ καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ ζῆν ὑπάρχει. ἐπεὶ οὖν ἐκπυρηνιζομένων τῶν
σφαιρικῶν ἀτόμων κινδυνεύει φθαρῆναι τὸ ζῷον, βοήθειά τις γέγονε τῷ
ζώῳ ἡ εἰσπνοή· εἰσπνέον γὰρ εἰσάγει ἄλλας ἔξωθεν ἀτόμους σφαιρικὰς
ἀντὶ τῶν ἐκπυρηνισθεισῶν. διὸ μέχρι τούτου ζῶμεν, ἄχρις ἂν ἀναπνέωμεν, 25
τῆς δ' ἀναπνοῆς παυσάμενοι καὶ τοῦ ζῆν παυόμεθα. οὐ μόνον δ' ἔλεγε
Δημόκριτος, τῷ εἰσκρίνεσθαι διὰ τῆς ἀναπνοῆς τὰς σφαιρικὰς ἀτόμους καὶ
προσκρίνεσθαι ἡμῖν ἀντὶ τῶν ἐξελθουσῶν συμβαίνειν ἡμᾶς ζῆν, ἀλλὰ καὶ
τῷ τὰς εἰσιούσας διὰ τῆς ἀναπνοῆς κωλύειν τῇ πλείονι ῥύμῃ τὰς μελλού-
σας ἐξέρχεσθαι, καὶ οὕτω πλείους γινομένας καὶ τῷ εὐκινήτῳ θερμαινούσας
τὸ τῶν ζῴων σῶμα ἐκκρούειν τὴν ἔξωθεν ψύξιν· ἥτις αἰτία γίνεται τοῦ
ἐκπυρηνίζεσθαι αὐτάς. ἡ μὲν οὖν διάνοια αὕτη, κατὰ δὲ τὴν λέξιν τὴν 30
καὶ τὸ θερμὸν ταὐτὸν τὰ πρῶτα σχήματα τῶν σφαιροειδῶν ταὐ-
τόν ἐστι τῷ 'καὶ θερμὸν ταὐτόν, τὰ σφαιροειδῆ τὰ πρῶτα τῶν σχημάτων'·
πρῶτα γὰρ τῶν στερεῶν σχημάτων τὰ σφαιροειδῆ. ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ
φύσιν μὲν γῆρας, βία δὲ παρὰ φύσιν ἴσον ἐστὶ τῷ 'τὸ μὲν γῆρας
κατὰ φύσιν ἐστίν, ἡ δὲ βία παρὰ φύσιν', λέγων βίαν τὸν ἐν νεότητι θάνατον.
ἐχρῆν οὖν, φησίν, αὐτὸν εἰπεῖν, διὰ τί ὁτὲ μὲν γίνεται ἐν τῷ γήρᾳ ὁ
θάνατος, ὁτὲ δ' οὔ. θύραθεν δὲ νοῦν λέγει τὰς ἐν τῷ ἀέρι, ὡς ὁ Δημό- 35
κριτος ἐνόμιζε, σφαιρικὰς ἀτόμους. οὐ γὰρ δή, φησίν, ἐκεῖναι αἴτιαί εἰσι
τοῦ ἀναπνεῖν ἡμᾶς, ἀλλ' ἔσωθεν ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναπνοῆς. διὰ γὰρ
σωτηρίαν γίνεται τοῦ ἐν ἡμῖν θερμοῦ.

p. 472a24 Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἅμα τὸ περιέχον συνθλίβειν καὶ
εἰσιὸν διαστέλλειν.

Εἰ γὰρ αἱ σφαιρικαὶ ἄτομοι πῦρ οὖσαι μετὰ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς 43
ἀέρος εἰσίν, ἄτοπον τὸ ἐκτὸς μὲν οὔσας μετὰ τοῦ ἀέρος καταψύχειν καὶ

2 λέγει om. C 3 ὁ Δημόκριτος RP τῶν Ca: τῆς S: τοῦ RP Περὶ ψυχῆς] A 2 p. 403b31 4 ταύτην] τὴν ψυχὴν C 5 τῶν Ca: om. SRP κατασκευάζει a οὖν] δὲ RP 7 post τῇ add. κιν^{ή} S 11 εἰσπνέων S 13 παυσάσης a 15 συμβαίνειν a: συμβαίνει SCR: anceps P 17 πλείω RP 19 alt. τὴν] τὸ conicio 22 σωμάτων C 23 γήρᾳ RP (Arist.) βίᾳ Arist. γήρα R, prius P 24 τῇ νεότητι RP 25 εἰπεῖν αὐτὸν a ἐν τῷ γήρει γίνεται S γήρει SRP 26 νοῦν om. RP 27 δή om. RP post εἰσὶν add. ἡμῖν CRP 28 ἡμᾶς om. CRP 31 συστέλλειν RP

συστέλλειν τὰ σώματα, εἰσιούσας δὲ μετὰ τοῦ ἀέρος (ἀνάγκη γὰρ μετ' 165v
αὐτοῦ εἰσέρχεσθαι) θερμαίνειν καὶ διαστέλλειν. εἰ γὰρ ἐκτὸς μετὰ τοῦ 45
ἀέρος οὖσαι συνέστελλον τὰ σώματα, ἀνάγκη καὶ ἐντὸς οὔσας τὸ αὐτὸ ποιεῖν. σαφῆ δὲ τὰ ἑξῆς.

p. 472a31 Ἐν γὰρ ταῖς ἀλέαις θερμαινόμενοι μᾶλλον καὶ τῆς ἀναπνοῆς μᾶλλον δεόμεθα.

Ἐκ τῶν ἡμῖν συμβαινόντων καὶ τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα ἐπῆκται πρὸς 53
ἔλεγχον τῆς Δημοκρίτου δόξης. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· εἰ γὰρ διὰ τὸ ἐν ψύχει πυκνοῦσθαι τὰ σώματα ἡμῶν αἱ σφαιρικαὶ ἄτομοι ἐκ|πυρηνίζονται 166r
καὶ δεόμεθα τῆς εἰσπνοῆς, ἔδει ἐν ταῖς ἀλέαις μὴ ἀναπνεῖν· οὐ γὰρ πυκνοῦνται τότε τὰ σώματα ἡμῶν, μὴ πυκνούμενα δὲ δῆλον ὡς οὐδὲ ἐξέρχονται αἱ σφαῖραι, τούτων δὲ μὴ ἐξερχομένων οὐ χρεία τῆς εἰσπνοῆς. νῦν δὲ μᾶλλον δεόμεθα ἐν ταῖς ἀλέαις τῆς ἀναπνοῆς, ἐν δὲ τῷ ψύχει ἧττον. γίνεται δὲ καὶ πᾶν τοὐναντίον ὧν Δημόκριτός φησιν. αὐτὸς μὲν γάρ φησιν
ὅτι διὰ τὴν τῶν σφαιρῶν ἐκπυρήνισιν, ὅπερ ταὐτόν ἐστι τῷ 'διὰ θερμοῦ 5
ἔνδειαν', γίνεται ἡ εἰσπνοή· ὁρῶμεν δὲ μᾶλλον γινομένην διὰ πλῆθος θερμοῦ, ἀλλ' οὐ διὰ στέρησιν· ὅταν γὰρ πολὺ ἀθροισθῇ τὸ θερμὸν μὴ ἐκπνέοντες, τότε δεόμεθα τῆς εἰσπνοῆς. ἀλλὰ καὶ ἀλεάζοντες, τουτέστι θερμαινόμενοι, πολλάκις ἀναπνέομεν τῷ δεῖσθαι ἐμψύξεως διὰ τὴν πολλὴν θερμότητα. ὅταν γὰρ τὸ τῆς παροιμίας, φησί, πῦρ ἐπὶ πῦρ γένηται, τοῦτο δὲ ἴσον ἐστὶ τῷ 'ὅταν θερμότης ἐπὶ τῇ ἐνούσῃ ἡμῖν θερμότητι γένηται',
τότε δεόμεθα τῆς εἰσπνοῆς. 10

p. 472b6 Ἡ δὲ ἐν τῷ Τιμαίῳ γεγραμμένη περίωσις περί τε τῶν ἄλλων ζῴων οὐδὲν διώρικεν.

Ἃ λέγει περὶ ἀναπνοῆς ἐν τῷ Τιμαίῳ Πλάτων καὶ πῶς λέγει γίνε- 16
σθαι τὴν ἀναπνοήν, σαφῆ ἔσται, εἰ πρότερον τὴν ὅλην αὐτοῦ ῥῆσιν παραγράψομεν, ἔχουσαν ὧδε· "πάλιν δὲ τὸ τῆς ἀναπνοῆς ἴδωμεν πάθος, αἷς χρώμενον αἰτίαις τοιοῦτον γέγονεν, οἷόνπερ τὰ νῦν ἐστιν. ὧδ' οὖν, ἐπειδὴ κενὸν οὐδέν ἐστιν, εἰς ὃ τῶν φερομένων δύναιτ' ἂν εἰσελθεῖν τι, τὸ δὲ πνεῦμα φέρεται παρ' ἡμῶν ἔξω, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη παντὶ δῆλον, ὡς οὐκ 20
εἰς κενόν, ἀλλὰ τὸ πλησίον ἐκ τῆς ἕδρας ὠθεῖ· τὸ δ' ὠθούμενον ἐξελαύνει

1. 2 ἀέρος—αὐτοῦ a: ἀέρος ἀνάγκη (τῶ add. C) SC: ἀέρος δὲ ἀνάγκη RP 2. 3 οὖσαι μετὰ τοῦ ἀέρος C 3 ἐκτὸς R, prius P οὖσαι SCR 5 ἔν τε γὰρ Arist. MSZ καὶ ante θερμ. Arist. MZ 8. 9 ἐν τῶ ψύχει RP 9 ἐκπυρ. αἱ σφαιρικαὶ ἄτομαι CRP 10 τῆς om. C 11 πυκνουμένων C 12 ἀναπνοῆς RP 13 ἐν ταῖς ἀλέαις δεόμεθα CRP 14 τοὐναντίον ἅπαν a ὁ Δημόκριτος a 15 σφαιρικῶν RP 16 γίνεσθαι τὴν εἰσπνοὴν ὁρωμένην C 18 ἀναπνέοντες a 20 ἐπὶ πυρὶ RP 21 θερμότητι ἡμῖν a ἡμῖν om. C 25 post prius λέγει add. ὁ Πλάτων C ἐν τῷ Τιμαίῳ] p. 79 A Πλάτων om. C 25. 26 γίνεσθαι λέγει RP 26 prius τὴν om. C αὐτὴν τὴν ῥῆσιν C 27 ὧδε] οὕτως C

τὸ πλησίον ἀεί, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἀνάγκην πᾶν περιελαυνόμενον εἰς 166r τὴν ἕδραν, ὅθεν ἐξῆλθε τὸ πνεῦμα, εἰσιὸν ἐκεῖσε καὶ ἀναπληροῦν αὐτήν, ξυνέπεται τῷ πνεύματι, καὶ τοῦτο ἅμα πᾶν οἷον τροχοῦ περιαγομένου γίνεται διὰ τὸ κενὸν μηδὲν εἶναι. διὸ δὴ τὸ τῶν στηθῶν καὶ τοῦ πνεύμονος ἔξω μεθιὲν τὸ πνεῦμα πάλιν ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ σῶμα ἀέρος, εἴσω διὰ μανῶν τῶν σαρκῶν δυομένου καὶ περιελαυνομένου, γίνεται πλῆρες. αὖθις δὲ ἀποτρεπόμενος ὁ ἀὴρ καὶ διὰ τοῦ στόματος ἐξιὼν εἴσω τὴν ἀναπνοὴν περιωθεῖ κατὰ τὴν τοῦ στόματος καὶ τῶν μυκτήρων δίοδον. τὴν δ' αἰτίαν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν θετέον τήνδε· πᾶν ζῷον ἑαυτοῦ τὰ ἐντὸς περὶ τὸ αἷμα καὶ τὰς φλέβας θερμότητα ἔχει, οἷον ἐν ἑαυτῷ πηγήν τινα ἐνοῦσαν πυρός. ὃ δὴ καὶ προσεικάζομεν τῷ τοῦ κύρτου πλέγματι, κατὰ μέσον διατεταμένον ἐκ πυρὸς πεπλέχθαι τὸ πᾶν, τὰ δ' ἄλλα, ὅσα ἔξωθεν, ἀέρος. τὸ θερμὸν δὴ κατὰ φύσιν εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἔξω πρὸς τὸ συγγενὲς ὁμολογητέον ἰέναι. δυοῖν δὲ ταῖν διεξόδοιν οὔσαιν, τῆς μὲν κατὰ τὸ σῶμα ἔξω, τῆς δ' αὖ κατὰ τὸ στόμα καὶ τὰς ῥῖνας, ὅταν μὲν ἐπὶ θάτερα ὁρμήσῃ, θάτερα περιωθεῖ· τὸ δὲ περιωσθὲν εἰς τὸ πῦρ ἐμπῖπτον θερμαίνεται, τὸ δ' ἐξιὸν ψύχεται. μεταβαλλούσης δὲ τῆς θερμότητος καὶ τῶν κατὰ τὴν ἑτέραν ἔξοδον θερμοτέρων γινομένων πάλιν ἐκείνῃ ῥέπον αὖ τὸ θερμότερον μᾶλλον, πρὸς τὴν αὐτοῦ φύσιν φερόμενον, περιωθεῖ τὸ κατὰ θάτερα. τὸ δὲ τὰ αὐτὰ πάσχον καὶ τὰ αὐτὰ ἀνταποδιδὸν ἀεὶ κύκλον οὕτω σαλευόμενον ἔνθα καὶ ἔνθα ἀπειργασμένον ὑπ' ἀμφοτέρων τὴν ἀναπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν γίνεσθαι παρέχεται". ἐν δὴ τούτοις δῆλός ἐστι Πλάτων τὴν ἀναπνοὴν λέγων γίνεσθαι μὴ ἀπὸ μόνου τοῦ στόματος καὶ τῶν ῥινῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ παντὸς ἄλλου σώματος, μανῶν οὐσῶν, ὥς φησι, τῶν σαρκῶν. λαβὼν γὰρ ἀληθῶς, ὅτι οὐκ ἔστι κενόν, ἀλλὰ πάντα πλήρη, τὰ ἐφεξῆς οὕτω συνάγει· ὅταν μὲν γάρ, φησί, διὰ τῆς ἐκπνοῆς ἐκ τοῦ στόματος ἐξέλθῃ ὁ ἀήρ, ὠθεῖ τὸν ἐκτὸς ἀέρα (οὐ γάρ ἐστι κενόν), ἵνα εἰσέλθῃ. οὗτος δὲ ὁ ἐκτὸς ὠσθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐξελθόντος ἀντιμεθίσταται τῇ βίᾳ τοῦ ὠθοῦντος καὶ προσπίπτων ταῖς σαρξὶν ἡμῶν μαναῖς οὔσαις εἰσέρχεται, καὶ γίνεται ἡ εἰσπνοὴ διὰ τῶν σαρκῶν. εἰσελθὼν δὲ καὶ παρελθὼν τὸ ἐν ταῖς σαρξὶ θερμόν, ὥσπερ ποταμός τις κατὰ τὸν μῦθον δι' ἅλμης ῥέων, καὶ φυλάττων τὴν οἰκείαν ψυχρότητα, ὡς καὶ ὁ ποταμὸς ὁ ἐν τῷ μύθῳ τὴν γλυκύτητα διὰ τῆς θαλάττης διερχόμενος, εἰσελθὼν οὖν διὰ τῶν σαρκῶν ἀπέρχεται εἰς τὸν τόπον διὰ

1. 2 ὅθεν ante εἰς a 3 συνέπεται SR: συνάπτεται P ἅμα om. a τροχῷ C περιαγόμενον RP 4 δὴ] δεῖ C πλεύμονος Plato, sed cf. Rawack, *De Platonis Timaeo Quaest.* p. 75 7 σώματος e Platone conicio ἔξω ἰὼν Plato 8 τὴν ante τῶν add. Plato 9 ἑαυτοῦ παντὸς RP (nonnulli Platonis codd.) σῶμα a 10 θερμότατα Plato οὖσαν C 11. 12 διατεταγμένον C 12 τὸ (ante πᾶν) om. CRP (Plato) 13 τὴν φύσιν SC αὐτοῦ CRP 14 ἐξόδοιν a 15 δ' αὖ] δὲ a 16 περιωθεῖ θάτερα C περιωθὲν SC εἰ a ἐκπίπτον a 18 ἐκείνης S αὐτὸ Sa 19 prius τὸ SRP: τὰ Ca 20 κύκλω a 21 ἀπ' SC 22 δὴ] δὲ SP 24 παντὸς] τοῦ παντὸς RP: παντὸς τοῦ C ὡς αὐτός φησι C 25 ἀληθὲς ὡς P, e corr. R: ὡς ἀληθές conicio ἀλλ' ἅπαντα a 26 ἐξέλθοι SCR, e corr. P 27 ἐκτὸς om. P εἰσέλθοι C 28 ἀπὸ RP 29 post γίνεται add. οὕτως C ἐκπνοὴ Sa 30 εἰσελθὸν δὲ καὶ παρελθὸν S 31 οἰκείαν] ἄκραν a 31. 32 cf. Sudhaus, *Aetna* p. 69; Holland, *Comment. Ribbeckianae* p. 389 ss.

τὸ μὴ εἶναι κενὸν τοῦ ἐξελθόντος ἀπὸ τοῦ στόματος ἀέρος καὶ ἀναπληροῖ 166r
τὸν τόπον. ἔστω γὰρ λόγου χάριν ὁ τόπος τοῦ ἐξελθόντος ἀπὸ τοῦ στό-
ματος καὶ τῶν μυκτήρων ἐν τῇ ἐκπνοῇ ἀέρος ἅπασα ἡ τραχεῖα ἀρτηρία·
οὗτος οὖν ὁ ἐν τῇ τραχείᾳ ἀρτηρίᾳ ἐξελθὼν διὰ τοῦ στόματος ὤθησε τὸν
ἀέρα, ὅστις ὠσθεὶς ἀντιμετέστη τῇ βίᾳ τοῦ ὠθήσαντος καὶ προσέπεσε,
λόγου πάλιν χάριν, ταῖς ἐν τῷ νώτῳ μου σαρξί· δι' ὧν σαρκῶν μανῶν οὐσῶν 50
εἰσῆλθε καὶ ἀπῄει πρὸς τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ἵνα πληρώσῃ αὐτήν· οὐ γάρ
ἐστι κενόν. ἐν αὐτῇ δὲ γενόμενος καὶ θερμανθεὶς ἀπέρχεται πρὸς τὸ θερμὸν
τὸ ὂν ἐν ταῖς τοῦ νώτου σαρξί (τὸ γὰρ ὅμοιον, φασί, καὶ συγγενὲς πρὸς ὅμοιον
καὶ συγγενὲς φέρεται)· ἀπελθὼν οὖν καὶ ξυγγενόμενος τῷ ἐν τῷ νώτῳ μου
θερμῷ ὠθεῖ αὐτό· ὡς γὰρ τὸ εἰσιὸν διὰ τοῦ σωλῆνος ὕδωρ ὠθεῖ τὸ προϋπάρχον
καὶ εἰσέρχεται καὶ τοῦτο πάλιν ὠθεῖ τὸ ἑπόμενον, οὕτω καὶ τὸ ἀπὸ τῆς
τραχείας ἀρτηρίας ἐλθὸν θερμὸν ὡς συγγενὲς | πρὸς συγγενὲς τὸ θερμὸν 166v
τὸ ὂν ἐν ταῖς τοῦ νώτου σαρξὶν ὠθεῖ καὶ ἐξακοντίζει ἐκτός, καὶ γίνεται ἡ
ἐκπνοὴ διὰ τῶν τοῦ νώτου σαρκῶν, δι' ὧν ἐγεγόνει καὶ ἡ εἰσπνοή. οὐ
μόνον δὲ τὸ τῶν σαρκῶν θερμὸν ἐξέρχεται κατὰ Πλάτωνα, ἀλλὰ καὶ τὸ
ὠθῆσαν αὐτό. συνεχὲς γὰρ καὶ ἓν γεγονὸς τό τε ὠθῆσαν καὶ τὸ ὠσθέν,
ἀνάγκη συνεξέρχεσθαι τῷ ὠσθέντι. ὥστε κατὰ Πλάτωνα ὅταν γένηται ἡ
ἐκπνοὴ διὰ τοῦ στόματος, γίνεται ἡ εἰσπνοὴ διὰ τῶν τοῦ νώτου σαρκῶν· 5
ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἐκπνοή. πάλιν δὲ τῆς ἐκπνοῆς γινομένης διὰ τῶν σαρ-
κῶν περιωθεῖται ὁ ἐκτὸς ἀὴρ καὶ εἰσέρχεται διὰ τοῦ στόματος ἢ τῶν
ῥινῶν, καὶ γίνεται ἡ εἰσπνοή· ὅστις ὁ διὰ τοῦ στόματος ἢ τῶν ῥινῶν εἰσελ-
θὼν ἐν τῇ εἰσπνοῇ ἀπέρχεται πρὸς νῶτον, ἵνα πληρώσῃ αὐτό, κἀκεῖσε
ἀπελθὼν καὶ θερμανθεὶς ἄπεισιν ὡς πρὸς συγγενὲς τὸ ἐν τῇ τραχείᾳ ἀρτη-
ρίᾳ θερμόν· οὐ γὰρ πᾶν ἐξῆλθεν οὐδὲ πᾶν ἀπῆλθε μετὰ τοῦ ἐξελθόντος,
ἀλλ' ὅσον ἐθερμάνθη. θερμαίνεται δὲ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν οὐ πᾶν ὁμοῦ, 10
ἀλλὰ μέρος καὶ πάλιν μέρος καὶ οὕτως. ὡς γὰρ οὐ πᾶν τοδὶ τὸ ὕδωρ
ἅμα γίνεται ἀήρ, ἀλλὰ κατὰ βραχύ, οὕτω καὶ ὁ εἰσελθὼν ἀὴρ οὐ πᾶς
ἅμα θερμαίνεται, ἀλλὰ μέρος· ὅπερ θερμανθὲν εὐθὺς ἀπῆλθε πρὸς τὸ
συγγενὲς καὶ εὐθὺς ὤθησε, καὶ εὐθὺς ἐξῆλθε τὸ ὠσθέν, καὶ συνεξῆλθε τὸ
ὠθῆσαν. πολὺ γάρ ἐστιν, ὥς φησι, τὸ προϋπάρχον. εἰ δὲ πολύ, δηλονότι
μικρᾶς ῥοπῆς τυχὸν ἐξέρχεται. τὸ δὲ εἰσελθὸν διὰ τοῦ στόματος ἀπέρχεται 15
πρὸς τὸ νῶτον, καὶ τὸ θερμανθὲν αὐτοῦ ἀπέρχεται ὡς πρὸς συγγενὲς τὸ
ἐν τῇ τραχείᾳ ὂν ἀρτηρίᾳ, πολὺ ἤδη γεγονὸς διὰ τὸ καὶ χρόνον ἤδη θερ-

---

4. 5 τὸν ἐκτὸς ἀέρα RP 5 ὠθοῦντος a 6 πάλιν λόγου S ante ταῖς add. ἐν C 9 φησι RP, cf. Hom. Od. ρ 218 (Plato, Symp. p. 195 B) ξυγγενὲς SC, item 10 9. 10 πρὸς — συγγενὲς om. P 9 τὸ ὅμοιον CR 10 ἀπελθὸν οὖν καὶ συγγενόμενον Sa μου om. RP 11 προσυπάρχον R 12 ἐξέρχεται RP ἡγούμενον C alt. τὸ om. S 13 ἐλθὼν C θερμὸν ἐλθὸν RP ξυγγενὲς C post πρὸς add. τὸ RP ξυγγενὲς C 13. 14 τὸ ὂν θερμὸν ἐν C 17 αὐτόν Sa 19 εἰσπνοὴ S post γίνεται add. καὶ C ἐκπνοὴ S² 22 ὁ om. C 23 ἐν τῇ εἰσπνοῇ εἰσελθὼν SRP τὸ (τὸν C) νῶτον CRP αὐτόν C 24 καὶ] ὁ P 28 prius ἀήρ] τῇ τοῦ ἀέρος μεταβολῇ C 29 θερμαίνει a ἀλλὰ κατὰ μέρος C 30 συνεξῆλθε] ἐξῆλθε C 31 γάρ φησιν ἐστὶ τὸ C 32 δὲ] δὴ CRP 33 τὸν νῶτον CRP, e corr. S πρὸς τὸ συγγενὲς C 34 τῇ om. S

μαίνεσθαι ἱκανόν. πρὸς ὃ ἀπελθὸν ὠθεῖ καὶ ἐκβάλλει ἔξω συνεξελθὸν 166v καὶ αὐτό, καὶ οὕτω πάλιν διὰ τοῦ στόματος καὶ τῶν ῥινῶν, δι' ὧν ἡ εἰσπνοή, γίνεται καὶ ἡ ἐκπνοή. δι' οὗ πάλιν τοῦ διὰ στόματος ἐξελθόντος ὠθεῖται ὁ ἐκτὸς καὶ εἰσέρχεται διὰ τῶν σαρκῶν. ὅστις πάλιν διὰ τῶν αὐτῶν σαρκῶν ἐξελθών, εἰσέρχεται διὰ τοῦ στόματος ὁ ὑπ' αὐτοῦ ὠσθείς. 20 τοῦτο δὲ κύκλος ἐστίν. ἡ δὲ ἐν τῷ Τιμαίῳ γεγραμμένη περίωσις (περίωσιν λέγει τὴν ὤθησιν, καθ' ἣν ὠθεῖται ὁ ἐκτὸς ἀὴρ ὑπὸ τοῦ ἐξελθόντος), αὕτη οὖν, φησίν, ἡ περίωσις οὐδὲν διώρικε περὶ τῶν ἄλλων ζῴων, οἷον τῶν τε ἐντόμων καὶ τῶν ἐνύδρων, ὁμοίως καὶ τῶν πτηνῶν· οὐ γάρ ἐστιν ἡ τῶν πτηνῶν σὰρξ μανή, πλήρης οὖσα πτερῶν, ἵν' εἰσέρχηται ὁ ἀήρ. οὐδὲν οὖν περὶ τῶν ἄλλων διώρικε, τίνα τρόπον καταψύχεται τὸ ἔμφυτον θερμόν (τούτου γάρ ἐστι δηλωτικὸν τὸ τίνα τρόπον 25 αὐτοῖς ἡ τοῦ θερμοῦ γίνεται σωτηρία), πότερον οὖν, φησί, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ ἄλλα καταψύχεται, οἷον τῇ περιώσει, ὃν καὶ τὰ πεζά, ἢ ἄλλως. εἰ μὲν οὖν μόνα τὰ πεζὰ ἐνόμιζεν ἀναπνεῖν, ἔδει τὴν αἰτίαν εἰπεῖν τοῦ διὰ τί μόνα. εἰ δὲ καὶ τὰ ἄλλα καὶ τρόπον ἄλλον, ἀλλ' οὐ τῇ περιώσει, ἔδει καὶ περὶ τούτων διορίσασθαι.

p. 472b13 Ἐξιόντος γὰρ ἔξω τοῦ θερμοῦ διὰ τοῦ στόματος τὸν περιέχοντα ὠθούμενον ἀέρα.

Εἴπομεν προσεχῶς λέγειν τὸν Πλάτωνα ὅτι, ὅταν ἐξέλθῃ τὸ θερμὸν 40 ἐν τῇ ἐκπνοῇ διὰ τοῦ στόματος, ὠθεῖ τὸν ἐκτὸς ἀέρα (οὐ γάρ ἐστι κενόν), ἵν' εἰσέλθῃ. ὁ δὲ ὠσθεὶς εἰσέρχεται διὰ τῶν σαρκῶν καὶ περιελθὼν τὸ ἐν αὐταῖς θερμὸν ἀπέρχεται εἰς τὸν τόπον τοῦ ἐξελθόντος ἀπὸ τοῦ στόματος θερμοῦ, ἵνα πληρώσῃ αὐτόν. ἐν ᾧ γενόμενος, τὸ γινόμενον αὐτοῦ θερμὸν ἀπέρχεται πρὸς τὸ συγγενὲς αὐτῷ θερμόν· ἔστι δὲ συγγενὲς αὐτῷ τὸ ἐν ταῖς μαναῖς σαρξί, δι' ὧν εἰσῆλθεν, ὑπάρχον. ᾧ προσπεσὸν ὠθεῖ καὶ ἐξάγει, συνεξαγόμενον καὶ αὐτό. καὶ γίνεται ἡ ἐκπνοὴ διὰ τῶν αὐτῶν 45 σαρκῶν, δι' ὧν καὶ ἡ εἰσπνοή· τούτου γάρ ἐστι δηλωτικὸν τὸ θερμανθέντα δὲ πάλιν ἐξιέναι κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον. τοῦτο δὲ πάλιν τὸ διὰ τῶν σαρκῶν ἐξελθὸν ὠθεῖ τὸν ἐκτός, ὅστις ὠσθεὶς εἰσέρχεται διὰ τοῦ στόματος καὶ ἀπέρχεται πρὸς τὰς σάρκας, ἀφ' ὧν ἐξῆλθε τὸ τοιοῦτον ὠθῆσαν. ἐκεῖσε δὲ γενόμενον τὸ θερμανθὲν αὐτοῦ ἀπέρχεται πρὸς τὸ συγγενές· ἦν δὲ συγγενές, ὡς ἡ ὑπόθεσις, τὸ ἐν τῇ τραχείᾳ ὂν ἀρτηρίᾳ. ὅπερ ὠθῆσαν ἐξέρχεται συνεξελθὸν καὶ αὐτό, καὶ γίνεται πάλιν ἡ ἐκπνοὴ 50 διὰ τοῦ στόματος, δι' οὗ καὶ ἡ εἰσπνοή. θεὶς δὲ τὴν τοῦ Πλάτωνος δόξαν,

3 εἰσπνοή scripsi: ἐκπνοή libri, cf. v. 34. 35 ἐκπνοή scripsi: εἰσπνοή libri οὗ] ὧν a διὰ τοῦ στόματος C 4 ὅστις] οὗπερ C 5 ἐξελθόντα C 9 τε] γε RP: om. C 16 ἀλλ' οὐ] οἷον C 20 ἐξέλθοι C 21 ἀναπνοῇ CRP 22 περιελθὼν RP: περιελθὸν SCa: an παρελθὼν? v. p. 118,30 23 εἰς a: πρὸς ceteri 26 ὑπάρχει C 27 συνεξ. ἐξάγει C καὶ (ante αὐτὸ) om. C ἐκπνοὴ] εἰσπνοὴ R, e corr. P 28 εἰσπνοή] ἐκπνοή SR, e corr. P 29 ἐξιέναι (prius ἐξιέντα) διὰ (e κατὰ) τῶν αὐτῶν τόπων S τόπον CR(S): τρόπον Pa 30 ἐξελθὼν a 31 ἐξῆλθε τοσοῦτον C τοῦτον R 32 ἐκεῖ a 34 ἡ om. C

λέγει ὅτι συμβαίνει τοῖς οὕτως οἰομένοις πρότερον γίνεσθαι τὴν εἰσπνοὴν τῆς ἐκπνοῆς· τοῦτο δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ ‘πρότερον τὸ αἴτιον γίνεσθαι τῆς εἰσπνοῆς τοῦ τῆς ἐκπνοῆς’. ἐπειδὴ γὰρ ὁ εἰσελθὼν ἐν τῇ ἀναπνοῇ ἀὴρ καὶ θερμανθεὶς ὠθεῖ τὸ προϋπάρχον θερμὸν καὶ γίνεται ἡ ἐκπνοή, δῆλον ὡς, εἰ μὴ εἰσῆλθεν, οὐκ ἂν ἐγένετο ἡ ἐκπνοή. σημεῖον δέ· τελευτῶντες γὰρ | καὶ ἀποθνήσκοντες ἐκπνέουσι διὰ τὸν ὕστερον εἰσελ- 167r θόντα ἀέρα καὶ ὠθήσαντα τὸ προϋπάρχον θερμόν, καὶ οὐκέτι ἄλλο ἐκπνέουσι. διὰ τί; ὅτι οὐ γέγονεν εἰσπνοή, ἵνα εἰσέλθῃ ἕτερον καὶ ὠθήσῃ τὸ προϋπάρξαν. ὥστε προηγεῖται κατ᾽ αὐτοὺς ἡ εἰσπνοή. γίνεται δὲ τοὐναντίον· πρότερον γὰρ γίνεται ἡ ὑπερβολὴ τοῦ θερμοῦ, δι᾽ ὃ γίνεται ἡ εἰσπνοή. καὶ ἐπεὶ διὰ τὴν κατάψυξιν τοῦ ἐν ἡμῖν θερμοῦ, ἥτις κατάψυξις αἰτία ἐστὶ τῆς ἐκπνοῆς, γίνεται ἡ εἰσπνοή, διὰ τὴν ἐκπνοὴν γίνεται ἡ εἰσπνοή· προτέρα ἄρα ἡ ἐκπνοὴ ὡς αἰτία τῆς εἰσπνοῆς ὡς αἰτιατοῦ. ὅτι δ᾽ ἡ κατάψυξις αἰτία ἐστὶ τῆς ἐκπνοῆς, αὐτὸς ἐρεῖ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βιβλίου. εἰσελθὼν γὰρ ὁ ἐκτὸς ἀὴρ ψυχρὸς ὢν καὶ προσπεσὼν τῷ ἐν τῷ πνεύμονι θερμῷ τῷ αἴροντι τὸν πνεύμονα συστέλλεται· οὗ συστελλομένου συστέλλεται καὶ ὁ πνεύμων· οὗ συστελλομένου ἐξέρχεται ὁ εἰσελθών· τοῦτο δ᾽ ἐστὶν ἡ ἐκπνοή. τὰ δ᾽ ἑξῆς δῆλα.

p. 472b31 Τὴν δ᾽ εἰς τὸν θώρακα τοῦ πνεύματος εἴσοδον καὶ πάλιν θερμανθέντος ἔξοδον.

Λείπει ἐν τῇ λέξει τὸ ‘διὰ σαρκῶν’, ἵν᾽ ᾖ ‘τὴν δὲ εἰς τὸν θώρακα τοῦ πνεύματος διὰ τῶν σαρκῶν εἴσοδον’. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον ἄτοπον, τὴν μὲν διὰ τοῦ στόματος καὶ τῶν ῥινῶν τοῦ πνεύματος εἴσοδον καὶ ἔξοδον μὴ λανθάνειν ἡμᾶς, τὴν δὲ διὰ τῶν σαρκῶν λανθάνειν. ὥσπερ γὰρ αἰσθανόμεθα τῆς διὰ τοῦ στόματος καὶ τῶν ῥινῶν τοῦ πνεύματος εἰσόδου, οὕτως ἔδει αἰσθάνεσθαι καὶ τῆς διὰ τῶν σαρκῶν, εἰ ἐγίνετο. νῦν δ᾽ οὐδὲν αἰσθανόμεθα, ὡς δηλονότι μὴ διὰ τῶν σαρκῶν γινομένης τινὸς εἰσόδου.

p. 472b33 Ἄτοπον δὲ καὶ τοῦ θερμοῦ τὴν ἀναπνοὴν εἴσοδον εἶναι. φαίνεται γὰρ τοὐναντίον.

Τοῦτο οὐ πρὸς τὴν Πλάτωνος εἴρηται δόξαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν Ἀναξαγό-

1. 2 τὴν—ἐκπνοῆς prave cum LS (ceteri τὴν ἐκπνοὴν τῆς εἰσπνοῆς) legit 2. 3 γίνεσθαι τὸ αἴτιον CRP 3 ἐπεὶ RP 5 δέ] γὰρ P post δέ add. καὶ γὰρ C 8 post τί add. δὲ C ὅτι] διότι RP εἰσέλθοι SR ὠθή S 8. 9 προϋπάρχον RP 9 αὐτὸν Sa ἔστι δὲ τοὐναντίον legit cum Arist. MZ (om. LPS) 11 post ἐπεὶ add. δὴ C 12 γίνεται—ἐκπνοῆς (14) om. RP διὰ—εἰσπνοή SC: om. a 13 ὡς αἰτιατοῦ om. C 14 ante αὐτὸς add. ὡς P cf. p. 480a30 16 συστέλλει αὐτό. οὗ C ὃ συστελλόμενον RP 17 οὗ] τοῦ δέ γε πνεύμονος C 19 τὴν δ᾽] τῷ δὲ C τοῦ a (Arist.) cf. v. 22: διὰ τοῦ ceteri πνεύματος RP (Arist.): πνεύμονος SCa 21 τὸ] τῇ S δὲ om. Sa 23 post μὲν add. οὖν S διὰ ῥινῶν καὶ τοῦ στόματος RP 25 τῶν ῥινῶν καὶ τοῦ στόματος C 27 γινομένης διὰ τῶν σαρκῶν CRP 28 τὸ ante τοῦ add. a 30 v. supra p. 113,1 ss.

ρου. λέγων γὰρ ὁ Ἀναξαγόρας, ὅτι, ὅταν ἀφῶσι τὸ ὕδωρ διὰ τῶν βραγχίων, 167r τῇ ἐξακοντίσει ἐξαεροῦται τὸ ὕδωρ καὶ γίνεται εἰσπνοή, τὸ δὲ ἐξαερούμενον 21 θερμανθὲν ἐξαεροῦται, τοῦτο λέγει, ὅτι συμβαίνει τὴν ἀναπνοὴν γίνεσθαι εἰσόδῳ θερμοῦ, φαίνεται δὲ τοὐναντίον· τὸ γὰρ εἰσπνεόμενον ψυχρόν ἐστιν. ὅταν δὲ θερμὸν ᾖ τὸ εἰσπνεόμενον, ὥσπερ ἐν τοῖς βαλανείοις καὶ κυνὸς ἐπιτολῇ, ἀσθμαίνοντες ἀναπνέουσι. τί δέ ἐστι τὸ ἀσθμαίνειν, αὐτὸς ἐσαφήνισεν εἰπών, ὅτι τὸ πολλάκις καὶ πυκνῶς σπᾶν τὸ πνεῦμα.

p. 473a3 Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ χάριν τροφῆς. 25

Ἵνα τρέφηται τὸ ἔμφυτον θερμόν, γίνεται ἡ εἰσπνοή, ὥς τινες ἔφασαν· 30 ἔδει γὰρ τοῦτο γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζῴων τῶν μὴ ἀναπνεόντων. ἔχει γὰρ καὶ ταῦτα ἔμφυτον θερμόν· ὥστε ἔδει καὶ ταῦτα ἀναπνεῖν, ἵνα τρέφηται τὸ ἐν αὐτοῖς ἔμφυτον θερμόν. καὶ ἢ ἔδει ἀναπνεῖν ἢ τὸ ἀνάλογον πάσχειν τῇ ἀναπνοῇ, τουτέστιν ἢ διὰ τοῦ ἀναλόγου τῇ ἀναπνοῇ εἰσέρχεσθαι πρὸς τὸ ἔμφυτον θερμὸν τὸν ἀέρα. οὐκ εἰσέρχεται δέ, ἀλλ' ἐκτός, ὡς ἐρεῖ προϊών, ἁπτόμενος τοῦ περιέχοντος τὸ ἔμφυτον θερμὸν 35 ὑμένος ἐμψύχει αὐτό.

p. 473a10 Ἔπειτα καὶ τὸ γίνεσθαι τὸ θερμὸν ἐκ τοῦ πνεύματος τίνα χρὴ τρόπον λέγειν, πλασματῶδες.

Ἐπειδὴ τὸ γινόμενον ἐξ οὗ τρέφεται γίνεται (ἡ γὰρ σὰρξ ἐξ αἵματος, ἀφ' οὗ τρέφεται, καὶ τὸ πῦρ ὁμοίως ἐξ ἐλαίου ἢ ὅλως ἐκ τοῦ καυστοῦ), εἰ οὖν καὶ τὸ ἐν ἡμῖν θερμὸν τρέφεται ἐκ τοῦ εἰσιόντος ἐν ταῖς εἰσπνοαῖς ἀέρος, δῆλον ὅτι ἐξ αὐτοῦ γίνεται. οὐ γίνεται δέ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀτμίδος τῆς γινομένης ἐκ τῆς τροφῆς, ὡς πολλάκις εἴρηται καὶ πάλιν ῥηθήσεται πρὸς τῷ τέλει τοῦ παρόντος βιβλίου, ὅτε λέγει τὴν οἰκείαν καὶ ἀληθεστάτην 50 περὶ ἀναπνοῆς δόξαν. ἄλλως τε, φησίν, εἰ τῷ εἰσιόντι πνεύματι τρέφεται τὸ ἐν ἡμῖν θερμόν, συμβαίνει δι' οὗ μορίου εἰσέρχεται ἡ τροφή, δι' αὐτοῦ τούτου γίνεσθαι καὶ τὴν τοῦ περιττώματος τῆς τροφῆς ἔξοδον. ἐπεὶ γὰρ κατ' ἐκείνους εἰσιόντος τοῦ ἀέρος τρέφεται τὸ θερμόν, τὸ δὲ περιττεῦσαν ἐξέρχεται καὶ γίνεται ἡ ἐκπνοή, εἰσέρχεται δὲ καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ στόματος ἢ τῶν μυκτήρων, δι' ὧν ἄρα ἡ τῆς τροφῆς εἴσοδος γίνεται, διὰ τῶν αὐτῶν τούτων καὶ ἡ τοῦ περιττώματος ἔξοδος γίνεται. ὁρῶμεν δὲ

1 λέγει γὰρ οὗτος ὅτι C 2 εἰσπνοή a: ἡ εἰσπνοή RP: εἴσω C: spat. VII litt. S 3 post ἐξαεροῦται add. μᾶλλον C post τοῦτο add. δὲ a λέγει a: λέγων ceteri ὅτι a: τὴν P: om. SCR συμβαίνειν CP 4 φαίνεται δὲ τοὐναντίον om. Sa 5 ἐν] ἐπὶ RP 7 post πυκνῶς add. ἀεὶ RP 8 τροφῆς γε χάριν a (Arist.) 12 αὐτοῖς et prius ἢ om. P 18 τρόπον χρὴ RP (Arist. MZ) ὂν post πλασμ. add. Arist. MZ 22 ἀπὸ SRP: ὑπὸ Ca 23 γενομένης S πολλάκις εἴρηται] cf. Bonitz, Index p. 365b27 ss.? 24 πρὸς τῷ τέλει] p. 480a16 ὅταν λέγῃ a καὶ om. P 27 τοῦτο C τῆς τροφῆς SRP: om. Ca ἔξοδον om. S post ἔξοδον add. τῆς τροφῆς C 30 ἡ a: ἥ τε ceteri

ὅτι δι' ἄλλου | γίνεται ἡ εἴσοδος τῆς τροφῆς (διὰ γὰρ τοῦ στόματος) 167v καὶ δι' ἄλλου ἡ τοῦ περιττώματος ἔξοδος. ἔδει δέ, φησί, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων γίνεσθαι, τουτέστι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τροφῶν, δι' ὧν τρέφεται τὸ σῶμα. οὐ γίνεται δέ, ἀλλὰ δι' ἄλλου μὲν ἡ εἴσοδος, δι' ἄλλου δὲ ἡ ἔξοδος.

Ἐνστὰς δὲ πρὸς ταῦτα οὕτως, ἐκτίθεται καὶ τὴν Ἐμπεδοκλέους περὶ ἀναπνοῆς δόξαν σαφέστατα. δι' ὃ καὶ ὀλίγα τούτων δέονται ἐπιστασίας, ἧς καὶ τεύξονται, τὰ δ' ἄλλα παραλειφθήσεται. κενολογεῖν γάρ ἐστι τὸ τὰ σαφῆ πειρᾶσθαι σαφηνίζειν. κυρίαν οὖν λέγει ἀναπνοὴν τὴν διὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας γινομένην. ἡ γὰρ διὰ τῶν μυκτήρων οὐ κυρία· γίνεται γὰρ καὶ διὰ τοῦ στόματος. ὅτι δὲ διὰ τῆς ἀρτηρίας ἐκ τῶν στηθῶν γίνεται ἡ ἀναπνοή, οὐκ ἄδηλον· ὁ γὰρ πνεύμων, δι' οὗ ἡ ἀναπνοὴ γίνεται, ἐν τῷ στήθει ἐστίν. ὥστε ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν 'διὰ τῆς ἀρτηρίας ἐκ τοῦ πνεύμονος' εἶπε διὰ τῆς ἀρτηρίας ἐκ τῶν στηθῶν. γίνεται οὖν ἐκ τῶν μυκτήρων ἐκ τῶν στηθῶν διὰ τῆς ἀρτηρίας ἀναπνοή. ὥστε αὕτη ἐστὶν ἡ κυρία ἀναπνοή. καὶ ἐπεὶ πάντα τὰ ζῷα δέχεται τὸ πνεῦμα πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, καὶ ὀσφρήσεως σχεδὸν μετέχει πάντα. τὸ δὲ σχεδὸν ἐπῆκται, διότι σκώληκες, ὄστρεια καί τινα τοιαῦτα οὐ μετέχει ὀσφρήσεως.

p. 473a26 Ὅτι δ' οὐ πᾶσι τὸ αὐτὸ αἰσθητήριόν

ἐστι τῆς ὀσφρήσεως, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀναπνέουσι ῥῖνες, ἐντόμοις δὲ τὸ ὑπόζωμα, καὶ ἄλλοις ἄλλο, εἴρηται ἐν τῷ Περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν καὶ ἔτι πολλῷ πρότερον ἐν ταῖς Περὶ ζῴων ἱστορίαις. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ τῶν μὲν τοῦ σώματος μορίων σῶμα τὸ αἷμα λέγει. ἡ δὲ κλεψύδρα ἀγγεῖόν ἐστι χαλκοῦν, ἔχον ἄνω μὲν στόμα μικρὸν καὶ στενόν, κάτω δὲ ὀπὰς πολλὰς καὶ μικράς. ἐν ᾗ κλεψύδρᾳ ἥν τις κλείσῃ τὴν ἄνω ὀπὴν ἀσφαλέστατα, οὐκ εἰσέρχεται διὰ τῶν κάτω ὀπῶν τὸ ὕδωρ. πλήρης γὰρ οὖσα ἀέρος ἡ κλεψύδρα καὶ σώματος διὰ σώματος οὐ χωροῦντος, πῶς ἂν εἰσέλθοι; ὅταν δὲ ἀνοιχθῇ ἡ ἄνω ὀπή, εἰσέρχεται τὸ ὕδωρ διὰ τῶν κάτω ὀπῶν. ἐξέρχεται γὰρ τότε ὁ ἀὴρ διὰ τῆς ἄνω ὀπῆς ἀνεῳγμένης οὔσης. ὁμοίως δὲ καὶ ὕδατος πλήρης οὖσα ἡ κλεψύδρα καὶ ἄνωθεν κεκλει-

7 τούτων] τῶν περὶ ταύτης C ἐπιστάσεως prius R 8 τεύξεται P 11 καὶ om. C 14 ἐκ] ἡ R, e corr. P, ἡ διὰ Arist. 15 post μυκτήρων add. καὶ C 16 δέχεται τὰ ζῶα C 17 μετέχει σχεδὸν CRP 18 καὶ ante ὄστρεια add. CRP 20 ὅτι] ἔστι a (Arist. LSP, ἐπεὶ MZ) 21 ἐστι] τουτέστι a 22 τὸ om. RP εἴρηται] εἴρηται δὲ a Περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν] errat 23 Περὶ ζῴων ἱστορίαις] immo Περὶ ζῴων μορίων B 16 24 μόριον SR 25 ἀγγεῖόν ἐστι χαλκοῦν SRP: χαλκοῦν ἔστι μὲν ἀγγεῖον C: ἔστι μὲν ἀγγεῖον χ. a ἔχον] ἔχει δὲ a τὸ στόμα Ca μικρὸν a: μακρὸν ceteri post μικρὸν add. μὲν C 26 post πολλὰς add. καὶ πυκνὰς C κλεψύδρᾳ om. C ἥν] εἴ CP κλείσῃ S: κλείσειε ceteri 28 χωρεῖν δυναμένου πῶς C 29 εἰσέλθῃ Pa ὅτε RP ἀνεωχθῇ CRP 31 prius καὶ a: κἂν ceteri ᾖ post ὕδατος add. CRP, post οὖσα S

σμένη ἀσφαλῶς, οὐκ ἂν ἐξέλθοι διὰ τῶν κάτω ὀπῶν τὸ ὕδωρ, καίπερ 167v ἀνεῳγμένων οὐσῶν. κενοῦ μὲν γὰρ ὄντος, εἴπερ ἐξήρχετο τὸ ὕδωρ, οὐκ εἰσήρχετο δὲ ὁ ἀήρ, ἦν ἂν κενὸν τὸ τῆς κλεψύδρας μέρος, ἀφ' οὗπερ ἐξῆλθε τὸ ὕδωρ. διὰ μὲν γὰρ τῆς ἄνω ὀπῆς οὐκ ἂν εἰσέλθοι ὁ ἀήρ (ἔστι γὰρ κεκλεισμένη ἀσφαλῶς), διὰ δὲ τῶν κάτω οὐκ εἰσέρχεται, διότι ἐμποδίζει τὸ ὕδωρ. τῇ μὲν οὖν ἀληθείᾳ διὰ τὸ μὴ εἶναι κενὸν οὐκ εἰσέρχεται διὰ τῶν ὀπῶν τὸ ὕδωρ, ὡς δ' Ἐμπεδοκλῆς ἂν φήσειε, διὰ τὸν ἐκτὸς ἀέρα. λέγει γάρ, ὡς γνωσόμεθα τῇ τῶν ἐπῶν αὐτοῦ παραθέσει, ὅτι ὁ ἐκτὸς ἀὴρ καὶ τῶν ὀπῶν ἁπτόμενος, βιαζόμενος εἰσελθεῖν εἰς τὴν κλεψύδραν, ἐμποδίζει τῇ ὠθήσει τὸ ὕδωρ καὶ οὐκ ἐᾷ ἐξέρχεσθαι. περὶ οὗ νῦν εἰ ὡς Ἐμπεδοκλῆς λέγει, ἢ ἄλλως ἔχει, οὐ καιρὸς σκοπεῖν.

p. 473b9 *Ὧδε δ' ἀναπνεῖ πάντα καὶ ἐκπνεῖ· πᾶσι λείφαιμοι σαρκῶν σύριγγες.*

Τὴν μὲν τῶν ἐπῶν διάνοιαν αὐτὸς Ἀριστοτέλης σαφέστατα τέθεικεν. δεῖ δὲ καὶ ἡμᾶς τὰ κατὰ μέρος σαφηνίσαι. ἀλλὰ πρότερον ἑκάστην τῶν λέξεων μετιτέον, καὶ οὕτως ἐκεῖνα σαφηνιστέον. ἔστιν οὖν τὸ *λείφαιμοι* ἴσον τῷ λειψόαιμοι (οὐ γάρ εἰσιν, ὡς ἐκεῖνός φησι, πλήρεις αἵματος, ἀλλὰ λείπονται), τὸ δὲ *πύματον* τῷ ἔσχατον. σύριγγας δὲ αὐτὰς λέγει τὰς φλέβας, ὁμοίως καὶ ἄλοκας τροπικῶς. λέγει οὖν σύριγγας καὶ ἄλοκας τὰς φλέβας, ἔσχατα δὲ τέρθρα περιφραστικῶς αὐτὰ τὰ τῶν ῥινῶν ἔσχατα. ἔστι δὲ τὸ τέρθρον εἶδος σχοινίου· ὥστε ἐπεὶ καὶ τὸ ἔσχατον τῆς ῥινὸς σχοινίον ἐστὶ τροπικῶς, ἐκάλεσε τὰ τῶν ῥινῶν ἔσχατα τέρθρα, ὡς εἰ ἔλεγε καὶ τὴν πᾶσαν ῥῖνα τέρθρον διὰ τὸ μῆκος. *φανὸν* δὲ τὸ αἷμα. τὸ δὲ *τέρεν αἷμα* ἀντὶ τοῦ ἁπαλὸν αἷμα, ὁμοίως δὲ τὸ *οἴδματι μαργῷ* ἀντὶ τοῦ κύματι σφοδρῷ. εὐπετῆ δὲ λέγει τὸν χαλκόν, διότι εὖ ἄγεται καὶ μαλάττεται πυρωθείς. αὐλοῦ δὲ *πορθμὸν* περιφραστικῶς αὐτόν φησι τὸν αὐλόν, ὁμοίως δὲ καὶ *τέρεν δέμας* αὐτὸ τὸ ὕδωρ, *ἀργύφεον* δὲ ἀντὶ τοῦ λευκόν. *πυκινὸν δὲ ῥόον* λέγει τὸν ἀέρα, ἔστι δὲ ἴσον τῷ πυκνὸν ῥεῦμα. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ *αἴσιμον* ὕδωρ ταὐτόν ἐστι τῷ κάλλιστον ὕδωρ.

1 ἐξέλθῃ C 2 μὲν γὰρ SC: γὰρ μὴ RPa 2. 3 καὶ οὐκ εἰσ. ὁ a 3 ὁ om. RP 4 γὰρ a: om. ceteri 5 κεκλεισμένος C 6. 7 εἰσέρχεται a: ἐξέρχεται ceteri 7 ante prius διὰ add. δὲ C τῆς ὀπῆς a 9 καὶ] ἐκ C 10 ante τῇ add. ἐν P οὗ] οὖν a 11 εἰ] ἢ a: om. SC post καιρός add. ἐστι RP 12 ὧδε δ' a: ὧδ' ceteri λίφαιμοι plerique Arist. libri 14 σαφῶς C 15 ἑκάστη S 16 ἐκεῖνο RP λίφαιμοι Pa 17 λείψαιμοι C εἰσιν] ἐστιν C 18 τῷ] τὸ RP τὰς om. a 19 prius καὶ] δὲ καὶ CRP post τροπικῶς add. δὲ C 19. 20 οὖν—φλέβας] ταῦτα C 20 δὲ om. a τέθρα Sa, item v. 22 (plerique Arist. libri) 21 τέθρον Sa, item 23 τῆς ῥινὸς a: τοῦ σχοινίου ceteri 23 φανὸν] φόνον Arist. il M 24 αἷμα bis om. C ἀντὶ τοῦ] αὐτὸ τὸ a δὲ τῷ οἴδματι Ra 25 διιπετέος melius Arist. ZMil εὖ Ca: καὶ εὖ S: εὖ καὶ RP 26 πυρωθείς om. C δὲ om. a 27 prius δὲ om. C 27. 28 ἀντὶ τοῦ] τὸ C 28. 29 ἔστι—ῥεῦμα om. C 29 δὲ om. RP αἴσιμον ad v. 21 an ad v. 15 (v. Diels, *Poet. philos.* p. 144) referendum sit dubito ταὐτόν ἐστι τῷ] τὸ C

ἀλλὰ καὶ τὸ κλαδασσόμενον ἴσον τῷ ταρασσόμενον. τὸ δὲ ἀγυιῶν ταὐτόν ἐστι τῷ ὁδῶν· ἀγυιαὶ γὰρ αἱ ὁδοί. λέγει δὲ ἀγυιὰς τὰς φλέβας. τὸ δὲ ὀπίσω ἴσον ἐστὶ τῷ ἔξω. καὶ τὰ μὲν τῶν λέξεων τοιαῦτα, τὸ δὲ πᾶν τῶν ἐπῶν τοιοῦτον· ἐν πᾶσι τοῖς ἀναπνέουσι κατὰ τὸ ἔσχατον, ἤτοι τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σαρκός, εἰσὶ φλέβες οὐ | πλήρεις αἵματος. ἐν αἷς 168r ἄλοξι καὶ φλεψί, τουτέστιν ὧν ἀλόκων καὶ φλεβῶν πρὸς τὰ πυκνὰ καὶ στενὰ στόματα τέτρηνται καὶ ἐπίκεινται διαμπερὲς τὰ ἔσχατα τῶν ῥινῶν τέρθρα. τὰ γὰρ τῶν ῥινῶν ἔσχατα ἐν τοῖς τῶν φλεβίων ἔλεγε κεῖσθαι στόμασιν. ἃ δὴ στόματα τῶν φλεβῶν τὸ μὲν αἷμα κεύθουσι καὶ κωλύουσιν ἐξέρχεσθαι διὰ τὴν στενότητα, αἰθέρι δ' εὐπορίαν διόδοισι τετμῆσθαι, τουτέστι τῷ δ' αἰθέρι διδόασι δίοδον. εἰσὶν οὖν τοιαῦτα, ὥστε τὸ μὲν αἷμα κωλύειν ἐξέρχεσθαι, τὸν δ' αἰθέρα μὴ κωλύειν εἰσιέναι. τὸ οὖν τετμῆσθαι ἀντὶ τοῦ διδόναι. ἔνθεν ἔπειτα ὁπόταν μὲν ὁρμήσῃ τὸ ὑγρὸν αἷμα κάτω, καταβήσεται καὶ εἰσελεύσεται ὁ αἰθήρ, λέγων αἰθέρα τὸν ἀέρα, σφοδρῷ τῷ κύματι, εἴτ' οὖν τῷ ῥεύματι· ἡνίκα δ' ἀναθρώσκῃ καὶ ὁρμήσῃ ἄνω τὸ αἷμα, πάλιν ἐκπνεῖ καὶ ἐξέρχεται ὁ εἰσελθὼν ἀήρ. τὰ μὲν οὖν μέχρι τοῦ τῆς κλεψύδρας ὑποδείγματος τοιαῦτα, ἐπαναληπτέον δὲ πάλιν καὶ συντόμως λεκτέον τὰ εἰρημένα, καὶ οὕτως συνεχῶς συναπτέον καὶ τὰ ἐφεξῆς· ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς σαρκὸς πάντων τῶν ἀναπνεόντων εἰσὶ στόματα φλεβῶν, οὐ πληρῶν οὐσῶν αἵματος· πρὸς ἃ στόματα φλεβῶν συνάπτουσιν αἱ ῥῖνες. οὐκ ἐν ἅπασι δὲ τοῖς τῶν φλεβῶν στόμασιν, ἀλλ' ἐν ἐκείνοις μόνοις, καθ' ἃ συνάπτουσιν αἱ ῥῖνες. εἰσὶ δὲ τὰ τοιαῦτα στόματα στενά, ὥστε τὸ μὲν αἷμα κωλύειν ἐξέρχεσθαι, τὸν δ' ἀέρα μὴ κωλύειν εἰσιέναι. καὶ ὅταν μὲν τὸ αἷμα ὁρμήσῃ κάτω, εἰσέρχεται ὁ ἀήρ· ὅταν δὲ ἄνω, ἐξέρχεται, καὶ γίνεται τὸ τοιοῦτον ὅμοιον τῷ γινομένῳ ὑπὸ τῆς παιζούσης κόρης. ἡνίκα γὰρ αὕτη θήσει τὴν εὐειδῆ αὐτῆς χεῖρα πρὸς τὴν ἄνω ὀπὴν τῆς κλεψύδρας τῆς ἀπὸ χαλκοῦ κατασκευασθείσης, ἂν βαπτίζῃ τὴν κλεψύδραν ἐν τῷ ὕδατι, οὐκ εἰσέρχεται τὸ ὕδωρ διὰ τῶν κάτω ὀπῶν (ὄμβρον γὰρ τὸ ὕδωρ εἶπεν), ἀλλὰ κωλύει καὶ οὐκ ἐᾷ εἰσελθεῖν ἐντὸς τῆς κλεψύδρας ὁ ἀήρ, πίπτων καὶ φράττων τὰς στενὰς ὀπάς· ταύτας γὰρ εἶπε πυκνὰ τρήματα. ἕως μὲν οὖν κεῖται ὥσπερ τι πῶμα εἰς τὴν ἄνω ὀπὴν ἡ τῆς κόρης χείρ, οὐκ εἰσέρχεται τὸ ὕδωρ διὰ τῶν κάτω ὀπῶν· ἡνίκα δὲ ἀποστεγάσῃ καὶ ἀφέληται ἀπὸ τῆς ὀπῆς τὴν χεῖρα, εἰσέρχεται

---

1 post ἴσον add. ἐστὶ RP   διὰ γυίων recte Arist. il   2 δὲ] γὰρ S   3 ἴσον ὀπίσω P   post ἐστὶν add. ἴσον RP   ἔξω a: ὁμοίως ceteri e p. 126,22   5 εἰσὶ SCR: εἰσὶ γὰρ a: om. P   7 σώματα SC   8 τέθρα Sa   10 αἰθέρι] ἀέρι SC   12 κωλύει S: κωλύουσιν RP   13 ὁπότε RP: ὅταν C   ὁρμήσει RP   ἀπαΐξῃ legit   14 κάτω om. a, sed v. v. 24   ἀήρ RP   15 εἴτ' οὖν] ἤτοι C: ἤγουν conicio   ἀναθρώσκει SP: anceps R   16 ὁρμήσει P: anceps S   17 τοῦ (corr. e τῆς R) RP: om. ceteri   ὑποδείγματος R: ὑποδείγματα ceteri   18 πάλιν om. S   ῥητέον RP   τὰ a: τὰ τούτοις CRP: διὰ τούτων S   20 πληρῶν οὐσῶν] πεπληρωμένων C   22 ἐν om. S   23. 24 ἀέρα εἰσέρχεσθαι μὴ κωλύειν C   26 χεῖρα αὐτῆς CRP   26. 27 τῇ ἄνω ὀπῇ a   29 ὁ ante ἐντὸς add. CR   30 ὁ om. CRP   32 ὄμβρον—εἶπεν e v. 29 post ὀπῶν add. S¹a

τὸ ὕδωρ διὰ τὸ ἐξέρχεσθαι τὸν ἀέρα διὰ τῆς ἄνω ὀπῆς (τὸν γὰρ ἀέρα εἶπε πυκινὸν ῥόον), εἰσέρχεται οὖν τὸ ὕδωρ ἐλλείποντος καὶ ἐξερχομένου τοῦ ἀέρος, ὃν πάλιν εἶπε πνεῦμα. οὐ μόνον δὲ τοῦ ἀέρος ὄντος ἐν τῇ κλεψύδρᾳ οὐκ εἰσέρχεται τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ κἂν ᾖ πλήρης ὕδατος (τούτου γάρ ἐστι δηλωτικὸν τὸ 'ὅτε τὸ ὕδωρ κατὰ βένθεα ἔχει χαλκοῦ'), ἀλλὰ κἂν ᾖ ἡ κλεψύδρα πλήρης | ὕδατος, χωσθέντος καὶ κλεισθέντος τοῦ εἰρημένου 168v πόρου, λελιημένος καὶ προθυμούμενος εἰσελθεῖν διὰ τῶν κάτω ὀπῶν ἐντὸς τῆς κλεψύδρας ἀνέχει καὶ κωλύει τὸ ὕδωρ ἐξελθεῖν κρατύνων καὶ ἀπερείδων ὁ ἀὴρ τὰ ἄκρα, ἤτοι τὴν ἑαυτοῦ ἐπιφάνειαν, εἰς τὰς πύλας τοῦ ἰσθμοῦ, λέγων πύλας τὰς ὀπάς, ἰσθμὸν δὲ τὸν πόρον. δυσηχέα δὲ χαλκὸν λέγει τὴν κλεψύδραν, διότι πλήρης οὖσα ὕδατος οὔκ ἐστιν εὔηχος, ὥσπερ ὅτε ἐστὶν ἀέρος πλήρης. ὅταν δὲ πάλιν ἀφέληται ἀπὸ τῆς ἄνω ὀπῆς τὴν χεῖρα, ὁ μὲν ἀὴρ εἰσέρχεται δι' αὐτῆς, τὸ δὲ ὕδωρ ἐξέρχεται διὰ τῶν κάτω ὀπῶν. ὡς οὖν ἐπὶ τῆς κλεψύδρας, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ αἵματος· κλαδασσόμενον γὰρ καὶ μετὰ ῥύμης καὶ ταραχῆς φερόμενον ἄνω, καὶ κάτω διὰ τῶν φλεβῶν, ἃς ἀγυιὰς εἶπεν, ὁπόταν ἐντὸς ὁρμήσῃ, τουτέστιν εἰς βάθος συσταλῇ, ἕτερον εὐθὺς ῥεῦμα κατέρχεται. ἔστι δὲ τὸ μὲν κατέρχεται ταὐτὸν τῷ εἰσέρχεται, ῥεῦμα δὲ ἕτερον λέγει τὸν ἀέρα. εἰσέρχεται οὖν ἕτερον ῥεῦμα οἴδματι θῦον, τουτέστιν ὁρμῶν ὥσπερ τι κῦμα ὑπὸ πνευμάτων ὠθούμενον. ἡνίκα δ' ἀναθρώσκει τὸ αἷμα καὶ ἐκτείνεται, πάλιν ὁμοίως ἐκπνεῖ ὁ εἰσελθὼν ἀὴρ ὀπίσω, τουτέστιν ἐξέρχεται ἔξω· τὸ γὰρ ἴσον ἀντὶ τοῦ ὁμοίως, ὥσπερ τὸ ὀπίσω ἀντὶ τοῦ ἔξω εἴληπται.

Τὰ μὲν οὖν τῶν ἐπῶν τοιαῦτα, θεὶς δὲ τὰ ἔπη εὐθὺς ἐνίσταται, λέγων ἐναντίως γίνεσθαι τὴν εἰσπνοὴν ἢ ὡς Ἐμπεδοκλῆς λέγει. ἐκεῖνος μὲν γάρ φησιν, ὅτι τῇ τοῦ αἵματος συστολῇ γίνεται ἡ εἰσπνοή, γίνεται δὲ μᾶλλον τῇ τοῦ αἵματος ἐκτάσει· ἐπειδὴ γὰρ αἰρομένου τοῦ πνεύματος γίνεται ἡ εἰσπνοή, αἴρει δὲ αὐτὸ τὸ θερμόν, τὸ δὲ θερμὸν ἐν τῷ αἵματι, τὸ μετὰ τοῦτο δῆλον, ὅτι τῇ τοῦ αἵματος ἐκτάσει γίνεται ἡ εἰσπνοή, ἀλλ' οὐ τῇ συστολῇ· ὁμοίως καὶ ἡ ἐκπνοὴ τῇ συστολῇ καὶ οὐ τῇ ἐκτάσει, ὡς Ἐμπεδοκλῆς οἴεται. καὶ γὰρ καὶ αἱ ἐν ταῖς χαλκείοις φῦσαι τῇ μὲν ἐκτάσει δέχονται τὸ πνεῦμα, τῇ δὲ συστολῇ καὶ συνιζήσει ἐκπέμπουσι, τοῦτο μόνον διαφέροντα, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν φυσῶν ἀπὸ τῶν ὀπῶν τῶν ἐν ταῖς σανίσιν

---

2 πυκνὸν S 4 εἴη πλῆρες C 5 ἔχει κατὰ βένθεα CRP 6 χρωσθέντος SRP (plerique Arist. libri) 7 post πόρου add. ὁ αἰθὴρ ἐκτὸς ὢν CRP προτεθυμημένος P, e corr. R 9. 10 ἰσθμοῦ et ἰσθμὸν CP (cf. plerique Arist. libri): ἠθμοῦ et ἠθμὸν SRa (cf. Arist. PSXZ) 10 λέγει] εἶπε CRP 11 ὅτε] ὅταν C 13 αὐτοῦ P 15 φερόμενον καὶ ταραχῆς RP ταράχου S 16 εἶπε καὶ ἐντὸς SCRP ὁρμᾷ SRP: ὁρμῶν C 17 συστέλλεται P: συστελλόμενον C ἕτερον] αἰθέρος recte Arist. libri MZil 19 ἐπέρχεται C 20 πνευμάτων] πολλῶν a 22 post ὥσπερ add. καὶ RP 26 φησι τῇ C συστολῇ] ἐκτάσει prius S γίνεσθαι τὴν εἰσπνοήν, ἥτις μᾶλλον C 27 post ἐκτάσει add. γίνεται C πνεύμονος P, e corr. R 27. 28 ἡ εἰσπνοὴ γίνεται C 28 αὐτὸ a: αὐτὸν ceteri 30 prius καὶ a: om. ceteri 32 τῇ συστολῇ δὲ CRP καὶ om. R 33 διαφέροντες C

εἰσέρχεται τὸ πνεῦμα, ἐξέρχεται δὲ κατὰ τοὺς αὐλούς. ἐν δὲ τῇ ἀναπνοῇ 168v δι' οὗ εἰσέρχεται, καὶ δι' αὐτοῦ πάλιν ἐξέρχεται. διὰ γὰρ τῆς τραχείας ἀρτηρίας καὶ ἡ εἴσοδος καὶ ἡ ἔξοδος. εἰ μὲν οὖν περὶ τῆς ἀναπνοῆς λέγει τῆς γινομένης διὰ τῆς ἀρτηρίας ὁ Ἐμπεδοκλῆς, οὐ συνῳδός ἐστιν ὁ λόγος αὐτοῦ τοῖς φαινομένοις (φαίνεται γάρ, ὥσπερ εἴρηται, ὅτι τῇ τοῦ αἵματος ἐκτάσει γίνεται ἡ εἰσπνοή, οὐ μὴν τῇ συστολῇ, ὡς ἐκεῖνος ᾤετο)· εἰ δὲ περὶ τῆς διὰ τῶν μυκτήρων λέγει μόνης, πολὺ διήμαρτεν· οὐ γὰρ διὰ τῶν φλεβῶν χωρεῖ τὸ διὰ τῶν μυκτήρων εἰσερχόμενον πνεῦμα.

p. 474a19 Ἀλλὰ παρὰ τὸν αὐλῶνα τὸν παρὰ τὸν γαργαρεῶνα.

Λέγει δὲ αὐλῶνα τὴν ὅλην ἀρτηρίαν, γαργαρεῶνα δὲ τὸ πέρας αὐτῆς, ὅπερ ἐπιπωματίζει ἐν ταῖς καταπόσεσιν ἡ ἐπιγλωττίς· ἐν ᾧ ἐσχάτῳ τῆς τραχείας ἀρτηρίας χωρεῖ καὶ ἐγγίζει τὸ ἔσχατον τοῦ οὐρανοῦ· ἐν ᾧ πάλιν ἐσχάτῳ τοῦ οὐρανοῦ τὰ τῶν μυκτήρων συντρήματα τελευτῶσιν. ἐν μὲν γὰρ τῷ ἐσχάτῳ τοῦ οὐρανοῦ τελευτῶσι τὰ τῶν μυκτήρων τρήματα, αὐτὸ δὲ τὸ τοῦ οὐρανοῦ ἔσχατον ἅπτεται τοῦ ἐσχάτου τῆς τραχείας ἀρτηρίας. καὶ τὸ μὲν τοῦ πνεύματος ταύτῃ, τουτέστι διὰ τῶν μυκτήρων, εἰσέρχεται καὶ ἐξέρχεται, τὸ δὲ διὰ τοῦ στόματος. καὶ λοιπὸν συμπεραίνεται λέγων· τὰ μὲν ἑπόμενα δυσχερῆ τοῖς παρὰ τῶν ἄλλων λεχθεῖσι ταῦτά ἐστι, τὰ δὲ λοιπὰ σαφῶς ἀπαγγέλλει. πρῶτος δὲ τόπος ἐστίν, ἐν ᾧ τὸ θερμόν, ὁ θώραξ, μόριον δὲ πάλιν πρῶτον τοῦ θώρακος ἡ καρδία. ὅτι δὲ τοῦ αἵματος καὶ τῶν φλεβῶν ἡ καρδία ἐστὶν ἀρχή, πολλάκις εἴρηται. ὅτι δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ἐν τῷ περὶ τὴν καρδίαν θερμῷ ἐμπεπυρευμένη ἐστίν, καὶ τοῦτο πολλά|κις εἴρηται· ἐμπεπύρευται γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῷ ἐν αὐτῇ 169r θερμῷ, ὡς ἡ φλὸξ ἐν τῷ ἄνθρακι. διασπώμενον δὲ καὶ εἰς μικρὰ κατακερματιζόμενον τὸ ἐν ἡμῖν θερμὸν ἐξ ἀνάγκης φθείρεται· τὸ γὰρ μικρὸν εὔφθαρτόν ἐστι. διὰ τοῦτο δὲ καὶ θνήσκει τὸ ζῷον ξίφεσι καὶ ὀργάνοις τισὶ τεμνόμενον· διασπᾶται γὰρ τὸ ἐν αὐτῷ θερμὸν καὶ κατακερματίζεται ταῖς τομαῖς. τὸ δὲ πυρούμενον φθείρεται, ὅταν μὴ ψύχηται διὰ τὴν τοῦ θερμοῦ ὑπερβολήν.

p. 474b25 Ἐπεὶ δὲ τῶν ζῴων τὰ μὲν ἔνυδρα, τὰ δ' ἐν τῇ γῇ ποιεῖται τὴν διατριβήν.

Πρότερον λέγει, διὰ τίνων μορίων ἑκάστοις, καὶ τοῖς ἀναπνέουσι καὶ

2 καὶ om. C   παχείας S   7 prius τῶν om. a   8 τῶν (ante φλεβῶν) a: om. ceteri   9 prius παρὰ] διὰ C   alt. παρὰ SRC, e corr. P (Arist. LSP): περὶ a, prius P (Arist. MZ)   10 αὐτοῦ P, αὐτῶν R²   11 ἐπιπωματίζειν a   13 τελευτῶσιν—τρήματα (14) om. C   14 τελευτῶσι om. P   συντρήματα S   15 τοῦ ἐσχάτου om. a   16 ταυτὸν C   16. 17 εἰσιόν τε καὶ ἐξιόν cum Arist. P legisse vid.   18 μὲν om. S   19 ἀπαγγέλλει] hic desinit R   δὲ om. P   20 τοῦ θώρακος πρῶτον C   καρδία hic desinit P   21 πολλάκις εἴρηται] v. ad p. 52,21. 58,27   ὅτι—εἴρηται (23) om. C   23 πολλάκις εἴρηται] v. p. 44,20. 50,23   23 τὸ et (24) θερμὸν C   αὐτῷ S   25. 26 μικρὸν εὐπαθές. διὰ SC   26 καὶ (ante ὀργάνοις)] ἢ C   30 τῇ om. Arist. MZSP

τοῖς μὴ ἀναπνέουσι, γίνεται ἡ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ κατάψυξις, καὶ οὕτω 169r
τὸ πῶς ὑπὸ τῶν τοιούτων μορίων γίνεται ἡ κατάψυξις. προηγεῖται γὰρ
τὸ ὅτι, καὶ οὕτως ἕπεται τὸ διότι. δεῖ γὰρ πρότερον εἰπεῖν, ὅτι ὑπὸ τῶν
βραγχίων ἢ ὑπὸ τοῦ πνεύμονος, καὶ οὕτως τὸ πῶς ὑπὸ τῶν βραγχίων
καὶ διὰ τί. λέγει οὖν· ἐπεὶ τῶν ζῴων τὰ μέν εἰσιν ἔνυδρα, τὰ δὲ χερσαῖα,
τούτων τῶν ἐνύδρων καὶ χερσαίων τοῖς μικροῖς καὶ ἀναίμοις (εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν
γῇ καὶ θαλάττῃ ἄναιμα, ἐν μὲν γῇ τὰ ἔντομα, ἐν δὲ θαλάσσῃ σηπίαι, κάραβοι, 15
ὄστρεια, τὰ ὅμοια), τούτοις οὖν τοῖς μικροῖς πάμπαν καὶ ἀναίμοις ἱκανά ἐστι
πρὸς τὸ καταψύχειν τὰ περιέχοντα, ὅ τε ἀὴρ καὶ τὸ ὕδωρ. καὶ ἐπὶ τούτῳ οὐ
δέονται ὀργάνων, δι' ὧν τὴν κατάψυξιν ποιήσονται, ἀλλ' ἀρκοῦνται μόνῃ
τῇ τῶν περιεχόντων ἁφῇ. ἅτινα καὶ διὰ τὸ ἔχειν ὀλίγον τὸ θερμὸν σχεδὸν
πάντα βραχύβιά εἰσι. τὸ δὲ σχεδὸν ἢ φιλοσόφως ἐπῆκται ἢ καὶ διὰ τὰς
μελίττας· ἔνιαι γὰρ αὐτῶν ζῶσιν, ὥς φασιν, ἑπτὰ χρόνους. εἰπὼν δὲ διὸ 20
καὶ βραχύβια σχεδὸν ἅπαντά ἐστιν, ἐπήγαγεν·

p. 474b30 Ἐπαμφότερα γὰρ μικρᾶς ὄντα τυγχάνει ῥοπῆς.

Ἔστι δὲ τὸ μὲν συνεχὲς τοιοῦτον· τυγχάνει γὰρ ἐπ' ἀμφότερα ὄντα 26
μικρᾶς ῥοπῆς, τὸ δὲ λεγόμενόν ἐστι· τυγχάνει τὰ τοιαῦτα τῶν ζῴων ὑπάρ-
χοντα μικρᾶς ῥοπῆς, τῆς οὔσης καὶ ῥεπούσης ἐπ' ἀμφότερα, τό τε φθεί-
ρεσθαι ῥᾳδίως καὶ τὸ καταψύχεσθαι· τὸ δὲ καταψύχεσθαι ταὐτόν ἐστι τῷ
σῴζεσθαι ῥαδίως. οὕτως δ' ἐπῆκται τὸ παρόν, ὥσπερ ὅταν λέγωμεν· τάδε
γὰρ τυγχάνουσιν ὄντα τῶν Ἑλλήνων, οἷον ἥδε ἡ χώρα τυγχάνει οὖσα τῶν 30
Ἑλλήνων. ὡς οὖν ἐπὶ τούτων οὕτως λέγομεν, οὕτως εἴρηται καὶ ἐπὶ τού-
των, ὅτι τὰ τοιαῦτα τῶν ζῴων τυγχάνει ὄντα μικρᾶς ῥοπῆς. καὶ ἐπεὶ ἡ
ῥοπή τινός ἐστι ῥοπὴ καὶ ἐπί τι, προσέθηκε τὸ ἐπ' ἀμφότερα, ἐπί τε
τὸ ῥᾳδίως σῴζεσθαι καὶ ῥᾳδίως φθείρεσθαι· μικροῦ γάρ τινος βοηθοῦ
τυχόντα σῴζεσθαι πέφυκεν, ὥσπερ καὶ μικροῦ τοῦ μὴ βοηθοῦντος φθεί-
ρονται. καὶ τούτοις μὲν ἱκανόν ἐστι πρὸς σωτηρίαν τὸ περιέχον, τοῖς δὲ
ἄλλοις τὸ ὑπὸ τὸ διάζωμα μέρος αὐτῶν διέσχισται· ἐντὸς δὲ τοῦ σχίσματος 35
κεῖται ὑμὴν λεπτότατος διατεταμένος. ὃ γὰρ ἔχουσι τὰ τοιαῦτα τῶν ζῴων
ἀνάλογον ὂν ταῖς σαρξὶν ἡμῶν, σκληρόν ἐστι, καὶ διὰ τὴν σκληρότητα
κωλύει, ὡς πολλάκις εἴρηται, τὴν ἀπὸ τοῦ ἀέρος κατάψυξιν εἰσέρχεσθαι·
διὸ ἔσχισται τῇ φύσει. καὶ ἔοικεν ἡ τοιαύτη σχίσις θύραις ἀνοιγομέναις

1 post οὕτω add. λέγων S, λέγει C 2 τὸ om. C ἀπὸ SC τῶν om. C 3 καὶ οὕτως ἕπεται τὸ Sa: τοῦ C 4 ὑπὸ om. C 6 τῶν—χερσαίων om. C 7 γῇ καὶ a: γῇ καὶ ἐν C: τῇ S 7. 8 σηπίαι καὶ κάραβοι καὶ ὄστρεια καὶ τὰ C 8 εἰσὶ SC 9 τούτων a 13 ὥς φασιν ἑπτὰ χρόνους ζῶσιν a 14 βραχύβια ἐστὶ σχεδὸν πάντα C πάντα Arist. 15 μικρὰ ὄντα μικρᾶς τυγχ. Arist. MZ 17 ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον S: ἤγουν C 18 ῥεούσης C 20 οὕτως] τοῦτο C 21. 22 τυγχάνει—Ἑλλήνων] om. C 22 εἴρηται om. C 22. 23 post τούτων add. εἴρηκεν C 24 ῥοπὴ om. C ἀμφότερα, τότε ῥᾳδίως φθείρεσθαι καὶ σῴζεσθαι C 25 post καὶ add. τὸ S 26 σῴζονται ὥσπερ C 31 πολλάκις εἴρηται] cf. Bonitz, Ind. p. 255b25 32 διὸ] δι' ἣν a

καὶ κλειομέναις· ἅτινα σχίσματα ἀνοίγεται καὶ κλείεται τῷ ἐμφύτῳ θερμῷ, 169r ὄντι ἐν τῷ ἀναλογοῦντι τῇ καρδίᾳ. πᾶν γὰρ ἔμφυτον θερμὸν ἢ ἐν τῇ καρδίᾳ ἢ ἐν τῷ ἀναλόγῳ τῇ καρδίᾳ ἐστίν, οὗ συστελλομένου καὶ ἐκτεινομένου κινοῦνται τὰ ζῷα, ὡς ἐν τῷ Περὶ ζῴων κινήσεως δέδεικται. ἀνοιγομένων οὖν τῶν σχισμάτων καὶ κλειομένων ὁ ἐναποκλειόμενος ἀὴρ ἐν τῇ συγκλείσει προσπίπτων τῷ ὑμένι καταψύχει τὸ ἔμφυτον θερμόν· λεπτότατος γὰρ ὢν ὁ ὑμὴν οὐδὲν κωλύει τὴν κατάψυξιν γίνεσθαι. γίνεται οὖν ἡ κατάψυξις διά τε τὴν τοῦ ὑμένος λεπτότητα καὶ διὰ τὴν ὑπὸ τῶν σχισμάτων τοῦ ἀέρος σφοδρὰν πρόσπτωσιν· σφοδρῶς γὰρ προσπίπτει τῷ ὑμένι ὁ ἀὴρ διὰ τὴν κίνησιν, ἣν κινεῖται ὑπὸ τῶν σχισμάτων τῶν ἐοικότων θύραις. ὅτι δ' ὁ ἀὴρ ἠρέμα προσπίπτων ἠρέμα καὶ καταψύχει, σφοδρῶς δὲ μᾶλλον, εἴρηται ἐν τοῖς Μετεώροις· οἱ γὰρ ἄνεμοι καίπερ ὄντες θερμοὶ τὴν φύσιν, ὡς ἐν τοῖς Μετεώροις δέδεικται, ὅμως ψυχροὶ δοκοῦσι διὰ τὸν ἀέρα, ὃν ὠθοῦσι πνέοντες· ἂν δὲ καὶ σφόδρα πνέωσι, σφόδρα δοκοῦσι ψυχροί. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων πολλάκις ἐπιστήσαντες, οὐ δεῖ μηκύνειν, καὶ δὴ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἰτέον. ἐπεὶ οὖν ὁ ἀὴρ ἠρέμα κινούμενος ἠρέμα ψύχει, τὰ θερμότερα καὶ πλείονος δεόμενα τῆς καταψύξεως ἀνάγκη σφοδρῶς τὸν ἀέρα κινεῖν· σφοδρῶς δὲ κινούμενος τοῦ τε καταψύχεσθαι καὶ τοῦ βομβεῖν αἴτιος γίνεται, ὡς μὲν ψυχρὸς τοῦ καταψύχεσθαι, ὡς δὲ διηχὴς τοῦ βομβεῖν. ἀνάγκη γὰρ τὸν ἀέρα ὑπὸ τῶν σχισμάτων καὶ τοῦ ὑμένος προστριβόμενον, μᾶλλον δὲ ἐναπολαμβανόμενον ὑπὸ τούτων καὶ ἀποπαλλόμενον, γίνεσθαι ψόφον. ἀλλὰ προηγουμένως μὲν διὰ τὴν κατάψυξιν γίνεται ἡ τοῦ ἀέρος πρὸς τὸν ὑμένα πρόστριψις, ἕπεται δὲ ὁ ψόφος. ἀλλὰ διὰ τί οἱ τέττιγες καὶ | καθήμενοι καὶ ἱστάμενοι ψοφοῦσι, μυῖαι δὲ καὶ μέλιτται 169v καὶ κώνωπες ἐν μόνῃ τῇ πτήσει; ἢ ὅτι οἱ μὲν τέττιγες ὡς θερμότεροι σφοδρῶς κινοῦσι τὸν ἀέρα (δέονται γὰρ πλείονος τῆς καταψύξεως, ἐπεὶ οὗτοι πρὸς μεσημβρίαν μάλιστα ᾄδουσιν, ὅτε μάλιστα δεόμενοι τῆς καταψύξεως μᾶλλον κινοῦσι τὸν ἀέρα, τὸ δὲ πρωῒ καὶ ὅλως ἐν ταῖς ψυχροτέραις ὥραις οὐδαμῶς διὰ τὸ ἢ οὐδ' ὅλως ἢ πάμπαν ἠρέμα κινεῖν τὰ σχίσματα· βοηθεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ τῆς ὥρας ψυχρότης), μυῖαι δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα ἧττον δεόμενα τῆς καταψύξεως (ψυχρότερα γάρ εἰσι τῶν τεττίγων), ἠρέμα κινοῦντα τὸν ἀέρα οὐ βομβοῦσιν, ἐν δὲ τῇ πτήσει σφοδρότερον κινοῦντα βομβοῦσι τῷ πτερῷ. οὗ βόμβου αἴτιον τὸ ὑπὸ τὸ ὑπόζωμα θερμόν· τοῦτο γὰρ κινεῖ τὰ πτερὰ καὶ ἁπλῶς ὅλον τὸ ζῷον. μήποτε δὲ καὶ οἱ τέττιγες ἐν ταῖς

---

1 κλειόμενα τῶ S 2 post ὄντι ἐν add. τῇ καρδίᾳ C 3 ἢ τῶ ἀναλογοῦντι C post ἐστὶ add. διδόασι δίοδον τῷ ἀέρι, ὁ δὲ εἰσερχόμενος καταψύχει τὸ θερμὸν C 4 τῷ] τῇ C Περὶ ζῴων κινήσεως] c. 10 κινήσει C 4. 5 δέδεικται τῇ γὰρ ἀνοίξει τῶν C 5 κλείσει ἐναπ. (om. ὁ) C 5. 6 ἐν—συγκλείσει om. C 7 ὁ ὑμὴν ὢν οὐ κωλύει C 11 καὶ om. C 12 θερμοὶ] σφοδροὶ a 13 ἐν τοῖς Μετεώροις] B 3 p. 358a31 ss. 14 πνέοντα C καὶ σφοδρότατα SC 15 καὶ δὴ] ἀλλ' C 17 τῆς om. C 18 δὲ C: τε Sa 22 γίνεσθαι] ποιεῖν C 24 ἱπτάμενοι C 27 μᾶλλον ᾄδ. C 28 τὸ] τῶ C ψυχραῖς C 29 τὰ om. S 31 δέονται C τῆς om. C γάρ εἰσι] ὄντα C post τεττίγων add. διὸ καὶ C 32. 33 τὸ πτερὸν βομβοῦσι C 34 τὸ πτερὸν SC

ψυχροτέραις ὥραις καὶ αἱ μυῖαι καθήμεναι βομβοῦσιν. ἀμυδρῶς δὲ καὶ 169v
παντελῶς ἀναισθήτως διὰ τὸ ἠρέμα κινεῖν τὸ ὑπόζωμα. ἡ μὲν οὖν τῶν 10
λεγομένων πάντων διάνοια αὕτη, κατὰ δὲ τὰς λέξεις τὸ ἐν αὐτῷ γὰρ
τῷ ὑποζώματι τῷ ἐμφύτῳ πνεύματι αἴροντι καὶ συνίζοντι
τοιοῦτόν ἐστι· συμβαίνει κατὰ τὸν ὑμένα τὸν ἐν τῷ ὑποζώματι ὄντα γίνε- 15
σθαι τρῖψιν ὑπὸ τοῦ ἐμφύτου πνεύματος. ἐπεὶ γὰρ τὸ ἐν τῷ ὑποζώματι
ὂν ἔμφυτον πνεῦμα αἶρον καὶ συνίζον, ἤτοι ἀνοῖγον καὶ κλεῖον τὰ σχίσματα,
διὰ τοῦ ἐναπολαμβανομένου ἀέρος γίνεται τρῖψις πρὸς τὸν ὑμένα, δηλονότι
ὑπὸ τοῦ ἐμφύτου πνεύματος γίνεται τρῖψις. αὐτὸς δ' ἔοικε διὰ τῆς λέξεως
δηλοῦν, ὅτι αὐτὸ τὸ ἔμφυτον πνεῦμά ἐστι τὸ ψοφοῦν, καὶ οὐχὶ ὁ ἐναπο-
λαμβανόμενος διὰ τῶν σχισμάτων ἀήρ. ἔοικεν οὖν διὰ τῆς λέξεως λέγειν, 20
ὅτι τὸ ἔμφυτον πνεῦμά ἐστι τὸ ψοφοῦν ἐκτεινόμενον καὶ συστελλόμενον
(ἐν γὰρ τῇ ἐκτάσει προσπῖπτον τῷ ὑμένι ποιεῖ ψόφον), καὶ ἴσως εἴη ἂν καὶ
τοῦτο γινόμενον· ἐπεὶ δὲ τὰ ἀναπνέοντα δοκεῖ ὅτι τῇ τοῦ εἰσιόντος ἔξωθεν
ἀέρος εἰσόδῳ κινοῦσι τὸν θώρακα, ἵνα μή τις ὑπολάβῃ, ὅτι καὶ αἱ μυῖαι
καὶ τὰ ἄλλα πάντα διά τινος ἀέρος εἰσερχομένου διὰ τοῦ στόματος κινοῦσι
τὸν ὑπὸ τὸ ὑπόζωμα τόπον, ἐπήγαγε·

p. 475a11 Παραπλήσιον γὰρ συμβαίνει, κἂν εἴ τίς τινα τῶν ἀνα-
πνεόντων πνίγοι τὸ στόμα κατασχών. 25

Ὥσπερ γὰρ τὰ πνιγόμενα κινοῦσι τὸν θώρακα, καίτοι μὴ εἰσερχομένου 37
τότε ἔξωθεν ἀέρος, οὕτω καὶ ταῦτα κινήσουσι τῷ ἐμφύτῳ πνεύματι τὸν
ὑπὸ τὸ ὑπόζωμα τόπον, ἀλλ' οὐ διά τινος ἔξωθεν εἰσερχομένου. ὅτι δὲ ἐν
τοῖς καταπνιγομένοις ζῴοις, ἀνθρώποις ἢ ἄλλοις τισίν, οὐκ εἰσέρχεται
θύραθεν ἀήρ, δῆλον· κατέχουσι γὰρ οἱ καταπνίγοντες ταῖς σφῶν χερσὶ τὸ 40
στόμα καὶ τὰς ῥῖνας τῶν καταπνιγομένων καὶ οὐκ ἐῶσιν εἰσέρχεσθαι τὸν
ἀέρα. ἀλλὰ τοῖς μὲν καταπνιγομένοις καὶ ὅλως τοῖς ἀναπνέουσιν οὐκ ἔστιν
ἱκανὴ ἡ ἐκτὸς γινομένη τοῦ ἀέρος πρόσπτωσις εἰς τὸ καταψύχειν διὰ τὴν
τῆς σαρκὸς παχύτητα, καὶ ἐπὶ τούτῳ χρεία τοῦ εἰσελθεῖν αὐτὸν ἐντός·
τοῖς δ' ἐντόμοις ἱκανή. ἐν δὲ τοῖς τρυπήμασι τοῦ καλάμου οἱ μὲν αὐληταὶ
αὐλοῦντες τίθενται τοὺς δακτύλους, οἱ δὲ παῖδες ὑμένας λεπτούς· ἐν οἷς
ὑμέσι προσπῖπτον τὸ ἐμφυσώμενον πνεῦμα ποιεῖ τὸν ψόφον. καὶ τοῖς μὲν 45
ᾄδουσι τέττιξιν ἔσχισται τὸ ὑπόζωμα, τοῖς δὲ μὴ ᾄδουσιν οὐκ ἔσχισται.
εἰ γὰρ διὰ τὴν σχίσιν τὸ ᾄδειν, τὸ μὴ ᾄδειν διὰ τὸ μὴ ἐσχίσθαι. ὥστε
ἀξιῶ τὸν θειότατόν μου ἑταῖρον διὰ τῆς νῦν λέξεως μὴ ὑπονοεῖν ἐν τῇ
λέξει τῇ ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ ὑποζώματι τῷ ἐμφύτῳ πνεύματι αἴροντι

3 διάνοια πάντων C τὸ om. C 5 ἐστι] τι δηλοῦται C 6 ἐπειδὴ C
7 post ἔμφυτον add. θερμὸν ἤτοι C 9 γίνεται ἡ τρίψις ante ὑπὸ C 12 ἐστι
τὸ ψοφοῦν om. C 13 γὰρ om. SC ποιεῖν C 13. 14 ἴσως ἂν τοῦτο C
15 ὑπολάβοι S 18 κἂν om. Arist. MZ τινι Arist. MZ 19 πνίγοι a:
πνίγον S: πνίγῃ C 21 κινοῦσι C 22 τινος] τοῦ a post δὲ add. καὶ C
24. 25 τὰς ῥῖνας καὶ τὸ στόμα S 28 τοῦ] ἔστι a εἰσελθεῖν ἐντὸς αὐτῶν S
31 ἔμφυτον C 32 οὐκ ἔσχισται δὲ τοῖς μὴ ᾄδουσιν C

καὶ συνίζοντι, ὅτι τὸ ἔμφυτον πνεῦμά ἐστι τὸ προσπῖπτον τῷ ὑμένι καὶ 169v ψοφοῦν. διὰ τί γὰρ καὶ ἐν τοῖς μὴ ἔχουσι σχίσμα οὐ γίνεται ψόφος, καίτοι τοῦ πνεύματος τοῦ ἐμφύτου προσπίπτοντος καὶ ἐν τούτοις πρὸς τὸ ἀνάλογον τῷ ὑμένι; ἀλλ' ἴσως οὐ χρὴ καταψηφίζεσθαι ἀνδρὸς πολλοὺς ἐπὶ φιλοσοφίᾳ πόνους καταβεβληκότος καὶ δυναμένου κάλλιον ἐμοῦ καὶ ἄλλων τῶν ὑπὲρ ἐμὲ τῆς Ἀριστοτέλους διανοίας ἐφάπτεσθαι. δι' ὃ ἐχέτω μὲν τὰ πρῶτα ἡ ἐκείνου ἐπιβολή, ἡ δὲ ἐμὴ τετάχθω ὅπου φίλον τοῖς φιλομαθέσι.

Τὰ δ' ἑξῆς τοῦ Ἀριστοτέλους βασανιστέον. ἔχει δὲ ὁ πνεύμων | τῶν ὀλιγαίμων ἄρσιν διὰ τὸ εἶναι πλήρης πνεύματος. τὸ δὲ αἷμα 170r καὶ τὸ ὑγρὸν ἐκ παραλλήλου κεῖται. δύναται δὲ πολὺν χρόνον ἀπνευστὶ ζῆν καὶ διαμένεν τὰ ὀλίγαιμον ἔχοντα τὸν πνεύμονα διὰ τὴν ψυχρότητα· ψυχρὸς γὰρ ὢν διὰ τὴν ὀλιγαιμίαν οὐ δεῖται πολλῆς καὶ πυκνῆς τῆς καταψύξεως διά τε τοῦτο καὶ τὸ δύνασθαι πολὺν χρόνον τὸν εἰσελθόντα ἀέρα διαφυλάττειν ψυχρόν· τὸ γὰρ ψυχρὸν εἰς ψυχρὸν εἰσελθὸν ψυχρὸν διατελεῖ. λέγεται δὲ εἶναι ὁ τοιοῦτος πνεύμων ψυχρὸς ὡς πρὸς τοὺς λίαν θερμούς, ἐπεὶ ἔχει καὶ οὗτος θερμότητα, ἀλλ' ἧττον· τὸ δ' ἧττον μίξει τοῦ ἐναντίου ἐστὶν ἧττον. οὐ δύναται δὲ τέλος, τουτέστι διὰ τέλους καὶ ὅλης τῆς αὐτῶν ζωῆς, ζῆν ἀπνευστί, ἀλλ' ἄχρι τινός· οὐ γάρ ἐστι τέλεον ὁ τοιοῦτος πνεύμων ψυχρός, ἵν' ὅλως μὴ δεῖται τῆς θύραθεν καταψύξεως, ἀλλὰ πῇ.

p. 475a31 Ἐν γὰρ τοῖς ὑγροῖς πολὺν χρόνον ἀνανήχεται, ἂν μὴ λίαν ᾖ ψυχρὸν ἢ θερμόν.

Ἐπειδὴ τοῖς ἀναπνέουσι τὸ ζῆν τε καὶ εἶναί ἐστιν ἐν τῷ τὸν ἀέρα δέχεσθαι, εἴπερ καὶ τὰ ἔντομα ἀνέπνει, οὐκ ἂν ἔζη χωρὶς τοῦ δέχεσθαι ἀέρα. ζῶσι δέ· ἢν γάρ τις αὐτὰ βαπτίσῃ καθ' ὕδατος, μένει πολὺν χρόνον ζῶντα, ὅσον οὐ δύναταί τι τῶν ἀναπνεόντων ἐμμεῖναι. καὶ δῆλον ὅτι οὐκ ἀναπνέουσιν· οὐ γάρ ἐστιν ἐν τῷ τοῦ ὕδατος βάθει ἀήρ, ἵνα ἀναπνῇ. εἰ δὲ λέγει τις, ὅτι ζῇ διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ὕδατος κατάψυξιν, πρῶτον μὲν ἐρωτητέον αὐτόν, πότερον διὰ τοῦ στόματος εἰσέρχεται τὸ ὕδωρ καὶ καταψύχει ἢ ἐκτὸς ὂν τῇ ἁφῇ τὴν κατάψυξιν ποιεῖ. εἰ μὲν οὖν εἰσιόν, πῶς οὐ πνίγεται; εἰ δ' οὐκ εἰσιόν, ἀλλ' ἐκτὸς καὶ ἁπτόμενον, πάλιν οὐκ ἀναπνεῖ. φθείρονται δὲ ὑπὸ τῶν λίαν [ὑγρῶν] θερμῶν ἢ ψυχρῶν διὰ τὸ μαραίνεσθαι τὸ ἔμφυτον θερμὸν τῇ ὑπερβολῇ τῆς θερμότητος ἢ σβέννυσθαι τῇ

3 τοῦ ἐμφύτου πνεύματος C 4 post πολλοὺς add. μὲν a 6 post τῆς add. τοῦ C 7 ἡ δὲ—φιλομαθέσι (8) om. C 8 φιλομαθοῦσι S 10 πνεῦμα Arist. MZ 12 ζῆν καὶ om. SC 13 πολλάκις C 16 εἶναι post πνεύμων C θερμούς a, e corr. S: ψυχρούς C, prius S 17 ἀλλ' ἥττων C 18 τελείως C (τελέως Arist. Z) 18. 19 ὅλων τῶν αὐτῶν ζώων C 20 δέηται conicio πῇ SC: πως a, tum τὰ δ' ἑξῆς σαφῆ add. C 21 ἀνανήχεται πολὺν χρόνον, ἐὰν C ἀνέχεται Arist. MZ 23 ἐπεὶ C 24 ἀναπνεῖ C 26 ante ζῶντα add. ὄντα C 30 ὂν] ὢν S οὖν C: om. Sa 32 ὑγρῶν delevi, v. Arist. post ψυχρῶν add. ὄντων C

ὑπερβολῇ τῆς ψυχρότητος. τὸ δὲ 'ἐν γὰρ τοῖς μικρὰν ἔχουσι δύναμιν, 170r πυκνότερον ζητεῖ ἀναπνεῖν' τοιοῦτον ἂν εἴη· τὰ μικρὰν ἔχοντα 25 δύναμιν τοῦ συνίστασθαι καὶ ζῆν χωρὶς τοῦ ἀναπνεῖν πυκνότερον ζητεῖ ἀναπνεῖν. ἀδυναμία γάρ ἐστι καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἐπὶ πολὺ ζῆν ἀπνευστί, ὥσπερ πάλιν δύναμις τὸ δύνασθαι. εἰ δὴ τῶν ἀναπνεόντων φθαρτικόν ἐστι τὸ μὴ ἀναπνεῖν, εἴπερ ἀνέπνεον αἱ μυῖαι, ἐν τῷ ὕδατι οὖσαι καὶ μὴ ἀναπνέουσαι ταχὺ ἂν ἐφθείροντο· οὐ γάρ εἰσιν οὕτως ἰσχυραί, ὥστε δύνασθαι ἐπὶ πολὺ φέρειν τὴν τοῦ φθαρτικοῦ παρουσίαν, ἀλλὰ πάμπαν ἀσθενεῖς. καίτοι δὲ πολὺν μένουσαι χρόνον ἐν τῷ ὕδατι ὅμως οὐ ζῶσι διὰ τέλους· 30 πληρουμένης γὰρ τῆς κοιλίας καὶ φθειρομένου τῇ πληρώσει τοῦ ἐν τῷ ὑποζώματι ὑγροῦ, τουτέστι τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ (ὑγρὸν γάρ ἐστι τὸ ἔμφυτον θερμόν), φθείρονται. φθείρεται γὰρ καὶ ὑπὸ τοῦ ὁμοίου τὸ ὅμοιον, ὡς πολλάκις εἴρηται, ὅταν ᾖ τὸ μὲν πολύ, θάτερον δὲ ὀλίγον. ἂν δέ τις αὐτὰς εἰς τέφραν κατορύξειεν μετρίως οὖσαν θερμὴν καὶ χρονίσωσιν ἐν αὐτῇ, ἀνίστανται· ἀπατμισθὲν γὰρ τῇ τῆς τέφρας θερμότητι τὸ ἀλλότριον ὑγρόν, ἀνίστανται. μικρᾶς γὰρ τὰ τοιαῦτα τῶν ζῴων τυχόντα βοηθείας 35 ἀνίστανται· καὶ γὰρ οἱ τῆς γῆς ἀθρόον σκώληκες ἐξάγονται θερμανθείσης ὑπὸ τοῦ ἡλίου. ὅτι δὲ καὶ τὰ ἔνυδρα ἄναιμα τῶν ἐνύδρων ἐναίμων πλείονα χρόνον ἐκτὸς ζῇ, σαφῶς ἐκτίθεται.

Τὸ δὲ οὐ μὴν εἰς τέλος γε διαρκεῖ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τὸ ὀλι- 38 γόθερμα εἶναι τοιοῦτόν ἐστι· | πρὸς μὲν τὸ ζῆν ἄχρι τινὸς ἐν τῷ 170v ἀέρι ἱκανή ἐστιν ἡ ὀλιγοθερμία αὐτῶν (χορηγεῖ γὰρ αὐτοῖς δύναμίν τινα), 21 διὰ τέλους δ' οὐχ ἱκανή. ἀλλὰ καὶ τὸ εὑρίσκονται ὀρυττόμενοι τοιοῦτον ἄν, οἶμαι, εἴη· ἄν τις ἐν τῇ γῇ καταχώσειεν ἰχθῦς ζῶντας, εἶτα διορύξειεν, εὕροι ἂν αὐτοὺς ζῶντας.

Τὰ δ' ἑξῆς δῆλα. ζῳοτοκοῦσι δὲ ἐν ἑαυτοῖς ἄνθρωποι, ἵπποι, θύραθεν δὲ τὰ σελάχη· καίτοι καὶ αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς ζῳοτοκεῖ· ἀλλ' οὖν αὐτὰ 25 πρότερον ἐν ἑαυτοῖς ᾠοτοκήσαντα οὕτω ζῳοτοκεῖ, καὶ ἅμα τῷ ζῳωθῆναι τὸ ᾠὸν εὐθὺς πίπτει θύραζε. καὶ ἐκεῖνα μέν, φησὶ τὰ ζῳοτοκοῦντα ἐν ἑαυτοῖς, ἔναιμον ἔχει τὸν πνεύμονα, τὰ δὲ ᾠοτοκοῦντα σομφόν· δι' ἣν σομφότητα καὶ χρῆται τῇ ἀναπνοῇ μανότερον, τουτέστι βραδύτερον καὶ ὡς εἰπεῖν χαυνότερον, ἀλλ' οὐ σφοδρότερον ὥσπερ τὰ ἄλλα. χρῶνται δέ, φησί, τῇ ἀναπνοῇ καὶ αἱ χελῶναι καὶ αἱ ὕδραι, ὑπερέχοντα, τουτ-

1 ἐν—ἔχουσι SC (ἐν γὰρ τοῖς ex Arist. p. 474a31?): καίτοι τὰ μικρὰ ἔχοντα cum Arist. a, qui haec et proxima usque ad p. 475b10 in lemmate ponit 2 ante τοιοῦτον e v. 4 ἀδυναμία—ἀπνευστί rep. C 3 τοῦ συνίστ.—ἀναπνεῖν e Michaele add. Arist. P 7 ταχὺ a: τάχιον SC ἰσχυρὰ C 9 δὲ om. C χρόνον μένουσαι C 10 πνιγομένης Arist. MSZ 11 ὑγροῦ] θερμοῦ Arist. MZ ἐστι om. C 12 καὶ SC: om. a 13 πολλάκις εἴρηται] v. Bonitz, Ind. p. 511a39 14 αὐτὰ a 20 τὸ δὲ et (21) τοιοῦτόν ἐστι om., lemma posuit a ζῆν διὰ τὸ om. Arist. MZ 22 ἡ om. S 23 ὀρυττόμενα C 25 ὀρύξειεν SC 26 αὐτοῖς C ἵπποι om. S 27 σελάχια C αὐτοῖς C 28 ᾠοτοκήσαντες S 28. 29 μέμνηται θεό[φ] ἐν τῷ περὶ ἰχθύων in mg. S 31 μανώτερον a: μανώδει C 33 καὶ (post ἀναπνοῇ) om. C ὑπερανέχοντα C

ἐστιν ἔχοντα τὸ στόμα ἄνωθεν τῆς τοῦ ὕδατος ἐπιφανείας, ἵνα ἀναπνῇ. 170v
τὸ δὲ καὶ τίκτειν ἐν τῷ ξηρῷ ἢ ἐν τῷ ὑγρῷ ἴσον ἐστὶ τῷ 'καὶ ἐν τῷ ξηρῷ καὶ ἐν τῷ ὑγρῷ'. ἃ δέ, φησίν, ἔχουσιν οἱ ἰχθύες, οὐκ εἰσι πόδες, ἀλλ' ἔχουσιν ὁμοιότητα καὶ ἀναλογίαν ταῖς τῶν πτηνῶν πτέρυξιν. ἐπεὶ δ' ὁ μὲν πνεύμων ἐστὶ διὰ τὸ δέχεσθαι τὸ πνεῦμα, ὥσπερ τὰ βράγχια διὰ τὸ τὸ ὕδωρ, οὐδὲν δὲ ἅμα ἀναπνεῖ καὶ δέχεται τὸ ὕδωρ, εἰκότως οὐδὲν ἐστιν ἔχον ἅμα βράγχια καὶ πνεύμονα. τοῦτο δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ 'οὐδέν ἐστιν ἔχον πνεύμονα καὶ δεχόμενον ὕδωρ', εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ δελφῖνος τοῦτο δοκεῖ· ἔχων γὰρ πνεύμονα δοκεῖ δέχεσθαι καὶ ὕδωρ, ὅπερ μετ' ὀλίγον δειχθήσεται ψεῦδος.

Τὰ δ' ἑξῆς σαφέστατα. πρὸς δὲ τὸ |μὴ κωλύεσθαι τὴν τροφὴν ὑπὸ τοῦ πνεύματος μεμηχάνηκεν ἡ φύσις καὶ τοῖς ἀναπνέουσι καὶ τοῖς δεχομένοις τὸ ὑγρὸν γίνεσθαι τὰς καταπόσεις μήτε ἐν τῇ εἰσπνοῇ μήτε ἐν τῇ ἐκπνοῇ. ἐν μὲν γὰρ τῇ εἰσπνοῇ, ἐπειδὴ αἴρεται ἀπὸ τῆς ἀρτηρίας ἡ ἐπιγλωττίς, εἴπερ ἐγίνετο ἡ κατάποσις, εἰσήρχετο ἂν ἡ τροφὴ ἐν τῇ ἀρτηρίᾳ καὶ ἐπνίγετο τὸ ζῷον. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ ἐκπνοῇ· καὶ γὰρ καὶ τότε ἠρμένη ἐστὶν ἡ ἐπιγλωττίς. οὔτε οὖν ἐν τῇ εἰσπνοῇ οὔτε ἐν τῇ ἐκπνοῇ γίνεται ἡ κατάποσις, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ὅτε κατέχομεν τὸ πνεῦμα, δι' ἃς αὐτὸς ἐκτίθεται σαφῶς αἰτίας. δι' ἣν δ' αἰτίαν οὐκ ἔχουσιν οἱ ὄρνιθες ἐπιγλωττίδα, εἴρηται ἐν τῇ Περὶ ζῴων μορίων πραγματείᾳ· εἶπε γὰρ ἐν ἐκείνοις ὅτι διὰ τὴν τοῦ δέρματος σκληρότητα, δεῖ δὲ ἁπαλὴν εἶναι τὴν ἐπιγλωττίδα, ἵνα τάχιον κινῆται. οἱ δὲ ἰχθύες ἅμα καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ τό τε ὕδωρ ἐκπέμπουσι διὰ τῶν βραγχίων καὶ τὴν τροφὴν δέχονται διὰ τοῦ στόματος.

p. 476b7 Ἀρτηρίαν μὲν γὰρ οὐκ ἔχουσιν, ὥστε ταύτῃ μὲν οὐδὲν ἂν βλάπτοιντο.

Εἰπὼν ὅτι ἅμα τε τὸ ὑγρὸν διὰ τῶν βραγχίων πέμπουσι καὶ τὴν τροφὴν διὰ τοῦ στόματος δέχονται, τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἅμα γίνεται ἥ τε τοῦ ὕδατος ἄφεσις καὶ ἡ τῆς τροφῆς εἴσοδος, διὰ τούτων τίθησιν. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον δυνάμει τοιοῦτον· εἰ γὰρ ἐδέχοντο τὴν τροφὴν μετὰ τοῦ ὕδατος, ἐπνίγοντο ἄν. καὶ ἐπεὶ ἀρτηρίαν οὐκ ἔχουσι, τὴν ἀπὸ τῆς ἀρτηρίας βλάβην, ἥτις γίνεται ἐμπιπτούσης εἰς αὐτὴν τῆς τροφῆς, ἐκφεύγουσι. τὴν δὲ γενομένην ἂν ἀπὸ τῆς κοιλίας, εἰσελθόντος ἐν αὐτῇ τοῦ ὕδατος, οὐκ ἂν ἐξέφυγον· εἰσήρχετο δ' ἂν ἐν ταύτῃ τὸ ὕδωρ, εἰ μὴ ἠφίετο ἐν τῇ καταπόσει ἔξω διὰ τῶν βραγ|χίων. τοὺς δὲ ὀδόντας ἔχουσιν ὀξεῖς, ὅπως 171r

1 ἔχουσαι C τὸ στόμα in Arist. textu cum MZ om., ut vid. 2 cum Arist. S καὶ καθ'—ξηρῷ om. 5 μὲν om. S 6 post διὰ τὸ add. δέχεσθαι C οὐδὲν—ὕδωρ C: om. Sa 7 ἅμα—ἔχον (8) om. C 8 δεχόμενα a 13 ὕδωρ C 17 ἐστὶν om. SC post ἐπιγλωττὶς add. τυγχάνει C 20 Περὶ ζῴων μορίων] Γ 3 p. 664b36 22 κινεῖται C 25 γὰρ a: om. SC οὐθὲν C (Arist.) 26 ἂν om. C 34 ἐξέφυγεν C αὐτῇ SC

κατακερματίζωσι ταχέως τὴν τροφήν. περὶ οὗ ἐπὶ πλέον εἴρηται ἐν τοῖς 171r Περὶ ζῴων μορίων.

p. $476^{b}13$ Περὶ δὲ τὰ κητώδη τῶν ἐνύδρων ἀπορήσειεν ἂν τις.

Εἰπὼν ὅτι οὐδέν ἐστι ζῷον ἔχον ἅμα πνεύμονα καὶ βράγχια, ὅπερ ταὐτὸν εἶναι ἐλέγομεν τῷ ἔχειν πνεύμονα καὶ δέχεσθαι τὸ ὑγρόν, ἐπειδὴ ἐπί τινων δοκεῖ γίνεσθαι, οὐκ ἀληθῶς δὲ δοκεῖ, ἐπάγει· ἀπορήσειεν ἄν τις καὶ τίθησι σαφῶς τὴν ἀπορίαν. τὸ δὲ ἔχει γὰρ κἀκεῖ κατὰ λόγον ἴσον ἐστὶ τῷ 'εἰ δειχθείη, ὅτι τὸ ὕδωρ οὐ δέχονται διὰ κατάψυξιν, ἀλλὰ δι' ἄλλο τι, κατὰ λόγον ἂν ἔχοι καὶ ἐπὶ τούτων τὸ γινόμενον'. ἐν δὲ τῇ λέξει τὸ αἴτιον δὲ τούτου τὸ νῦν εἰρημένον ἀντὶ τοῦ ,τὸ νῦν ῥηθησόμενον'. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὑπερέχοντα καὶ νῦν ταὐτόν ἐστι τῷ ἄνωθεν τῆς τοῦ ὕδατος ἐπιφανείας τὸ στόμα ἔχοντα. λέγει δὲ καὶ ὅτι, ἂν ὦσι τὰ δίκτυα ἐν τῷ τῆς θαλάττης βυθῷ καὶ ληφθῇ ἐν αὐτοῖς δελφὶς ἢ ἄλλο τι τῶν ἀναπνεόντων, πνίγεται. διὰ τί; ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ἀήρ, ἵνα ἀναπνέωσιν. εἰπὼν δὲ ὅτι οὐ καταψύξεως ἕνεκα δέχονται τὸ ὑγρόν, τοῦ ὅλως τέως δέχεσθαι τὴν αἰτίαν ἐπάγει λέγων· ἐπειδὴ γὰρ τρέφονται ἐν τῷ ὑγρῷ, ἀναγκαῖον ἐν τῇ τροφῇ εἰσέρχεσθαι ὕδωρ, ἀλλ' οὐ χάριν καταψύξεως. διὸ καὶ ἔχουσι τὸν καλούμενον αὐλόν, καὶ διὰ μὲν τοῦ αὐλοῦ ἐξέρχεται ἐκτὸς τὸ ὕδωρ, ὥσπερ διὰ τῶν βραγχίων τοῖς ἔχουσι βράγχια, διὰ δὲ τοῦ πρὸς τὴν κοιλίαν πόρου ἀπέρχεται ἡ τροφὴ πρὸς αὐτήν. ἀνασπᾷ οὖν, τουτέστιν ἕλκει καὶ ἐξάγει, τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ αὐλοῦ, ὥσπερ οἱ ἰχθύες κατὰ τὰ βράγχια, τουτέστι διὰ τῶν βραγχίων. σημεῖον δέ, φησί, τοῦ μὴ χάριν καταψύξεως δέχεσθαι τὸ ὕδωρ καὶ ἡ θέσις τοῦ αὐλοῦ, δι' οὗ ἀνασπῶσι τὸ ὕδωρ· οὐ γὰρ τείνει καὶ περαίνει πρός τι τῶν σπλάγχνων (τὰ γὰρ σπλάγχνα εἶπεν ἔναιμα), οἷον πρὸς τὸν πνεύμονα ἢ τὴν καρδίαν. ἐπειδὴ γὰρ χάριν τούτων γίνεται ἡ κατάψυξις, ἔδει, εἴπερ τὸ ὕδωρ διὰ κατάψυξιν ἐδέχοντο, τὸν αὐλὸν τὸν τὸ ὕδωρ ἀνασπῶντα περαίνειν πρὸς τὸν πνεύμονα ἢ τὴν καρδίαν. οὐ περαίνει δέ, ἀλλὰ τὴν θέσιν ἔχει πρὸ τοῦ ἐγκεφάλου· ἔμπροσθεν γὰρ αὐτοῦ κεῖται. πῶς δὲ κεῖται, εἴρηται ἐν ταῖς Περὶ ζῴων ἱστορίαις, καὶ ἐν τῇ Περὶ ζῴων μορίων. ὁμοίως δὲ τούτοις καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν καὶ τὰ μαλάκια δέχονται τὸ ὑγρὸν ἐν τῷ αὐλῷ, ἀλλ' οὐ χάριν καταψύξεως. δι' οὗ αὐλοῦ ἐκπέμπουσι καὶ αὐτὰ τὸ ὕδωρ ἔξω. ἀφιᾶσι δὲ τὸ ὕδωρ καὶ οἱ κάραβοι διὰ τῶν ἐπιπυγμάτων, ὥσπερ πόρων

1 τοῖς a: τῷ S: τῇ C 2 Περὶ ζῴων μορίων] Γ 14 p. $675^{a}5$ 3 τῶν] τὰ S 5 ταυτὸν ἦν εἰ ἔλεγε C ἐλέγομεν] p. 133,8 7 γὰρ] δὲ Arist. praeter S κἀκεῖνα Arist. MSZ 8 ἐστὶ om. C 10 prius τὸ scripsi (vel post εἰρ. add. τὸ νῦν εἰρημένον): τῇ libri 10. 11 ῥηθησόμενον Arist. P, cf. ad p. 132,3 11 τὸ corr. in τὰ S καὶ νῦν] cf. p. 133,1 12 καὶ om. C εἰσὶ C 13 ἐν—βυθῷ] ἐπὶ τῶν βυθῶν C δελφὶν C τι om. C 14 διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐκεῖσε ἀέρα, ἵνα C ἀὴρ ἐκεῖ S 15 ὅτι] ὡς C 17 ἐν] σὺν C οὐ] ἐπεὶ μὴ C 17. 18 διὸ καὶ om. C 20 αὐτήν] τὴν κοιλίαν C 29 εἴρηται post ἱστορίαις a 29. 30 Περὶ ζῴων ἱστορίαις] Θ 2 p. $589^{b}2$ 30 Περὶ ζῴων μορίων] Δ 13 p. $697^{a}17$ 32 αὐτὸ τὸ ὑγρὸν C 33 ἐπιπτυγμάτων Arist. libri praeter S

τῶν τοιούτων ὄντων ἐπιπυγμάτων καὶ τελευτώντων παρὰ τὰ δασέα, τὰ 171r
ἐοικότα πτεροῖς. πῶς δὲ ἔχουσι θέσεως, θεωρείσθω ἐκ τῶν ἀνατομῶν καὶ
τῶν Περὶ τὰ ζῷα ἱστοριῶν. αἱ δὲ σηπίαι ἀφιᾶσι τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ κοίλου
τοῦ ὄντος ἄνωθεν τῆς καλουμένης κεφαλῆς.

p. 477a7 Περὶ μὲν οὖν τοῦ δέχεσθαι τὸ ὑγρόν, εἴρηται ὅτι συμ- 45
βαίνει διὰ κατάψυξιν.

Ἀσαφῶς ἐπῆκται διὰ βραχυλογίαν, εἴη δ' ἂν τὸ λεγόμενον τοιοῦτον·
περὶ μὲν οὖν τοῦ δέχεσθαι τὸ ὑγρόν, εἴρηται ὅτι τινὰ μὲν δέχονται διὰ 50
κατάψυξιν, τινὰ δὲ οἷον δελφῖνες, σηπίαι, τὰ ὅμοια οὐ διὰ κατάψυξιν, ἀλλὰ
διὰ τὸ τὴν τροφὴν δέχεσθαι ἐν ὑγρῷ ἀνάγκη συνεισέρχεσθαι αὐτῇ ὑγρόν.

p. 477a14 Διὰ τί δὲ τοῦτο τὸ μόριον ἔχουσιν ἔνια, καὶ διὰ τί τὰ
ἔχοντα δεῖται τῆς ἀναπνοῆς; |

Ἐντεῦθεν ἡ αἰτία παραδίδοται, δι' ἣν ἔχουσι πνεύμονα τὰ ἔχοντα. 171v
καί φησιν, ὅτι τὰ τιμιώτερα τῶν ζῴων πλείονος τετύχηκε θερμό- 7
τητος, τὰ δὲ πλείονος τετυχηκότα θερμότητος πλείονος δεῖται καταψύξεως,
τὰ δὲ πλείονος δεόμενα καταψύξεως δεῖ διά τινος ὀργάνου εἰσάγειν ἐντὸς
τὸ δυνάμενον καταψύχειν. πῶς δ' ἕλκει ὁ πνεύμων ἐντὸς πνεῦμα, καὶ πῶς
διὰ τῶν βραγχίων γίνεται ἡ κατάψυξις, ἐρεῖ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βιβλίου. 10
ἐρεῖ δὲ καὶ διὰ τί οὐ τὸ ὕδωρ τὰ ἔχοντα πνεύμονα σπῶσι μᾶλλον πρὸς
κατάψυξιν, ἀλλὰ τὸν ἀέρα. ἐπεὶ δ' ἐν τῷ περὶ τὴν καρδίαν θερμῷ ἐμπε-
πύρευται ἡ ψυχὴ καὶ εἶδος αὐτῆς ἐστιν, ἀναγκαῖον, ὅσῳ ἂν εἴη τινὰ τινῶν
τιμιώτερα, τοσούτῳ καὶ θερμότερα εἶναι. εἰ χρὴ γὰρ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν,
ἡ ψυχὴ τὸ τοιόνδε ἐκ τῆς τοιᾶσδε τῶν κεκραμένων ἀποτελούμενον ἐν αὐτῇ
εἶδος. εἴρηται δὲ περὶ αὐτῶν πολλὰ καὶ κάλλιστα Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ἀφρο-
δισιεῖ ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς αὐτοῦ βιβλίῳ, οὗ ἡ ἀρχὴ ἔχει οὕτως· "ἡ μὲν 15
πρόθεσις ἡμῖν περὶ ψυχῆς εἰπεῖν τῆς ἐν γενέσει τε καὶ φθορᾷ σώματος,
τίς τέ ἐστι αὐτῆς ἡ οὐσία, καὶ τίνες αἱ δυνάμεις καὶ πόσαι, καὶ τίς αὐτῶν
ἡ πρὸς ἀλλήλας διαφορά". καὶ ὁ πολυμαθέστατος Γαληνὸς ἐν τῷ βιβλι-
δαρίῳ, ἐν ᾧ δείκνυσιν ὅτι ἕπονται ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν αἱ τῆς ψυχῆς
δυνάμεις, τὰ αὐτὰ τούτῳ διατάττεται. εἰσὶν οὖν τὰ τιμιώτερα καὶ θερ-
μότερα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βλέψαντας εἰπεῖν, πάντων τῶν ἀτιμοτέρων. εἰ δὲ 20

---

1 ὄντων τῶν τοιούτων S παρὰ S: περὶ C: πρὸς a 2 ἐκ τῶν ἀνατομῶν] v. ad p. 106,9 3 τῶν περὶ τὰ ζῷα ἱστοριῶν] Δ 2 p. 526b29 περὶ ζώων C 4 τοῦ καλουμένου C 5 οὖν om. C 7 post ἀσαφῶς add. δὲ C 8 δέχεται C 10 αὐτοῖς C 11 ἔχοντα καὶ C τὰ om. Arist. MSZ 13 παραδέδοται C 14 τιμιώτατα C 15 τῆς θερμ. Arist. L 16 δεῖται C 18 cf. c. 21 19 μᾶλλον om. SC 23 ἀποτελούμενον τῶν κεκραμένων C κράσεως vid. add. cf. p. 138,26 24 τούτων C 24. 25 ἀφροδισεῖ S 25 Περὶ ψυχῆς] p. 1,2 Bruns 26 εἰπεῖν om. C τῆς] τῆς ⟨τοῦ⟩ in Alex. Diels 29 τοῦ σώματος om. C 31 βλέψαντας scripsi (cf. v. p. 136,26): βλέψαντες libri πάντων om. C τῶν om. C

τινα ζῷα θερμότερα εὐηθέστερά εἰσιν ἐνίων ἧττον ὄντων θερμῶν, εἰδέναι 171v δεῖ ὅτι τῆς φρονήσεως αἴτιον οὐκ ἔστιν ἁπλῶς τὸ θερμὸν ἢ ψυχρόν, ἀλλὰ τὸ θερμὸν μετὰ τοῦ καθαροῦ. ὥστε ἐν τῇ λέξει τῇ 'ὅσῳ τιμιώτερα, τοσούτῳ θερμότερα' προσυπακούειν δεῖ τοῦ 'καὶ καθαρώτερα', ἵν' ᾖ ἀντιστρέφων ὁ λόγος οὕτως· ὅσῳ τιμιώτερα, τοσούτῳ θερμότερον καὶ καθαρώτερον ἔχουσι τὸ αἷμα, καὶ ὅσῳ θερμότερον καὶ καθαρώτερον ἔχουσι τὸ αἷμα, τοσούτῳ εἰσὶ τιμιώτερα. ὅτι δὲ οὐ τὸ θερμὸν ἁπλῶς ἐστιν αἴτιον τοῦ εἶναι φρονιμώτερα καὶ τιμιώτερα, ἄκουσον τί φησιν ἐν τῇ Περὶ ζῴων μορίων πραγματείᾳ· "πολλῶν δ' ἐστὶν αἰτία ἡ τοῦ αἵματος φύσις καὶ κατὰ τὸ ἦθος τοῦ ζῴου καὶ κατὰ τὴν αἴσθησιν εὐλόγως· ὕλη γάρ ἐστι παντὸς τοῦ σώματος· ἡ γὰρ τροφὴ ὕλη, τὸ δ' αἷμα ἡ ἐσχάτη τροφή. πολλὴν οὖν ποιεῖ διαφορὰν θερμὸν ὂν καὶ ψυχρὸν καὶ λεπτὸν καὶ παχὺ καὶ θολερὸν καὶ καθαρόν". εἶτα ἐπάγει· "συμβαίνει δ' ἔνια καὶ γλαφυρωτέραν ἔχειν τὴν διάνοιαν τῶν τοιούτων", δηλονότι τῶν ἐχόντων γεῶδες καὶ θερμὸν τὸ αἷμα, "οὐ διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ αἵματος, ἀλλὰ διὰ τὴν λεπτότητα μᾶλλον καὶ διὰ τὸ καθαρὸν εἶναι· τὸ γὰρ γεῶδες οὐδέτερον ἔχει τούτων· εὐκινητοτέραν γὰρ ἔχουσι τὴν αἴσθησιν τὰ λεπτοτέραν ἔχοντα τὴν ὑγρότητα".

Εἶτα περὶ ἀνθρώπου λέγων φησί· πάντων δὲ φρονιμώτατον ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ λεπτότατον καὶ καθαρώτατον καὶ θερμότατον ἔχειν τὸ περὶ τὴν καρδίαν αἷμα. ὥστε δηλονότι τὰ ἔχοντα τὸ αἷμα θερμότατον καὶ καθαρώτατον καὶ δηλονότι λεπτότατον (τὸ γὰρ καθαρὸν λεπτὸν καὶ τὸ λεπτὸν καθαρὸν) φρονιμώτερα καὶ τιμιώτερα ἔσται τῶν ἐχόντων θερμὸν καὶ παχύ, καὶ ταῦτα πάλιν τῶν ἐχόντων ψυχρὸν καὶ παχύ. εἰσὶν οὖν τὰ τιμιώτερα τῶν ζῴων θερμότερα καὶ καθαρώτερα καὶ μείζονα ἁπλῶς πάντων τῶν ἀτιμοτέρων, πρὸς ἑαυτὰ δὲ ἄλλα ἄλλων μείζονα καὶ ἐλάττονα. τὰ δ' ἔχοντα μάλιστα ἔναιμον τὸν πνεύμονα μείζονά εἰσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βλέψαντας εἰπεῖν, τῶν μὴ ἐχόντων τοιοῦτον. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ διωρίσθω, τὸ δὲ τιμιώτερα γὰρ ταῦτα τῆς φύσεως τῆς τῶν ζῴων οὐδεμίαν, ὡς οἶμαι, ἔχει ἀκολουθίαν πρὸς τὰ εἰρημένα, ἀλλ' ἔοικε γραφικὸν εἶναι σφάλμα. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ διὰ τὸ τοιοῦτον ἔχειν τοῦτο τὸ μόριον τοῦτο τὸ μόριον

2 ὅτι] ὡς C 3 τιμιώτερον C 4 θερμότερον C προσυπακουστέον τὸ καὶ καθαρώτερον C καὶ] ἢ S καθαρωτέρου S 5 τιμιώτερα a 6 καὶ ὅσῳ—αἷμα om. C 7 ὅτι—τιμιώτερα (8) om. C 7. 8 φρονιμώτερον καὶ τιμιώτερον S 8 post ἄκουσον add. δὲ C Περὶ ζῴων μορίων] B 4 p. 651a12 9 δ' ἐστὶν αἰτία C (Arist.): δ' αἰτία ἐστὶν Sa 10 τοῖς ζῴοις Arist. κατὰ C Arist.: om. Sa αἵματος SC 13 εἶτα—δ' om. C ἐπάγει] immo p. 650b18 καὶ ἔνια C: ἔνιά γε καὶ Arist. γλαφυρότερον ἔχει C 16 διὰ om. C οὐδέτερον C (Arist.): οὐδὲν Sa 17 λεπτοτάτην C 19. 20 αἷμα περὶ τὴν καρδίαν C 20 τὰ τὸ πρὶν τὴν καρδίαν ἔχοντα αἷμα C 21 δηλονότι om. C post λεπτότατον add. πάντως αὐτὸ ἔχει C 22 φρονιμώτερον καὶ τιμιώτερον S καὶ ταῦτα—παχύ (23) om. C 26 βλέψαντες Sa 27 τοιούτων S ταύτῃ] ταῦτα C 28 ταῦτα] τὰ τοιαῦτα Arist. LP τῆς (ante τῶν) om. C ζῴων] φυτῶν Arist. ὡς οἶμαι post ἀκολουθίαν C 30 alt. τοῦτο τὸ μόριον om. S alt. τὸ μόριον om. C

τὸν πνεύμονά φησιν. ἔχων γὰρ ὁ ἄνθρωπος τὸν περὶ τὴν καρδίαν καὶ 171v τὸν πνεύμονα τόπον θερμότατον καὶ ἐναιμότατον, ἀνάγκη ἐστὶν αὐτὸν ὀρθὸν εἶναι· ἡ γὰρ τοῦ θερμοῦ δύναμις ἐνισχύουσα ποιεῖ τὴν αὔξησιν ἀπὸ τοῦ μέσου κατὰ τὴν αὐτῆς φοράν. φέρεται δὲ ἄνω· ὥστε τὸν πνεύμονα τῆς οὐσίας καὶ τοῦ εἶναι καὶ ὕπαρξιν ἔχειν αἴτιον θετέον καὶ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ 45 τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀναπνέουσιν, καθάπερ ὁτιοῦν ἄλλο μόριον τῶν ἀναγκαιοτάτων· τούτου γὰρ δεῖ προσυπακούειν. ὡς γὰρ ἄνευ ἥπατος ἢ κεφαλῆς ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τοιούτων οὐ δύναται εἶναι, οὕτως οὐδ' ἄνευ πνεύμονος τὰ ἀναπνέοντα· τῇ γὰρ τούτου φθορᾷ ἕπεται θάνατος, ὡς ἐρεῖ προϊών. ταῦτα εἰπὼν ἐπάγει· ἔχει μὲν οὖν τὸν πνεύμονα διὰ τὸ πλείστης τετυχηκέναι θερμότητος· τούτου γάρ ἐστι δηλωτικὸν τὸ ἔχει μὲν οὖν ἕνεκα 50 τούτου.

p. 477a25 Τὴν δ' ἐξ ἀνάγκης καὶ τῆς κινήσεως αἰτίαν καὶ τὰ τοιαῦτα νομίζειν ζῷα. |

Λείποι ἂν οἶμαι τῇ λέξει τὸ δεῖ. οὕτως γὰρ ἂν καταλληλότερον 172r ἦν, εἴπερ εἶχε 'καὶ τὰ τοιαῦτα δεῖ νομίζειν ζῷα'. τὸ δ' ἐξ ἀνάγκης καὶ 10 τῆς κινήσεως νῦν τεκμαίρομαι ἐκ παραλλήλου κεῖσθαι· ἔθος δὲ αὐτῷ ἐξ ἀνάγκης αἰτίαν λέγειν τὴν ὕλην. τοιαῦτα δὲ ζῷα αὐτά φησι τὰ ζῷα, μὴ τοιαῦτα δὲ ὁμοίως αὐτὰ τὰ μὴ ζῷα. ἔσται δὲ σαφῆ τὰ λεγόμενα, εἴπερ ἀναμνησθῶμέν τι τῶν ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Περὶ οὐρανοῦ εἰρημένων· ἀναμιμνησκόμεθα οὖν λέγειν αὐτὸν ἐκεῖ, ὅτι τὰ σύνθετα κινεῖται κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν. ὥστε ὅταν λέγωμεν ἢ τὰ φυτὰ ἐκ γῆς ἢ τοὺς ἰχθῦς ἐξ ὕδατος, οὐ τοῦτο λέγομεν, ὅτι ἐκ μόνης τῆς γῆς ἢ μόνου τοῦ ὕδατος συνεστήκασιν 15 (ἔστι γὰρ ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν καὶ τὰ λοιπά, πῦρ, ἀήρ), ἀλλ' ὅτι ἐν μὲν τοῖς φυτοῖς πλεονάζει τὸ γεῶδες, ἐν δὲ τοῖς ἰχθύσι τὸ ὑδατῶδες· διὰ τοῦτο φαμὲν τὰ μὲν ἐκ γῆς, τὰ δὲ ἐξ ὕδατος· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. τούτων κειμένων τὸ λεγόμενόν ἐστιν, ὅτι οὕτω νομιστέον συνεστάναι κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὰ ζῷα, ὥσπερ καὶ τὰ μὴ ζῷα. ὡς γὰρ ἐν τοῖς μὴ ζῴοις, τοῖς φυτοῖς, ἐπικρατεῖ τὸ γεῶδες, οὕτως ἐν τοῖς ἰχθύσι τὸ ὑγρόν, καὶ ἐν πτηνοῖς τὸ πῦρ, καὶ ἐν ἄλλοις ἄλλο. προσδιώρικε δὲ ταῦτα, ἵν' ἀκολούθως 20 τοῖς λεχθεῖσι τὴν Ἐμπεδόκλειον δόξαν ἱστορήσῃ τε καὶ ἐλέγξῃ. τὸ δὲ ἕκαστα δ' ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις ἔχει τὴν τάξιν αὐτῶν ἴσον ἐστὶ

2 ἐστὶν om. SC ὀρθὸν] θερμὸν S 4 εἰσφοράν S 5 αἴτιον a (Arist.): om. SC 6 post καθάπερ add. οὖν C 7 τοῦτο C 9 ἐρεῖ] p. 479a10 ss. 11 οὖν a: εἰ S: om. C 12 τούτου] του Arist. MZ 14 ante ζῷα add. συνεστάναι τὰ a (συνιστάναι vel συνεστάναι Arist., τὰ add. L), sed cf. ad v. 16 15 λείπει C δεῖ add. Arist. L ἂν om. C καταλληλοτέρα conicio 15. 16 ἦν καταλληλότερον C 16 ἦν om. S post νομίζειν add. συνιστάναι a τὸ a: τὴν S: τὰ C 17 νῦν om. a 20 τινὸς C τῆς] τῶν C Περὶ οὐρανοῦ] Α 2 p. 269a2 δεδειγμένων C 21 ἀναμιμνησκόμεθα — ὅτι Sa: ὑπ' Ἀριστοτέλους, ἐν οἷς λέγει C ἐκεῖσε S τὰ S: τὰ δὲ Ca 24 ἑκάστῳ om. C αὐτοῖς C πῦρ, ἀήρ] στοιχεῖα C 26 τοὺς δὲ S 27 συνιστάναι a 29. 30 ἐν τοῖς πτηνοῖς C 31 τε om. a 32 δ' SC (Arist.): om. a

τῷ ‘ἕκαστον ἐν ᾧ τόπῳ γέγονεν, ἐν ἐκείνῳ τέτακται καὶ ἔστιν’, ἀλλ' οὐκ 172r
ἐν ἄλλῳ μὲν γέγονεν, ἐν ἄλλῳ δὲ ἔστι, ὡς Ἐμπεδοκλῆς ᾤετο. καὶ τίθησι λίαν ἐπιδήλως τὴν Ἐμπεδόκλειον δόξαν. τὸ δὲ ὅπως, ἐπειδὴ τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ ὑγροῦ ἐλλείπει ταὐτόν ἐστι τῷ ‘ὅπως, ἐπειδὴ στερίσκεται τὰ ζῷα ὑγροῦ καὶ θερμοῦ’. ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ θερμὸν γὰρ εἶναι 25
τὸ ὑγρὸν ἧττον τοῦ ἀέρος ὑγρὸν τὸ ὕδωρ λέγει. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον, ὅτι ψυχρότερόν ἐστι τὸ ὕδωρ τοῦ ἀέρος (μόνον γὰρ τὸν αἰθέρα θερμὸν Ἐμπεδοκλῆς ἐνόμιζε, τὰ δ' ἄλλα ψυχρά, ὡς πολλάκις εἴρηται), ἄλλο δὲ ἄλλου ψυχρότερον. θεὶς δὲ τὴν δόξαν εὐθὺς ἀπαντᾷ λέγων, ὅτι οἱ ἰχθύες πρὸς τῷ εἶναι ὑγροὶ καὶ ἄποδές εἰσι. πῶς οὖν γεγονότες ἐν τῷ ξηρῷ, ἤτοι τῇ γῇ, ἀπῆλθον εἰς τὸ ὕδωρ πόδας μὴ ἔχοντες; οὐ γὰρ δὴ ἕρποντες· οὐ γάρ εἰσιν ἑρπυστικοί. σαφῆ δὲ τὰ ἑξῆς. ποῖα δὲ λέγεται θερμὰ καὶ 30
θερμότερα, εἴρηται ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Περὶ ζῴων μορίων, εἰς ὃ νῦν ἀναπέμπει ἡμᾶς.

p. 477b12 Περὶ δὲ ἧς αἰτίας εἴρηκεν Ἐμπεδοκλῆς, τῇ μὲν ἔχει τὸ ζητούμενον λόγον, οὐ μὴν ὅ γέ φησιν ἐκεῖνος ἀληθές.

Εἰπὼν ὁ Ἐμπεδοκλῆς ὅτι τὴν ὑπερβολὴν τοῦ θερμοῦ καὶ ξηροῦ φεύ- 41
γοντες οἱ ἰχθύες εἰσῆλθον εἰς τὸ ὑγρόν, ἵνα ἀνισάζηται τὰ ἐναντία, λέγων ἐναντία τὸ ψυχρὸν καὶ θερμόν, ἐπάγει· τὸ μὲν οὖν ζητεῖν τὰ ἐναντία ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς ἔχει λόγον, οὐ μὴν ὡς ἐκεῖνος λέγει· ἀλλ' ὅταν μὲν ἡ ὑπερβολὴ κατὰ τὴν τῶν σωμάτων γένηται συμμετρίαν (τὴν γὰρ συμμετρίαν εἴρηκεν ἕξιν), τότε ζητητέον τοὺς ἐναντίους τόπους καὶ ὥρας, ὅπερ ποιοῦμεν 45
ἐν ταῖς νόσοις· ὅταν δ' ἡ ὑπερβολὴ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τῆς ὕλης, ἐξ ἧς γέγονεν, ἐστίν, οὐ ζητητέον. φθείρει γὰρ τὸ ἐναντίον, ἀλλ' οὐ σῴζει. εἰ μὲν γὰρ ἡ ὑπερβολὴ γένηται κατὰ τὴν τῶν σωμάτων συμμετρίαν, ἣν ἐκ τῆς τοιᾶσδε τῶν στοιχείων κράσεως ἔχομέν τε καὶ ὑγιαίνομεν καὶ ἐσμέν, ἕως ἂν τὴν τοιαύτην συμμετρίαν ἔχωμεν, ζητητέον τὴν ἐναντίαν ὥραν καὶ τὸν τόπον· εἰ δὲ ἡ ὑπερβολὴ τῆς ὕλης κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τοῦ ζῴου σύστασίν ἐστιν, οὐ ζητητέον. τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ φύσις αὐτοῦ, καὶ ἐν τούτῳ οὐσίωται, 50
ἐν τῷ ἔχειν ὑπερβολὴν ἑνὸς τῶν τριῶν στοιχείων, ὥστε φθαρήσεται ὑπὸ τοῦ ἐναντίου. οὐ δεῖ οὖν ζητεῖν τὸν ἐναντίον τόπον, ἀλλὰ μενετέον ἐν τῷ τῆς ὕλης τόπῳ, ἀφ' ἧς τὴν ὑπερβολὴν ἔχει. σῴζει γὰρ ἕκαστον τῶν στοιχείων ὁ οἰκεῖος τόπος· ἕκαστον γὰρ τούτων μᾶλλον εἰδοποιεῖται καὶ ⟨τὸ⟩

3 Ἐμπεδόκλειον SC: Ἐμπεδοκλέους a   ἐπειδὴ C (Arist.): ἐπεὶ Sa   3. 4 τοῦ τε ψυχροῦ S   4 καὶ ὑγροῦ a   ἐλλείπῃ C, prius S   post ταὐτὸν add. δέ a   5 τοῦ ὑγροῦ C   alt. τῇ om. C   εἶναι] ἂν ἦν C   8 πολλάκις εἴρηται] cf. Bonitz, Ind. p. 241b38   9 δὲ om. SC   ὁ ἰχθῦς a   11 ἕρπονται C   12 ἑρπηστικοί S: ἑρπιστικοί C   13 Περὶ ζῴων μορίων] B 2 p. 648b2   ὃν C   15 τῇ] πῇ a (Arist. L²)   ἔχειν S   18 ἀνισάζῃ SC (ἀνισάζῃ τὰ Arist. L, ἀνασῴζηται SP, ἀνασῴζῃ τὰ MZ)   19 post ἐπάγει add. λέγων C   24 οὐ ζητητέον om. SC   γὰρ om. SC   25 ἡ om. C   τῶν om. a   26 τε om. C   28 ἔστιν post εἰ δὲ add. SC   29 ἐστιν om. SC   30 τριῶν om. C   32 ἧς] οὗ S   33 τούτῳ a   τὸ addidi

τόδε τι εἶναι ἀπολαμβάνει, ὅταν εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον γένηται. περὶ οὗ πολλάκις εἴρηται ἔν τε τῷ θῆτα τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως καὶ ἐν ἄλλοις 172v πλείοσιν. ἀλλ' εἰ μὲν ταὐτὸν ἦσαν ἥ τε ὕλη καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀποτελουμένη ἕξις καὶ διάθεσις, εἶχεν ἂν ἡ Ἐμπεδόκλειος δόξα τὸ εὔλογον· οὐκ εἰσὶ δὲ ταὐτόν. αὐτὸς δὲ καὶ λίαν σαφῶς διὰ χαριεστάτων καὶ γλαφυρωτάτων ὑποδειγμάτων τὸν λόγον ἐλέγχει· ὁ γὰρ κηρὸς ὑγρὸς ὢν καὶ ψυχρὸς (τῷ γὰρ ψυχρῷ ἐπάγη), εἴπερ ἦν ὕλη ζῴου, οὐκ ἂν ἡ φύσις τὸ ἐκ κηροῦ ζῷον ἐν θερμῷ θεῖσα διέσωσεν· ἐφθάρη γὰρ ἂν τὸ μὲν ὑγρὸν τῇ τοῦ 5 πυρὸς ξηρότητι, τὸ δὲ ψυχρὸν τῇ θερμότητι; ὅτι δὲ ὑλικὰ μὲν καὶ παθητικὰ τὸ ὑγρὸν καὶ ξηρόν, εἰδικὰ δὲ καὶ ποιητικὰ τὸ θερμὸν καὶ ψυχρόν, καὶ μᾶλλον τὸ θερμόν, εἴρηται ἐν τῇ Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς.

p. 477b26 Διὰ τοῦτο τὰ δένδρα οὐκ ἐν ὕδατι φύεται, ἀλλ' ἐν γῇ.

Τουτέστι διὰ τὸ εὔλογον εἶναι ἕκαστον ἐν τῷ τόπῳ εἶναι τῆς ὕλης, 16 ἀφ' ἧς ἐγένετο, διὰ τοῦτο καὶ τὰ δένδρα ἐν τῇ γῇ εἰσιν, ἀφ' ἧς ἐγένετο, καὶ οὐκ ἐν ὕδατι. καίτοι ἔδει κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέους λόγον καὶ τὰ δένδρα ἐν τῷ ὕδατι νήχεσθαι· εἰ γὰρ οἱ ἰχθύες διὰ τὸ εἶναι θερμοὶ ἐν ὕδατί εἰσι ψυχρῷ ὄντι, ἔδει καὶ τὰ φυτὰ ξηρὰ ὄντα (ἐκ γὰρ γῆς εἰσιν, ἢ μᾶλλον τῷ ξηρῷ εἰδοποιεῖται) ἐν τῷ ὕδατι εἶναι ὑγρῷ ὄντι. τὸ δὲ διὰ τὸ εἶναι 20 αὐτὰ ὑπέρξηρα, ὥσπερ τὰ ὑπέρπυρά φησιν ἐκεῖνος μετὰ σκωπτικῆς ἐπῆκται τῆς χάριτος, ὡς εἰ ἔλεγε· τί κωλύει τὰ δένδρα λέγειν ὑπέρξηρα, Ἐμπεδοκλέους εἰρηκότος τοὺς ἰχθῦς ὑπερπύρους. καὶ ἦλθεν ἄν, φησί, τὰ δένδρα ἐν τῷ ὕδατι, οὐχ ὅτι ἐστὶ ψυχρόν, ἀλλ' ὅτι ὑγρόν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ οὐ γὰρ διότι ψυχρὸν ἦλθεν εἰς αὐτό, ἀλλ' ὅτι ὑγρόν.

Τὰ δ' ἐφεξῆς σαφῆ. τὸ δὲ τοῦτο μὲν δεῖ ζητεῖν ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις ἑκάστης ὕλης κατὰ τὰς μεταβολὰς τῆς κοινῆς ὥρας τοιοῦτόν 25 ἐστιν· ὅταν ἐν τῇ τῶν ὡρῶν μεταβολῇ συμμεταβάλῃ καὶ ἡ τῶν σωμάτων ἡμῶν ἕξις καὶ συμμετρία, δεῖ ζητεῖν καὶ λέγειν ὅτι τὰς ἕξεις ἐνδέχεται τοῖς τόποις ἐναντίας εἶναι· δι' ὃ μεταβατέον εἰς ἕτερον τόπον. φέρεται καὶ ἄλλη γραφὴ καλλίων, ὡς οἶμαι, ἔχουσα οὕτως· τοῦτο μὲν οὐ δεῖ ζητεῖν, καὶ εἴη ἂν τὸ λεγόμενον· ὅταν γένηται τῆς ἕξεως μεταβολὴ ἐν τῇ τῶν ὡρῶν μεταβολῇ, οὐ δεῖ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τῆς ὕλης τοῦτο ζητεῖν, τουτέστιν τὴν συμμετρίαν (ἢ γὰρ ἂν οὐδ' ὅλως ἤλθομεν εἰς συμμετρίαν 30

2 τε om. C Φυσικῆς ἀκροάσεως] Θ 3 p. 253b33 7 ψυχρῷ] θερμῷ C 9. 10 ὑλικὸν καὶ παθητικὸν C 10 θερμὸν] ὑγρὸν C ψυχρόν] θερμὸν C 11 Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς] Β 2 p. 329b24 12 οὐχ ὕδατι C ἐν τῇ γῇ Arist. LMZ, cf. v. 14 13 διὰ—ἐγένετο (14) om. C 16 τῷ om. SC 17 ἥτις C 17. 18 τῷ ξηρῷ Sa: κατὰ τὸ ψυχρὸν C 20 κωλύειν λέγειν τὰ δένδρα C 23 διότι] διὰ τὸ Arist. αὐτό, ἀλλ' ὅτι] ὕδωρ ἄλλο τι Arist. Z, ὑπ' ἄλλο τι M 24 τὰ ἐφεξῆς δὲ C μὲν οὖν δεῖ Arist. libri praeter S 25 ἑκάστης ὕλης om. Arist. MZ κατὰ] καὶ κατὰ Arist. MZP 26 συμμεταβάλλῃ a 27 συμμετρίαν C 30 γένηται om. C 31 ζητεῖν ante ἐν C τοῦτο om. C 32 τῇ συμμετρίᾳ S ἔλθωμεν SC

ἢ οὐ ῥᾷστα), ἀλλὰ δεῖ μεταβαίνειν ἐν τοῖς ἐναντίοις τόποις. ἐνδέχεται γὰρ 172v τὰς ἕξεις ἐναντίας εἶναι τῷ τῆς ὕλης τόπῳ, καὶ τοῦτον ἐκείναις· δι' ὃ μεταβαίνειν ἐκεῖθεν χρή. καὶ λοιπὸν συμπεραίνει τὰ εἰρημένα. εἴρηκε δὲ καί, διὰ τί ἔχουσι τὰ ἔχοντα πνεύμονα· εἶπε γὰρ ὅτι διὰ τὸ ἔχειν πολλὴν θερμότητα καὶ δεῖσθαι διὰ τοῦτο πλείονος τῆς καταψύξεως.

p. 478a7 Ὅτι μὲν οὖν οὐ διὰ θερμότητα τῆς φύσεως.

Δοκεῖ μοι ἐν τῇ λέξει ἐλλείπειν τὸ 'καὶ ψυχρότητα', ὡς εἶναι τὸ πᾶν 36 τοιοῦτον· ὅτι μὲν οὖν οὐ διὰ θερμότητα καὶ ψυχρότητα τῆς φύσεως τὰ μέν ἐστιν ἔνυδρα, τὰ δὲ πεζά· ἔλεγε γὰρ Ἐμπεδοκλῆς τοὺς μὲν ἰχθύας ἐλθεῖν ἐν τῷ ὕδατι διὰ θερμότητα, τὰ δὲ πεζὰ ἐν τῇ γῇ διὰ ψυχρότητα.

p. 478a11 Διὰ τί δὲ τὰ ἔχοντα δέχεται τὸν ἀέρα καὶ ἀναπνέουσι, καὶ μάλιστ' αὐτῶν ὅσα ἔχουσιν ἔναιμον;

Τοῦ μὲν ἀναπνεῖν τὰ ἔχοντα πνεύμονα ὡς μὲν ὑλικὸν αἴτιον αἰτία 43 ἐστὶν ἡ τοῦ πνεύμονος σομφότης καὶ μαλακότης (εἰ γὰρ ἦν ναστὸς καὶ στερεός, διὰ μὲν τὴν ναστότητα καὶ σκληρότητα οὐκ ἂν ἐδύνατο ἐκτείνεσθαι 45 καὶ συστέλλεσθαι), ὡς μὲν οὖν ὑλικὸν |αἴτιον ταῦτα, ὡς δὲ ποιητικὸν ἡ θερμότης ἡ ἐν αὐτῷ· αὕτη γὰρ αὐτὸν ἐκτείνει καὶ συστέλλει· πῶς δέ, ἐρεῖ ἐπὶ τέλει τοῦ βιβλίου. ἕνεκα δὲ σωτηρίας γίνεται ἡ ἀναπνοὴ τοῦ συμφύτου πνεύματος. ἔστι δὲ εναιμότατος ὁ πνεύμων τῶν ἄλλων σπλάγχνων· τοῦτο δὲ δῆλον ἐκ τῆς αἰσθήσεως.

p. 478a16 Διὰ τὸ μικρὰν εἶναι τὴν ῥοπὴν τοῦ ψυχικοῦ πυρός. |

Τὸ λεγόμενόν ἐστιν, ὅτι ἡ ῥοπὴ τοῦ ψυχικοῦ πυρὸς πρὸς τὸ ἀνάπτεσθαι μικρά ἐστι, τουτέστι ταχεῖα καὶ ἐπιτήδειος. τὸ γὰρ μικρᾶς δεόμενον ῥοπῆς πρὸς τὸ γενέσθαι τόδε τι σχεδὸν ἐκεῖνό ἐστιν, ὃ δύναται γενέσθαι· ὁ γὰρ ξηρότατος χόρτος μικρᾶς ὢν ῥοπῆς πρὸς τὸ γενέσθαι πῦρ σχεδὸν πῦρ ἐστιν. ὥστε καὶ τὰ ἔχοντα ἔναιμον τὸν πνεύμονα ταχείας δεῖται τῆς καταψύξεως διὰ τὸ μικρὰν εἶναι τὴν ῥοπὴν τοῦ ψυχικοῦ πυρός, 5 ἤτοι τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, πρὸς τὸ ἀνάπτεσθαι διὰ τὴν τοῦ πνεύμονος θερμότητα. δεῖται οὖν ταχείας τῆς καταψύξεως. καὶ προσέτι δεῖ τὸ μέλλον καταψύξαι εἴσω τε εἰσέρχεσθαι καὶ χωρεῖν διὰ παντός. εἰ μὲν οὖν ἦν ὁ πνεύμων ψυχρός, ἤρκει ἁψάμενον τὸ καταψύξον τοῦ πνεύμονος ποιῆσαι τὴν κατάψυξιν· ἐπεὶ δὲ θερμὸς καὶ πλήρης αἵματος, δεῖ εἴσω δι' ὅλου τοῦ πνεύμονος χωρεῖν. ταῦτα δ' ἀμφότερα, τουτέστι τό τε εἰσέρχεσθαι ταχέως καὶ τὸ δύνασθαι διὰ παντὸς χωρεῖν, δύναται ὁ ἀὴρ ποιεῖν, ταχέως μὲν 10

2 ἐκείνοις libri 3 χρὴ ἐκεῖθεν C 4 ἔχει C 8 post διὰ add. τὴν C 12 ἔχει Arist. L, ἔναιμον ἔχουσιν MZ ἔναιμα SC 14 ἐστὶν] μὲν S πνεύματος S 15 ἠδύνατο C 17 ἡ ἐν αὐτῷ θερμότης C αὐτὸν SC: αὐτὸ a 18 ἐπὶ τέλει] c. 21 ἕνεκεν C

εἰσέρχεσθαι, ὅτι εὐκίνητός ἐστι, δι' ὅλου δέ, ὅτι λεπτότατος. τὸ δ' ὕδωρ 173r παχὺ ὂν καὶ δυσκίνητον οὐ ταχέως δύναται εἰσέρχεσθαι οὔτε διὰ παντὸς χωρεῖν. ἀρχὴν δὲ θερμότητος τῆς ἐν καρδίᾳ τὴν ψυχὴν λέγουσιν, αὐτὴν τὴν τῆς ψυχῆς κρᾶσιν· αὕτη γὰρ ὡς εἶδος ἐν τῇ καρδίᾳ οὖσα ἀρχή ἐστι καὶ τῆς ἐν αὐτῇ θερμότητος. ἀναπνέουσι δὴ μάλιστα τὰ ἔχοντα ἔναιμον τὸν πνεύμονα τῶν μὴ ἐχόντων αὐτὸν ἔναιμον διὰ τὸ δεῖσθαι μάλιστα καταψύξεως.

Τὰ δ' ἑξῆς δῆλα. τὴν δὲ τῆς καρδίας θέσιν ἔχουσιν οἱ ἰχθύες ὁμοίως τοῖς ἄλλοις. ὡς γὰρ ἐπ' ἐκείνων τὸ ὀξὺ τῆς καρδίας πρὸς τὸ ἄνω ἐστίν, οὕτως καὶ ἐν τούτοις· πρὸς γὰρ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν τὸ ὀξὺ νεύει, ἥτις κεφαλὴ ἐν ἅπασίν ἐστι τὸ ἄνω. ὁ δὲ φλεβονευρώδης αὐλὸς τείνει κατὰ τὴν τῶν βραγχίων σύναψιν, οἱ δὲ ἐκ τῶν πλαγίων τῆς καρδίας πόροι πρὸς τὰ τῶν βραγχίων ἄκρα. πῶς δὲ διὰ τῶν βραγχίων διαυλωνίζει ἡ κατάψυξις, ἐρεῖ ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ παρόντος βιβλίου. τὰ δὲ ἀναπνέοντα, φησίν, ἀποπνίγεται ἐν ὀλίγῳ ἀέρι καὶ τῷ αὐτῷ· εἰ γὰρ μεταβαίνει ἐξ ἄλλου εἰς ἄλλον τόπον, εἰκός ἐστιν ἐμπίπτειν ἢ εἰς πλείονα ἢ εἰς μὴ πλείονα ἀέρα, ἀλλ' οὖν ἴσως εἰς ψυχρότερον, ὥσπερ οἱ ἐκ τοῦ βαλανείου εἰς τὸν ἐκτὸς ἐξερχόμενοι· οὗτοι γὰρ κἂν μὴ εἰς πλείονα, ἀλλ' οὖν εἰς ψυχρόν· ὁ γὰρ ἐν τῷ βαλανείῳ θερμός. εἰπὼν δὲ ὅτι ἐν ὀλίγῳ καὶ τῷ αὐτῷ, ἐπήγαγε· ταχέως γὰρ ἑκάτερον αὐτῶν γίνεται θερμόν, λέγων ἑκάτερον τό τε ὀλίγον καὶ τὸ αὐτό· ἁψάμενον γὰρ ἑκάτερον αὐτῶν τοῦ ἐν τῷ πνεύμονι θερμοῦ ταχέως θερμαίνεται, θερμαινόμενον δὲ οὐ δύναται καταψύχειν. λέγει δὲ καὶ τὴν φθορὰν πάντων κατά τι μὲν κοινωνεῖν, κατά τι δὲ διαφέρειν, διαφέρειν μέν, ᾗ ἄλλη μὲν γίνεται μαράνσει θερμοῦ, ἄλλη δὲ σβέσει, καὶ ὅλως ἡ μὲν κατὰ φύσιν, ἡ δὲ παρὰ φύσιν, κοινωνεῖν δέ, ᾗ πᾶσα φθορὰ γίνεται ἐλλείψει θερμοῦ. καὶ βίαιος μέν ἐστιν θάνατος, ὅταν ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν ᾖ, ὡς ἐπὶ τῶν πνιγμῶν καὶ περιπνευμονιῶν, κατὰ φύσιν δέ, ὅταν ἐν αὐτῷ, ὥσπερ ὁ ἐν γήρᾳ γινόμενος θάνατος.

p. 478b26 Κατὰ φύσιν δ' ὅταν ἐν αὐτῷ καὶ ἡ τοῦ μορίου σύστασις ἐξ ἀρχῆς τοιαύτη, |

Τουτέστι καὶ ὅταν ἡ τοῦ πνεύμονος σύστασις γένηται ἐκ φυσικῆς 173v ἀρχῆς· ὅταν γὰρ ξηρανθεὶς διὰ γῆρας ὁ πνεύμων οὐ δύνηται τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ποιεῖν, ἡ τοιαύτη σύστασις καὶ ξηρότης ἐξ ἀρχῆς καὶ αἰτίας οὖσα

2 παχὺ C: βραδὺ in mg. S²: ταχὺ S¹a οὐδὲ conicio 3 δὲ] τὲ C ἐν τῇ καρδίᾳ C λέγει C αὐτὴν] ἢ τὴν conicio 6 ἔναιμον] τοιοῦτον C 9 ἐκείνοις SC 10 αὐτοῖς a τῇ κεφαλῇ Sa αὐτὸ C 11 post αὐλὸς add. φησὶ C 12 πλαγίων] σπλάγχνων C 14 ἐπὶ] πρὸς C, v. ad p. 135,18 15 φησι πνίγεται C post γὰρ add. καὶ C 16 prius ἢ om. a 16. 17 ἀέρα ἢ εἰς μὴ πλείονα S: ἀέρα ἢ εἰ μὴ εἰς πλείονα C 17 τοῦ om. a 18 post κἂν add. εἰ C 24 διαφέρει μέν a ἄλλη μὲν] ὅλως C ἄλλως C 25 prius ἡ om. C κοινωνεῖ a 27 ἔξω Arist. MPS πνίξεων C 28 γήρει SC 29 κατὰ φύσιν δ' om. C δ' a: οὖν S 30 ἐξ ἀρχῆς τοιαύτης Arist. LS, τοιαύτη ἐξ ἀρχῆς MZ 32 δύναται SC 32. 33 τὸ αὐτοῦ ἔργον δύναται C

φυσικῆς (ἐκ γὰρ τοῦ γήρως καὶ διὰ τοῦ γήρως), τότε ὁ ἐκ τούτου θάνατος 173v
φύσει ἐστίν. ὅταν δὲ ἐπίκτητόν τι πάθος γένηται, ὥσπερ ἐν ταῖς περι-
πνευμονίαις (ἐν ταύταις γὰρ πληρούμενος ὑπὸ τῶν ἰχώρων καὶ ἄλλων τοιού- 5
των ὁ πνεύμων οὐ δύναται τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ποιεῖν), ὁ τοιοῦτος θάνατος
βίαιος. περιπνευμονίᾳ καὶ ὁ ἐμὸς κλεινότατος καὶ πανσέβαστος διδάσκαλος,
αἲ αἴ, ὁ νοῦς ἐκεῖνος, νοῦς ὁ ἐνεργήσας, περιπνευμονίᾳ δὴ ἁλοὺς τὴν ζωὴν
κατέλυσεν, καταλιπὼν ἡμᾶς στένοντας καὶ ὀλοφυρομένους καὶ ἐν ἐρημίᾳ
παντελεῖ τῶν δυναμένων λέγειν καὶ ὠφελεῖν τοὺς φιλομαθοῦντας. ταῦτα
δὲ λέγω οὐ διαφορᾷ ἢ φιλονεικίᾳ ἢ φθόνῳ τῷ πρὸς τοὺς καθ' ἡμᾶς, οὐ μὰ
τὴν ἐκείνου ψυχήν, ἣν ἐγὼ μετὰ θεὸν σέβομαί τε καὶ προσκυνῶ, ἀλλ' 10
ἀληθείᾳ καὶ πείρᾳ τῇ πρὸς τούτους μοι γεγονυίᾳ. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν παντε-
λῶς εἰσιν ἄφωνοι μηδὲν ὅλως ἐννοοῦντες, τί ποτ' ἐστὶν ὅλως τὰ ἐν τοῖς
βιβλίοις γεγραμμένα καὶ τίς ὁ τούτων νοῦς, τινὲς δὲ τῶν χαριεστέρων τῆς
μὲν διανοίας ἐφάπτονται σποράδην, τοῦ δὲ τὴν λέξιν καθιστάνειν πόρρω
ποι ἀποπλανῶνται, ἄλλοι δ' ἄλλως· περὶ ὧν οὐ δεῖ με λέγειν. πλὴν καὶ
τούτους τιμῶ καὶ ἀσπάζομαι, ἀλλ' ἐκεῖνος μέν, ὡς ἔδοξε τῇ προνοίᾳ, ἡμῶν 15
ἀπέπτη, ἡμεῖς δ' ὑπὸ ταύτης χειραγωγούμενοι καὶ βοηθούμενοι ἐπὶ τὸ
προκείμενον ἐπανέλθωμεν.

p. 478b29 Τούτοις δὲ παρομοίως μέν, ἄλλον δὲ τρόπον.

Καὶ ἐν ταύτῃ, ὡς οἶμαι, τῇ λέξει λείποι ἂν τὸ 'τοῖς ἀτελέσιν', ἵν' 38
ᾖ 'τούτοις δὲ τοῖς μὴ ἀτελέσι καὶ τοῖς ἀτελέσι', τουτέστι τούτοις δὲ τοῖς
τελείοις καὶ ἀτελέσι. τίνα δὲ τρόπον φθείρεται τὰ ἀτελῆ, οἷον ᾠὰ καὶ τὰ
τοιαῦτα, εἴρηται ἐν τῇ Περὶ ζώων γενέσεως, ὅτε ἔλεγεν, ὅπως οὔρια γίνονται. 40
ἀρχὴ δὲ τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐστιν ἡ ψυχή. λέγει δὲ φθεί-
ρεσθαι τὰ ζῷα φθειρομένου τοῦ θερμοῦ τοῦ ὄντος ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ,
ἐν ᾧ καὶ ἡ ψυχὴ ὡς εἶδος ἐν ὕλῃ· οὔτε γὰρ τοῦ ἐν τῇ χειρὶ θερμοῦ
φθαρέντος φθείρεται τὸ ζῷον, οὔτε τοῦ ἐν ἄλλῳ τινί, ἀλλὰ τοῦ ἐν τῇ καρ-
δίᾳ ἢ τῷ ἀνάλογον. ἔστι δὲ ἐν τῷ μέσῳ, ὡς πολλάκις εἴρηται, ἡ καρδία
καὶ τὸ ἀνάλογον· ἐν γὰρ τῷ μέσῳ συνάπτει τὸ ἄνω καὶ κάτω. ἔστι δὲ
μέσον βλαστοῦ καὶ ῥίζης, καθάπερ εἴρηται, ὁ ὄζος. ζωτικὰ δὲ λίαν 45
λέγει τὰ ἔχοντα κρείττονα καὶ τιμιωτέραν ψυχήν· αὕτη γὰρ διὰ τὸ εἶναι
τοιαύτη δύναται ἔν τινι μιᾷ οὖσα ἀρχῇ ζῳογονεῖν καὶ τὰ λοιπὰ μέρη, ἡ
δὲ μὴ τοιαύτη, ὥσπερ ἡ τῶν ἐντόμων, οὐκ ἔστιν ἔν τινι ἀρχῇ μιᾷ, ἀλλὰ
μεμέρισται ἐν ἅπαντι τῷ σώματι. χελώνια δὲ αὐτὰ λέγει τὰ τῶν χελωνῶν

1 διὰ γῆρας C alt. ἐκ om. C 2 ὅτε C 3 καὶ] ἢ C 3. 4 post τοιούτων add. ὑγρῶν C 4 αὐτοῦ C post ποιεῖν add. τότε C 6 περιπνευμονίᾳ—ἐπανέλθωμεν (18) om. C 8 παντελεῖ om. a 17 βοηθούμενοι καὶ χορηγούμενοι a 20 post ταύτῃ add. δὲ C 21 τοῖς (post καὶ) om. C τουτέστι—ἀτελέσι (22)] ἢ τοῖς τελείοις C 23 Περὶ ζῴων γενέσεως] Γ 2 p. 753a21 γενέσει C ὅταν C γίνωνται C 24 alt. δὲ om. C 27 prius τοῦ om. C alt. τοῦ] τὸ C 28 prius τῷ SC: τοῦ a πολλάκις εἴρηται] v. Bonitz, Ind. p. 364b55 ss. 29 τὸ κάτω C 30 ὥσπερ C 30. 31 ζωτικὸν δὲ λέγει C 34 χελώνεια a

ὄστρακα. οὔτε δέ, φησί, τὰ ἔντομα σύγκεινται εὖ (τρόπον γάρ τινα νεκρά 173v εἰσι διὰ τὴν ψυχρότητα, ὡς εἴρηκεν ἐν τῷ Περὶ ζῴων πορείας καὶ ἐν τοῖς Περὶ ζῴων γενέσεως) οὔτε αἱ χελῶναι, καίπερ ἔχουσαι καρδίαν. κοινωνοῦν δὲ θερμὸν τῆς ψυχῆς λέγει τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ ἢ τῷ ἀνάλογον.

Τὰ δ' ἑξῆς δῆλα, ἐν δὲ τῇ λέξει τῇ ἥτις ἂν ἐπίστασις γένηται τοῦ μορίου, ταχέως ἀποσβέννυται μόριον τὸν πνεύμονά φησιν. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον ἴσον τῷ 'ἄν τι μικρὸν πάθος ἐπισταίη καὶ προσεγγίσῃ τῷ πνεύμονι, ταχέως ἀποσβέννυται τὸ θερμόν', οὐ παντὶ δὲ μορίῳ τοῦ πνεύμονος· οὐ γὰρ ἐν ἅπαντι συμβαίνει ὁ θάνατος. ποίῳ οὖν μορίῳ προσεγγίζοντος τοῦ πάθους θνήσκει τὸ ζῷον, | εἴρηται ἐν τῇ Περὶ ζῴων μορίων. ποιεῖν 174r δέ φησι τὸν πνεύμονα σκληρὸν τὰ παραφύματα καὶ τὰ περιττώματα, ὡς ἐν ταῖς περιπνευμονίαις αἱ νοσηματικαὶ καὶ παρὰ φύσιν θερμότητες· καταξηραίνουσι γὰρ αὐτὸν καὶ σκληρύνουσιν, ὥσπερ καὶ τὸ πῦρ τὸ ἑψόμενον μέλι καὶ ἄλλα πολλά. ὅταν δὲ σκληρὸς γένηται ὁ πνεύμων, πυκνὸν ἀναπνέουσι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι διὰ σκληρότητα αἴρεσθαι ἄνω καὶ πάλιν συνιζάνειν.

p. 479a29 Γένεσις μὲν οὖν ἐστιν ἡ πρώτη μέθεξις ἐν τῷ θερμῷ τῆς θρεπτικῆς ψυχῆς.

Ὁρίζεται τὴν γένεσιν διαδηλότατα. ἔστι δὲ τὸ ἐν τῷ θερμῷ ἴσον τῷ 'σὺν τῷ θερμῷ'. ἔστι μὲν οὖν γένεσις ἡ μέθεξις τῆς πρώτης, ἤτοι τῆς θρεπτικῆς, ψυχῆς σὺν τῷ θερμῷ· ἔστι γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ ὡς εἶδος ἐν ὕλῃ σὺν τῷ θερμῷ· χωρὶς γὰρ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ εἶναι οὐ δύναται. ἐπεὶ δὲ τὸ ζῷον ἐν τῷ τρέφεσθαί ἐστιν (ἄνευ γὰρ τροφῆς οὐδὲν τῶν ὑπὸ σελήνην δύναται ζῆν), τρέφει δὲ ἡ ψυχὴ ὡς δι' ὀργάνου τοῦ θερμοῦ, δηλονότι χωρὶς αὐτοῦ εἶναι οὐ δύναται. πρῶτον δὲ πάλιν καταψυκτικὸν τὸν πνεύμονά φησιν· οὗτος γὰρ πρῶτος καταψύχεται καὶ οὕτως ἡ καρδία. ἀκμὴ δὲ λέγεται τὸ μεταξὺ τῆς τε αὐξήσεως καὶ φθίσεως, καθ' ἃς αὔξεταί τε καὶ φθίνει ὁ πνεύμων. εἴρηται δὲ ὅτι τὸ ἔμφυτον πνεῦμα φθείρεται καὶ σβέσει καὶ μαράνσει. τὸ δὲ διὰ χρόνου μῆκος καὶ τελειότητα ἐκ παραλλήλου κεῖται. ὁ δὲ ἐν γήρᾳ, φησί, θάνατος μάρανσίς ἐστι τοῦ πνεύμονος. λέγει δὲ καί, διὰ τί τὰ ἀναπνέοντα πνίγονται ἐν τῷ ὑγρῷ· διὰ γὰρ τὸ μὴ δύνασθαι τὸ ὑγρὸν ταχέως καὶ δι' ὅλου τοῦ πνεύμονος διεισδύνειν. τὰ δ' ἔνυδρα πάλιν πνίγονται ἐν τῷ ἀέρι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὸν ἀέρα ἱκανῶς καταψύχειν διὰ τὴν τῶν βραγχίων σκληρότητα. ταῦτα εἰπών, ἀκόλουθον ἦν τούτοις εἰπεῖν, πῶς ὁ πνεύμων καὶ τὰ βράγχια

---

1 δὴ C σύγκειται C 2 τῷ] τῇ SC τοῖς] τῇ SC 2. 3 Arist. locos non inveni 4 λέγει τῆς ψυχῆς C τῷ] τὸ C 5 Τὰ—δῆλα om. C ἐπίτασις Arist. libri praeter S 6 μόριον—ἀποσβέννυται (8) om. C 8 οὐ παντὶ] ἐν ποίῳ C 10 Περὶ ζῴων μορίων] B 7 p. 653b5 11 τά τε φύματα SC 16 post πρώτη add. γένεσις S ἐν] σὺν a 22 ἐπειδὴ γὰρ τὸ C 23 ζῆν] εἶναι C 24 πάλιν om. C 25 πρῶτον S 26 τε om. C 27 εἴρηται] p. 474b14 ss. 28 τελειότητος C: τελειοτάτη Arist. MZ 30 καί om. C πνίγεται S

κινούμενα, γίνεται ἡ ἀναπνοή. τοῦτο δὲ οὐ ποιεῖ, ἀλλὰ πρότερον λέγει, τί ἐστι 174r πήδησις καὶ σφυγμός, καὶ οὕτως λίαν ἀκολούθως ἐπάγει τὰ περὶ τῆς ἀναπνοῆς. ἔχει οὖν, φησί, τόνδε τὸν τρόπον ἡ αἰτία τῆς τῶν βραγχίων κινήσεως καὶ ἡ τοῦ ὀργάνου, ἤτοι τοῦ πνεύμονος, σύστασις. καὶ εἰπὼν τοῦτο ὑπερτίθεται, ὡς εἶπον, τὸν περὶ τούτου λόγον καὶ λέγει πρῶτον περὶ πηδήσεως καὶ σφυγμοῦ, καὶ οὕτως ἐπάγει τὸν περὶ τούτου λόγον. σύστασιν δὲ ὀργάνου λέγει αὐτὴν τὴν τοῦ πνεύμονος κατασκευήν· οὕτως γὰρ κατεσκεύασται ὁ πνεύμων ὥσπερ αἱ φῦσαι· ὡς γὰρ ἐκεῖναι τῇ ἐκτάσει μὲν δέχονται τὸ πνεῦμα, τῇ συστολῇ δ' ἐκπέμπουσιν, οὕτως καὶ ὁ πνεύμων.

p. 479b19 Πήδησις μὲν οὖν ἐστι σύνωσις τοῦ θερμοῦ τοῦ ἐν αὐτῇ.

Λέγει, τί ἐστι καὶ πῶς συμβαίνει γίνεσθαι ἡ τῆς καρδίας πήδησις, καί φησιν, ὅτι συνωθουμένη ἡ ἐν τῇ καρδίᾳ θερμότης ὑπὸ τῆς περιττωματικῆς ψυχρότητος ἢ ὅλως ὑπὸ ψυχρότητος γινομένης διὰ φόβον ἢ ἄλλο τι καὶ ὠθούσης τῆς τοιαύτης ψυχρότητος τὴν θερμότητα καὶ συμπιλούσης ἐκ πολλοῦ εἰς ὀλίγον ἀνάγκη πάλιν ὠθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ θερμοῦ τὴν καρδίαν καὶ γίνεσθαι πήδησιν· ὠθεῖ γὰρ ἡ ψυχρότης τὴν θερμότητα καὶ ἐκ μείζονος ὄγκου συστέλλει αὐτὴν εἰς ὀλίγον, ἥτις πάλιν ὠθεῖ τὴν καρδίαν, ἥτις πάλιν ὠθουμένη πηδᾷ καὶ κινεῖται ἄνω καὶ κάτω. ἡ μὲν οὖν πήδησις οὕτω γίνεται, ἡ δὲ ἀναπήδησις οὕτως· ὠθεῖται ἡ θερμότης ὑπὸ τῆς ψυχρότητος, ἡ δὲ πάλιν, ἡ θερμότης, ἀντωθεῖ τὴν ψυχρότητα καὶ βιάζεται, ὅπως ἐξάξῃ αὐτὴν ἐκ τοῦ οἰκείου τόπου. τῆς γοῦν θερμότητος ὠθουμένης καὶ ἀντωθούσης ἀνάγκη γίνεσθαι τῆς καρδίας κίνησιν, ἥν φαμεν ἀναπήδησιν. εἰ μὲν οὖν ἕτερόν ἐστι πήδησις ἀναπηδήσεως, ταύτην οἶμαι νομιστέον τὴν διαφορὰν αὐτῶν, ἵνα ᾖ ἡ μὲν τῆς πηδήσεως γένεσις κατὰ μόνην τὴν τοῦ ψυχροῦ ὤθησιν, ἡ δὲ ἀναπήδησις καὶ κατὰ τὴν τοῦ θερμοῦ, ἵνα, ὅταν μόνη | ὠθῇ ἡ ψυχρότης καὶ οὐκ ἀντωθῆται, ᾖ πήδησις, ὅταν δὲ καὶ 174v ὠθῇ καὶ ὠθῆται, ᾖ ἀναπήδησις. εἰ δὲ ταὐτόν ἐστι πήδησις καὶ ἀναπήδησις, ἐνδεῶς ἀπήγγελται τὰ περὶ αὐτῆς, καὶ δεῖ τὴν τῆς ἀναπηδήσεως ἐξήγησιν ἐφαρμόζειν καὶ ἐπὶ τῆς πηδήσεως. ὅτι δ' ἐστὶ καὶ κατάψυξις συντηκτική, εἴρηται ἐν τῇ Περὶ ζώων γενέσεως, καταψύχονται δὲ τὰ ἄνω ἐν τοῖς φόβοις διὰ τὸ συναθροίζεσθαι τὸ θερμὸν πρὸς τὸ φυλάξαι τὴν καρδίαν.

1 κινούμενα αἴτια γίνονται τοῦ ἀναπνεῖν αὐτῶν γὰρ κινουμένων γίνεται ἡ ἀναπνοή. τοῦτο C 2 καὶ (ante οὕτως) om. C 5 καὶ λέγει—λόγον (6) om. C πρότερον S 7 λέγει ὀργάνου S λέγει om. C post κατασκευήν add. φησὶν C 10 τοῦ (ante ἐν) om. SC 14 ψυχρότητος τὴν θερμότητα C: τὴν ψυχρότητα θερμότητος S: θερμότητος τὴν ψυχρότητα a 15 ὠθεῖσθαι πάλιν C 16 θερμότης τὴν ψυχρότητα prius S 17 post συστέλλει add. καὶ S 18 πάλιν om. C 20 πάλιν ἡ om. C post ἀντωθεῖ add. πάλιν C 21 ἐκ] ἀπὸ C 23 ἑτέρα C 24 τῆς μὲν πηδήσεως ἡ C 26 ᾖ πήδησις] ἡ κίνησις C ἀντωθῆται ἡ C 30 Περὶ ζῴων γενέσεως] locum non inveni, sed cf. p. 692a23 γενέσει καταψύχεται γὰρ τὰ C

p. 479b26 Ἡ δὲ συμβαίνουσα σφύξις τῆς καρδίας, ἣν ἀεὶ φαίνεται 174v ποιουμένη συνεχῶς.

Λέγει καὶ περὶ τῆς σφύξεως τῆς καρδίας, ἣν ἀεὶ καὶ συνεχῶς ποιεῖται· ὅτι δ' ἀεὶ σφύζει ἡ καρδία, σημεῖον ἡ ἐν τῇ χειρὶ φλὲψ ἢ ἀρτηρία, ὥς οἱ νεώτεροί φασιν, ἧς ἐφάπτονται τοῖς δακτύλοις ἐν τοῖς πυρετοῖς καὶ ὅλως ἐν ταῖς νόσοις οἱ ἰατροί. αὕτη γὰρ ἡ φλὲψ ἢ ἀρτηρία καὶ νοσοῦσιν ἡμῖν καὶ ὑγιαίνουσιν ἀεὶ σφύζει μᾶλλον καὶ ἧττον. καὶ ἐπεὶ αἱ φλέβες ἐκ τῆς καρδίας, δηλονότι εἰ μὴ ἀεὶ ἐκείνη ἔσφυζεν, οὐδὲ ἡ φλὲψ αὐτὴ ἀεὶ ἂν ἔσφυζε. λέγει δὲ τὴν τῆς καρδίας σφύξιν ἐναντίως γίνεσθαι τῇ πηδήσει. οὐκ αὐτόθεν δέ φησιν ὅτι ἐναντίως γίνεται, ἀλλὰ λέγων τὴν γένεσιν αὐτῆς τοῦτο φαίνεται λέγειν· ἐπεὶ γὰρ ἡ μὲν πήδησις ἐγίνετο διὰ σύνωσιν καὶ συστολὴν ἐκ πολλοῦ καὶ μείζονος ὄγκου τῆς ἐμφύτου θερμότητος εἰς ἐλάττονα, ἡ δὲ σφύξις ἐξ ὀλίγου εἰς πλείονα καὶ ὅλως ἐκ τῆς ἐκ τοῦ πυκνοῦ εἰς τὸ μανὸν μεταβολῆς, πῶς οὐκ ἂν εἴη ἐναντία ἡ γένεσις τῇ γενέσει; ἔστιν οὖν, φησίν, ἡ σφύξις ὁμοία φύμασιν, ἣν ποιοῦνται κίνησιν μετ' ἀλγηδόνος, τουτέστιν ὁμοία τῇ κινήσει τῶν φυμάτων, ἣν κίνησιν κινοῦνται τὰ φύματα μετ' ἀλγηδόνος. ὅτι δὲ κινοῦνται καὶ οἱονεὶ σφύζουσι τὰ φύματα, ὅτε φλεγμαίνουσι, δῆλον τοῖς ὁρῶσιν. ἀλλὰ τὰ μὲν φύματα σφύζει μετ' ἀλγηδόνος, ἡ δὲ καρδία χωρίς τινος ἀλγηδόνος. γίνεται δὲ ἡ ἀλγηδὼν ἐν τοῖς φύμασι διὰ τὸ παρὰ φύσιν εἶναι τῷ αἵματι τὴν μεταβολήν· τὸ γὰρ ἀπερχόμενον εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὸ φῦμά ἐστι, διὰ τῶν φλεβῶν αἷμα καὶ μεταβάλλον παρὰ φύσιν ὑπὸ τῆς τῶν φυμάτων παρὰ φύσιν θερμότητος ποιεῖ ἀλγηδόνας. τὸ γὰρ αἷμα ἐμπῖπτον εἰς τὰ φύματα τρέφει καὶ αὔξει τὴν ἐν αὐτοῖς θερμότητα, ὥσπερ τὸ ἔλαιον ἢ ἡ πίττα τὴν φλόγα· αὐξόμενον δὲ καὶ κατακάον τὸν τόπον ποιεῖ ἀλγηδόνα, μέχρις ἂν πεφθῇ καὶ γένηται πύον. καὶ εἴη ἄν, φησί, τοῦτο τὸ πάθος, τουτέστι τὸ φῦμα, ὅμοιον ζέσει. ὡς γὰρ τὸ ζέον ὕδωρ πνευματοῦται ὑπὸ τοῦ θερμαίνοντος αὐτὸ πυρὸς καὶ αὔξεται, ὥστε καὶ χεῖσθαι πολλάκις ἐκ τοῦ λέβητος ἢ τῆς χύτρας, οὕτω καὶ τὸ φῦμα αἴρεται καὶ αὔξεται διὰ τὸ ἀπατμίζεσθαι τὸ αἷμα καὶ εἰς μείζονα ὄγκον μεταβάλλειν ὑπὸ τῆς παρὰ φύσιν πολλῆς θερμότητος. εἰπὼν δὲ τὰ φύματα ὅτι ὅμοιά εἰσι ζέσει, λέγει καὶ τίς ἐστι παῦλα ζέσεως καὶ φυμάτων, καί φησι παῦλα δ' ἐν μὲν τοῖς φύμασίν ἐστι σῆψις παχυτέρου ὑγροῦ, λέγων σῆψιν αὐτὸ τὸ ἐκ σήψεως καὶ οἱονεὶ συμπέψεως γινόμενον πύον· ἂν γὰρ ᾖ παχύτερον τὸ ὑγρόν, οὐ δύναται διὰ

3 prius καὶ om. C 4 alt. ἡ] ἐκ τῆς C φλεβὸς ἢ ἀρτηρίας C 6 ἢ scripsi: καὶ libri 7 post μᾶλλον add. δὲ C 7. 8 ἐν τῇ καρδίᾳ C 8 ἐκείνη ἀεὶ a ἔσφυξεν S αὕτη SC ἂν ἀεὶ S 9 τῆς om. C καρδίαν C 10 αὐτόθι C 11 ἐπειδὴ C 13 τῆς ἐκ om. S: ἐκ om. C 15 ὁμοία τοῖς ἐμφύμασιν (ἐμφυσήμασιν M) Arist. ZM 16 τουτέστιν—ἀλγηδόνος (17) om. C ποιοῦνται prius S 16. 17 μετ' ἀλγηδόνος τὰ φύματα S, sed etiam lacuna libri C commendat contrarium ordinem, quippe homoeoteleuto orta 19 τινος] τῆς S 22 φυμάτων] φλεβῶν a 25 κατακαῖον C ἀλγηδόνας ποιεῖ C ἄχρις a 26 γίνεται C 33 παντὸς ὑγροῦ. σῆψιν δέ φησιν αὐτὸ C 34 παχὺ C

τὸ πάχος διαπνευσθῆναι, μὴ διαπνεόμενον δὲ σήπεται καὶ μεταβάλλει εἰς 174v πύον· ἂν δὲ μὴ ᾖ παχύ, ἀλλὰ λεπτόν, διαπνεῖται· ᾗ διαπνεύσει ἀκολουθεῖ 45 τὸ μὴ γίνεσθαι σῆψιν. ἐξελθόντος γὰρ ἐν τῇ διαπνεύσει τοῦ ὑγροῦ τί ἂν εἴη τὸ σαπησόμενον; καὶ τοῖς μὲν φύμασι παῦλά ἐστιν ἡ σῆψις, τῇ δὲ τοῦ ὕδατος ζέσει παῦλά ἐστιν ἡ ἔκπτωσις διὰ τῶν ὁριζόντων, λέγων ὁρίζοντα τὸν λέβητα ἢ τὴν χύτραν ἢ ὅτι ἂν εἴη τὸ ἀγγεῖον, ἐν ᾧ ἐστι τὸ ὑγρόν. ἔκπτωσιν δὲ λέγει τὴν ἔκχυσιν· ὅταν γὰρ ἐκχυθῇ, παύεται τοῦ αἴρεσθαι καὶ πλείονα γίνεσθαι τὸν ὄγκον. εἰπὼν δὲ πῶς γίνονται τὰ φύματα, λέγει καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ σφύξεως. ποιεῖ γάρ, φησίν, ἐν τῇ καρδίᾳ 50 τὸν σφυγμὸν ἡ τοῦ ἀεὶ προσιόντος ἐκ τῆς τροφῆς ὑγροῦ διὰ τῆς θερμότητος ὄγκωσις. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ πεπυρωμένῳ σιδήρῳ, εἴ τις ἐπιχέοι ὕδωρ, ἅμα τε ἥψατο τοῦ σιδήρου καὶ ἅμα ἀὴρ γέγονεν, οὕτω καὶ ἡ ἐκ τῆς τροφῆς ἀναθυμίασις παχυτέρα οὖσα ἀεὶ ἐπιρρεῖ συνεχῶς εἰς τὴν καρδίαν. ἐν ᾗ ἐξ ἐλάττονος ὄγκου διὰ τὴν ἐν αὐτῇ θερμότητα εἰς μείζονα μεταβάλλει, μεταβάλλουσα δὲ εἰς μείζονα καὶ προσπίπτουσα πρὸς τὸν ἔσχατον χιτῶνα τῆς καρδίας | σφυγμὸν ποιεῖ. 175r

Σαφῆ δὲ τὰ ἑξῆς. τὸ δὲ καὶ ἅμα ἀλλήλαις ἴσον ἐστὶ τῷ 'καὶ ὁμοῦ πᾶσαι'. ὁμοῦ γὰρ πᾶσαι αἱ φλέβες σφύζουσιν, ἄλλη δὲ ἄλλης μᾶλλον ἐπιδηλότερον. τὸ δὲ κινεῖ δὲ ἀεί, ἢ ὅτι κινεῖ ἡ ἀναθυμίασις τὴν καρδίαν ἀεὶ τῷ καὶ αὐτὴν συνεχῶς καὶ ἀεὶ ὥσπερ τινὰ ἀένναον ποταμὸν ἐν αὐτῇ ῥεῖν, ἢ ὅτι κινεῖ ἀεὶ ἡ καρδία τὰς φλέβας. δῆλον γὰρ ὅτι, κἂν ἡ ἀναθυμίασις ἀεὶ κινῇ τὴν καρδίαν, κἂν αὕτη ἀεὶ τὰς φλέβας, ἀμφοτέρως ἀεὶ αἱ 5 φλέβες κινηθήσονται. εἰπὼν δὲ ταῦτα ὁρίζεται τὴν ἀναπήδησιν καὶ τὴν σφύξιν, καί φησιν· ἀναπήδησις μὲν οὖν ἐστιν ἡ γινομένη ἄντωσις πρὸς τὴν τοῦ ψυχροῦ σύνωσιν (εἴρηται δέ, ὅτι ὠθεῖ ἡ ψυχρότης καὶ ἀντωθεῖται· ἄντωσις γὰρ ἡ ἀντώθησίς ἐστι), σφύξις δὲ ἡ τῆς ὑγρᾶς ἀναθυμιάσεως ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ θερμοῦ γινομένη πνευμάτωσις καὶ ἐκ μικροῦ εἰς μέγαν ὄγκον ἐπίδοσις.

p. 480a16 Ἡ δ' ἀναπνοὴ γίνεται αὐξανομένου τοῦ θερμοῦ, ἐν ᾧ 10 ἡ ἀρχὴ ἡ θρεπτική.

Ὅτι μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἐν τῷ ἐν αὐτῇ θερμῷ ἐστιν ἡ θρεπτικὴ 27 ψυχή, ἣν ἀρχὴν θρεπτικὴν λέγει, καὶ ἐν αὐτῇ ἐστιν ὡς εἶδος ἐν ὕλῃ, πολλάκις εἴρηται. δεῖ δὲ πρότερον τὴν πᾶσαν Ἀριστοτέλους διάνοιαν ἐκθέσθαι καὶ οὕτως τὰ περὶ τὴν λέξιν ἐπελθεῖν· τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ θερμὸν ὥσπερ

2 ᾗ] τῇ δὲ C 4 ἐστι παῦλα C 5 ἀφριζόντων Arist. MZ 7 ἔκλυσιν a γὰρ] δὲ a 8 πλείω C γίνεται τὰ a 9 περὶ τῆς σφύξεως τῆς καρδίας C 10 τὴν θερμότητα C 11 ὄγκωσις C (Arist.): ὄγκωσιν Sa ἐπιχεῖ C 13 ἀεὶ] ἂν C 16 ποιεῖ σφυγμόν C 17 σαφῆ—ἑξῆς om. C 18 prius πάσαις Sa πᾶσαι· πᾶσαι γὰρ αἱ φλέβες ὁμοῦ C 19 κινεῖται Arist. MZ 20 καὶ ἀεὶ om. C ἀέναον a 22 ἀεὶ (ante τὰς) om. C 23 δὲ om. SC 24 οὖν om. C 26 δ' ἐστὶν ἡ C 30 prius ἡ om. S 31 ἐν (ante τῷ) om. C 33 πολλάκις εἴρηται] v. Ind. s. καρδία, ψυχή τοῦ ἀριστοτέλους C 34 τὰ] τὸ C

καὶ τὸ πῦρ, ἕως ἂν ἔχῃ ὕλην, τὸ οὖν ἐν τῇ καρδίᾳ θερμὸν ἀεὶ τρεφό- 175r
μενον ὑπὸ τῆς προσιούσης ἀεὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ἀτμίδος, ἐξ ἧς καὶ τὴν σφύξιν 31
ἐλέγομον γίνεσθαι, ἐξ ἧς καὶ τὸ αἷμα, ἀεὶ οὖν τρεφόμενον ἀεὶ αὔξεται.
ἀεὶ δὲ αὐξόμενον, ἀεὶ αὔξεται καὶ τὸ τοῦ πνεύμονος θερμὸν διὰ τὴν συνέ-
χειαν (συνεχὲς γὰρ τὸ τῆς καρδίας θερμὸν τῷ τοῦ πνεύμονος θερμῷ·
συντέτρηνται γὰρ ἐκ τῆς καρδίας πόροι φλεβονευρώδεις πρὸς τὸν πνεύμονα,
δι' ὧν συνεχίζεται τὸ ἀπὸ τῆς καρδίας πνεῦμα πρὸς τὸ τοῦ πνεύμονος), 35
ἀεὶ δὲ αὐξόμενον, ἀεὶ αὔξεσθαι ἀνάγκη τὸν πνεύμονα. ὡς γὰρ τὰς ἐν τοῖς
χαλκείοις φύσας αἴρει ὁ ἐκτὸς εἰσιὼν ἀήρ, οὕτως καὶ τὸν πνεύμονα τὸ ἀπὸ
τῆς καρδίας εἰς αὐτὸν θερμὸν αἴρει τε καὶ ὀγκοῖ. αἰρόμενος δέ, εἰσέρχεται
ὁ ἐκτὸς ἀήρ· τῇ γὰρ ἄρσει ἕλκει τὸν ἐκτὸς ἀέρα ψυχρὸν ὄντα. ψυχρὸς
δὲ ὢν καταψύχει τὸ ἐν τῷ πνεύμονι καὶ δι' αὐτοῦ τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ θερ-
μόν· ὅπερ ψυχόμενον συστέλλεται ἐκ μεγάλου ὄγκου εἰς μικρόν. συστελλό-
μενον δέ, συστέλλεται καὶ συμπίπτει ὁ πνεύμων. ὥσπερ γὰρ αἰρόμενον 40
τὸ θερμόν, ἤρετο καὶ ὁ πνεύμων, οὕτω συστελλόμενον, ἀνάγκη καὶ τὸν
πνεύμονα συμπίπτειν. συμπίπτοντα δέ, ἀνάγκη ἐξακοντίζεσθαι ἔξω τὸν
εἰσελθόντα ἀέρα καὶ ποιήσαντα τὴν κατάψυξιν, οὐκέτι ψυχρόν, οἷος ἦν ὅτε
εἰσῆλθεν, ἀλλὰ θερμὸν διὰ τὴν ἀφὴν τοῦ ἐν τῷ πνεύμονι θερμοῦ. δεῖ δὲ
εἰδέναι, ὅτι τὴν μὲν σφύξιν ποιεῖ ἡ τῆς ἀτμίδος πνευμάτωσις, τὴν δ' ἀνα-
πνοὴν ἡ τροφὴ τοῦ θερμοῦ τοῦ ἐκπνευματοῦντος τὴν ἀναθυμίασιν. πρό-
τερον μὲν γὰρ γίνεται ἡ πνευμάτωσις, καὶ οὕτως ἡ τροφὴ τοῦ θερμοῦ, 45
σὺν ᾗ καὶ ἡ τοῦ πνεύμονος ἄρσις. ἀλλ' ἐπειδὴ προηγεῖται τῆς μὲν πνευ-
ματώσεως τροφὴ καὶ τῆς τροφῆς ἄλλη πνευμάτωσις καὶ ταύτης τῆς πνευ-
ματώσεως ἄλλη τροφὴ καὶ ταύτης τῆς τροφῆς ἄλλη πνευμάτωσις, καὶ οὕτως
ἀεὶ ἄλλη πρὸ ἄλλης συνεχῶς καὶ ταχέως οὕτως, ὡς μηδὲ λόγῳ δύνασθαί
τινα τήν τε συνέχειαν καὶ ταχυτῆτα αὐτῶν ἀπαγγεῖλαι, φαίνεται ὅτι ἅμα
πάντα γίνεται. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰρήσθω μεταξύ, ἐξελθόντος δὲ τοῦ ἀέρος
ἐν τῇ ἐκπνεύσει, πάλιν ἀναγκαῖον ἅμα τῇ ἐκπνεύσει αἴρεσθαι τὸ θερμὸν 50
καὶ διὰ τοῦτο τὸν πνεύμονα, καὶ γίνεσθαι εἴσπνευσιν, καὶ οὕτως ἀεὶ συνε-
χῶς. ἡ μὲν οὖν διάνοια τῶν λεγομένων τοιαύτη ἂν εἴη, τὰ δὲ κατὰ τὴν
λέξιν· ὥσπερ γάρ, φησί, τὰ ἄλλα πάντα μόρια δεῖται τροφῆς, οὕτω καὶ τὸ
ἔμφυτον θερμόν, ὅπερ θερμὸν πλέον γινόμενον αἴρει τὸν πνεύμονα· τοῦτον
γὰρ εἶπεν ὄργανον. λέγει δὲ καὶ ὅτι οὐ πόρρω εἰσὶν οὔθ' ὁ πνεύμων οὔθ'

---

1 ἕως ἔχει C τὸ—θερμὸν om. C 2 ἀεὶ προσιούσης C 4 αὐξανόμενον ἀεὶ αὔξει C 6 πρὸς τὸν πνεύμονα πόροι φλεβώδεις C 8 ἀεὶ δὴ αὐξομένου τοῦ θερμοῦ ἀεὶ αἴρεται ὁ πνεύμων C 10 αἴρει θερμὸν καὶ ὀγκοῖ εἰς αὐτὸν ἰόν. αἰρομένου C ὀγκοῖ SC: οἰδεῖ a 11 ἕλξει C 11. 12 ὄντα, ὑφ' οὗ καὶ καταψύχεται C 12 post πνεύμονι add. πνεῦμα C 13. 14 συστελλομένου C 14. 15 αἰρομένου τοῦ θερμοῦ αἴρεται C 15 συστελλομένου C alt. καὶ a: γὰρ S: om. C 15. 16 συμπίπτειν τὸν πνεύμονα C 17 ποιήσοντα S post οὐκέτι add. μέντοι C post οἷος add. τε S 17. 18 ὅτε εἰσῆλθεν om. C 22 πνεύματος S 23 ante τῆς τροφῆς add. ταύτης C καὶ ταύτης—πνευμάτωσις (24) a: om. SC 25 ὡς τὲ μηδὲ C 26 τε om. C 32 ὃ καὶ πλέον C

ἡ καρδία | δέχεσθαι σχῆμα οἷον αἱ φῦσαι. ὡς γὰρ αὗται καὶ συστέλλον- 175v ται καὶ ἐκτείνονται, οὕτω καὶ ἡ καρδία καὶ ὁ πνεύμων. τὸν δὲ πνεύμονα ἀεί φησι δεῖ διπλοῦν εἶναι, ἵνα ἐν τῷ μέσῳ ᾖ τὸ θρεπτικὸν τῆς φυσικῆς δυνάμεως. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον· δεῖ γὰρ τὴν καρδίαν, ἐν ᾗ ἐστιν ἡ θρεπτικὴ ψυχή, μέσον εἶναι τοῦ πνεύμονος, ἵνα πανταχόθεν περιεχομένη πάντοθεν καταψύχηται. οὐκ ἂν δὲ πάντοθεν περιείχετο, εἰ μὴ ἦν διπλοῦς ὁ πνεύ- 5 μων. ἔστι γὰρ οἷον ἐσχισμένος. περιέχον δὲ μόριον τὸ θερμὸν τὸν πνεύμονά φησι. περιέχει γὰρ αὐτὸ καὶ οὗτος καὶ ἡ καρδία· αἴρεται γὰρ καὶ ἡ καρδία ὑπ' αὐτοῦ. νῦν δὲ τέως, ὡς ὁ ἐμὸς ἑταῖρος ἐπικρίνει, τὸν πνεύμονά φησιν. αἴρεται δέ, φησί, καὶ ὁ θώραξ διὰ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν, τουτέστιν αἴρεσθαι καὶ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐνοῦσαν ἐν αὐτῷ τῷ θώρακι τοῦ τοιούτου μορίου, λέγων πάλιν μόριον τὸν πνεύμονα, ἀρχὴν δὲ τὸ θερμόν. αἴρεται οὖν καὶ ὁ θώραξ διὰ τὸ αἴρεσθαι καὶ τὸ θερμόν. ὅπερ 10 θερμὸν ἀρχὴ καὶ αἰτία ἐστὶ τῆς τοῦ πνεύμονος ἄρσεως. αἰρομένου γὰρ τοῦ θερμοῦ αἴρεται ὁ πνεύμων, καὶ τούτου αἰρομένου αἴρεται ἡ καρδία. λέγει δὲ καὶ τὸν εἰσιόντα ἐν ταῖς εἰσπνοαῖς ἀέρα ἐμπίπτειν εἰς τὰς τοῦ πνεύμονος σύριγγας, ἐν αἷς εἰσι φλέβες αἵματος πλήρεις. δι' ὧν θερμαίνεται ψυχρὸς ὤν.

p. 480b14 Αἰρομένου γὰρ τοῦ θερμοῦ τοῦ ἐν τῷ αἵματι διὰ τῶν μορίων, αἴρονται καὶ τὰ βράγχια.

Ὅτι μὲν τὰ βράγχια πλήρη αἵματός εἰσι, πάντες ἴσμεν. ταῦτα δὲ τὰ βράγχια αἰρόμενα ὑπὸ τοῦ θερμοῦ τοῦ ἐν τῷ αἵματι ὄντος ὁμοίως τῷ 25 πνεύμονι, εἰσέρχεται τὸ ὕδωρ καὶ ψύχει τὸ θερμόν. ὅπερ θερμὸν συστελλόμενον τῇ καταψύξει καὶ ὑποστρέφον εἰς τὴν καρδίαν, συμπίπτουσι τὰ βράγχια. ὧν συμπιπτόντων ἐκπέμπεται θύραζε τὸ ὕδωρ, ὥσπερ ὑπὸ τοῦ πνεύμονος τὸ πνεῦμα. οὐκ ἀπέρχεται δὲ τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν καρδίαν καὶ ψύχει αὐτήν, ἀλλὰ τὸ ἐν τῷ αἵματι θερμὸν τὸ ὑπὸ τοῦ ὕδατος ψυχθέν. τὸ δὲ θερμὸν ἀνάγκη πάντως κατιέναι μετὰ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ αἵματος. ταῦτα εἰπών, εἶτα 30 φήσας, ὅτι περὶ ὑγείας καὶ νόσου οἰκεῖόν ἐστιν εἰπεῖν τῷ φυσικῷ μέχρι του, καὶ ὅτι οὐ δεῖ λανθάνειν ᾗ διαφέρουσιν ἰατρική τε καὶ φυσική, καὶ πῶς διαφέρουσι ταῦτα τὴν ὑγείαν καὶ νόσον θεωροῦσαι, καὶ ὅτι σύνορός

1. 2 αὗται ἐκτείνονται καὶ συστέλλονται C 3 φησιν ἀεὶ C δεῖ om. C τὸ θρεπτικὸν ᾖ C ψυχικῆς e corr. S 4 δεῖ] inc. P γὰρ om. P 5 πάντοθεν C 7 περιέχον—ὤν (18) om. P περιίσχον a 8 alt. γὰρ] δὲ a 10 φησί om. C ταὐτὸ Arist. 11 ἐν om. Arist. LS 14 αἴτιόν SC πνεύματος S 16 ἀναπνοαῖς C 17 φλέβες S: φλέβας Ca 19 γὰρ] μὲν γὰρ Arist. SP διὰ—βράγχια (20) om. P 20 τὰ om. a 21 μὲν] δὲ P 21. 22 τούτων δὲ (οὖν P) τῶν βραγχίων αἰρομένων CP 23. 24 οὗ (δὴ add. P) θερμοῦ συστελλομένου CP 24 ὑποστρέφοντος CP 25 ἐξέρχεται P ὑπὸ τοῦ C: τοῦ P: ὁ Sa πνεύμων Sa 26 οὐ κατέρχεται CP πρὸς Sa: εἰς CP καὶ καταψύχει C 27 δὲ] γὰρ a 28 ταῦτα—βιβλίου (149,1) om. P 29 ὅτι περ C 30 του] που C (Arist. LMP) λαμβάνειν C ἰατρικοὶ καὶ φυσικοὶ C 31 διαφέρουσαι SC αὗται C

ἐστιν ἡ φυσικὴ τῇ ἰατρικῇ, τούτου μὲν πέπαυται τοῦ βιβλίου· τὰ δ' ἑξῆς 175v ἔδει μὲν ἔχειν τὸν περὶ γάλακτος λόγον· πάλαι γὰρ ἐσύστερον ἐρεῖν ὑπερέθετο. ἐν ᾧ καὶ περὶ πέψεως καὶ ἀπεψίας εἰπεῖν ἁρμόττει. τούτοις δ' οἰκεῖος καὶ ὁ περὶ ὑγείας καὶ νόσου. τῆς γὰρ τροφῆς κρατουμένης μὲν 35 εἰκὸς ὑγείαν, ἀπέπτου δὲ γενομένης τὰς νόσους γεννᾶσθαι. ταῦτα δὲ καὶ τὰ τούτοις ἑξῆς, ὄντα δὲ περὶ φυτῶν καὶ χυλῶν, Ἀριστοτέλους μὲν οὐχ εὑρίσκομεν διὰ τὸ τὰς συντάξεις ἀπολωλέναι, ἐκ δὲ τῶν Θεοφράστου δεῖ λαμβάνειν, μέχρις ἂν εὑρεθῇ τὰ ὑπ' Ἀριστοτέλους γραφέντα. τὰ μὲν οὖν Περὶ ζῴων μορίων καὶ πορείας, ἔτι τὰ Περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως, Περὶ ζῴων τε κινήσεως, καὶ Περὶ ζῴων γενέσεως, τά τε Περὶ μακροβιότητος καὶ βραχυβιότητος, καὶ σὺν τούτοις τὰ περὶ γήρως καὶ νεότητος, οὕτως 40 ἐμοὶ σεσαφήνισται κατὰ δύναμιν. παραιτοῦμαι δὲ τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἰ μὲν εὑρίσκοιέν τινα ἐκ τούτων ὠφέλειαν, πολλὴν ἔχειν χάριν· εἰ δ' οὔ, ἀλλά γε οὐδὲ βλάβη τις αὐτοῖς ἐκ τούτων γενήσεται. γέγραπται δέ μοι καὶ εἰς τὰ Μετὰ τὰ φυσικὰ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ζῆτα ἕως τοῦ νῦ. λοιπὸν δ' ἐστὶ τὸ Περὶ χρωμάτων. ὅπερ ἢν δώῃ θεός, ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς σαφηνίσομεν.

---

1 τὰ δ' ἑξῆς] ἐφεξῆς P 2 ἔχειν τὸν εἰπεῖν P λόγον om. P 3 ἥρμοττε P 4 post νόσου add. λόγος P 5 ὑγίειαν CP γινομένης P: μενούσης C τὰς νόσους] νόσον P ante ταῦτα add. ἀλλὰ P δὲ] δὴ P 6 δὲ a: δηλαδὴ τὰ P: om. SC 8 ὑπὸ τοῦ S τὰ μὲν—σαφηνίσομεν (16) om. P 9 μορίων om. S post ἔτι add. τε C 10 κινήσεως C: γενέσεως ceteri, v. Praef. γενέσεως C: κινήσεως ceteri 13 οὔ scripsi: αὖ S: οὖν CPa 15 ζ̄ C ν̄ C 16 in fine add. τέλος τῶν σχολίων εἰς τὸ περὶ νεότητος καὶ γήρως καὶ ζωῆς καὶ θανάτου καὶ ἀναπνοῆς ἀριστοτέλους a

INDICES

I INDEX VERBORUM

II INDEX NOMINUM

III LOCI PLATONICI

IV LOCI ARISTOTELICI

ADDENDA ET CORRIGENDA

p. 2 adnot. leg. 4 pro 5
p. 5,30 l. φαντασία
p. 7,11 not. add.: σχῇ cum Arist. LSU
p. 23,27 adn. scrib.: v. Ind. s. *part. nom. abs.*
p. 27,17 l. ῃ
p. 29,4 l. τόπων
p. 46,7 l. ῄ
p. 48,18 adn. ordo mutandus est
p. 68,26 l. διαλυομένας
p. 72,28 l. ὁμοιώματα
p. 81,26 adn. add.: ἁρπάζουσιν ἐρίζοντες cum U legit
p. 93 in mg. l. 158^{v}
p. 139,2 l. Φυσικῆς